

Szolgálati használatra

Kl. sz.: 204/0256

27/0673

4h

Társaság elő felbontva
МН НТРС ОФ 16/1993 ж.
Sub. alapfőm /HK/12/
TITKOS 92.10.06.
Kovács
Nyt. sz.: 229

8h

11 16

HADTÁP BIZTOSÍTÁS

2

XVII. ÉVFOLYAM
1984. 2. SZÁM

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT
AZ MNHF-SÉG BELSŐ KIADVÁNYA

Készült: 650 példányban
Egy példány: 96 lap
Snsz.: 32/242

Szerkeszti: a Szerkesztő Bizottság
A Szerkesztő Bizottság elnöke: Elekes János ezredes
Szerkesztőség: Bp. XIII., Dózsa György út 49/a. MN HTP Törzs
Felelős szerkesztő: Tóth József alezredes
Felelős kiadó: Pártos János ezredes

A HADTÁPBIZTOSÍTÁS ELMÉLETE

A hadtáp törzsfőnök, hadtáp hadműveleti osztályok helye, szerepe a magasabbegység és a seregtest hadtáp tervező-szervező tevékenységében.

A hadtáp szolgálati ágak koordinálása, együttműködés az adott katonai szervezet fegyvernemi és szakági vezető szerveivel

Etelekes János ezredes

Korunkban társadalmi szinten a tudományos-technikai forradalom, a haderőkben pedig a hadügy forradalma jelenleg eljutott arra a pontra, hogy a legkorszerűbb termelő eszközök, illetve – katonai vonatkozásban – a legkorszerűbb haditechnika, hatékony felhasználása a hagyományosnak mondható vezetési módszerek eddig elképzelhetetlen változásait követelik meg. E felismerés jegyében született meg a hadügy forradalmának harmadik szakasza, a katonai vezetés eszközeinek és módszereinek forradalmi változtatása.

Nyilvánvaló, hogy a tömegpusztító fegyverek és az ún. „egy lövés, egy találat” pontosságú hordozó eszközeik rendszerbe állítása nem képzelhető el olyan vezetési (irányítási) rendszer nélkül, amely ezeket az eszközöket a legrövidebb idő alatt, a lehető legnagyobb pontossággal és az ellenség ellentévékenységétől maximálisan függetlenül oda juttatja el, ahová azt a legfelsőbb politikai és katonai vezetés el akarja juttatni. Ennek az általános katonai-vezetési célkitűzésnek a biztosítás és a kiszolgálás szféráiban is megvannak a maguk újszerű vetületei. Vegyünk egy példát: ma már az anyagi eszközök szállítása, éppen az előzőekben mondott általános célok érdekében, elképzelhetetlen az ún. „közlekedés forradalmá”-nak vívímányai nélkül. Ezek pedig közismerten azokat az eszközöket és módszereket ölelik fel, amelyek lehetővé teszik, hogy a közlekedés – és annak terméke: a szállítás – valamennyi ágazatán egységes technológia érvényesüljön a szállítandó tehkek mozgatásában.

Anélkül, hogy a részletekbe belemennénk, ismeretes, hogy ezt az egységes technológiát a haderőkben, az ún. „katonai anyagmozgatás” eszközei és módszerei: az egységakomány képzés, a rakodólapok és tartozékaik, továbbá a konténerezáció stb. teszik lehetővé.

E rövid kitérő után kíséreljük meg a katonai vezetés forradalmának ismérveit a hadtápvezetésre vonatkoztatni. A hadtápvezetés egyszerűen megfogalmazható célja általában az, hogy a rendelkezésünkre álló erők és eszközök lehető

leghatékonyabb felhasználásával az ellátás forrásaitól a szükséges anyagi eszközöket időben juttassuk el a felhasználókig, illetve teremtsük meg azokat a feltételeket, hogy a sérült személyek időben megkapják a sérülésük jellegének megfelelő segélynyújtást. Ezen alapvető hadtápvezetési célok mellett természetesen egyéb feladatokat is meg kell szervezni. Ha ezt az általános célt állandó harcckészültség időszakára vetítjük, akkor – ebben az időszakban – alapvetően két olyan feladat merül fel, amelyekkel az előbbieket szolgáljuk:

a) felkészítés a csapatok hadtápbiztosítására a harc-, hadművelet körülményei között. Ez egyfelől a csapatok harcckészültsége-mozgósítása hadtápbiztosításának, illetve a hadtáp harcckészültségének és mozgósításának előkészítését; másfelől a képzési feladatokat öleli fel;

b) miután szocialista rendszerünk ma már lehetővé teszi, hogy a katonaköteles fiatal bizonyos megszokott életszínvonallal vonuljon be, békében jelentős erőfeszítéseket igényel a hadtápszolgálattól az a feladat is, hogy – a maga hatáskörében – nap, mint nap növelje a személyi állomány szolgálati-, munka- és életkörülményeit is.

Úgy ítéltető, hogy ez a feladat súlyos ellentmondást rejt magában. Ugyanis, amíg egyfelől a katona részére egyre magasabb, jogos igényt kell kielégíteni, másfelől ennek a jogos, társadalmilag ma már megalapozott igénynek a kielégítése a hadtápszolgálattól egyre nagyobb erőfeszítéseket követel meg, mert ezen igények kielégítése alapvetően változatlan állománnyal valósul meg. Ha tehát nem akarjuk, hogy a hadtápkatona – legyen az tiszt, vagy sorállományú személy – lehetetlen feladat elé álljon, akkor módszercinken kell változtatni. Ilyen módszereket már eddig is alkalmaztunk, gondoljunk csak például a büférendszerű vacsoráztatásra, a tisztításra váró ruházati anyagok „házhozszállítására” stb.

E néhány gondolat után vizsgáljuk meg, hogy az előzőekben nagy általánosságokban megfogalmazott hadtápvezetési feladatokból mi járul a hadtáp törzsekre. Szokássá vált Néphadseregünkben, a mindennapi szóhasználatban, a hadtáptörzs fogalmát tágabb és szűkebb értelemben használni:

– tágabb értelemben a parancsnok hadtáphelyettesének közvetlenül alárendelt teljes szakvezetési apparátust – tehát a szolgálati ág főnököket is – beleértik a hadtáptörzs fogalmába. Ez részben abból ered, hogy megszoktuk például a rakéta-tüzérfőnök apparátusát tüzértörzsnek, a műszaki főnökét műszaki törzsnek stb. nevezni, akkor a hadtápfőnök apparátusa miért ne lenne hadtáptörzs? Belejátszik ebbe az értelmezésbe az is, hogy az első komolyabb, csakugyan a törzs funkciójának betöltésére képes koordináló és minden szolgálati ág munkájában közös vonásokat összefogó apparátussal először a seregtest parancsnokságokban találkozunk. Egységnél és magasabbegységnél a szolgálati ág vezetők és főnökök – ha feszített munka folyik – gyakran kapnak olyan átfogó feladatokat, mint például egy hadtáptétezkedés megszerkesztése, szállítási tervfeladat kidolgozása stb., amelyek csakugyan a hadtáptörzshöz tartoznának, ha az adott tagozatban lenne ilyen.

– szűkebb értelemben a hadtáptörzsfőnök szervezetszerű beosztottai (alapvetően a hadtáp hadműveleti osztály vagy alosztály), továbbá azok a személyek tartoznak a hadtáptörzs fogalomkörébe, akiket egy-egy hosszabb-rövidebb időszakra a hadtáptörzsfőnök részére rendelkezésre bocsátanak. Mi az előadásban a hadtáptörzs fogalmát ebben a szűkebb felfogásban értelmezzük. Mindenek-

előtt foglalkozunk a hadtáptörzsfőnök státuszával. Magának az összefegyver-nemi törzsfőnöknek a jog- és hatáskörét a Harcászati Szabályzat, illetve a Törzs-szolgálati Utasítás szabályozza. Ezeket a határozványokat nekünk értelemsze-rűen a hadtáptörzsfőnök figurájára kell vonatkoztatni.

A *hadtáptörzsfőnök* – nem érintve a parancsnokhelyettesi jogkört – a pa-rancsnok hadtáphelyettesének első helyettese. A parancsnok hadtáphelyettesé-nek nevében joga van intézkedéseket kiadni a hadtáp szolgálati ágak szakkö-zegei, továbbá a megerősítő, a saját és az alárendelt hadtáperők részére a had-táp (biztosítás) megszervezése, az üzemanyag, az ételmezei- és a ruházati anyag-ellátás, az anyagi eszközök utánszállítása (a rakéatechnikai anyagok kivételé-vel), az egészségügyi biztosítás és más – a hadtápra háruló – feladatok kérdé-seiben. Minden általa kiadott intézkedést az első adandó alkalommal köteles jelenteni a parancsnok hadtáphelyettesének. E rendkívül tömören megfogalma-zott jogkör – mielőtt a vele járó köteleességekre térnénk – némi magyarázatra szorul. A parancsnok hadtáphelyettese vezetésrendszerint – nem a hadtáp-vezetési alrendszerhez, hanem a parancsnoki vezetési alrendszerhez – vagy aho-gyan röviden mondani szoktuk: a parancsnoki vezetéshez – tartozik. Ezért van-nak olyan kérdések, amelyekben a hadtáptörzsfőnök nem helyettesítheti a pa-rancsnok hadtáphelyettesét, vagyis az adott katonai szervezetben a parancsnok hadtáphelyettesének az a jogkörét, miszerint ő a teljes személyi állomány szol-gálati előljárója, a hadtáptörzsfőnök nem származtathatja át magára. Csakis azok-ban a kérdésekben helyettesíti a hadtápfőnököt, amelyeket a HTP/3. Csapat-hadtáp Utasítás 32. pontja, illetve seregtesteknél a Szervi Határozványok (Mun-kaköri leírások) rögzítenek a parancsnok hadtáphelyettesének feladataiként.

Ez a jogi aspektus. A gyakorlatban viszont egy rátermett hadtáptörzsfőnö-köt az adott katonai szervezet valamennyi vezető szerve – beleértve a parancs-nokhelyetteseket is – partnerként tekint. Például az összefegyver-nemi törzs fő-nöke hadműveleti, kiképzési, harcászati és más kérdésekben rend-szerint a hadtáptörzsfőnökkel tárgyal. Ugyanakkor – bár a hadtápvezetési pont élén a parancsnok hadtáphelyettese áll (HTP/3. Csapat-hadtáp Utasítás 46. pont) – a rátermett hadtáptörzsfőnöknek a hadtápvezetési pont munkarendjére, tele-pítésére és áttelepítésére vonatkozó logikus tervét – a parancsnok hadtáphelyet-tesének távollétében, de az ő elhatározásának szellemében – minden ott tele-pült szerv – legyen az parancsnokhelyettes vagy bárki más – ellenvetés nélkül elfogadja. Ezt az elismerést azonban ki kell érdemelni. A törzsszolgálati utasít-ás rögzíti, hogy egyedül az összefegyver-nemi törzs főnökének van joga a parancs-nok nevében intézkedni. Eszerint a parancsnok hadtáphelyettese rendszerint a sa-ját nevében intézkedik a részére meghatározott kérdésekben. Harcban, hadmű-veletben, illetve más rendkívüli esetekben viszont a parancsnoknak joga van hadtáphelyettesére rábízni olyan feladatokat is, amelyeket a szabályzatok nem az ő részére adresszálnak, de profil tekintetében tulajdonképpen, rossz kifeje-zéssel az ún. „hátsó ügyek”-hez tartoznak. A parancsnok ugyanis akkor lehet nyugodt „elől”, ha „hátról” egy teljesen megbízható embere intézi – ha kell az ő nevében – az ügyeket. Ezzel nem szeretnénk csorbítani a „fegyverzeti- és tech-nikai helyettes” hatáskörét és szükségességét.

Vegyünk egy példát. A hátsószolgálati parancsnokságnál volt olyan idő-szak, amikor az új kiképzési rendszerű műszaki alakulatok alkalmazásának kér-dései – szervei határozvány szerint – a parancsnok hadtáphelyettesének hatás-

körében tartoznak. Erre a feladatra rendelkezett is néhány szaktiszttel. Ezekben a kérdésekben azonban a hadtáptörzsfőnök az illetékes tisztekkel szemben nem léphetett fel szolgálati előljáróként, mivel ők a szabályzatokban rögzített hadtápfeladatokon kívül estek. Egy másik példa. A seregtest parancsnokának hadtáphelyettese általában a seregtest társadalmi ellenőrzésének vezetője is. Jóllehet, hogy a törzsfőnököt bizonyára bevonja ebbe a munkába, azonban a törzsfőnök az ezzel összefüggő kérdésekben senkinek nem adhat semmilyen állami megbízatást. Bonyolultabb a helyzet a háborús alkalmazás viszonyai között. Ilyenkor ugyanis a parancsnok hadtáphelyettese kaphat olyan feladatot, hogy szervezze meg például a „csaratér szanálását”, vagy egy adott harcterületről a polgári lakosság kitelepítését, netán – ha a harcálláspont megsemmisült – vegye át az adott katonai szervezet harci, hadművelési tevékenységének átmeneti vezetését. Nyilvánvaló, hogy ezekbe a kérdésekbe a parancsnok hadtáphelyettese – tervezési-szervezési szempontból – bevonja a saját törzset, de a hadtáptörzsfőnök előljárói hatásköre csupán a hadtápszolgálatok személyi állományára terjed ki.

Ezek után vizsgáljuk meg a hadtáptörzsfőnök rendeltetésszerű köteleit. A *hadtáptörzsfőnök* köteles biztosítani a parancsnok hadtáphelyettese részére a hadtáp folyamatos, szilárd, rugalmas, operatív és rejtett vezetését, a hadtápszervezetek életképességének fenntartásár, a hadtápbiztosítás végrehajtásának folyamatosságát. Irányítja a neki – szervezet szerint vagy ideiglenesen – alárendelt apparátus tevékenységét; összehangolja a parancsnok hadtáphelyettesének alárendelt szervek (személyek) munkáját, illetve az ő hatáskörében tartozó feladatok tervezését, szervezését; irányítja az adott katonai szervezet hadtápjának (hadtápszervezeti parancsnokságainak) és az alárendelt csapatok hadtáp vezető szerveinek tevékenységét. E munkája közben törekednie kell a hadtáp vezető szervek kölcsönös összekovácsolására, a hatékony, kulturált hadtápvezetés módszereinek és technikájának egységesítésére. A hadtáp törzsmunka minden kérdésében teljes joggal utasítást adhat a saját kötelek és az alárendelt csapatok hadtáp vezető szervei részére. A törzsszolgálati utasítás előírja, hogy a legfontosabb okmányokat a törzsfőnök személyesen dolgozza ki. Ez teljes mértékben a hadtáptörzsfőnökre is vonatkozik, mivel ő az a személy, aki teljes áttekintéssel rendelkezik az adott hadtáphelyzetről és a feladatokról. Ha nincs rá lehetőség, hogy az okmányokat személyesen dolgozza ki, akkor össze kell fognia azok kimunkálását.

A harc, hadművelés körülményei között a hadtáptörzsfőnök közvetlenül irányítja a parancsnok hadtáphelyettese – sőt a parancsnok – hadtápbiztosításra vonatkozó elhatározása meghozatalának folyamatszakaszaiban a szükséges adatok előkészítését (lásd: HTP 3. Csapathadtáp Utasítás 40–41. pontjait). Az adatok elemzésének és összevetésének eredményeként mindenkor készen kell lennie a parancsnok hadtáphelyettese részére *jelenteni*:

- az előljáró seregtest által meghatározott feladatokat,
- a saját katonai szervezet és az alárendelt csapatok hadtápjainak helyzetét, állapotát, lehetőségeit;
- az anyagi ellátottságot és a segélyhelyek terheltségét;
- az adott helyzet megítéléséből levont következtetéseit, továbbá a parancsnok hadtáphelyettes mindenkori jelentésére és az elhatározására vonatkozó javaslatait (a parancsnok hadtáphelyettese jelentéseire vonatkozó javaslatait felölelik azokat a kérdéseket, amelyekre a parancsnoknak kell elhatározást hozni);

- a hadtápszervezetek minden oldalú biztosítására irányuló rendszabályokat;

- a hadtápvezetés megszervezését vagy átszervezését.

Bár újból hangsúlyozzuk, hogy a hadtáptörzsfőnök a parancsnokhelyettesi jogkör érintése nélkül helyettesíti a hadtápfőnököt, különleges helyzeténél fogva mégis elkerülhetetlen, hogy bizonyos fegyvernemi- és szolgálati ág főnökök tevékenységét adott kérdésekben koordinálja. Így pl. - a parancsnok hadtáphe-lyettes távollétében vagy az ő megbízásából - a szükséges mértékben tájékoztatnia kell a hadtápvezetési ponton tarrózkodó szervek főnökeit a helyzetről és a kapott feladatokról, továbbá neki kell meghatározni, hogy mely adatok, javaslatok, tervezetek, milyen időpontra nyújrandók be abból a célból, hogy a hadtápszervezetek és az alárendelt csapatok részére a halaszthatatlan feladatokat időben lehessen megszabni. Vegyük pl. az összefegyvernemi hadsereg hadtáptörzsfőnökét. Az ellátó dandár által kiszállítandó anyagmennyiség nagyobbik hányadát nem a hadtáp szolgálati ágak, hanem a fegyvernemi- és más szakágak főnökeinek anyagai teszik ki. Lchet olyan helyzet, hogy nyomban intézkedni kell a szállítások megkezdésére, a parancsnok hadtáphehelyetese pedig nincs abban a helyzetben, hogy konkrét parancsot adjon erre a feladatra. Ilyen esetben a hadtáptörzsfőnök teljes joggal követelheti, hogy az illetékes főnökök intézkedjenek a szakmailag nekik alárendelt raktárak felé az anyagmozgatások előkészítésére vagy megkezdésére.

Milyen kérdésekben bántul még koordinálási jog a hadtáptörzsfőnökre

- A hadtápvezetési ponton települt szervek munkafeltételeinek biztosításában, amikor az összefegyvernemi rözrs főnöke a híradó, a számítástechnikai és a komendáns erőket és eszközöket oda kijelölte;

- az intézkedések rejtett és a helyzet által megkövetelt módon történő továbbításában;

- a csapatok minden oldalú hadtápbiztosítása tervezésének, szervezésének és végrehajtása irányításának összehangolásában, illetve összefogásában;

- a hadtáp életképességére és megóvására, elektronikai- és tűzvédelmére irányuló rendszabályok foganatosításában, illetve a sajátos rendszabályoknak a csapatok hadtápjaihoz való eljuttatásában;

- a hadtápra haró földi- és légi ellenség tevékenységének, illetve a tömegpusztító fegyverek károsító tényezőinek előrejelzésében, továbbá a működési sáv (körlet) szolgáltató képessége és a hadtáp telepítési (működési) körlet műszaki felderítésének megszervezésében;

- az együrtműködés megszervezésében az összefegyvernemi törzssel, a fegyvernemi- és szolgálati ág főnökségekkel (saját szakmai hadtápszervezeteik alkalmazása terén), az előjáró hadtáp vezető szervek operatív közegeivel, a saját hadtápvezetési ponton belül és az alárendelt csapathadtáppokkal (a jelentések, tájékoztatások, ellenőrzések stb. csak koordináltan történhetnek);

- a saját hadtápszervezetek és az alárendelt csapathadtápok közvetlen felkészítésére irányuló rendszabályok kialakításában, foganatosításában;

- az ügy- és számvitel, továbbá a gépi adatfeldolgozás megszervezésében;

- a hadtápvezetési pont munkájában megszervezésében (a munkamegosztás szabályozásában), telepítésének, megóvásának megszervezésében.

A nem hadtáp szolgálati ágak között bizonyos koordinátori szerepkört a hadtáptörzsfőnök általában a parancsnok hadtáphehelyetese nevében az állandó harcokészültség időszakában is betölt. Vegyünk néhány példát.

Ismeretes, hogy az ellátó század, ellátó zászlóalj vagy valamelyik alegysége a kiképzési időszakokra kidolgozott naptári terv alapján, időnként szakharcászati gyakorlat végrehajtására kötelezett. A szakharcászati gyakorlaton nemcsak a hadtáp, hanem a többi szolgálati ág szakmai alárendeltjei (fegyverzeti raktár, haditechnikai raktár stb.) is résztvesznek. A gyakorlatot az a hadtáptörzs dolgozza ki, amelynek az adott hadtápszervezet az alárendeltségébe tartozik. Miu-
tán a parancsnok, sőt az eggyel magasabb elöljáró által jóváhagyott gyakorlatról van szó, ezen a jogi alapon a kidolgozásért felelős hadtáptörzsfőnök a gyakorlat kidolgozásába, előkészítésébe és levezetésébe a szakmailag érintett szervek kijelölt szakközegeit bevonhatja, sőt az oktatási kérdéseiket – a gyakorlat céljának, egyes mozzanatainak – alárendelheti. Természetesen amit a parancsnok hadtáphelyettese intézhet el, azt a hadtáptörzsfőnök tudomásul veszi. Viszont ha a hadtáphelyettes akadályoztatva van, akkor a hadtáptörzsfőnöknek a munkát tovább kell vinni és kellő intelligenciával, de határozottan intézkednie kell.

A másik példát vegyük a harcükszűtség-mozgósítás hadtápbiztosításának területéről. Az ismeretes, hogy az adott katonai szervezet (magasabbegység se-
regtest) összesített tervet készít, amelybe egyfelől a hadtápszolgálat is bedolgozik, de másfelől a parancsnok hadtáphelyettes részére „kivonat”-ot készít be-
löle. Mind az összesített tervben, mind a hadtáphelyettesi tervkivonatban köz-
ponti kérdésként szerepel az „M” anyagi eszközkészletek lépcsőzése, tagozaton-
kénti szállíthatósága, továbbá az anyagmozgarással kapcsolatos műveletek pl.
a rakodás. Kidolgozásért a hadtáptörzsfőnök, illetve az erre kijelölt hadtáp had-
műveleti tiszt felelős. A táblázatokban viszont legnagyobb méretűek azok az
anyagfajták, amelyek gazdái nem tartoznak a hadtápszolgálathoz. Az anyag ha-
táridőre csak úgy készülhet el, ha kidolgozását valaki koordinálja. Ez a valaki
a hadtáptörzsfőnök, aki nemcsak a táblázatot készíti el, hanem abba is beleszól
hogy a tervben foglaltak szerint történik-e az anyagok málházása, illetve málhá-
zásra való előkészítése, továbbá a szállító eszközök rakodóállásokba való be-
állítás, majd oszlopba sorolása. Hozhatnánk példát kiképzési rendezvényekről,
gazdálkodásról (hitelátcsoportosítás), ellenőrzésekről, sőt még a politikai mun-
ka területéről is (fegyelmi értekezlet).

A parancsnok hadtáphelyettese és a hadtáptörzsfőnök között feszes munka-
megosztás érvényesül. Ennek formája harci, hadműveleti körülmények között és
a különböző gyakorlatokon – akár gyakorlók, akár gyakorlatvezetők – mindig
a parancsnokság által választott parancsnoki- és törzsmunka módszerétől függ.

Lépcsőzetes munkamódszer esetében a hadtáptörzsfőnök és apparátusa rész-
letebben megalapozhatja a hadtáphelyettes feladattisztázását, helyzetmegítélé-
sét, elhatározását, gondosabb, kulturáltabb terveket készíthet, jól szerkesztett
intézkedés-tervezeteket tehet le az asztalra.

Párhuzamos munkamódszer esetén a parancsnok a hadtáphelyettesé-
sét rendszerint a harcállásponton foglalkoztatja, a hadtáptörzsfőnöknek is al-
kalma nyílik bátran magára vállalni a felelősséget (HTP/3. Csapathadtáp Uta-
sítás 34. pont). Ugyanis rendszerint ez lesz az a helyzet, amikor a még folyó
harci, hadműveleti feladatok hadtápbiztosítását a hadtáptörzsfőnök irányítja, a
parancsnok hadtáphelyettese pedig tervezi-szervezi a küszöbönálló harc, hadmű-
velet biztosítását.

A *vegyes* munkamódszer – ha lehet – még bonyolultabb, mint a párhuzam-
os. A viszonylag jól felkészített és összekovácsolt hadtáptörzsek – a parancs-

nokság általános munkagrafikonjai alapján – rendelkeznek a lépcsőzetes és párhuzamos munkamódszerek eseteire hálódiaagrammos munkatervekkel. Miután a hálódiaagramnak az összes modul és azok kapcsolatrendszerét is tartalmazni kell, ennek kidolgozását és begyakorlását először a legegyszerűbb sáv- vagy nyíldiaagrammos munkatervek kidolgozása előzi meg.

Ezen a ponton térhetünk át a hadtáptörzsfőnök apparátusának – seregtesteknél a hadtáp hadművelleti osztály, alosztály – munkájára. Abból a célból, hogy a hadtáptörzsfőnök feladatainak időben eleget tudjon tenni, a szervezet-szerűen vagy ideiglenesen, de közvetlenül alárendelt apparátus *a következőket hajtja végre:*

- kidolgozzák a csapatok harc-készültségének, mozgósításának hadtápbiztosítására, illetve a saját hadtápszervezetek és a csapathadtápok hadtápbiztosítására irányuló rendszabályokat;

- a harc-készültség különböző fokozatainak, illetve a mozgósítás ezzel összefüggő különböző változatainak végrehajtása idején az előre tervezett csoportosításban a helyszínen segítik és ellenőrzik a hadiállományra való feltöltéseket, az összekovácsoló kiképzést, a harc-készültségi körletek elfoglalását és a háborús ellátásra, elszámolásra, illetve vezetésre való áttérést;

- harci, hadművelleti helyzetben állandóan tanulmányozzák, gyűjtik és nyilvántartják (ismerik) a harc-, hadművelleti- és hadtáphelyzetre, a tömegpusztító- és gyújtófegyverek alkalmazása által előidézett veszélyhelyzetre, károsító tényezőkre és kárterületekre vonatkozó adatokat, erről jelentenek a hadtáptörzsfőnöknek, parancsnok hadtáphelyettesének és tájékoztatják a szolgálati ág főnököket, hadtápszervezetek parancsnokait a rájuk vonatkozó mértékben, információkat bocsátanak a hadtápvezetési ponton települt egyéb szervek, továbbá a megerősítő, tartalékban levő hadtáperők és eszközök parancsnokai rendelkezésére is;

- vezetik a helyzetnyilvántartó (munka) térképet, a hadtáp hadművelleti naplót és a hadtápok harcértékét (működőképességének mutatóit), amelyekben egy meghatározott időpontban vagy a harc-, hadművellet adott időszakára vonatkozóan feltüntetik a saját tagozat és a csapatok hadtápjainak helyzetét, valamint az ellenség által okozott károsító tényezőket (vegyi-, sugár- és bakteriológiai helyzet, rombolások, vízbetörések, tűzkörletek stb.);

- a hadművelleti naplók adatai alapján esetenként általánosítják a hadtápbiztosításra vonatkozó tapasztalatokat;

- a parancsnok hadtáphelyettes célkitűzései, követelményei alapján differenciáltan gyűjtik, illetve kigyűjtik és manipulálják a parancsnoknak és hadtáphelyettesének a hadtápbiztosításra vonatkozó elhatározásához, továbbá, a hadtápbiztosítás tervezéséhez, szervezéséhez és végrehajtásának irányításához szükséges adatokat, ezekből számvetéseket, grafikonokat, mátrixokat készítenek;

- összegyűjtik a fegyvernemi- és szolgálati ág főnökök által kidolgozott fogyasztási normákat, szállítási kapacitás-igényeket, tanulmányozzák, értékelik, összehangolják azokat, majd – a szállító szolgálat, illetve az ellátó zászlóalj, ellátó dandár törzsének bevonásával – kimunkálják a parancsnok hadtáphelyettesének „szállítási tervfeladat”-ait, amelyekben biztosítják a szállító és anyagmozgató eszközök legegyszerűbb igénybevételét a parancsnok elhatározásában szereplő anyagi biztosítási feladatok maradéktalan végrehajtása céljából;

- formába öntik a parancsnoknak és hadtáphelyettesének a hadtápbiztosításra vonatkozó elhatározásait, kidolgozzák a hadtápparancsot, illetve a pa-

rancsnok hadtáphelyettesének jog- és hatáskörébe tartozó feladatokkal kapcsolatos intézkedések tervezeteit, amelyeket – jóváhagyás, aláírás után – eljuttatnak a végrehajtókhoz;

– a csapatoktól és a szolgálati ágaktól az előírt időre beérkező jelentések alapján összeállítják és az előjáróhoz felterjesztik a hadtáp összefoglaló és szakmai jelentéseket;

– az összefegyvernemi törzs által tervezett segítő ellenőrzésekkel összhangban, illetve az abban szereplő bizottságokban, ellenőrzéseket szerveznek, majd résztvesznek azokban annak érdekében, hogy a saját tagozat és a csapatok hadtápjai pontosan és időben hajtsák végre a részükre kiadott parancsokat és intézkedéseket;

– ugyancsak az összefegyvernemi törzs által koordináltan tervezik és szervezik a hadtápvezetési pont telepítését, áttelepítését, kiszolgálását, őrzését, védelmét, megóvását, a rejtett vezetést, a híradó eszközök igénybevételét, az elektronikai védelmet, az ügyeletesi szolgálat vezénylését és ellátását.

A hadtáptörzsek az állandó harckészültség időszakában is – értelemszerűen – hasonló feladatokat látnak el, csupán kevésbé feszes munkarendben és hosszabb határidőkkel. A munka kereteit egyfelől az MN fejlesztési időszakai, másfelől a kiképzési időszakok határozzák meg. Az MN fejlesztési időszakai elvileg öt évesek, de konkrét időtartamukat – gyakran csapatonként változó módon – az állománytábla változások, illetve korrekciók határozzák meg. A kiképzési időszakok az ismert 3x6 havi terjedelműek. A kiképzési időszak fogalmát gyakran nem kellő differenciáltsággal értelmezzük. Tudniillik egy komplex kiképzési időszak 18 hónap, amely három hathónapos kiképzési időre oszlik fel. Ennek megfelelően egy bármely időszakos katona lehet egy adott kiképzési időszak első, második vagy harmadik idejében. Természetesen a gyakorlatban, az időszakokkal kapcsolatos tervező-szervező munkában, e fogalom értelmezése magától megoldódik. E két időkeretet azért tartottuk szükségesnek megemlíteni, mert a hadtáptörzsek munkái is alapvetően ezekhez igazodnak. Ugyanis a harckészültséggel, mozgósítással, illetve a hadtáp „M” anyagi-technikai biztosítással kapcsolatos feladatok a fejlesztési időszakokhoz, ellátás, gazdálkodás, kiképzés feladatai pedig alapvetően a kiképzési időszakok szerint merülnek fel, de egyik-másik esetben a naptári év is szerepet játszik. A következőkben néhány szór a hadtáptörzs (hadtáp hadműveleti alosztály) munkamegosztásáról és munkamódszereiről.

A törzsek rendszerint azokkal az ún. „*funkcionális*” feladatokkal foglalkoznak, amelyek egy katonai rendszerhez tartozó ágazatokban elvileg közös mozzanatok. Minden ágazatban folyik kiképzés, háborúra való felkészítés és számos egyéb olyan vonás, amelyeket közös intézkedésekbe lehet foglalni, nehogy az ágazati jellegű intézkedések bizonyos hányada ugyanazt ismételje. Emellett a törzseknek a szerzteágazó katonai munkamegosztással járó egyre nagyobb mennyiségű információ mennyiséget integrálni és általánosítani is kell, hogy a parancsnok a lényegyet gyorsan képes legyen megragadni és elhatározását, döntését időben megalkotni. Természetesen a funkcionális jelleg viszonylagosan értendő. Vegyünk egy példát a hadtáp területéről. A közlekedés és pozitív terméke, a szállítás, a hadtápbiztosításnak egy *ága*. Ugyanakkor a hadtápbiztosítás legfőbb *funkciója*, mintegy a „*lelke*” is, mert a közlekedési biztosítás csatornájába az egész haderő nap, mint nap bekerül. Ebben a hadtápban döntően az anyagi esz-

közök és a sérültek szállítása érinti, de a hadműveleti hadtápok, a maguk közlekedési hálózatával (rendszerével) nemcsak az ellátási és kiürítési, hanem a hadműveleti, mozgósítási és személyi szállítások feltételeit is megteremtik. A közlekedésnek tehát kettős arca van: ágazati is, amennyiben ez a szolgálat rengeteg konkrét szakmai ismeretet igényel, továbbá maga is a vasúti, közúti, vízi- és légtúti, valamint fővonalai csővezetékes ágazatokra oszlik, ugyanakkor funkcionális is, mert a hadtápbiztosítás legáltalánosabb funkcióját tölti be, miközben saját ágazatait is összefogja. Nem véletlen tehát, hogy a szállítások tervezése-szervezése a hadtáptörzsek egyik fő feladata.

Vizsgáljuk meg tehát, hogy a hadtápszolgálatban, az állandó harcckészültség időszakában milyen főbb funkciók merülnek fel? Mindenekelőtt a hadtáp káderekkel való célszerű gazdálkodás, emellett az ellátásban, gazdálkodásban, a szolgálati-, munka- és életkörülmények javításában meglevő olyan közös vonások, mint pl. a raktárgazdálkodás, a leltár, a belső anyagmozgatás, a takarékoság stb. A következő funkció a harcckészültség-mozgósítás hadtápbiztosítása (hadtáp „M” anyagi-technikai biztosítás), illetve a hadtápszervezetek harcckészültsége és mozgósítási készsége, ezután következik a képzés, amely kiképzésre és továbbképzésre oszlik, és amelynek érintkezési felülete van a mozgósítással is, az összekovácsoló képzésformák terén, fontos funkció az információk gyűjtése, manipulálása, nyilvántartása, adatbankokba (adattárakba) való feldolgozása, a rövid-, a közép- és a hosszútávú tervek (ez utóbbit prognózisnak is nevezzük) kidolgozása, karbantartása szintén felölel egy funkciót. S végül valakinek meg kell szerkeszteni a parancsokat, jelentéseket, beszámolókat, utasításokat is, illetve meg kell dolgozni a magasabb szintű utasításokba, jegyzőkönyvekbe, hibajegyzékekbe és napirenden kell tarrani ezek végrehajtását, illetve a határidőket.

Az ideális eset az volna, ha minden funkcióra egy hadműveleti tisztet tudnánk állítani, mert még ebben az esetben is maradnának szűk keresztmetszetek, amikor betegség, szabadság, tanulás stb. miatt valakikkel be kell az űrt tölteni. Ideális helyzet azonban ritkán adódik, tudomásul kell venni a valóságot, hogy az adott állománnyal kell megoldani a feladatokat. Az „állomány” fogalmába nemcsak mennyiségi, hanem minőségi tényezők tartoznak vagyis az, hogy amíg az egyik emberre dupla terhet is rakhatunk, a másik a fél teher alatt is roskadozik. Milyen eszközök állnak rendelkezésre abból a célból, hogy a feladatokat mégis, az elvárt időre és minőségben végre lehessen hajtani. A legfőbb, hogy a funkciók célszerűen és úgy legyenek elosztva, hogy azok mindegyikének „gazdája” legyen. A következő módszer a „helyettesítők” több változat szerinti kijelölése. Ezt jogilag úgy alapozhatjuk meg, ha a munkaköri leírásokban minden beosztás körülhatárolása azzal a mondattal végződik, hogy „és ezenkívül végrehajtja mindazt, amire parancsot kap”. A következő módszer az ún. „súlyképzés”. Kampany munkákból a hadtápszolgálatban senki sem vonhatja ki magát azzal az érveléssel, hogy én ilyen vagy olyan szolgálati ághoz tartozom, én ehhez vagy ahhoz a feladathoz nem értek. Hasonló magatartást a munkahely szellemével, a kollektíva erejére támaszkodva célszerű kivédeni, de azért is meg lehet előzni, hogy a tanulónapokon mindenkit kiképezünk arra, hogy egy naptári tervet, egy foglalkozási jegyet, egy szakharcászati foglalkozás vagy gyakorlat „elgondolás”-át, levezetési tervét (tervtérképét), egy-egy mozzanat oktatási kérdéseit képes legyen kidolgozni. A hadtáptörzsből nem lehetnek „sztár”-feladatok és „alantas” munkák. Azonkívül, hogy a saját funkcióiért mindenki

gazdaként felel, pillanatok alatt át kell tudni állni arra, hogy a munkatársnak színvonalas segítséget nyújtunk. És az összekovácsoltságot, a megfelelő szellemet akkor minősíthetünk kielégítőnek, ha mindez csak annyiban történik parancsra, amennyiben mégiscsak a főnök tudja, hogy melyik cipő szorít jobban, tehát neki kell elosztani a meglevő munkakapacitást.

Néhány gondolat a háborús munkamódszerekről. Amit az összekovácsoltságról (hálódigramm), a szellemről és a feladatok elosztásáról, átvállalásáról eddig kifejtettünk, háborúban fokozottan érvényes. A hadtáp törzsmunka eredményeként ugyanis, mind a harc, hadművelet megszervezésének, mind megvívásának időszakában, határidőre el kell érni, hogy az alárendeltek hadtápbiztosításának rendje és mérete – a szakmai előljáró által kijelölt keretek között – összhangba kerüljön a parancsnok által a hadtáp részére megszabott feladatokkal. Miután a hadtáp törzsmunka módszerei a helyzettől, a feladattól és a rendelkezésre álló időtől függenek, itt csupán néhány olyan alapelvet és követelményt tekintünk át, amelyeket *célszerű folyamatosan szem előtt tartani*:

a) A hadtáp vezető szervekből – esetenként a hadtápszervezetek parancsnokait és törzseit is bevonva az őket érintő kérdésekbe – olyan, időszakonként változó csoportosításokat hozunk létre (pl. operatív csoport, tervező-szervező csoport, helyzetnyilvántartó, tájékoztató és jelentő csoport, szemrevételező csoport stb.), amelyekkel garantáltan elérjük, hogy a hadtápszervezetek parancsnokságainak és az alárendelt hadtápoknak elegendő idő marad a végrehajtásra a hadtápkészlet eléréséig. Elvileg a feladat megkapásától a készenléti terjedő időmennyiség kétharmada az alárendeltet illeti meg. Ha a követelmény a legcélszerűbb lépcsőzetes munkamódszerrel nem oldható meg, akkor a párhuzamos vagy vegyes munkamódszert célszerű alkalmazni és a saját állományt ennek megfelelően csoportosítani. A párhuzamos munkamódszer azonban attól is függ, hogy a parancsnok alkalmazza-e ugyanazt.

b) A követelményektől függően a hadtápvezetés szerveinek teljes állománya szükségképpen bevonható a tervező, szervező, irányító munkába azért, hogy a soron következő vezetési feladathoz – többek között a legcélszerűbben kialakított munkamegosztással – maximálisan csökkentjük a hadtápbiztosítás megszervezéséhez szükséges időt. Ugyanakkor azonban el kell érni, hogy a parancsnok és hadtáphelyettese elhatározásaiban egységes elgondolás érvényesüljön a hadtápbiztosítás szervezése és végrehajtása során. A teljes személyi állomány és a vezetéstechnikai apparátus egyidejűleg, közös vezetési cél érdekében történő igénybevétele megköveteli, *egyfelől* az ágazati vezető szervek funkcionális és operatív jártasságát, *másfelől* a pihenretés célszerű megszervezését. A háborús hadtápvezetés során ugyanis minden szervnek és szakközegnek fel kell készülni arra, hogy szervezetszerű beosztásával járó alapvető feladatain túl – összekötő tisztként, operatív csoport, helyzetnyilvántartó vagy tervező részleg tagjaként, anyagátadó hely vagy felderítő (szemrevételező) csoport vezetőjeként, hozzáértően, a gépi adatfeldolgozás lehetőségeit is igénybevéve, tudjon tevékenykedni.

c) A helyzethez rugalmasan alkalmazkodni tudó hadtápvezetés tegye lehetővé olyan munkarend és csoportosítás kialakítását, amely egyidejűleg többirányú vezetési feladatra is képes. Ez a követelmény – többek között – olyankor merülhet fel, amikor pl. egy hadosztály több napon át a seregestest hadművelti felépítésének első lépcsőjében kerül alkalmazásra. Ilyen esetben a hadtáp

vezető szervek egyik része – rendszerint a hadtáphelyettes vezetésével – a parancsnok mellett tervezi-szervezi a csapatok hadtápbiztosítását a soron következő harcfeladatra, a másik rész pedig – a hadtáptörzsfőnök vezetésével – a hadtáp vezetési pontról a folyamatban levő harcfeladat teljesítéséért küzdő csapatok hadtápbiztosítását irányítja. A hadtápvezetésnek ez a formája mesteri hozzáértést igényel és csak úgy lehet eredményes, ha valamennyi szerv és szakközcég munkája szervezett és operatív.

Végezetül. A vezetés, ezen belül a korszerű vezetés fontosságát motiválja az a tény, hogy a hadtápbiztosítás méreteit tekintve – a II. világháború óta – egyes területeken, mind a terjedelmet, mind a szerkezetet vagy féleségeket figyelembe véve, nagyságrendileg megsokszorozódott, ezzel párhuzamosan törtrészére csökkent a tervezésre és a végrehajtásra rendelkezésre álló idő. Ma már a vezető képtelen egymagában a lényegét megragadni, megérteni és megalapozottan, nyugodt lelkiismerettel dönteni. Malinovszkij marsall szavaival élve: a katonai vezetés is szocializálódott, társadalmasult. Ebben a helyzetben különös jelentőségre tettek szert a törzsek, akiknek tagjai – azáltal, hogy egy-egy területet gazdaként művelnek, a vezető részére lehetővé teszik a helyzet áttekintését, a mélyenfekvő összefüggések feltárását és rámutatnak azokra az eszközök-re és módokra, ahogy az adott feladatot célszerűen végre lehet hajtani. Hadtáptörzseinkben jelenleg nemzedékváltás folyik. Jó lenne, ha az új nemzedéket már nem terhelnék azok a gondok, amelyekkel a mai bőven el volt és van látva, s emiatt több befogadóképességük maradna a korszerű vezetéstechnikai eszközök által diktált módszerek elsajátítására.

Innováció az MN hadtápszolgálatában

Tersztyenyák Andrásné kpa.

A hetvenes évek világgazdasági árobbanásai óta a világgazdaságot érő újabb és újabb gazdasági és politikai megrázkódtatások nyomán, valamint a mikroprocesszorok, robotok alkalmazásával, a biológiai ipar térhódításával fémjelezhető technikai fejlődés forradalmi hullámai közepette – feltételezhetően továbbra is a labilis gazdasági környezetet – egyre jobban nő az ember céltudatos innovációs tevékenységének jelentősége, a szakadatlan megújulásra való törekvés.

A jelenlegi világgazdasági viszonyok, az értékesítési nehézségek, az exportorientáció fejlesztésének szükségessége követelik az innovációs fejlődés meggyorsítását.

Az innováció fogalmának értelmezése

Innováció: alapvető és nem folyamatos, tehát „ugrásszerű” „minőségi változás” (Harry Nyström).

Az innováció az előbbi rövid és tömör definíciónál lényegesen bővebb, a fogalom megalkotójának, Joseph A. Schumpeternek a meghatározása: „A termelés a meglévő dolgok és erők kombinációját jelenti. Mászt vagy ugyanazt más módon termelni viszont annyit tesz, mint ezeket a dolgokat és erőket másként kombinálni. Ha ezeket az új kombinációkat az idő folyamán kis lépésekben, folyamatos alkalmazkodással érhetjük el a régieből, akkor bizonyára van változás – alkalmasint növekedés –, nincs azonban új jelenség, sem pedig a mi értelmezésünk szerinti fejlődés.

Amennyiben nem ez a helyzet, és az új kombináció hirtelen lökészerűen lép fel, akkor a fejlődésre jellemző jelenség áll előttünk. Ezért a továbbiakban a kifejtés célszerűsége érdekében csak erre az esetre gondolunk, amikor a termelőeszközök új kombinációjáról beszélünk.

A fejlődést tehát a mi értelmezésünk szerint az új kombinációk megvalósulásaként definiálhatjuk.

Ez a fogalom a következő öt esetet foglalja magában:

1. Új – tehát a fogyasztók körében még nem ismert – javaknak vagy egyes javak új minőségének az előállítására.

2. Új, tehát a kérdéses iparágban még gyakorlatilag ismeretlen termelési eljárások bevezetése, amelynek azonban semmiképpen sem kell új tudományos felfedezésen alapulnia, és amely valamely áruval kapcsolatos újszerű kereskedelmi eljárás is lehet.

3. Új elhelyezési lehetőség, vagyis olyan piac megnyitása, amelyen a kérdéses ország iparága még nem volt bevezetve, akár létezett ez a piac korábban is, akár nem.

4. Nyersanyagok vagy félkész áruk új beszerzési forrásának meghódítása, ismét mindegy, hogy ez a beszerzési forrás korábban is létezett, csupán nem vették figyelembe, illetve nem tartották megfelelőnek, vagy pedig először ki kell alakítani.

5. Új szervezet létrehozása – például monopolhelyzet teremtése trösztösítéssel – vagy megszüntetése.” (Joseph A. Schumpeter: A gazdasági fejlődés elmélete.)

Az innováció fogalmának használata szűkebb és tágabb értelemben is lehetséges, definiálása sokféleképpen és értelemben történhet. Ezek között szerepelnek a következők:

Iván Perlaki, szűkebb és tágabb, tárgyi és eljárási értelemben is definiálja az innovációt. „Innováción az alkotó, újító és ésszerűsítő tevékenységet értjük a szó legtágabb értelmében.

Leggyakrabban és legszélesebb körben a termékek (vagy szolgáltatók) innovációjáról szoktunk beszélni, vagyis az innováció kifejezést az egészen új termékek, vagy a korabbinál lényegesen jobb *minőségű* termékek megjelölésére használjuk. Tárgyi értelemben az innováció egyrészt minden funkciós, pozitív és haladó jellegű újdonságot, másrészt pedig minden újra irányuló változást jelent, – vagyis például minden olyan gondolatot, tevékenységet vagy anyagi tárgyat, amely újdonságot jelent minden olyan ember (csoport) vagy szervezet szempontjából, amely azt elfogadja, illetve felhasználja.

Eljárási értelemben az innováció fogalmán az innováció megalkotását, az innovációs javaslat kidolgozásának és megvalósításának, esetleges módosításának, valamint felhasználásának egész folyamatát értjük.” (innovációs folyamat).

Az emberi alkotóképesség és képesség szerepe kiemelt fontosságú az innovációs folyamatban, mivel az innováció előfeltétele a kreativitás¹, amely nem más, mint *eredeti innováció*, vagyis akkor amikor „feltalálják”, először valósítják meg és alkalmazzák, ez párhuzamos a kreativitással; amikor pedig azt mások (emberek, szervek vagy szervezetek) átveszik, tehát terjed, vagyis adaptálják, akkor pedig *adaptív innovációról* beszélünk.

Az alkotó és elemi termelőmunka között az összekötő szerepet a modern technológiák töltik be, általuk válik az emberi termelőerő, a tudományos produkum, az egyéni és kollektív szakértelem anyagi termelőerővé. Így az innovációk lehetővé teszik, hogy a tudomány közvetlen termelőerővé váljék.

Faluégi Lajos definíciója a fogalom általánosabb, tágabb értelmezésére vonatkozik. „Az innováció magába foglalja az eddiginél korszerűbb tudású és felkészült emberek nevelését, felkészítését, új termékek gyártását, szervezetek modernizálását, a hatékonyabb vezetést – egyszóval a társadalom és természet közötti, valamint a társadalmon belüli kapcsolatok rendszerének a fejlődést előrelétező változásait.”

¹ Kreativitás: alkotóképesség, teremtőképesség.

Az innováció érvényesülésének és megvalósításának lehetséges módjai az MN Hadtápszolgálatában

Az előzőekben leírt definíciókat figyelembe véve az MN Hadtápszolgálatára az innováció tágabb értelmű meghatározását vonatkoztathatjuk.

Az innováció érvényesülésének és megvalósításának lehetséges módjai az alábbiak lehetnek az MN Hadtápszolgálatában *általában*:

- az eddigieknél korszerűbb tudású és felfogású emberek (katonák) nevelése és felkészítése (kiképzés, oktatás, pol. munka) a minőség hangsúlyozása mellett; a képzettség emelkedése az innovációs fejlődés nélkülözhetetlen tényezője;
- szervezetcink szükséges és lehetséges mértékű modernizálása folyamatosan;
- nagyobb teret engedni a szellemi alkotómunka érvényesüléséhez, mivel ez teremti meg az újítások, találmányok, know-how²-k lehetőségét;
- a kezdeményezőkézség kibontakozását jobban segíteni (újítási készség kibontakozása,);
- különféle érdekeltségi rendszerek kimunkálása és bevezetése, ami egyben hatékonyság növelő tényező is (megtakarítások, újítások, kiegészítő gazdaságok);
- egészséges gazdasági ambíciók kibontakoztatása (egyes csapatok gazdálkodási versenye, újítási versenyek);
- nagyobb igényesség a műszaki kultúrával szemben;
- erősíteni a kutatók, fejlesztők és az ipar kapcsolatát;
- a kutatás, fejlesztés mellett – megfelelő mérlegelés alapján – szorgalmazni a licencvásárlásokat (hadtáp technikára értendő);
- növelni az adaptív innovációs tevékenységet az ágazatok és egymás között, valamint a VSZ tagállamain belül.

A hadtáp szakterületeket érintő kérdésekben az innováció megvalósításának módjai lehetnek:

- *felhasznált anyagokkal kapcsolatos innovációk;*
- új anyagok felhasználása, régieknek másokkal való pótlása, a fajlagos anyagfelhasználások javítása (üza.-, hajtó-, élm., stb. anyagok);
- forgóeszközök forgási sebességének gyorsítása;
- hulladékanyagok hasznosítása;
- *energiafelhasználás innovációja;*
- *pénzeszközökkel összefüggő innovációk;*
- új energiahordozók beléptetése, energia fajlagosok javítása (üza.-, hajtóanyagok);
- *technológiák innovációja;*
- licenciabázison végzett technológiai fejlesztés és a fejlesztés hatékonyságának mérése (hatása mind az elő-, mind a holtmunka gazdaságosabb felhasználásánál jelentkezhet);

Az időtényező javításában óriási lehetőségek rejlenek (gazdaságosság, megtakarítások);

² Know-how: különleges gyártási fogás (technológia) átadása.

– *üzem- és munkaszervezés fejlesztésének innovációi;*

A szervezési munka minőségi fejlesztése halaszthatatlan, ezek hiánya jelenti a fejlődés leggyengébb pontját;

– *kooperációs folyamatokkal összefüggő innovációk;*

szolgálati ágak között, egyes ágazatok, ezek és a partner vállalatok között (műszaki fejlesztés, újítások);

– *információk innovációja;*

önköltségek, fajlagos költségek, kockázat megítélése (gazdaságosság, hatékonyság kifejezői) információi;

Innovációk az anyagmozgatás, csomagolás, térbeli elosztás területén

A fő folyamatokat kiegészítő folyamatok innovációs fejlesztése nagyon lényeges, mivel ezek hiánya lehetetlenné teheti a fő folyamatok fejlesztését, éppen ezért ezeket a folyamatokat a fő folyamatokkal arányosan célszerű fejleszteni.

Ezek a kiegészítő folyamatok:

– anyagmozgatás, szállítás;

– csomagolás;

– térbeli elosztás;

– raktárgazdálkodás.

Ezen fejlesztések végrehajtásában nagy segítséget nyújthatnak a licenciák, know-how-k, újítások, találmányok felhasználása. A hazai kutatásokon túlmenően a külföldi fejlesztési eredmények átvétele biztosíthatja az innovációs fejlődés meggyorsítását, ahogy már korábban említve volt, az adaptív innováció e területen a járható út, s ebben a gazdaságosság is kifizetésre jut. Mindezek hiánya az innovációk megvalósításának egyben akadályai is lehetnek.

Ha ezeket a lehetséges módokat vizsgáljuk, már innovációs folyamatról beszélünk, ami nem más, mint az „új” gondolat megszületésétől az alkalmazásig végzett tevékenységek összessége az időtényezők „optimumához” való *maximális közelítésével.*

Az innovációs folyamat kibontakozásához nagyobb figyelmet kell fordítani a különféle ágazatok (fegyvernemek, főnökségek), az egyes ágazatok és a népgazdasági ágak közötti kapcsolatokra; a beruházások, kapcsolódó beruházások és fejlesztések összhangjára, a technikát és technológiát egymást követő lépcsőkben megújítandó innovációs láncokra.

Az innovációs fejlesztések megvalósításában az *értékelemzés* is nagy segítséget nyújthat. Az értékelemzés a műszaki és gazdasági követelmények olyan szintézisére törekszik, amely a minél jobb funkcióképességű használati értékek [igényeknek megfelelő technikák (termékek) és technológiák] viszonylag minél kisebb költséggel való megvalósítását biztosítja, amely egyben gazdaságossági követelmény is.

Ezért nem feledkezhetünk meg az innovációk gazdaságosságának vizsgálatáról sem, amely a hatékonysági mutatókkal (régis és új eljárás összevetése) fejezhető ki.

Ez a tevékenység a jelen gazdasági körülmények között elengedhetetlenül szükséges, már azért is, mivel ennek alapján dönthető el, hogy az innovációs fejlesztés vállalható-e, vagyis az innovációs tevékenység *kockázata* elfogadható vagy nem. Ha a kockázat mértéke elfogadható, az innovációs fejlesztést vállalni kell, mert a kockázat nem vállalása a legnagyobb kockázat lehet.

Elméleti és gyakorlati fejtegetéseimmel azt szeretném elérni, hogy a kedves olvasók publikációikkal járuljanak hozzá az innovációs fejlesztések megvalósításához az MN Hadtápszolgálatában.

Az ellenség betörésének FRONT (HDS) szinten történő elhárítása; a védelem; ellencsapás; támadásba való átmenet hadtápbiztosításának legfontosabb elvi és gyakorlati kérdései

*Pártos János ezredes
és Galambos János alezredes*

A levezetett gyakorlatok tapasztalatai, az elvégzett elemzések arra utalnak, hogy Európában az agresszív imperialista erők által kirobbantott háború kezdetén – a katonapolitikai körülmények számunkra kedvezőtlen alakulása esetén – a hadszíntér néhány hadműveleti irányában, a seregtesteknek az agresszió visszaverésére, az ellenség betörésének elhárítására is fel kell készülni.

Az ezzel kapcsolatos harcfeleladatok végrehajtása akkor fordulhat elő, ha az ellenség megelőz bennünket a hadműveleti szétbontakozásban, a csapások végrehajtásában és a támadásba való átmenetben. (Ez mind atom-, mind csak hagyományos fegyverek alkalmazása esetén előfordulhat.)

Ezek természetesen a hadtápbiztosítás megszervezését és végrehajtását bonyolulttá teszik.

A hadtápbiztosítás akkor lesz legbonyolultabb, ha az ellenséges betörés következtében a hadsereg elsőlépcsős hadosztályai harccal kényszerülnek a részükre kijelölt védelmi vagy a támadás megindulási terepszakaszának elfoglalására.

A hadtáp tevékenysége bonyolultságát fokozni fogja az, hogy az ellenség légi és földi erejével aktív csapásokat fog mérni az ország területének egy részére, akadályozni fogja a hadsereg és a központ-hadtáp előretolt lépcső bekapcsolódását a csapatok hadtápbiztosításába.

Ezek azt teszik szükségessé, hogy a hadtáptörzsek háborús feladatokra történő felkészítése során az eddigieknél jobban vegyük figyelembe a számukra kedvezőtlenebb, lényegesen bonyolultabb körülményeket és ezen belül kiemelten már az állandó harcalkészültség időszakában kidolgozandó hadtápbiztosítási terveken túl, nagy figyelmet célszerű fordítani a szükséges hadtápbiztosítási források létrehozásának megtervezésére, megszervezésére, a csapat- és a központ-hadtáp ilyen irányú felkészítésére.

Az ellenség betörésének elhárítása során mindenekelőtt azoknak az erőknek a hadtápbiztosítását kell megszervezni, amelyek a betörés elhárításában résztvesznek, ezzel párhuzamosan nagy gondot kell fordítani a hadtáp megóvára-

sára, a védelmi, majd a támadó hadművelet hadtápbiztosítása sikeres végrehajtása érdekében.

Az agresszió visszaverésében, a határőrizetben és a fedező biztosításban résztvevő határőr, gépesített lövész, harcokosi, valamint területvédelmi és munkásőr csapatok hadtápbiztosítása mindenekelőtt a csapatok mozgó és kiegészítő, továbbá a laktanyákban levő kiképzési és a polgári vállalatok kijelölt készletei felhasználásával az összefegyvernemi magasabbegységek PK HTPH-ek koordinálásával történik.

A fentiekben kívül célszerű a központhadtáp – a KHEL ellátó dandár állandóságába nem tartozó – szállító zászlóaljait a FHKSZ elrendelése után már a szükséges lőszerrel, üzemanyaggal felmálházni és olyan körletben elhelyezni, hogy 10–12 órán belül képesek legyenek a betörést elhárító csapatok hadtápbiztosításába sikeresen bekapcsolódni.

Emellett célszerű kedvező távolságokon belül vasúti kirakó állomásokra központi készletből anyagokat eljuttatni. Az egészségügyi kiürítést is lehetőleg stationér kórházakba vagy egyes kórházbázisokba célszerű végrehajtani a csapatok szállítóeszközcível.

Harcászati szintű (20–40 km mélységű) betörés elhárítása esetén a közúti biztosítás csapaterővel kerül végrehajtásra, a tevékenység sávjában meglévő valamennyi úthálózat, vagy az előjáró által meghatározott utak igénybevételével. Amennyiben hadművelleti szintű ellenséges betörés visszaverésének hadtápbiztosítása megszervezésére kerül sor (60–80 km mélység), a folyamatos ellátás biztosítása mellett számos, a hadtápszervezetek manőverezésével összefüggő kérdést, nagyszámú sebesült kiürítését, csapat, seregest és központhadtáp szervezetek hátravonását, anyagi eszközök kivonását is meg kell oldani, melyek érdekében a hadsereg, a központhadtáp közúti és vasúti helyreállító és kiszolgáló erőit a KM helyreállító osztagaival szoros együttműködésben – a szükséges tartalékok létrehozásának figyelembevételével – központilag tervezve és irányítva célszerű felhasználni.

A hadtápbiztosítás tervezésénél abból célszerű kiindulni, hogy az ellenség harcászati-hadművelleti szintű betörést követően kedvező esetben támadó, kedvezőtlen esetben 3–4, vagy több napig tartó védelmi hadművelet megvívására kerülhet sor. Ezért a védelmi és támadó csapatcsoportosításnak megfelelő hadtápcsoportosításról kell létrehozni, a hadtápbiztosítási tervet úgy a támadó hadműveletre, mint a védelmi hadműveletre külön-külön kidolgozni (MN szinten célszerű ezeket egy tervben rögzíteni) azokkal a rendszabályokkal együtt, amelyek szükségesek a betört ellenség visszaverése hadtápbiztosítása érdekében végrehajtani.

Ismert, hogy az agresszió visszaverése még nem jelenti az ellenség (agresszor) megsemmisítését, további céljairól való lemondását. Az ellenség erejének gyengítése védelmi, teljes szétzúzása támadó hadművelettel (hadműveletekkel) lehetséges.

Háború kezdetén a front (hadsereg) csapatai hadtápbiztosításának sajátosságai a védelmi hadműveletekben attól függ, hogy milyen körülmények között, milyen céllal történik a védelembe való átmenet. Amennyiben a védelembe való átmenetre rövid idő áll rendelkezésre, a front (hadsereg) hadtápjának állománya az esetek többségében korlátozott leher és ezen belül is különböző készenléti fokozatú, várhatóan a hadtápszervezetek egy része a szétbontakozás stádiumában lesz. Ilyen viszonyok között a csapatok hadtápbiztosításának alapját a front és a

hadsereg hadtáp szétbontakozásáig a békében létrehozott állandó jellegű raktárak, laktanyában visszahagyott, illetve vasúti kirakó állomásokra kiszállított készletek, kijelölt polgári bázisok, katonai és polgári kórházak, javítóüzemek és a front, illetve hadsereg védelmi sávjában meglevő úthálózat fogja képezni.

Sajátosabb és bonyolultabb a helyzet, ha a védelemre váratlanul, az ellenség által mért atomcsapásoktól szenvedett nagy veszteségek következtében kerül sor. Ebben az esetben a közlekedési hálózat erősen rombolt lehet, nagymennyiségű anyagi eszköz semmisülhet meg, az egészségügyi veszteség jóval felül fogja múlni az egészségügyi egységek és intézetek lehetőségeit, a front és a hadsereg hadtáp is nagy veszteségeket szenvedhet, sok hadtápegység és intézet tartható magas sugárszintű körzetekben, a hadtáp híradás megbomolhat, stb.

Ebben az esetben főfigyelmet a harc képes, az ellenség tényérése megakadályozására kijelölt alegységek, egységek és magasabbegységek hadtápbiztosítására kell összpontosítani, elsősorban a helyszínen megmaradt anyagi, egészségügyi források felhasználásával és a központhadtáp szállító és sebesültkiürítő eszközeinek aktív igénybevételével, abból a célból, hogy a seregest hadtáp szervezeteinek lehetőség adódjon a védelmi hadművelet hadtápbiztosítására szervezetten felkészülni. Célszerű MN szinten az MNHF-ség állományából egy operatív csoportot kijelölni, amely MN szinten kézbentartja az ellátó-gyógyító erőkkkel és eszközökkel történő manőverezést. A központ (front) hadtápban gyorsan mozgó erőket és eszközöket kell létrehozni, a főirányban tevékenykedő csapatok hadtápbiztosítására.

Ha a védelemre való átmenet idejére a csapatokkal együtt befejeződik a front (hadsereg) hadtáp szétbontakozása, a hadtápbiztosítás alapját a front (hadsereg) hadtáp erői és eszközei képezik. A hadtáp erők és eszközök egy részét, a támadó hadműveletre való tartalékolás céljából a front és a hadsereg csapatai hadtápbiztosítására fel kell használni a front, illetve a hadsereg hadtáp körleiteiben (sávjában) levő központhadtáp raktárak és kijelölt polgári vállalatok, továbbá a laktanyákban visszahagyott készleteket, valamint a stacionér gyógyító és javító, valamint a polgári minisztériumok szállító közúti, vasúti helyreállító és kiszolgáló kapacitását is.

Összességében levonhatunk egy olyan következtetést, hogy a front, illetve hadsereg védelembe való átmenete viszonyaitól függően állandóan rudatában kell lenni annak, hogy a védelem ideiglenes jellegű és a front vagy hadsereg csapatainak az ellenség támadásának elhárítását követően készen kell állniok arra, hogy hadműveleti szünet nélkül támadásba menjenek át. Ezért a csapatok védelmi harctevékenysége hadtápbiztosításának megszervezését számolni kell a támadásba átmenő csapatok biztosítására szolgáló hadtáp erők és eszközök létrehozásával, tartalékolásával, illetve azzal, hogy a védelem hadtáp csoportosítása minél kisebb átrendezéssel váljon alkalmassá a támadó hadművelet hadtáp csoportosítására, más szóval, hogy a hadtáp alapvető csoportosítása lehetőség szerint feleljen meg a védelem, mind a támadó hadművelet követelményeinek. (1. és 2. sz. melléklet.)

Mindezek mellett védelemben, a csapatok aktív és manőverező tevékenysége és annak elkeseredett jellege magas követelményeket támaszt a hadtápbiztosítás megszervezésével szemben. Ezen követelmények közül *fontosabbak az alábbiak:*

– a front (hadsereg) csapatai hadtápbiztosításának megszervezése feleljen

meg atomfegyver alkalmazásával, vagy annak alkalmazása nélkül történő harctevékenység megvívásának; legyen életképes és alkalmas a csapatok hadtápbiztosítására a harctevékenység elszigetelt irányokban történő folytatásakor, az ellenség védelembe történő beékelődésekor és egyes magasabbegységek és egységek bekerítésében történő harcvívásakor; a hadtáp csoportosítások legyenek képesek az arcvonal mentén a mélységből történő manőverezésre; a hadtápsáv rendelkezzen az anyagi eszközök folyamatos utánszállítását, a sebesültek és a technikai eszközök hátraszállítását, továbbá a csapatok és hadtápszervezetek széleskörű manőverezését biztosító fejlett úthálózattal;

– az anyagi készleteket gazdaságosan, elsősorban a főcsoportosítás ellátására kell felhasználni, a felhasznált készleteket időben fel kell tölteni azzal, hogy a csapatok állandó készenlétben álljanak a támadásba való átmenethez. Maximálisan kell arra törekedni, hogy a támadáshoz szükséges hadtápszervezeteket és készleteket megőrizzük;

– az ellenség várható betörési területéről a stacionér raktárakat, gyógyító, javító és közlekedési szervezeteket az állandó harcckészültség időszakában kidolgozott tervek alapján olyan mélységbe kell hátravonni, hogy részt tudjanak venni a védelmi hadművelet hadtápbiztosításában;

– a felhasznált anyagi készletek pótlására, a sérültek kiürítésére, a csapatok manőverezésére, a polgári lakosság, üzemek hátratelepitésének biztosítása érdekében az összes közúti, vasúti hálózatot, a polgári szervek szállítóeszközeit egységes terv alapján úgy kell igénybevenni, hogy elsősorban az ellenség megállítására kijelölt erők érdekében kerüljenek azok felhasználásra;

– a csapatok anyagi készleteinek feltöltését, a sérültektől való tehermentesítését olyan számvetéssel kell folyamatosan végezni, hogy a csapatok rövid időn belül (1–3 óra) képesek legyenek az ellenlökések, ellencsapások végrehajtására, az ellencsapás sikerének kihasználásával a támadó hadműveletre történő szünet nélküli átmenetre;

– a hadtáp életképessége megőrzésének céljából kiemelt figyelmet kell fordítani a harcbiztosítás körültekintő megszervezésére, a műszaki munkák intenzív végzésére, a tartalék települési körletek előkészítésére;

– az anyagi eszközök gyors utánszállítása érdekében a közbeeső tagozatok célszerű mértékben történő kihagyásával a szállító eszközök komplex felhasználásával a front (a központhadtáp) szállító eszközöket minden lehetőség esetén egészen a hadosztályokig célszerű anyagi eszközökkel megrakva leküldeni. Ezenkívül minden lehetőséget meg kell ragadni a kirakóállomások, kikötők üzemeltetésére, az anyagi eszközök eljuttatására.

Az ellencsapást mérő csapatok hadtápbiztosítása, mint a védelem aktivitása legfelsőbb mutatójának mindenoldalú hadtápbiztosítása a front (hadsereg) védelmi hadműveletében a csapatok hadtápbiztosításának általános rendszerében különös helyet foglal el.

A Nagy Honvédó Háború és az azóta lefolytatott gyakorlatok tapasztalatai szerint az ellencsapás irányában az előljáró hadtápnak időben elő kell készíteni és berendezni a katonai gépkocsiutakat, szétbonrakoztatni a hadtápbiztosítást végrehajtó hadtápszerveket, létrehozni a szükséges anyagi készleteket, elsősorban lőszerből és üzemanyagból. Megszervezni az ellencsapásban érintett valamennyi hadtáptagozat szoros együttműködését. (3. és 4. sz. melléklet). Így:

Az ellencsapás végrehajtására kijelölt csapatok hadtápbiztosításával kapcsolatos összes rendszabályokat az ellencsapás végrehajtása különböző lehetsé-

ges változataiból kiindulva, a védelmi hadművelet hadtápbiztosításának megtervezésekor kell kidolgozni. A terveket és a foganatosítandó rendszabályokat a védelmi hadművelet alatt a parancsnok elhatározásának megfelelően folyamatosan pontosítani kell.

Az ellencsapás irányaiban meghatározott időre létre kell hozni a feladat végrehajtásához szükséges anyagi és eszközkészleteket, elő kell készíteni és az igényektől függően be kell rendezni a gyors és megbízható utánszállításhoz szükséges utakat.

Igy például a csaparak ellencsapáshoz való szétbontakozási terepszakaszok közelében az ellencsapásban résztvevő csapatok biztosítására üzemanyag és lőszerkészleteket kell létrehozni, emellett az ellencsapásban részt vevő csapatok üzemanyaggal való ellátása megszervezésekor azzal is számolni kell, hogy azok milyen távolságra vannak a szétbontakozási terepszakasztól.

Meg kell szervezni, el kell végezni a csapatok ellencsapás alatti biztosítására kijelölt hadtápegységek és intézetek elhelyezkedési körletei műszaki berendezésével kapcsolatos munkálatokat.

Az ellencsapás hadtápbiztosításának szervezésekor az ellencsapást végző seregetest, illetve magasabbegység hadtápbiztosítása érdekében számolni kell a már védelemben levő seregetestek, csapatok hadtápbiztosítási lehetőségeivel, különösen a feleslegessé vált anyagok, a segélyhelyeket terhelő sebesültek kiürítésének biztosításához és egyéb „aktív” jellegű tevékenységhez is.

A felhasznált anyagok pórlása történhet mind az ellencsapás irányában előre létrehozott anyagi készletek felhasználásával, mind az anyagi eszközök front (hadsereg) és a stacionár raktárakból történő utánszállítással. Ezen belül különösen számottevő nagymennyiségű tüzérségi lőszer felhasználásával kell számolnunk, melynek biztosítása érdekében a tüzelőállásokban felhalmozott készleteken kívül a front (központ-hadtáp) szállító kötelékeiből kell kijelölni azokat az erőket, amelyek közvetlenül a hadosztályok tüzércsoportjai tüzelőállásaiba a lőszeret kiszállítják.

Az anyagok utánszállításának tervezésekor és végrehajtásakor abból kell kiindulni, hogy az ellencsapás végén a csapatoknál levő készletek biztosítsák a támadásba való átmenet anyagi szükségletét hadművelleti szünet nélkül, vagyis azoknak el kell érniük a hadosztályoknál és a hadseregnél megállapított normákat.

A csapatok egészségügyi biztosítására fel kell használni a korábban szétbontakozott kórházbázisokat és azok részlegeit, a területi katonai és polgári, illetve egyes kórházkapacitásokat, valamint az újonnan szétbontakoztatandó előretolt kórházbázisokat, illetve egészségügyi dandárokat és részlegeiket. Biztosítani kell az ellencsapást végző seregetest, magasabbegység sebesülteinek kiürítését az ellencsapás kezdetére.

A csapatoknak az ellencsapás szétbontakozási terepszakaszára történő előrevonására fel kell használni az üzemelő gépkocsiutak teljes hálózatát, különös figyelmet fordítva a rombolt útszakaszok és műtárgyak helyreállításának érdekében végzendő kiegészítő munkálatokra. Az ellencsapás folyamán a közúti csapatoknak az ellencsapást végrehajtó hadsereg, illetve hadosztály mögött rovább kell fejleszteni és kiszolgálni a front vagy hadsereg katonai gépkocsiutakat (utakat).

A front, illetve a hadsereg ellencsapása folyamán számolni kell azzal, hogy a hadtáp az ellenség gyors megváltozott tevékenysége közepette fog tevékeny-

kedni. Ezért a hadtáp vezető szerveknek jól kell ismerni a kialakult helyzetet, a feladatokat gyorsan el kell juttatni a végrehajtókhoz és biztosítani kell valamennyi hadtáptagozat összehangolt tevékenységét. Különös szerepe van ebben a helyzetben az előrelátásnak, a váratlan feladatok megoldására szükséges hadtáp mozgó erő és eszköztartalékainak.

Az ellencsapás irányába a csapatok hadtápbiztosításának irányítására különös tekintettel a front tagozatra, célszerű hadtáp operatív csoportot kiküldeni, amely a helyszín közelében közvetlenül irányítja a hadtápbiztosítást.

A front (hadsereg) csapatai védelemből támadásba való átmenete alapvetően két változatban lehetséges. Az egyik változat (ez a gyakoribb), amikor az ellencsapást végrehajtó csapatok sikeres térdnyerése esetén az elsőlépcsőben védő csapatok nagyrésze csatlakozik az ellencsapást végrehajtó csapatokhoz.

A második változat – amely az elhúzódo védelmi hadművelet esetére lesz jellemző – amikor az első lépcsőben levő csapatok egy részének leváltásával, vagy anélkül is friss erők felhasználásával, illetve az elsőlépcső csapatok kiegészítése után kerül végrehajtásra.

A támadás sikerének feltételeit a védelmi hadművelet folyamán, tudatos előrelátással kell létrehozni, amelyek között kiemelten fontos helyet foglal el a hadtápbiztosítási feltételek megteremtése.

Itt több tényezőt kell említeni:

Alapvető kérdés a támadó hadművelet hadtápbiztosításának tervezése, amely vagy a meglévő tervek átdolgozását, az új feladatnak megfelelő adaptálását jelenti, vagy teljesen új tervek és résztervek kidolgozását igényli. Ez természetesen gyors és pontos tervezési metodikát, együttműködési készséget követel a hadtáp vezető szervektől.

Azzal kell számolni, hogy egy elhúzódo védelem a frontnál, illetve hadseregnél meglévő hadtápszervezeteket, anyagi-technikai eszközkészleteket, egészségügyi erőket és kapacitásokat felszabadítását már a védelmi hadművelet során támadásba való átmenet szükségleteinek figyelembevételével kell végezni.

Sajátosságként kell említeni, hogy védelmi hadművelet után végrehajtásra kerülő támadó hadművelet méretei lehetnek kisebbek is, korlátozottabbak mind térben, mind időben. Ez a hadtápbiztosításhoz relatíve kedvezőbb helyzetet teremt a kisebb méretek miatt kisebb fogyasztással, kiűritéssel és más hadtápbiztosítási feladattal kell számolni mind hadsereg, mind pedig front méretben.

Bizonyos vonatkozásban kedvez e feltételeknek, hogy az idő és egyéb tényezők figyelembevételével alkalom nyílik a front-hadtáp teljesebb szétbontakoztatására, új front-hadtáp-magasabbegységek beérkeztetésére, a készletek hátsószágból történő feltöltésére.

A támadásba való átmenet hadtápbiztosításának tervezésénél, illetve átszervezésénél a támadó hadművelet hadtáp csoportosítását kell létrehozni, amely rendszerint magába foglalja:

- a front- és hadsereg hadtáp csoportosítását a főcsapás irányában;
- a front- és hadsereg hadtáp csoportosítását a másik csapás irányában;
- a front-hadtápnak a front összes csapatai biztosítására létrehozott csoportosítását;
- a front- és hadsereg hadtáp erő- és eszköztartalékokat.

Ezenkívül létrehozhatók hadtápcsoportosítások a HMVCS és a másodiklép-

cső előrevonásának és ütközetbevetésének biztosítására, továbbá hadtápcsoportosítás – a légideszant és egyéb feladatok megoldásának a biztosítására.

A HMVCS és a front, illetve hadsereg másodiklépcsők ütközetbevetésének biztosítására a hadtápcsoportosításokat a hadművelet előkészítésekor és folyamán a legmozgékonyabb és manőverképesebb hadtáp magasabbegységekből és egységekből kell létrehozni.

Mindezen feladatokat olyan számvetéssel kell végrehajtani, hogy részben a hadműveleti álcázás, részben a zökkenőmentes ellátás érdekében minél kevesebb mozgással járjon. Figyelembe kell venni az időtényezőt is, miután a front támadó csoportosítás felvételére – a normatívák szerint – mindössze egy nap, a hadseregnek ugyanerre fél nap áll rendelkezésére.

Mindezek mellett és ezek figyelembevételével a hadtápbiztosítás sikeres megszervezése és végrehajtása érdekében a következő általános érvényű rendszabályokat kell fogantatni:

- a támadást végrehajtó csapatok hadtápszervezeteit fel kell tölteni, az anyagi készleteket az előljáró tagozatok szállítóeszközeinek hadosztályokig történő alkalmazásával a mozgó, támadó csoportosítás második lépcsőjében levő csapatoknál a mozgó és kiegészítő készletek szintjéig fel kell tölteni. A feltöltést a támadásba való átmenet sorrendjében kell végrehajtani (elsőlépcsős hadosztályok, ezek érdekében tevékenykedő hadsereg és front szakcsapatok, második lépcsőben tevékenykedő csapatok, tartalékban levő csapatok);

- a csapatoktól a sérülteket a támadáshoz való készenlét idejéig (az anyag feltöltés sorrendjének megfelelően) hátra kell szállítani;

- a hadtáp erőket úgy célszerű megosztani, hogy alapvető részével a támadás előkészítését, kisebb részével a támadás megkezdéséig tovább folyó védelmi harctevékenységet kell biztosítani. Az erők és eszközök hatékonysága érdekében a két feladatot szorosan össze kell hangolni. Előfordulhat, hogy az előljáró átveszi a védő csapatok anyagi ellátását, ez esetben a hds. ellátó dandár teljes állománnyal a támadásra készül fel:

- a hadtápcsapatokkal, intézetekkel fel kell vetetni a támadó hadműveletnek megfelelő csoportosítást;

- a közutak, vasutak továbbfejlesztésére kijelölt erőket és eszközöket előre kell vonni, a helyreállításához szükséges anyagokat a peremvonalhoz közelíteni kell;

- a helyzettől függően löszertrel, üzemanyaggal megrakott hadsereg, front szállító alegységeket közelíteni kell a támadó csoportosításhoz, a tüzelőkészítéshez szükséges löszereket, bombákat a tüzelőkészítésben részt vevő csapatok tüzelőállásaiban, repülőterein fel kell halmozni;

- a hadtápbiztosítási feladatok vezetésére célszerű operatív csoportot kijelölni a védelmi tevékenység hadtápbiztosítás feladatai további irányítására. Így lehetőség adódik a hadtápvezetés számára, hogy fő erőkifejtését a támadó hadműveletbe való átmenet és a támadó hadművelet hadtápbiztosításának megszervezésére és végrehajtásának segítésére, ellenőrzésére összpontosítsa.

Befejezésül szeretnénk felkérni a kedves olvasókat, hogy elvi, gyakorlati fejtegetéseinket tekintsék vitaindítóknak és az elgondolásaik, a gyakorlatokon szerzett tapasztalataik publikálásával járuljanak hozzá a fontos témák alaposabb feldolgozásához.

(Mellékletek a folyóirat végén találhatóak.)

Az MNK területén tevékenykedő Honi Légvédelmi és Repülő, valamint hátországvédelmi és HM közvetlen csapatok, intézetek háborús anyagi biztosításának rendszere, annak megtervezése, végrehajtása és a további korszerűsítés lehetőségei

*Galambos János alezredes
és Báthy Sándor őrnagy*

A haditechnikai eszközök ugrásszerű fejlesztése, a hadászati-hadműveleti célok gyors elérésére való törekvés feltételezi a szembenálló felek erőinek, eszközeinek hátországi katonai, polgári objektumainak, közlekedési hálózatának teljes mélységben történő pusztítását.

Figyelembe véve a NATO hadászati-hadműveleti elgondolásait, hazánk földrajzi helyzetét, levonhatunk egy olyan általános érvényű következtetést, hogy hazánk területén levő katonai és polgári objektumokat, közlekedési hálózatot úgy hagyományos, mint tömegpusztító fegyverek alkalmazását tekintve az ellenség egyidőben teljes mélységben tüzzel és légi úton szállított összefegyvernemi, valamint diverzáns csoportokkal tervezi és képes is pusztítani.

Mindezeket figyelembe véve a hátországban tevékenykedő csapatok általános rendeltetésüket tekintve is feszített harcselekményekre, ezzel párhuzamosan gyors manőverezésre lesznek kényszerülve. Emellett a harceljárás módjának függvényében a hátországban tevékenykedő csapatok egyrésze az esetek többségében az MN elvonuló csapatok harcászati zónájában is önállóan vagy együttműködve az összefegyvernemi hadosztályokkal, ezredekkel harcolni kényszerülnek a betört ellenség megsemmisítése, az adott országrész megtartása és saját objektumaik megvédése érdekében, a csapatok és intézetek egyrésze kényszerülni fog a gyakori diszlokáció váltására, egyes esetekben evakuálásra is.

Az MN elvonuló szárazföldi csapatok sikeres rámadó harcselekményei esetén a közlekedési helyreállító, szállító, a mozgó egészségügyi és más nem hadtápcapatoknak is nagyobb, nagytávolságú menetek végrehajtása után külön feladatok végrehajtására is fel kell készülni.

A fentiekben kívül a repülőcsapatokat illetően a repülőterek rombolása esetén, de még anélkül is kényszerülni fognak a szövetséges csapatokkal közös repülőterekről tevékenykedni. Egyes esetekben előre nem tervezett kisebb-nagyobb repülőkötelékeket fogadni és kiszolgálni.

Az anyagi eszközökben bekövetkezett veszteségek kényszerítően fogják megkövetelni az anyagi eszközökkel történő manőverezést a csapatok és intézetek között.

A közlekedési hálózat, de elsősorban a fontosabb hidak várható rombolása 3-5 napra is szüneteltetheti, illetve minimumra csökkentheti az anyagok utánszállításának lehetőségeit.

A fentieket figyelembe véve az anyagi biztosítást az alábbi követelmények figyelembevételével *célszerű megszervezni*:

- az anyagi készleteket a hadművelet kezdetére a repülőtereken, tüzelőállásokban, háborús működési helyeken és azok közelében decentralizáltan lehetőleg zárt fedezékekben és kőépületekben olyan mennyiségben célszerű felhalmozni, hogy azok nagymérvű utánszállítás nélkül a repülő hajtóanyagból legalább 8-10 napra biztosítsák a harctevékenységek végrehajtását, egyes anyagokból pl.: élelem (romlandó kivételével), ruházat, gk. benzin és gázolaj, egészségügyi anyagok - célszerű ha ezekből a készletekből a kiképzési készleteket is beszámítva elérik az egyhavi készletet (kivételezve azokat a szervezeteket, amelyek az MNK nyugati határának közelében diszlokálnak és várható az esetleges hátratelepítésük, ezek anyagi készleteit a háború kezdetén elegendő félhavi szükségletig feltölteni, majd a támadó hadműveletbe történő átmenet után kiegészíteni);

- a békében nem élő „M” elrendelésekor megalakításra kerülő csapatok részére a megalakulás után célszerű a népgazdaságból beérkező anyagokból, központi raktárak készleteiből, a polgári objektumok igénybevételével (iskolák, kulturházak, termelőszövetkezetek üzemanyag tárolói, ÁFOR stb.) a maximális készleteket a békében élőkhöz hasonlóan megalakítani, ezzel csökkenteni a központi raktárak leterheltségét, fokozni az anyagok decentralizált elhelyezésének mennyiségét, így a közlekedési hálózat rombolása esetén is nagyobb lehetőség lesz a fennakadás nélküli anyagi ellátásra;

- a nagytávolságú meneteket végrehajtó, továbbá a közlekedési építő és helyreállító csapatok, szállító zászlóaljok, mozgó egészségügyi csapatok mozgó készleteit - anélkül, hogy e célból az állandó harcckészültség időszakában készleteket hoznánk létre - szükséges az MN elvonuló csapatai mozgókészletei szintjéig, vagy ahhoz jobban közelítve feltölteni, a háborús működési helyük, illetve harcckészültségi körleteik elfoglalása után olyan számvetéssel, hogy az alapvető anyagokból legalább egy-két forduló végrehajtására elegendő készletekkel rendelkezzenek. E készletek lehetnek a csapatok szállítóterein, illetve földre vagy polgári épületbe betárolva a háborús működési helyeken, illetve a harcckészültségi körletben;

- a hadművelet alatt felhasznált készletek pótlását azokra az anyagokra vonatkozóan, amelyekből 8-10 napra elegendő készleteket sikerült létrehozni 2-3 naponként, ettől nagyobb készletek esetén kéthetenként is elegendő az eredeti, illetve annak 75-80%-os szintjére feltölteni a csapatok igénylése alapján.

A hátrországban tevékenykedő csapatok harctevékenysége biztosításához szükséges anyagok tervezése az elvonuló csapatokéhoz hasonlóan két alapvető időszakot ölel fel:

Az első időszak a magasabb harcckészültségbe helyezési és mozgósítási feladatok végrehajtásához szükséges anyagok biztosítására és az elrendelt mozgó készletek megalakítására, a kiképzési készletek számbavételére, a készletek decentralizálására irányul. Az ezzel kapcsolatos tervezési feladatokat az állandó harcckészültség időszakában, az érvényben levő harcckészültségi és mozgósítási intézkedések, utasítások, ellátási normatívák alapján és a várható alkalmazást fi-

gyeembe véve olyan számvetéssel kell végrehajtani, hogy a csapatok a háborús működési helyük elfoglalása érdekében a mozgókészleteiket még részben se használják fel, ezen túlmenően is csak a harcfelelő megkezdésekor kerüljön sor a mozgó készletek felhasználására, ha az előzőleg említett anyagokból nem sikerült a 8-10 napi, illetve a havi készleteket létrehozni.

A csapatok készletléti és a magasabb harckészültségi rendszerhez kapcsolódó mozgósítási idejének, továbbá az érintett központi raktárak leterheltségének figyelembevételével a készletek létrehozhatók a magasabb harckészültségi feladatokkal összhangban, vagy a háborús működési hely, illetve a harckészültségi körlet elfoglalása után.

A második időszak, amely az elrendelt mozgó és kiegészítő készletek meglétéből kiindulva legalább 6-7 napos harctevékenységre elegendő anyagot foglal magába – hasonlóan a szárazföldi csapatokéval – ugyancsak az állandó harckészültség időszakában történik és a harctevékenység előkészítő időszakában kerül pontosításra, az adott helyzetnek és követelményeknek megfelelően. Eltérő sajátosság az elvonuló szárazföldi csapatok *anyagi biztosítási elveitől az alábbiak:*

- a nem romlandó élelmezési anyagok felvételezése alapvetően továbbra is a közeli polgári vállalatoktól történik, figyelembe véve a működő kisegítő gazdaságok termékeit is;

- a ruházat tisztításával, mosásával kapcsolatos bécék elvck alapvetően nem változnak;

- az egyéb anyagok egyrészének biztosítása továbbra is a polgári vállalatoktól pénzvásárlással történhet;

- a felhasznált készletek pótlása egyes anyagokra vonatkoztatva csak a 2-3 napos harctevékenység végén, illetve csak két hetente vagy még akkor sem szükséges.

E periódus anyagi biztosításának tervezésével az elvonuló szárazföldi csapatok anyagi biztosításhoz hasonlóan a szövetséges hadseregekben érvényes elvet célszerű figyelembe venni, amely meghatározza, hogy a hadművelet (harctevékenység) teljes anyagi szükséglete *összetevődik:*

- a hadművelet előkészítése és végrehajtása alatti felhasználásból;

- az ellenség tevékenysége következtében lehetséges veszteségből (egy 6-7 napos szünet nélküli harctevékenységi időszaka alatt ez elérheti a 25-30%-ot is);

- a hadművelet végére elrendelt készletből (ez lényegében a meghatározott mozgó és kiegészítő készletek 70-75%-a, esetenként 80%-a).

A levezetett gyakorlatok és az elvégzett számvetések tapasztalatai szerint az alábbi közepes fogyasztási normákkal számolharunk egyes csapatoknál és intézeteknél (naponta).

Megnevezés	Benzin ja	Gázolaj ja	Re. hajtó- ag. ja
honi vadász repülő csapatoknál	0,25-0,35	0,4-0,5	2,0-4,0
csapat repülő szerveknél	0,4 -0,5	0,5-0,6	1,5-2,0

Megnevezés	Benzin ja	Gázolaj ja	Rc. hajtó- ag. ja
rakéta csapatoknál	0,15–0,25	0,3–0,4	
rádiótechnikai csapatoknál	0,2 –0,3	0,4–0,5	
területvédelmi csapatoknál	0,1 –0,15	0,1–0,15	
közlekedési építő és helyreállító csapatoknál	0,3 –0,4	0,4–0,5	
szállító csapatoknál	0,6 –0,7	0,6–0,7	
mozgó egészségügyi csapatoknál	0,2 –0,3	0,2–0,3	
bázisok, raktárak, stacionér cü. szervezeteknél srb.	0,1 –0,11	0,1–0,11	

Ezek a tapasztalatok arra hívják fel a figyelmünket, hogy egy seregtesten belül azokat az általános számvetési normatívákat, amelyek az elvonuló csapatoknál jól beváltak itt igen óvatosan lehet alkalmazni, mivel a hátszágban tevékenykedő seregtestek csapatai technikai felszereltsége és feladatai seregtesten belül is élesen eltérnek egymástól. Azonos szerkezetű, típusú csapatok, a honi légvédelmi hadtest alárendeltjeit kivéve szinte nem léteznek. Ezt bonyolítja még az is, hogy a seregtesten belül a csapatok feladatai is igen eltérő sajátosságokkal rendelkeznek. Ezek megkövetelik a csapatonkénti differenciált számvetések elvégzését.

A felhasznált anyagi készletek pótlásának forrásai az *alábbiak lehetnek*:

- a csapatok tevékenysége körletében felhalmozott készletek;
- központhadtáp kijelölt raktárai, raktárrészlegei;
- kijelölt polgári vállalatok, raktárak;
- a szervezetek egyrészének továbbra is üzemelő kiegészítő gazdaságok.

Az anyagellátás, rendszerét tekintve egytagozatú, melynek lényege, hogy a csapatok saját járműveikkel vételeznek, egyes anyagok vonatkozásában a kiszállítás (repülő hajróanyagok) pedig a központhadtáp vasúti, egyes esetekben gépkocsis szállító eszközeivel történik a központi raktáraktól, kijelölt polgári vállalatokról, raktáraktól közvetlenül a csapatokhoz.

A gyakorlatok tapasztalatait figyelembe véve – megítélésünk szerint – szakítani célszerű azzal az elgondolással, hogy a repülő hajtóanyagok csapatokhoz történő eljuttatása teljes mértékben vasúton fog lebonyolódni. Az ellenség haditechnikai eszközei korszerűsítése és a tervezett további korszerűsítésből kiindulva ez az elmélet ma már csak 60–70⁰₀-ban, öt év múlva előreláthatóan csak 40–50⁰₀-ban állja meg a helyét.

A hátszágban tevékenykedő csapatok háborús ellátásának jelenlegi utaltsági rendszere általában háborús ellátási utaltsági tervekben kerül rögzítésre. Ennek lényege, hogy a csapatok diszlokációját, háborús működési helyét, továbbá a központi raktárak háborús diszlokációját és az ellenség várható tevékenységét az ország földrajzi adottságát figyelembe véve, viszonylag egymástól elkülönülő ellátó körzetek alakíthatók ki. E körzeteken belül nem minden csapat,

intézet közvetlenül a központi raktártól vételez, hanem úgynevezett bázisalakulatoktól, amelyekhez a közelben levő kisebb alakulatok, szervek utalhatók el-látásra.

A háborús ellátás utaltsági terveit a szervezeti, de alapvetően a diszlokációs változások függvényében az állandó harcckészültség időszakában folyamatosan pontosítani szükséges, egyes esetekben azokat célszerű átdolgozni.

A tervből célszerű, ha a seregtettek differenciáltan kivonatokat készítenek és az alárendeltek részére megküldik, melynek tartalmát az egységek parancsnokai és hadtáphelyettesei megismerhetik. Ha a parancsnoki és hadtáphelyettesi besorolásban változás áll be az új parancsnokkal, hadtáphelyettesssel annak tartalmát feltétlenül szükséges megismertetni.

A magasabb harctevékenység elrendelésekor a helyzetnek megfelelően a háborús ellátás utaltsági terve ha szükséges pontosításra kerülhet. A harcscselekmények alatt a terv a csapatok tevékenységének megfelelően kerül folyamatosan pontosításra.

A hátszágban tevékenykedő seregtettek és HM közvetlen csapatok egy része úgynevezett háborús működési hely helyett, harcckészültségi körletekben kezdi meg háborús tevékenységét. Természetesen ezek a csapatok – miután általában helyzetüket változtatják – többnyire nem szereplnek a háborús ellátás utaltsági tervben, ellátásuk más utaltsági tervnek megfelelően történhet, általában azzal a módszerrel, mint az elvonuló csapatoké. A harcckészültségi körleteik elhagyása után a kapott feladattól függően kerülhet ellátásuk megszervezésre, alapvetően az elvonuló csapatok ellátási rendszerében vagy külön terv alapján. Egyes csapatoknál a fegyveres küzdelem végéig is érvényben maradhat a harcckészültségi körlet utaltsági rendszere.

A hátszágban tevékenykedő csapatok háborús anyagi utaltsági rendszere alapvetően kiforrott, de ez nem jelenti azt, hogy nincsenek feladataink a további korszerűsítések érdekében. Véleményünk szerint a megbízhatóbb anyagi biztosítás érdekében célszerű volna az alábbiakat megvalósítani:

– tovább növelni a több anyagféleséget tároló vegyesraktarak számát, ezzel biztosítani, hogy egy helyen az alapvető hadtápanyagokat az érintett szervek megkaphatnák;

– a bázisalakulatok várható tevékenysége körletében, vagy annak közelében a polgári objektumok igénybevételével az anyagok felhalmozását a magasabb harcckészültség időszakában célszerű végrehajtani a népgazdaságból beérkező, vagy a központi raktárak készleteiből;

– az ország területét három alapvető részre (Dunántúl, Duna-Tisza köze és Tiszántúl területre) és ezeken belül két-két ellátó körzetre volna célszerű felosztani és ennek megfelelően a vegyesraktarakat kialakítani még olyan módszerrel is hogy az MN részére elrendelt magasabb harcckészültség után – természetesen ezt előre megtervezve – polgári objektumok felhasználásával történne ez meg (1. sz. melléklet);

– ha alaposan számvetjük a vasúti szállítás akadályoztatása esetén a felhasznált repülő hajtóanyagok utánpótlásának lehetőségét akkor rájövünk arra, hogy a légvédelmi és repülő csapatok érdekében célszerű volna a szállítótér növelése.

(Melléklet a folyóirat végén található.)

A harctevékenységek hadtápbiztosításának komplex tervezéseiről

Csabai György őrnagy

Az elmúlt évek harcászati gyakorlatain az ezred és a hadosztály hadtáptörzsek többségénél gyakori problémát jelentett a várható harctevékenység hadtápbiztosítása tervezési munkálatainak teljeskörű elvégzése.

Tapasztalataink szerint az okok *az alábbiakra vezethetők vissza:*

- a) az érvényben levő utasítások bizonyos mértékű elavultsága;
- b) az elmúlt években készített segédletek, módszertani útmutatók nagy mennyiségű és sok felesleges tervek és okmányok elkészítését írják elő;
- c) a hadtápbiztosítás tervezésére – gyakorlatainkon esetenként – ma már irreálisan minimális idő kerül biztosításra;
- d) az egyes hadtáptörzsek összekovácsolatlanul vonulnak el a gyakorlatokra;
- e) a parancsnokok az elfogultságuk és a leterheltségük következtében érdemileg nem képesek elbírálni az eléjük jövahagyásra tett terveket és
- f) a meglévő munkagrafikonok sablonos alkalmazása következtében az egyes folyamatok elnagyolva kerülnek végrehajtásra.

Oláh István vezérezredes elvtárs a Magyar Néphadsereg vezérkari főnöke a tervezőmunkáról a következőket írja, a Honvédelem 1982. évi 8. számában:

„Tervezőmunkánk javulása ellenére, még nem használjuk ki kellően a párhuzamos tervezésben rejlő előnyöket ott, ahol erre egyébként mód nyílik. Emiatt kevesebb idő jut a végrehajtásban dolgozók tervező és szervező tevékenységére, aminek káros hatása főleg a gyakorlatokon, a kiképző-, nevelőmunkában, a katonák felkészítésében jelentkezik”.

A „DUNA-83” gyakorlaton az MNHF-ség kutató csoportjának a munkájáról készült jelentésében (00155/9/1982) a következő megállapítás található: „A harctevékenység hadtápbiztosításának tervezésében sok a sablonos, formális vonás. A hadtáp elhatározás nincs mindenkor kellő összhangban a konkrét helyzet követelményeivel. A tervek az adott vezetési szinteken nincsenek úgy ki-munkálva, hogy annak alapján irányítani lehetne a végrehajtást”.

A cikk célja az, hogy a különböző gyakorlatokon megszerzett tapasztalatok felhasználásával bemutassa a hadtápbiztosítás célszerű tervezését, kerülve a felesleges munkafolyamatokat és a „bürokratikus papírgyártásra” való törekvést.

A hadtápbiztosítás tervezése, napjaink gyakorlata és elmélete szerint, két részre osztható, így a hadtápbiztosítás komplex tervezésére, – mely a tanulmány szűkebben vett tárgya – és a biztosítás szolgálati áganként történő tervezésére.

Mindenekelőtt, bevezetőként szögezzük le azt, hogy a *hadtápbiztosítás tervezése az ezred (hadosztály) harctevékenysége tervezésének fontos, és elválaszthatatlan alkotóeleme.*

A hadtápbiztosítás tervezésének célját:

– az alegységek, egységek és magasabbegységek hadtápbiztosításával kapcsolatos feladatok végrehajtására a hadtáp erőinek és eszközeinek alkalmazása módszerének, sorrendjének, határidejének, az együttműködésnek;

– a hadtáp felépítésének;

– az anyagi eszköz-szükségletek megállapításának és elosztásának;

– a sebesültek kiürítésének és ellátásának;

– a hadtáp-élet, működő és teljesítőképessége fenntartásának, és

– a hadtápvezetés *rendszerabálya*inak a kidolgozása képezi.

A harctevékenység hadtápbiztosításának tervezése elé hármas követelmény állítható. Ezek megítélésem szerint a következők lehetnek:

az első: a parancsnok – a tervezés során – megalapozott javaslatokhoz jusson, még az elhatározása meghozatala előtt;

a második: körültekintő, használható, egyszerű és érthető hadtápbiztosítási tervek, okmányok kerüljenek kidolgozásra;

a harmadik: a hadtápbiztosítási tervből kiindulva az előírt időre hadtápparancsok, – intézkedések kerüljenek kiadásra az alárendeltek részére.

A harctevékenységek hadtápbiztosítása különböző tervezésének módszerei jól ismertek. Alapvető módszereknek a párhuzamos, a lépcsőzetes és a vegyes módszerek tekinthetők.

A párhuzamos módszer akkor kerülhet alkalmazásra, ha a tervezéshez és a felkészüléshez viszonylag kevés idő áll rendelkezésre. Lényegének az tekinthető, hogy az előljáró hadtáp-tagozat által kiadott előzetes intézkedések alapján az alárendeltek az előljáróval azonos időintervallumban terveznek.

A lépcsőzetes módszer alkalmazása során az alsóbb hadtáp-tagozatok akkor kezdik el a hadtápbiztosítás tervezését, amikor az előljáró hadtáp-tagozat azt már befejezte, képviselői pedig a helyszínen megjelennek az ellenőrző és segítő funkciók együttes elvégzésére.

A vegyes módszer a párhuzamos és a lépcsőzetes módszer együttes alkalmazását jelenti.

Az egyes módszerek előnyei, hátrányai jól ismertek, ezért bővebb taglalással nem foglalkozom. A három módszer közül minden esetben a kialakult helyzetnek megfelelő ajánlatos követni, mert a sablonhoz való merev ragaszkodás, esetleg késést – a tervezett szakfeladatok nem teljes értékű végrehajtását idézheti elő.

A hadtápbiztosítás tervezése a kialakult harc- és hadtáphelyzethez alkalmazkodó, rugalmas „munkarendet”, munkafolyamatot igényel, mely elsősorban gazdálkodási folyamatnak tekinthető.

A következőkben az általunk javasolt munkarend kerül kissé bővebben kifejtésre.

A parancsnok határhelyettes elsődleges feladata minden esetben a *feladat-tisztázás* elvégzése.

A feladat tisztázás folyamán:

A) *Elemzi:* 1. A várható harctevékenységet, annak jellegét, ütemét, mélységét, feszítettségét, az egyes feladatok teljesítésének idejét stb.

2. Az ezred, a hadosztály helyét és szerepét az előljáró harc-feladatában.

3. A fentiek közös kihatásait a hadtápbiztosításra.

B) *Tanulmányozza* az előljáró parancsnok hadtárhelyettes hadtárpintézkedését (parancsát), és közben *tisztázza:*

1. Az előljáró tagozat hadtáp magasabbegységeinek és egységeinek a települési, áttelepülési körleteinek helyét, időpontjait.

2. Az előljárótól a megerősítésre kiküldetésre kerülő hadtáp erők és eszközök alkalmazásának tervezett rendjét, az átadás-átvétel helyét és idejét.

3. A tervezett után- és hátraszállítási útvonalak igénybevételi lehetőségeit.

4. Az előljárótól érkező anyagi eszközök mennyiségét.

5. Az anyagi eszközök feltöltésének, utántöltésének módját.

6. A sebesültek kiürítésének rendjét.

7. A hadtáptechnika javítását stb.

A kapott feladat tisztázása után a parancsnok hadtárhelyettes rögtön

a) *meghatározza*

– a hadtáp helyét és szerepét a végrehajtandó harcfeladatban;

– az azonnal végrehajtandó feladatokat szóbeli utasítás formájában a hadtáp határidőre történő felkészüléséhez;

b) *időszám-etést készít és*

c) *tájékoztatja* a szolgálati ág főnökeit a várható harcfeladatokról és kiadja utasításait az elvégzendő szakfeladatokról, beleértve az alárendelt hadtáp-alegység, egységparancsnokokat is.

Egész röviden térjünk vissza az időszámvetéshez, melynek elkészítéséhez nélkülözhetetlen a konkrét helyzet, a hadtáp lehetőségeinek és állapotának alapos, körültekintő ismerete. Az időszámvetésben – minden esetben – kerüljön meghatározásra, hogy mennyi idő áll rendelkezésre a kapott feladat teljesítésére, ebből mennyi a világos és a sötét napszak; mikorra kell befejezni a hadtápbiztosítás tervezését, milyen okmányr, jelentést kell eljuttatni (megtenni); és hogyan kerüljön végrehajásra a feladatok teljesítésének és a hadtáp készenlétének az ellenőrzése.

A szolgálati ág főnökök tájékoztatása és az azonnal foganasítandóbb intézkedések kiadása után kezdi el a parancsnok hadtárhelyettes a kialakult helyzet értékelését.

Tchát a *helyzet megítélése során* a parancsnok hadtárhelyettes értékeli:

1. A hadtáp alegységek és -egységek állományát, feltöltöttségét, kapacitását.

2. A hadtáp felépítését a várható harctevékenység jellegének megfelelően.

3. Az után- és hátraszállítási útvonalak állapotát, igénybevételének lehetőségeit.

4. Az anyagi eszközökkel való feltöltöttséget, annak mértékét, a szállítandó eszközök mennyiségét, a szállítótér helyzetét.

5. A várható hadtáp technikai eszköz veszteség mértékét, a hátraszállítás (vontatás) és a javítás rendjét.

6. A megítélhető, prognosztizálható egészségügyi veszteség mértékét, a sebesültek és betegek kiürítésének módját.

7. Az ellenség tömegpusztító fegyvereitől való védelmet, a hadtáp őrzés-védelmét, légvédelmet.

8. A harctevékenység körzetének gazdasági helyzetét, (ipar, mezőgazdaság-szolgáltatás) a meglévő infrastruktúra kihatásait.

A helyzetmegítélés elvégzése után a parancsnok hadtáphelyettes következtetéseket vonjon le a hadtápbiztosítás megszervezésére és *jelentse javaslatát* a parancsnoknak a hadtápbiztosításra vonatkozóan.

A javaslataiban – a hadtápbiztosítás megszervezésére – az alábbiakra célszerű kitérni (térképen alátámasztva):

1. *A hadtáp felépítésére*, azaz a hadtáp egységek és -alegységek honnan, hova, és milyen határidőre települnek át, a harctevékenysége megkezdése előtt és a harctevékenység folyamán.

2. *Az után- és hátraszállítási útvonalakra*, így az utak járhatóságának és fenntartásához szükséges erő- és eszközszükségletre, rajtuk a komendáns szolgálat megszervezéséig.

3. *Az anyagi biztosítás rendjére*, a fogyasztási normákra a harctevékenység megkezdéséig és az első harcnapra; a lérrehozandó készletek nagyságára; a személyi állomány (meleg) étellel való ellátásának tervezett módjára; a harc- és gépjárművek hajtó-, kenő- és karbantartó anyagokkal való feltöltésére, a feltöltés sorrendjére, helyére, idejére, stb.

4. *Az anyagi eszközök utánszállítására*, azaz, hogy kinck, milyen mennyiségben, mikorra és milyen eszközökkel kerül végrehajtásra; az utánszállításra, kitől és mennyi szállítóeszköz kerül bevonásra; és honnan lesznek a rakodó erők és eszközök biztosítva.

5. *Az egészségügyi biztosítás rendjére*, hogy hova települjenek az egészségügyi alegységek -egységek; milyen mérvű legyen az egészségügyi segély mértéke; hogyan valósujon meg a sérültek és a betegek kiürítés; kik és milyen egészségügyi erőkkel és eszközökkel kerülnek megerősítésre.

6. A fentiekén kívül javaslat készülhet a hadtáp-vezetési pontok, az alegységek és egységek, az anyagi eszközökkel megrakott szállítmány oszlopok őrzés-védelmére, oltalmazására, a hadtápvezetés célszerű módszerének megvalósítására.

A javaslatok megballgatása után a parancsnok a harctevékenység általános elgondolásából és a hadtáp lehetőségeinek számbavételéből kiindulva megboz-za elhatározását a hadtápbiztosításra, amelyben meghatározza:

- a hadtáp feladatait a felkészülés és a harctevékenység időszakára;
- a hadtáp települési körleteit, az áttelepülések rendjét, helyét, idejét;
- a megalakítandó anyagi eszközkészletek nagyságát, helyét és a készlet-képzés idejét;
- az utánszállítások konkrét megszervezését;

- a fogyasztási normákat;
- az ellátás, így többek között a harc- és gépjárművek, hajtó-, kenő- és karbantartó anyagokkal való feltöltésének körleteit, időpontjait;
- az egészségügyi biztosítás rendszabályait, és
- a hadtápkészlet idejét.

Az elhatározás meghozatala és a hadtápbiztosítás komplex tervezése a valóságban nem tekinthető elkülönülő folyamatoknak, hanem azok egymásba kölcsönösen kapcsolódó és összefüggő rendszabályok. Ezt a megállapítást többek között az is alátámaszta, hogy már az elhatározás előkészítése során ki kell dolgozni az alapvető (nagybani) hadtáp számvetéseket, meg kell határozni a szakfeladatok végrehajtásának rendjét, idejét, stb.

Valamennyi szintű felelős parancsnoknak jól kell érteni azt, hogy elhatározása a hadtápbiztosítás megszervezésére, a hadtápvezetésének legfelöllelőbb, legbonyolultabb eleme és szerves, elválaszthatatlan része a harctevékenység megvívására vonatkozó elhatározásának.

Ennek az összefüggésnek a tagadása, figyelmen kívül hagyása vagy akár csak a végrehajtásának késleltetése, vagy elmaradása a hadtáp munkájában a tervszerűtlenséghez és a kaosz előidézéséhez vezethet.

Előzetes intézkedések kiadása után kerül beindításra az alárendelt hadtáptagozatokban a tervező munka.

A parancsnok hadtáphelyettese (hadtáptörzs) munkarendjében a következőkben a *hadtápbiztosítási terv* elkészítése kerül előtérbe. Mít is tekinthetünk hadtápbiztosítási tervnek? A válasz a következő: „a hadtápbiztosítási terv – mint a harctevékenység megszervezése tervének része – a következő komplex dokumentumokat foglalja magába: a hadtáp megszervezésének tervét, az anyagi eszközök utánszállításának tervét, a fegyvernemi alegységek és egységek biztosításának terveit és a különböző szakmai számvetéseket.

A *hadtápbiztosítás megszervezésének terve* minden esetben térképen, rövid, írásos magyarázó feljegyzéssel kiegészítve készül. Egységesnek kell tekintenünk és készítenünk, akár hagyományos, akár tömegpusztító fegyverek alkalmazásának körülményeire kerül kidolgozásra. Követelmény a készítésével kapcsolatban az, hogy a parancsnok hadtáphelyettes irányítsa a kidolgozást, vagyis azt „albérletbe” a hadtáptörzsfőnököknek (tervező-szervező tisztnek) ő ne adja ki. A munkálatokba a szükséges szolgálati személyeket pedig feltétlenül vonja be. Aláírja a parancsnok hadtáphelyettes, a törzsfőnök és jóváhagyja a parancsnok.

A térképre az alábbiak kerüljenek felvitelre:

- az arcvonala vonalvezetése;
- a harc feladatok, a harcrend felépítése, a sávhatárok (védelemben a hadtápsávhatár);
- a hadtáp alegységek és -egységek települési körletei – a csapatok által elért terepszakaszoknak megfelelően;
- az előljáró hadtáptagozat hadtáp magasabbegységeinek, -egységeinek és -alegységeinek települési körletei, áttelepülésük időpontjai, helyei a harc feladatoknak megfelelően a hadosztály és az ezred érdekében;
- az után- és hátraszállítási utak vonalvezetése, a továbbfejlesztésük irányai, ki készíti elő, és tartja fenn az utakat, valamint azokon a forgalomszabályozás;

– a hadtápvezetési pontok (előjáró, saját és alárendelt) településének helyét, áttelepülésének irányát és idejét.

A *magyarázó feljegyzés* írásban készüljön, mintegy kiegészítve, azaz teljessé téve a hadtápbiztosítás megszervezésének tervét. I–VII. vagy akár több fejezetcből is állhat. Ezek a fejezettek részleteiben az alábbiakat tartalmazhatják:

I. fejezet: a hadtáp alapvető feladatait;

II. fejezet: a hadtápegységek és -alegységek állományát, feltöltöttségét, személyi állománnyal, technikai eszközökkel és fegyverzettel;

III. fejezet: az anyagi biztosítás folyamatát, – mely tartalmazza az alapvető anyagfajtákat ellátási – számvetési mértékegységekben (hadosztálynál valamennyi egységre külön-külön is ki kell dolgozni);

IV. fejezet: az anyagi eszközök utanszállításának számvetéseit. – lőszer, üzemanyag, élelem és egyéb anyagokra kell készíteni. Alapját az anyagi eszközök szükséglete és a fegyvernemi főnökök igénylése képezi;

V. fejezet: az egészségügyi biztosítás feladatait, így a valószínű (lehetséges) egészségügyi veszteséget, az egészségügyi segélynyújtás mértékét, a közegészségügyi és járványügyi rendszabályokat, az egészségügyi anyagok szükségletét, és az ellátás rendjét;

VI. fejezet: a hadtáp élet-, működő- és teljesítőképesség fenntartására irányuló rendszabályokat, az ehhez szükséges erőket és eszközöket, beleértve a megerősítőket is;

VII. fejezet: a hadtápvetés megszervezését, így a hadtápvezetési pont helyét, áttelepülésének irányát, a híradást, a fontosabb összefegyvernemi és hadtápparancsnokok, főnökök hívójelét.

A vázolt tervezési folyamathoz a helyzethez, az elhatározás és a kialakult helyzethez igazodóan a parancsnok hadtáphelyettes vezeti a *munka térképét*. A munkatérkép olyan igénnyel készüljön, hogy arról a parancsnok hadtáphelyettes bármely helyzetben képes legyen rövid jelentést tenni az előjárónak a hadtáp helyzetéről, illetve meghatározni az alárendeltek szakteradatait. Tartalmában közel kell állnia a hadtápbiztosítás megszervezésének terv-térképéhez.

Az elhatározás alárendeltekhez való eljuttatása rendszerint hadtápparancs (intézkedés) útján történhet. A hadtápparancs tartalma (és javasolt felépítése) a következő változaton kerül bemutatásra:

1. pont: a harctevékenység megkezdéséig hol települnek a hadtápegységek és -alegységek, a harcfelelakatok teljesítéscor hova települjenek át (védelemben a tartalék körletek kijelölése és előkészítése);

2. pont: az után- és hátraszállítási útvonalak kijelölése a harctevékenységek megkezdéséig, a továbbfejlesztésük iránya, fenntartása, kijelölt erők és eszközök feladata;

3. pont: az előírt anyagi eszközkészletek létrehozásának helyei (raktárak, alárendeltek) és időpontjai;

4. pont: önálló bekezdésekben kell feladatot szabni az alárendelt ezredeknek (zászlóaljoknak) a hadtápbiztosításra a harctevékenység megkezdéséig, majd a harctevékenység folyamán a harcrendben elfoglalt helynek megfelelően (első lépcső, második lépcső, összefegyvernemi tartalék stb.).

Ebben a pontban minden egyes ezred (zászlóalj) számára *meghatározzák*:

- megalakítandó készletek nagyságát, idejét;
- az utánszállítás megszervezését;
- a sérült hadtáptechnika javításának és hátravontatásának rendjét;
- a sérültek és betegek kiürítésének rendjét;
- a harcnapra vonatkozó fogyasztási normákat.

5. *pont*: a hadtáp élet- és teljesítőképessége fenntartása, az arra kikülönített erők és eszközök alkalmazása;

6. *pont*: a hadtápvezéresi pont telepítésének, áttelepítésének helyei, iránya és ideje, a hadtápvezetés átadásának rendje a hadtápvezetési pont kiesése esetén és a hadtáp készenlétének, időpontjának meghatározása.

A hadtápparancsot a parancsnok, a törzsfőnök és a parancsnok hadtáphelyettes írja alá, a hadtáppintézkedést pedig csak a parancsnok hadtáphelyettese.

A fenti módon elkészített hadtápparancsból könnyen készíthetők az alárendeltek részére a hadtápparancs-kivonatok – melyek az előírt jogi követelményeknek is megfelelnek.

Az egyes hadtápszolgálatoknál nem ajánlatos 3–6-nál több számvetést készíteni, mert a nagyszámú okmányok a gyakorlati munka, a folyamatos szakági biztosítás rovására mehetnek. A szakági okmányok fajtái, tartalmuk meghatározása egy önálló tanulmányt igényelnek, ezért azokra jelen tanulmányban nem térek ki.

Természetesen a tervezés elvégzéséhez a tárgyi feltételek is szükségesek.

A hadtápbiztosítás tervezési folyamata ezzel befejezést nyert, de annak megszervezése tovább folyik a parancsnok hadtáphelyettes és a hadtáptörzs helyszíni segítő ellenőrzése, a hadtáp együttműködés elvégzése és más munkafolyamatokban.

*

E cikk, mint ahogy a bevezetőben jeleztem újszerűen veti fel a hadtápbiztosítás megtervezését, – de megtartja a már bevált tevékenységi formákat, módszereket.

HARCKÉSZULTSÉG ÉS HADTÁPKIKÉPZÉS

A SZOJUZ-84 gyakorlat tapasztalatairól

Pártos János ezredes

I.

A SZOJUZ-84 gyakorlaton részt vett törzsek, operatív csoportok és csapatok hadtápbiztosítási feladatai számos tapasztalattal, tanulsággal szolgáltak.

A gyakorlat jelentőségét kiemeli, hogy számos új megvilágításban jelentkező hadtáp problémát is feltárt, amelynek megoldására többségében újszerű módszerek születtek. *Ez kifejezésre jutott a következőkben:*

– az első és legfontosabb, hogy az MN hadtáp az ez évtől végrehajtott szervezeti és működési rendben működött. Ez főleg a hátországi közlekedési és egészségügyi biztosítási rendszerben, valamint a koalíciós állományú seregtest hadtápbiztosításában teremtett helyenként új helyzetet;

– a gyakorlat lehetőséget biztosított a hadászati készletek széttelepítésének gyakoroltására, az MN hadtápnak a maga eszközeivel és erőivel részt kellett vennie szövetséges seregtest(-ek) átvonulásának hadtáp (közlekedési, egészségügyi, üzemanyag, egyéb ellátási) biztosításában;

– a gyakorlatvezetőség a hadtáp szervezeteket a központ és seregtest hadtápnál az „éles” adatokat megközelítő, de alapvetően „gyakorló” állománnyal és létszámmal állította be. Így például a hadsereg hadtáp olyan állománya alakult ki, amely megfelelően csökkentve a valóságosnál kevesebb hadosztály ellátását biztosította, és egy olyan hadtest hadtáp, amely a hadtest ellátását alapvetően hadosztály szintnek megfelelően volt képes biztosítani. Ezért, hogy a hadtest – feladatával összhangban – hadsereg szintű és mélységű ellátásban részesüljön, hadtápjá olyan hadsereg típusú hadtáp elemekkel került megerősítésre, amelyek – a hadtest PK HTPH irányításával – e feladatok végrehajtására képesek voltak.

A gyakorlat célját, módszerét tekintve a hadtápbiztosítás szempontjából is pontosan illeszkedett a miniszteri direktívában megszabott feladatokhoz, amely szerint „a hadtáp szervezeti korszerűsítését úgy kell végezni, hogy élet- és működőképessége, vezethetősége, teljesítőképessége növekedjen. Különös figyelmet kell fordítani az elvonuló szárazföldi csapatok hadtápbiztosítása hatékonyságának fokozására. Csökkenteni kell a hadtáp tagozatok számát. Korszerűsíteni kell a háborús hátországi közlekedési és egészségügyi biztosítási rendszert.”

II.

Az első mozzanatban – a hadműveleti tervek kidolgozása keretében – sor került a hadtápbiztosítási tervek kidolgozására, adott háborús feszültséget, fokozott harcászaltséget figyelembe véve, amikor is az MN hadtáp fokozatosan hajtotta végre a mozgósítást.

A Magyar Néphadseregben ezen időszak feladata volt a népgazdaság mozgósításával összefüggésben azon hadtáp technikai eszközök és anyagok átvételének, felhasználásának megszervezése, amelyek a népgazdaság mozgósítási terve (SZÉ) szerint a hadtáp részére beérkeztek. E mozzanat sajátossága volt, hogy a hadászati készletek széttelepítése már ebben az időszakban befejezéséhez közeledve kedvező feltételeket biztosított a készletek biztonságosabb megóvásához.

E mozzanat keretében hadszintér főparancsnoki ajánlással összhangban készült el az „MN csapatai háborús alkalmazásának hadtápbiztosítási terve”, amely az elvonuló szárazföldi csapatok vonatkozásában a front hadtáptörzsvél került egyeztetésre. Ennek keretében kerültek kidolgozásra a seregtestek és a honvédelmi és repülő parancsnokság alárendeltjei hadtápbiztosítási, illetve a hátország-védelmi közlekedési szervezetek alkalmazási tervei.

Ebben a helyzetben olyan feladata volt a hadtápnak, hogy szakterületén biztosítsa a csapatok mozgósítását és hadiállományra történő feltöltését, hajtsa végre saját mozgósításának befejezését, vezető szervei hajtsák végre várható hadművelek hadtápbiztosításának tervezését és megszervezését.

Az MN alkalmazása hadtápbiztosításának rervezése során egy védelmi és egy támadó hadművelet megtervezésére, megszervezésére került sor. A gyakorlat tapasztalatai arra utalnak, hogy a háború kezdetén reálistan számolni kell front méretű elhúzódo védelmi hadművelettel, ezért ennek hadtápbiztosítására különös gondor kell fordítani. Így például számolva a védelmi hadművelettel – ezen belül ideiglenes – területfeladás szükségességével hasonló helyzetben a hadtápot – különösen a felső tagozatú hadtáp szerveket – úgy kell felépíteni, hogy a leherő legkisebb módosítással feleljen meg mind a védő, mind pedig a támadó hadművelet hadtápbiztosításának, ezért fel kell készülni a feladásra kerülő területeknél a központhadtáp stacionér szervezeteinek szükség szerinti evakuálására, a térségben tárolt stratégiai és egyéb tartalékok, készletek kivonására. A hadműveleti hadtápnál a tartalékkörletek mesteri kiválasztása biztosíthatja a zökkenőmentes ellátást.

Amint a gyakorlat is bizonyította, döntő fontosságú egy védelmi hadművelet során a készletek feltöltése, amely kedvező viszonyok között, lehetőség szerint stacionér raktárakban levő anyagok, illetve széttelepített hadászati készletek felhasználásával történhet meg. Ebben a helyzetben például az a célszerű, ha az egészségügyi biztosításra alapvetően vegyes kórházbázisokat és egyéb stacionér egészségügyi intézereket, a közlekedési biztosítás érdekében hátországi közlekedési szerveket alkalmaznak, illetve használnak fel.

Mindezzel az biztosítható, hogy az ellencsapást végrehajtó, majd támadásba átmenő seregtest (csapatok) indításakor lehetőség szerint sértetlen mozgókészletekkel, működőképes ellátó, egészségügyi és közlekedési dandárokkal rendelkezzenek, amelyek képesek a támadó csapatok hadtápbiztosítására alapvetően a HDS hadműveletének teljes mélységében.

Koalíciós jellegű tevékenységről lévén szó, a gyakorlaton mind a védelmi, mind a rámadó hadművelet során kiemelt fontosságú feladatot jelentett a koalíciós állományú seregetest hadtápbiztosítása. A gyakorlaton – az alapelvek szerint – nemzeti ellátás valósult meg, részben közvetlenül, részben – és erre a gyakorlat harmadik mozzanatában kerülhetett sor – közvetlen átadásra került hadtáp alegységek, készletek útján. Ez utóbbi módszerrel a hadseregnél egyes állományú ellátó dandár alakulhatott ki, melynek vezetésére a hadsereg törzshöz front hadtáp operatív csoport bevonása vált szükségessé. A helyzettől függően (védelemben, illetve a front ellátó szervektől könnyen elérhető távolságok esetén közvetlenül; támadásban, a front ellátó szervektől való jelentős eltávolodás esetén dandár részleg útján) mindkét megoldás reálisnak, megvalósíthatónak bizonyult.

A hátszági közlekedési biztosítás és a hátszági egészségügyi biztosítás tervezése sajátos együttműködési feladatokat jelent a felső szintű hadtáp vezető szervek számára. A közlekedési hálózat, az átrakó körletek, ideiglenes átrakó körletek működtetésével, a hátszági közlekedési szervek mozgatásával összefüggő ügyek jelentős része a vezérkar (hátszágvédelmi parancsnokság) kompetenciájába tartozik, ezért a hadtáp szakmai igényei a vezérkarral történő együttműködésben történhet zökkenőmentesen. A hátszági egészségügyi biztosítás tervezésénél az egészségügyi szolgálat felső vezetésének képviselője útján ugyancsak szorosan kell együttműködni az Egészségügyi Minisztérium illetékeseivel, illetve területi (megyei) szerveivel.

Ezen időszak számos értékes hadtáp tapasztalatai közül kiemelkedik, hogy minden lehetőséget ki kell használni a tervek egyeztetésére, az együttműködés végrehajtására valamennyi érintett szerv részéről. Erre különösen a front hadtáp-törzs, és a honvédelmi minisztériumi operatív csoport hadtáp állománya, illetve a front és hadsereg hadtáptörzs közötti kontaktus erősítésének szükségessége utal.

Az együttműködés fontos eleme a hadtápbiztosítás megszervezésének. Az ezzel összefüggő elméleti alapok szerint a háború koalíciós jellegének következtében fontos jelenrősséggel bír a szocialista államok fegyveres erői hadtápjainak együttműködése. Ezt előre meg kell tervezni és egyeztetni. Ez az együttműködés felöllelheti az anyagi eszközök felhalmozásának és készletezésének, azok háború alatti szétagolt elhelyezésének és termelésének, a szilárd közlekedési hálózat létrehozásának és felhasználásának, a minimálisan szükséges hadtáp magasabb-egységek, egységek, intézetek meglétének, a hadtáp háború kitobbanása veszélyének esetén való mozgósításának, az egészségügyi és más hadtápbiztosítási ágazatoknak kérdéseir. A csapatok hadművelet alatti sikeres hadtápbiztosítása a szárazföldi csapatok, a légiereő, valamint a honi légvédelmi csapatok hadtápjai közötti szoros és folyamatos együttműködésen alapuló egyesített erőfeszítéssel érhető el. A hadtáp együttműködését az előljáró parancsnok szervezi meg első-sorban azon haderőnem (csapat-, erő csoportosítás) biztosításának érdekében, amely az adott pillanatban a fő feladatot hajtja végre. A SZOJUZ-84 tapasztalatai is azt mutatják, hogy az együttműködés gyakorlati kérdéseinek részletes kimunkálása nagymértékben segíti a hadtáp tevékenységét, ezért erre minden időben a hadtápvezetés valamennyi szintjén fokozott gondot kell fordítani.

A gyakorlaton élesen merült fel a hadtáp tömegpusztító fegyverek elleni védelmével, valamint őrzésével és védelmével kapcsolatos rendszabályok összességének fokozott érvényesítése. A vonatkozó szabályzatok szerint a tevékenység garantálja a hadtáp szilárd működését bonyolult viszonyok között, függetlenül

attól, hogy a harctevékenység atomfegyverek alkalmazásával, vagy annak alkalmazása nélkül kerül megvívásra. Ez annál is inkább fontos, mert egyes „hagyományos” korszerű támadó fegyverek pusztító paramétereiben közelítik a tömegpusztító fegyverek hatásadatait.

Itt a hagyományosnak mintegy 10–20 szorosára „növelt hatású” lőszerokről, hagyományos rakétákról és az utóbbi időben kifejlesztett nagy fontosságú fegyverrendszerekről, az ún. „felderítő-csapásmérő” komplexumokról van szó, mely utóbbiaknak, különösen a mélységben elhelyezett nagy fontosságú hadtáp szervezetek, pl. lőszer, fegyver, üzemanyagraktárak és egyéb hadtáp objektumok képezhetik célpontját.

A védekezés módszerei – bár azonos követelmények alapján kell szervezni, biztosítani a maximális megóvást, különbözőek lehetnek. A hadtáp sajátos helyzetét tekintve alapvetően „passzív” védekező módszerekről beszélhetünk, így a csapat és seregestest szintű hadtápoknál a széttagolt elhelyezés, a terep lehetőségeinek kihasználása, a személyi állomány és fontosabb eszközök részére fedezékek berendezése lehet, míg a központi (hadászati) tagozatban a hadtáp szervezetek, „eszközök” hadászati jellegű és célú szétbontakoztatása, mozgó eszközökön (vasúron, gépkocsin) való tárolása jelenti. Az aktív rendszabályok közül a közvetlen szervezetek és szállítmányok védelmére a szállítmánykísérő őr- és biztosító szervezetek mesterei alkalmazása, valamint a honi és csapatlégvédelmi szervezetek részére konkrét hadtáp alkalmazási feladatszabásra (együtműködésre) kell a figyelmet fordítani. Erre hívták fel a figyelmet a gyakorlat tapasztalatai is. Erőteljesen irányították a figyelmet arra, hogy e nagy jelentőségű feladat részletesebb kimunkálására – szinte valamennyi érintett hadtáp szervezet részéről – nagyobb együtműködési készségre van szükség.

A gyakorlat *második mozzanata* a fegyveres erők hadászati szétbontakozása hadtáp feladatainak, a hadtápnak a békehelyzetről háborús állapotra való árállításának gyakoroltatására adott lehetőséget. Ebben az időszakban magasabb harc-készültségi fokozatok hadtáp feladatai végrehajtására került sor.

A fegyveres erők hadászati szétbontakozása keretében például a hadtápra olyan feladatok hárulnak, *mint*:

- a központ-, seregestest- és csapathadtáp szétbontakozása, átesoportosítása;
- a központhadtáp kijelölt szervei által a háborús működési hely elfoglalása, a hadászati, hadműveleti és csapatkészletek széttelepítése, kiszállítása;
- a szövetségesek részére esetlegesen átadásra tervezett hadtápszervezetek, anyag- és eszköz tartalékok átadása, illetve a szövetségesek részéről történő átvételének biztosítása;
- meghatározott tartalék szervezetek felállításával összefüggő hadtápbiztosítási feladatok végrehajtása.

Mind a honvédelmi minisztériumi operatív csoport hadtáp képviselői, mind a seregestest hadtáptörzsek ebben az időszakban terveik pontosítását végezték, együtműködési feladatokat hajtottak végre, végül a háború kitörését közvetlenül megelőző egy nap hadtáp feladataiban vettek részt.

A gyakorlat *barmadik mozzanatára* hadműveleti időben elhúzódó védelmi hadművelet után ellencsapás, támadásba való átmenet és támadó hadművelet tervezésének pontosítása került feldolgozásra.

Az ellentámadásba való átmenet jó lehetőséget biztosított a hadművelleti manővercsoport hadtápbiztosításának gyakoroltatásában. Az újszerűség elsősorban az alkalmazott kötelék (a gépesített hadtest) szervezetéből és hadtápbiztosítási lehetőségeiből adódik. *A feladat alapvetően kettős.*

Első az ütközetbevetés hadtáp feltételeinek megteremtése, az ütközetbevetés hadtápbiztosítása. Itt kiemelt jelentőségű az előljáró hadtáp szervezetek (adott esetben a központhadtáp előretolt lépcső) felelőssége, tevékenysége. A tapasztalat azt bizonyítja, hogy az ütközetbevetéshez célszerű a központhadtáp előretolt lépcső állományából önálló részleget kijelölni (az ütközetbevetéskor és a feladat mélységéhez mértezett) több napi készlettel, melyből az ütközetbevetést közvetlenül biztosító szervezet visszamarad, míg a többi a támadó harc további biztosítására a HMCS (hadtest) hadtápjánál marad. Sajátos helyzet, ha az ütközetbevetés hazai területről történik (ellentámadásnál), itt jelentős lehet a helyi stacionér és egyéb készletek közvetlen bevonása. Erre sor került a gyakorlaton is, amikor a hadtest, mint HMCS ütközetbevetéséhez központi üzemanyag-raktár és vasúton tárolt központi lőszerkészletek kerültek felhasználásra.

A másik feladat a HMCS portyázó tevékenységének biztosítása, főleg olyan körülmények között, amikor az erdős-hegyes terep gyér úthálózata, szűk befogadó-képessége, a szűk területre betömörülő számos harci, technikai és hadtáp eszköz ezt rendkívül bonyolulttá teszi. Itt mindenekelőtt az optimális mennyiségű és készletű, a tevékenységhez feltétlenül szükséges hadtáp szervezetek vihetők csak a HMCS-al, a készletek lehetséges mértékű lefelé történő lépcsőzésének figyelembevételével. Ezért ilyen esetben a HMCS ütközetbevetésekor hátrahagyják a sebesülteket és olyan szükségtelenné ítélt hadtápszervezeteket és készleteket, mint egyes közúti komendáns csapatok, szállítóeszközök vegyes anyagkészletekkel.

Nem kevésbé elhanyagolható kérdés a HMCS hadtápjának működése szempontjából a hadtáp közvetlen védelme, amely a hadtáp közvetlen védelmére felhasználható állományának felhasználásán túlmenően, azt is feltételezi, hogy a hadművelleti felépítésen belül a hadtáp mintegy „középponti” helyet foglaljon el és összefgyvernemi, illetve fegyvernemi csapatok védelme alatt álljon. A tapasztalatok szerint ebben további tartalékok feltárása, célszerű módszerek kimunkálása szükséges. A HMCS hadtápbiztosítási elméletének számos kérdéséből a légiszállítás, légikiürítés is feltétlenül további kimunkálást követel, annak ellenére, hogy a gyakorlaton a hadtest hadtáp törzs a feladatok végrehajtásában eredményes munkát végzett.

A LÉ és RE Parancsnokság alárendeltjei hadtápbiztosítási feladataira sajátosan hatott a honi légvédelmi csapatok részvétele a hadszíntéri légvédelmi hadművelletben. Ez mindenekelőtt a légvédelmi és repülő csapatok nagyobb manőverezési tevékenységét és ezzel összefüggően nagyobb volumenű ellátását, ezért az anyagokkal, eszközökkel történő manőverezést (saját és szövetséges területenvaló biztosítást, szövetségesek részére történő biztosításban részvételt) igényel. A tapasztalat szerint a szükségesnél kevésbé feltártak a polgári és szövetséges katonai repülőterek hadtáp szolgáltató képességével összefüggő lehetőségek.

III.

A jelzett sajátosságokkal és elvi tényezőkkel jellemzett, méreteiben kiemelkedő és módszereiben újszerű gyakorlatra a résztvevő hadtáptörzseknek, a gya-

korlatba bevont operatív csoportok hadtáp állományának lehetőségük volt célirányosan, tervszerűen felkészülni.

A gyakorlaton résztvett hadtáptörzsek és hadtáp operatív csoportok felkészítése során:

kialakításra kerültek a kísérleti hadtest, dandár hadtáp szervezetek, működési elvei (ezt az érintett hadtáptörzsek feldolgozták), meghatározásra kerültek azok a gyakorlat során tanulmányozandó hadtápbiztosítási kérdések, amelyek vizsgálatát az MN hadtáp vezetése fontosnak ítélte és végül valamennyi érintett hadtáp szervezet bevonásával megvalósult a konzultációk és a feladatok egységes értelmezése.

A felkészülés hatékonyságát a tervező-szervező munka, a hadtápbiztosításra hozott elhatározások kidolgozott okmányok korrektsége, jó színvonala jellemezte.

A gyakorlat során résztvett hadtáp operatív csoportok, hadtáptörzsek munkáját a következők jellemezték.

A honvédelmi minisztériumban létrehozott operatív csoport hadtáp állományának olyan feladatok vizsgálatára kell vállalkozni, hogy a felkészülés során előkészítse a szükséges alapadatokat, ezeket a gyakorlatvezető Egyesített Fegyveres Erők Főparancsnoka törzsének magyar szakképviselével egyeztesse, biztosítsa a kölcsönös információt. A vezérkar koordinációja mellett – szakmai kérdésekben pontosította a kidolgozott adatokat, az ugyancsak gyakorló front hadtáptörzsével, együttműködést valósítson meg az érintett minisztériumi szervekkel, kiemelten a Fegyverzet Technikai Főcsoportfőnökséggel. Ilyen irányú tevékenység segíti elő, hogy a résztvevő hadtáptörzsek, operatív csoportok vezetői egységes működési elvek szerinti tevékenységre egységes adatok alapján készüljenek fel és biztosítva legyen a felkészülés egysége.

A gyakorlat során a csoport tevékenységének fő irányát olyan feladatok képezték, mint:

- a hadtáp békeállapotról háborús helyzetre való átállításának irányítása;
- az MN háborús tevékenysége hadtápbiztosításának megtervezése;
- koalíciós jellegű hadtáp feladatok végzése (hadtápszervezetek, anyagok manővereztetésének biztosítása).

A közös felkészülés biztosította, hogy a csoport által számos hasonló jellegű fontos, nagy jelentőségű és volumenű feladat került megoldásra, melyek a katonai felsővezetés döntéseinek előkészítésétől az együttműködés megszervezéséig, illetve a kiadott intézkedések végrehajtásának ellenőrzéséig, segítségig terjedtek.

A munka során a csoportra több, a hadtápbiztosítás elméletében újszerű – főleg a hátrországi, illetve a koalíciós hadtápbiztosítás terén felmerült – probléma megoldása is hárult. Fokozottan merült fel a csapatok vízellátásának, a szállítások komplexitásának problematikája.

A hadszíntér-főparancsnok magyar helyettesének operatív csoportjában működő hadtáp tiszt (vagy csoport) feladatát alapvetően a főparancsnok magyar helyettesének folyamatos tájékoztatása, szakkérdésekben tanácsadás, javaslat-tétel képezi. Mindez azt követeli, hogy a hadtáp tiszt (csoport) birtokában legyen valamennyi néphadseregi szintű hadtáp adat, biztosítva ezek naprakészsége. Ahhoz, hogy érdemi javaslatot tegyen, folyamatosan ismernie kell a hadtápfőnök döntéseit, különösen azokat, amelyek a hadszíntér-főparancsnokság alárendeltségébe

tartozók és néphadseregünk tevékenységével összefüggők. Az operatív csoport hadtáp tisztjére (csoportjára) olyan feladat is hárulhat az MN hadtáp vezetésének tájékoztatásával ami az MNHF-ség részére javaslattevéssel függ össze; amely főleg akkor fontos, amikor a hadszíntér főparancsnokság hadtáptörzse hadszíntérelőkészítési tevékenység realizálásával összefüggő igényt, feladatot jelez. Mind ezen adat, javaslat, információhalmaz azonban csak megbízható (rejtett) híradás esetén aktualizálható. A gyakorlat tapasztalatai szerint a SZOJUZ-84-hez hasonló bonyolult feladatok eredményes megoldása csak sokoldalúan felkészült, pontos információkkal rendelkező, kreatív képességű tiszttel (tiszrekkel) oldható meg. Mindezek mellett további feladatot képez a munkavégzés, a kapcsolatok mechanizmusának tanulmányozása, mindenekelőtt a tevékenység hasznosságának, hatékonyságának fokozása érdekében.

A front hadtáptörzsnél működő vezérkari operatív csoportba beosztott hadtáp állomány feladata *alapvetően kettős lehet.*

Egyrészt a vezérkar képviselőjének hadtáp szakkérdésekben mintegy tanácsadó csoportja. E minőségben a csoport mindenekelőtt a front és a néphadsereg együttműködését érintő problémákra reagál, tesz javaslatot, közvetít a hadtápfőnökség és a vezérkari operatív csoport vezetője között. Tájékozik a hadtápfőnökség vezetésénél, javaslatot tesz egyes problémák megoldására, illetve ugyanezt teszi a vezérkar operatív csoportjának vezetőjénél is. Feladata ez esetben diszpécser jellegű.

Tevékenységének *második csoportjába* a hadtápfőnökség és a front hadtáptörzs közötti koordináció tartozik, annak érdekében, hogy a front egységes hadtápbiztosítási tervének keretében a néphadsereg elvonuló csapatai ellátását végző központhadtáp előretolt lépcső működtetése feleljen meg a lehetőségeinek, biztosítva a szövetséges keretben néphadseregünk hadtápjának érdekeit. E feladatnak megfelelően kell meghatározni a csoport állományát, amelybe sokoldalúan képzett hadtáp vezető mellett feltétlenül szükséges közlekedési és egészségügyi szakállományt beosztani. Sajátos, hogy a csoport – feladatától függően – részben a front harcállásponton, részben a hadtápvezetési ponton tevékenykedhet. Ennek megfelelő híradási lehetőséggel kell rendelkeznie.

A jelzett operatív csoportokon túlmenően számos helyen és tagozatban működtek *összekötő tisztek*, akiknek feladata zömében a vezetési pontok közötti információcseré biztositása volt. Így a hadtest és a hadsereg hadtáp összekötője a fronthadtáp vezetési ponton és a fronthadtáp összekötő tisztek biztositják a hadseregnél és a hadtestnél saját vezető szervük információellátását.

A SZOJUZ-84 gyakorlat tapasztalatai azt mutatják, hogy hasonló volumenű koalíciós tevékenység esetén e fajta operatív csoportokba kikülönített hadtáp állomány feladatai végrehajtására alapvetően alkalmas. Mindez azonban arra is mutat, hogy az operatív (összekötő) csoportok, tisztek felkészítése további gondos munkát, odafigyelést igényel mind a hadtáp vezetése, mind a fogadó szövetséges szervek részéről, annak érdekében, hogy alapvető feladatuknak, a kölcsönös információ nyújtásának mind teljesebben eleget tudjanak tenni. E feladatot a gyakorlatról függetlenül állandóan napirenden kell tartani a hadtáp vezetés valamennyi szintjén.

A gyakorlaton résztvevő seregtest szintű hadtáp törzsek – az alkalmazástól függően – sajátos feladatokat hajtottak végre. Így a hadsereg hadtáp törzsszel

szemben fokozott követelményt támasztott, hogy viszonylag rövid időszak alatt két komplett hadművelet – egy védelmi és egy támadó – hadtápbiztosítását kellett megtervezniük. E feladatokat olyan sajátos helyzetben kellett végezniük, amikor – a már jelzett okok miatt – a háború kezdetén a hadsereg védelmi felépítésében az anyagokkal, eszközökkel, hadtáp szervezetekkel intenzív manőverezésre kényszerültek, majd hadműveleti szünet nélkül a korábban megtervezett támadó hadművelet hadtápbiztosítására kellett a konkrét helyzetre adaptálniuk és lényegesen áttervezniük. A tapasztalat szerint e feladatokat a hadsereg hadtáptörzs jó eredményekkel oldja meg. Segített ebben a helyzetnyilvánítás és a hadsereg vezetési ponttal fenntartott állandó és több csatornás kapcsolat, lehetővé tette a tevékenységek folyamatos áttekintését és a főfeladatokra történő közvetlen ráhatást.

Néhány olyan területre rámutattak azonban, amelyek részben az időtényező, az együttműködés zökkenői, másrészt a követelmények hiánya miatt továbbra is részletes kimunkálást igényelnek. Ezek között említhető a hátszói (polgári) vegyes kórházbázisokra való kiürítés rendje, a hadsereg átalárendelt szövetséges csapatok hadtápbiztosításának gyakorlati formái, módszerei, a hadszíntér szolgáltatóképessége, forrásainak, hadsereg ellátásba történő bevonási lehetőségének fokozatosabb figyelembevételé.

A hadtest hadtáptörzs védelmi, majd front támadó hadművelet keretében hadműveleti manővercsoporthként történő támadó tevékenység hadtápbiztosítását tervezte, szervezte – sikeresen. Így a szükséges anyagi készletekkel, valamint a várható nagy mennyiségű sérült ellátásával reálisan számoltak és a hadtáphelyettes a parancsnok elhatározásához minden esetben konkrét javaslatot tett, a hadtápbiztosítás eredményes végrehajtása érdekében kezdeményezően lépett fel. (Pl. légiszállítások, megtartandó körletek stb.)

A légvédelmi és repülő parancsnokság operatív hadtáptörzse első alkalommal gyakorolt úgy, hogy közvetlenül a honi légvédelmi hadtest és a csapatrepülő hadtáptörzseket vezette, s ilyen szervezeti és irányítási rendet figyelembevéve kellett a hadtápbiztosítást megtervezni, megszervezni, végrehajtását irányítani. Kísérleti jelleggel kialakított szállító szervezetekkel egyéb feltételekkel jelentősen megnövekedtek a hadtáp lehetőségei, amelyekkel az előző gyakorlatokon jelentkező gondok – egy módon – megoldhatók voltak. A gyakorlat jó lehetőséget biztosított: az új szervezetek hadtáp tervezési, vezetési rendjének kialakításában; a honi légvédelmi és csapatrepülő alakulatok harctevékenysége hadtápbiztosítási elveinek további tökéletesítéséhez; a csapatrepülő alakulatok várható alkalmazásának és hadtápbiztosítási rendszerének jobb megismeréséhez; a légvédelmi és repülő parancsnokság és az alárendelt hadtáptörzsek felkészítéséhez; az oltalmazási körzetben tevékenykedő szövetséges szovjet légierő hadtáp törzsével való együttműködés erősítéséhez, módszereinek továbbfejlesztéséhez, azonban arra is rámutatott, hogy mindezek mellett tovább kell tanulmányozni és művelni a kettős (minisztériumi és csapatvezetési) funkcióból adódó feladatok összehangolt, ugyanakkor legnagyobb hatékonyságot biztosító végrehajtásának lehetőségeit.

Összességében vizsgálva, a hadtáp által végzett munka azt igazolja, hogy néphadseregünk hadtápjá korszerűen felkészült parancsnoki állománnyal, törzsekkel rendelkezik, amely lehetővé teszi a tervezett és váratlanul jelentkező feladatok megbízható megoldását.

IV.

A gyakorlat az általánosítható tapasztalatokon túlmenően néhány konkrét összefüggésre hívta fel a figyelmet. Ezekből az alábbiak említetők:

- a központ és seregest hadtápok 1984-ben végrehajtott szervezeti és működési korszerűsítése kedvezőbb feltételeket biztosított az MN, ezen belül a koalíciós állományú seregest hadtápbiztosítására. Mindazonáltal további kuratórmunkát és továbbfejlesztést igényel a koalíciós állományú frontok, seregestek hadtápbiztosítása konkrét megvalósítási formáinak kimunkálása;

- a korszerű hadműveletek viszonyai között különös fontosságú a csapatok víz - különösen étkezési és ivóvíz - ellátásának biztosítása, mely a hadtápra kettős feladatot, a víz szállítását és higiénés vizsgálatát hárítja. Erre a hadtápnak - együttműködve műszaki csoportokkal, alegységekkel - különös gondot kell fordítani;

- a gyakorlaton szerzett konkrét tapasztalatokat figyelembe véve kell továbbfejleszteni a kísérleti hadtest hadtápbiztosításához szükséges szervezeteket, készleteket. Szükséges és indokolt, hogy a zászlóaljknál, a dandároknál és a hadtesthadtápnál a készletek szállítását, tárolását biztosító hadtápszervezetek álljanak rendelkezésre. Vizsgálható annak lehetősége is, hogy ezen kívül a hadtesthadtáp - az alkalmazástól függően - rendelkezzen közúti komendáns és egészségügyi szakalegységekkel. A gépkocsizó lövész és harckocsi zászlóalj hadtápoknál a hadtápbiztosítás megnövekedett feladatai vezetésére zászlóalj parancsnok hadtáphelyettes jelenléte tűnik indokoltnak és szükségesnek;

- az újszerűen felmerült ellátási problémák arra utalnak, hogy tovább kell tökéletesíteni a hadsereg és a front hadművelési manővercsoport utközetbevetéséhez, folyamatos működéséhez szükséges hadtápbiztosítási módszereket, különösen a front szintű elemek biztosítása érdekében a központhadtáp előretolt lépcső lehetőségeinek fokozott kihasználására;

- a gyakorlaton újszerűen merült fel néhány központhadtáp szervezet működésével, ezáltal struktúrájával összefüggő kérdések további vizsgálatának szükségessége. Többek között olyanok sorolhatók ebbe a körbe, mint az ideiglenes átrakó körletek, csővezetéképítő alegységek működtetése, a sebesültszállító vonatok továbbfejlesztése. E vizsgálatokat a hadtáp további korszerűsítésének folyamatában el kell végezni és a tervezési munkában érvényesíteni;

- tovább kell fokozni az együttműködést a hadtáp felsőszintű operatív csoportjai, a vezérkar és a szövetséges parancsnokságok között az ország területére esetlegesen előrevonásra kerülő szövetséges csapatok utaztatási, ellátási körülményeinek közös megoldása érdekében. Ezzel - és egyéb felsőszintű feladatokkal - összefüggésben erősíteni kell a hadtápfőnökség érintett polgári minisztériumokkal meglévő érdekképviselétét, különösen a közlekedési és egészségügyi biztosítás terén;

- bár tapasztalataink a korábbi gyakorlatokhoz viszonyítva kedvezőbbek voltak, megítélésünk szerint tovább kell erősíteni a hadtápfőnökség képviselétét a szövetséges főparancsnokságnál, biztosítani, hogy a csoport legrövidebb időn belül rendelkezzen az MNVK-nál hozott értékelésekkel, döntésekkel az MN érdekek megfelelő szintű érdemi érvényesítése céljából;

- érezhető volt a gyakorlaton, hogy a fegyverzeti és technikai főcsoportfőnökség megalakulásával lényegesen racionalizálódott és egyszerűsödtek az anyagi

biztosítási tevékenység együttműködési feltételei, egységesebben érvényesült a hadtáp sávbán (területen) a közlekedés, szállítás, telepítés-áttelepítés kérdéseiben a hadtáp koordináló tevékenysége;

– a gyakorlat kedvező tapasztalatokat eredményezett a hadtáptörzs és szervezeti működtetésével összefüggésben, azonban a nagyobb önállóság a repülő ezredek szállítóterének növelésében tűnik biztosíthatónak;

– a gyakorlaton élesen merült fel a szállítási feladatok komplex megvalósításának szükségessége, ezen belül a Dunán történő vízszállítás, a légiszállítás lehetőségeinek feltárása, bővítése. Ugyancsak komplex módon kell foglalkozni a sebesültek, sérültek kiürítésével, a légi (repülő, helikopter) kiürítés mellett foglalkozni kell a sebesültszállító vonatok gyógyító, ellátó lehetőségeinek fejlesztésével;

– a hátországvédelmi parancsnokság alárendeltségében létrehozott közlekedési dandárok – a közlekedési minisztériumi szervek munkáját kiegészítve, azokkal szorosan együttműködésben – hasonló körülmények között eredményesen járulhatnak hozzá a katonai közlekedés biztosításához, a közlekedési hálózat fenntartásához, kiszolgálásához, helyreállításához;

– a gyakorlat során felmerült és foglalkozni kell a kérdéssel, hogy a csapatok által történő előre- vagy hátramozgás során anyagi készletek és eszközök ne maradjanak őrizetlenül vissza. Ezt mindenek előtt a csapatok feladatául kell szabni, másrészt indokoltnak látszik speciális anyaggyűjtő-szállító szervezetek létrehozása. Erre kijelölt ellátó-szállító szervezetek, illetve zsákmánygyűjtő osztagok használhatók fel.

Végezetül annyit, hogy a gyakorlat számos adalékot nyújtott a hadtápbiztosítás elméleti és gyakorlati kérdéseinek továbbfejlesztéséhez. Összegezve az állapítható meg, hogy a SZOJUZ-84 gyakorlat a hadtáp valamennyi tagozatában és valamennyi ágazata részére számos tapasztalatot eredményezett, amelyek a további munkában mindenképpen hasznosíthatók. Valamennyi érintett hadtápvezető feladata a felmerült problémák további vizsgálata az előrelépés, a hadtáp munkájának további javítása, néphadseregünk csapatai hadtápbiztosításának további tökéletesítése érdekében.

A hadtápbiztosítás sajátosságai a Falklandi háborúban

Szemes Zoltán őrnagy

A hadtudomány egyik fontos feladata a helyi háborúk és katonai konfliktusok tapasztalatainak feldolgozása. Az úgynevezett „kis háborúk” társadalom- és katonapolitikai értékelése, katonatechnikai vizsgálata nélkülözhetetlen a korszerű háború jellegének, megvívási módjainak és sajátosságainak jobb megértéséhez, a tapasztalatok saját célú felhasználásához.

Az 1982-es év egyik nagy katonapolitikai meglepetése a brit-argentin váltság, a falklandi konfliktus volt. (Lásd az 1. sz. táblázatot.)

Argentína 1982. április 2-án csapatokat küldött a Falkland (Malvin) – szigetekre, a brit korona egyik utolsó gyarmatára, amelyet Anglia számos ENSZ-határozat ellenére sem volt hajlandó átengedni Argentínának. Válaszul az anti-imperialista akcióra Nagy-Britannia – amely nem volt hajlandó lemondani gyarmatosító politikájáról – háborút robbantott ki a szigetekre és az Egyesült Államok sokoldalú támogatásával június 14-én fegyverletételre kényszerítette az argentinokat.

1. sz. táblázat

A háború lefolyásának kronológiája

- Április 2. Az argentinok elfoglalják a Falkland- és Déli-Georgia szigeteket.
- 5–7. A dél-atlanti térségben felhasználásra tervezett angol expedíciós erők nagyarányú kifejlesztése.
- 5-től A haditengerészeti alkalmi harci kötelék átcsoportosítása a Falkland-szigetekhez.
25. Az angolok visszafogják Déli-Georgia szigeteket.
30. Angol légi és tengeri blokádnak a Falkland-szigetek körül.
- Május 21. Az angolok partra szállnak a San-Carlos öbölben (Keleti-Falkland ÉNY-i részén).
- 30-ig Port-Darwin és Goose Green települések elfoglalása.
- Június 2. Argentín csapatok körülvétele Port-Stanley-nél.
8. Újabb angol deszant partraszállás Fitzroy-öbölben.
12. Döntő támadás megkezdése Port-Starley ellen.
14. Argentín kapituláció.

A háború lefolyásával, a haditevékenységek jellegével, a haderőnek és fegyvernemnek alkalmazásával, az alkalmazott korszerű fegyverek leírásával számos – elsősorban külföldi – tanulmány, publikáció és cikk foglalkozott. Sajnálatos tény azonban, hogy a konfliktus szakirodalmában nem, vagy csak érintőlegesen tárgyalta a résztvevő fegyveres erők hadtápbiztosításának kérdéseit és problémáit. Körülbelül napjainkra ért meg a helyzet, hogy e részletek, töredékek és utalások alapján lehetőségünk legyen a háborúban részt vett angol expedíciós erők hadtápbiztosítási rendszerének – logikai úton történő – rekonstruálására, a hadtápbiztosítási feladatok összegezésére, egységes rendszerben való megfogalmazására. Erre teszünk kísérletet jelen cikkben.

A falklandi háború hadtápbiztosításának alapvető sajátosságai abból származtak, hogy a brit haditengerészeti csoportosításnak (vagy ahogyan az angolok nevezték: a kijelölt alkalmi harci köteléknek), az anyaország pontjaitól rendkívül távol – 12800 km-re¹, közvetlen légi és hadtáptámogatás nélkül kellett megoldani a feladatát. Ezért a csoportosítás részére egy olyan erős „úszó hadtápot” hoztak létre, amely az angol expedíciós erők mindenféle hadtápbiztosítási szükségletét képes volt folyamatosan kielégíteni. Ez a körülmény tette szükségessé a polgári kereskedelmi flotta hajóinak bevonását a hadtápbiztosítási feladatok végrehajtásában. Önmagában véve ez nem új jelenség, hiszen Anglia a gyarmatosító háborúiban régen is alkalmazott kereskedelmi hajókat. De míg korábban az Egyesült Királyság az egész világot behálózó előretolt hadállásaira (gyarmataira, katonai támaszpontjaira) támaszkodhatott (ami nyilvánvalóan megkönnyítette az anyagi és egészségügyi ellátási feladatokat, s csökkentette az igénybeveendő kereskedelmi hajók számát), ebben a háborúban már ilyen lehetőség nem volt.

A sajátosság tehát a kereskedelmi flotta nagyarányú – korábban nem tapasztalt – méretű bevonásában rejlett.

Erős hadtáp létrehozását tett szükségessé az alkalmazott haditengerészeti csoportosítás is, amely – mint ahogyan ezt a nyugati sajtóban megjegyezték – a II. világháború óta a legnagyobb haditengerészeti hadműveleti magasabbegység volt. A csoportosításba tartozó kötelékben több mint 50 – különböző hajószárhoz tartozó – hadihajót soroltak be. (A brit flotta 2/3 részét.) A szárazföldi csapatokból és a tengerészgyalogságból álló deszant létszáma megközelítette a 10 ezret. Az expedíciós erők állományát összesen – beleszámítva a kereskedelmi flottától bevont erőket és eszközöket is – több mint 120 hajó és közel 30 ezer fő alkotta. (Lásd a 2. sz. táblázatot.)

A haditengerészeti hadműveleti csoportosítás hadtápját a haditengerészeti flotta szállító (kísérő) flottájából és a kereskedelmi flotta rekvirált vagy bérelt hajóiból állították össze. A haditengerészeti kísérő hajókhoz tartályhajók, szállítóhajók, kórházhajók és partraszállító hajók tartoztak. A polgári tulajdonú hajók között a 60 ezer tonnás „Queen Elizabeth” személyszállító luxushajótól a 600 tonnás vontatóhajóig mindenféle méretű és fajtájú hajó előfordult. Ily módon a „hadtáp flotta” állományába több mint 70 hajó tartozott, ami azt jelentette, hogy egy hadihajóra több mint egy biztosító-ellátó hajó jutott. A deszant hadtápbiztosítását a szervezetszerű hadtáperők – és eszközök (ellátó alegységek, segélyhelyek) végezték. A légi támogatást biztosító – légierőkhöz tartozó – repülőgépek

¹A nagy távolság érzékeltetése kedvéért megjegyeznénk, hogy mind Tokió, mind Singapúr közelebb van Angliához, mint Port-Stanley, a Falkland-szigetek adminisztrációs központja (fővárosa).

ellátását és kiszolgálását a légitámaszon a saját hadtáppalegységek, levegőben pedig a légiutántöltő repülőgépek hajtották végre.

2. sz. táblázat

A falklandi háborúban részt vett angol fegyveres erők csoportosítása

I. Harci erők:		II. Hadtápbiztosítási erők:	
1. Haditengerészeti erők:		1. A. Tengeri Szállítóflotta:	
a) <i>hadihajók:</i>		- tartályhajó (üza.):	8
- atomtengeralattjáró:	4	- tartályhajó (víz)	2
- hagyományos tengeralattjáró:	2	- szállítóhajó:	3
- repülőgépanyahajó:	2	- kórházhajó:	3
- romboló	9	- <i>partraszállító hajó:</i>	6
- fregatt:	20	Összesen (hajó):	22
- partraszállító parancsnoki hajó	2	B. Kereskedelmi flotta:	
- deszanthajó:	8	- utasszállító óceánjáró hajó:	3
- <i>aknakutató hajó</i>	5	- tartályhajó (üza.):	23
Összesen (hajóegység):	52	- tartályhajó (víz):	3
b) <i>haditengerészeti légierő:</i>		- konténerszállító hajó:	5
- repülőgép-anyahajókon:	40	- univerzális szállítóhajó:	8
- térségbe szállított:	28	- kórházhajó:	3
- <i>megerősítés a légierőtől:</i>	14	- vontatóhajó:	3
Összesen (repülőgép):	32	- <i>egyéb hajó:</i>	2
c) az alkalmi harci kötelék összlétszáma:	15 900	Összesen (hajó):	50
		Személyi állomány:	5000 fő
2. Szárazföldi erők:		2.	
- tengerészgyalogos zászlóalj:	3	- dd. htp. aeg-k	
- gyalogos zászlóalj:	3	- z. htp. aeg-k	
- ejtőernyős zászlóalj:	2	3.	
- kommandó zászlóalj:	1	- légierő htp. aeg-k	
- tüézrezred:	1	- légi üzemanyagutántöltő repülőgép (db):	18
Létszám (főben):	9600		
3. Légierő: (repülőgép)			
- Vulcan strat. bombázó:	2		
- Nimród járőrgép:	6		

A katonai jellegű felhasználás megkövetelte a kereskedelmi hajók berendezését, átalakítását, speciális berendezésekkel és eszközökkel történő felszerelését. A hajókat ellátták helikopter-leszállóhelyekkel (anyagmálházás, sebességszállítás céljából), hangárokkal (repülőgépek és a harci helikopterek szállításához), kiegészítő légénységi helyiségekkel megfelelő (elsősorban légvédelmi) fegyverzetrel, üzemanyag- és víztároló tartályokkal, katonai híradóeszközökkel és más szükséges berendezésekkel. A hajók berendezését és felszerelését 300 angol vállá-

lattól összeválogatott speciális munkacsoportok végezték, akik előre elkészített és tipizált tervek alapján, erőltetett ütemben (3 váltásban, éjjel-nappal) dolgoztak.

Az angol sajtó külön kiemelte az átalakítások gyors végrehajtását. Egy hajó berendezésére és felszerelésére átlagosan 72 óra jutott. Például a „Canberra” (45 ezer regisztertonna) nevű utasszállító hajó átalakítását április 5-én kezdték meg közvetlenül azután, hogy a hajó egy négyhónapos tengeri útról érkezett meg. A hajóra építettek 3 helikopter-leszállóhelyet, ellátták rakodógépekkel, óceáni anyagátvitelre alkalmas berendezésekkel, segélyhelyeket telepítettek, továbbá felszerelték híradóeszközökkel. Ez a hajó április 9-én már a dél-atlanti térségbe indult, fedélzetén 2000 tengerészgyalogossal, a szükséges fegyverzettel, lőszerrel, élelmiszerrel és egyéb anyagi készlettel. Az „Uganda” (16,9 ezer RT) nevű személyszállító egy földközi-tengeri hajóúton volt, amikor április 11-én döntöttek rekvirálásáról. A hajó a legközelebbi kikötőben kirakta az utasait (iskolásgyermekeket), Gibraltárba ment, ahol 3 nap alatt 1000 ágyas (amelyet – szükség esetén – 1200 főre lehetett bővíteni) „úszó kórházzá” alakították át. Az egészségügyi feladatok ellátására 100 fős egészségügyi személyi állományt, 90 t egészségügyi anyagot és egyéb szükséges felszerelést biztosítottak.

A kereskedelmi hajók átalakítása mellett nagy figyelmet fordítottak a haditengerészeti flotta kiegészítő hajóinak felkészítésére is. A készletek feltöltésén, a működés technikai feltételeinek megteremtésén túl felkészítő, összekovácsoló foglalkozásokat vezettek le a személyi állomány részére. Erre különösen azért volt szükség, mert a hadtápfeladatokat ellátó kiegészítő hajókon zömében a polgári életből mozgósított személyi állomány szolgált. (A mozgósított 4 ezer tengerész nagyobb része az ellátó hajókon dolgozott.)

A felkészítő-kiképzési foglalkozásokon részt vettek az 5. gyalogos dandár hadtápegységei is, amelyek – a dandár alegységeivel együtt – a második ütemben kerültek deszantolásra. Ennek a dandárnak ugyanis – mivel a készenléti állapota alacsonyabb volt a többi egységnél – 10 napos harcászati gyakorlatot vezettek le a Walesi hegyekben, a falklandi terekhez és időjáráshoz hasonló viszonyok között. Ezen a gyakorlaton történt meg alapvetően a hadtápegységek összekovácsolása is.

A többi Falklandon alkalmazott alegység, egység hadtáp szervei megfelelő begyakorlottsággal bírtak. Az összekovácsoltságot nemcsak az évente megtartott norvégiai gyakorlatok, hanem a dandár erejű dániai gyakorlatok és az évente NSZK-ban tartott áttelepülési és harcászati gyakorlatok tapasztalatai biztosították.

A kiegészítő, feladat-orientált felkészítés után az angol katonai vezetés a hadtápszervek személyi állományának felkészültségét jónak ítélte meg. Úgy látták, hogy a hadtáp állomány – annak ellenére, hogy nagy volumenű (20 ezer fő) légi és tengeri szállítást utoljára 1970-ben hajtott végre Malaysiába – gyorsan megértette a feladatát, s jól alkalmazkodott a körülményekhez.

Az anyagi biztosítás központi kérdése a készletképzés és az utanszállítások megszervezése volt. Mivel a háború kezdetén nem lehetett előre látni, hogy a konfliktus mikor fejlődik be, ezért a térségben 3 hónapra elegendő anyagi készletet halmoztak fel.

A haditevékenységek körzetébe – több lépcsőben – induló haditengerészeti csoportosítás készleteit teljes mértékben feltöltötték (az I. lépcső erői kivételével,

amelyek 80⁰,0-os feltöltöttséggel indultak el és készleteiket később pótolták), sőt a nagyfogyasztású anyagokból (üzemanyag, élelmiszer, víz stb.) tartalékokat is képeztek.

A tengerészgyalogos dandár, az ejtőernyős zászlóalj, a kommandó zászlóalj és a gyalogos dandár részére a hajókon több hetes szárazföldi harctevékenység megvívására elegendő készletet és felszerelést halmoztak fel. A hadtápegységek készen álltak a partraszállás, illetve a harctevékenységek hadtápbiztosítási feladatainak végrehajtására.

Az anyagi biztosítás és az utánpótlási feladatok megszervezésében felbecsülhetetlen értékű szolgálatot nyújtott² a kicsiny Ascension-sziget (*lásd az 1. sz. vázlatot*) amely kb. félúton helyezkedett el Nagy-Britannia és a Falkland-szigetek között.

A szigetet, amely a háború előtt amerikai polgári repülőgépirányító állomás volt, az angolok utánpótlási bázisának rendezték be. A szigetre – közvetlenül a konfliktus kezdetén – 5000 személyt és 7000 tonna élelmezési anyagot szállítottak. Az angol hadihajók a szigetről pótolták a hiányzó anyagi készleteket, ott szerveződtek „harcrendbe” és hajóztak tovább a Falkland-szigetek felé. A sziget szolgálat átrakókerület a kereskedelmi flotta nagy szállító- és tartályhajói, valamint a haditengerészeti flotta szállító hajói között. A katonai szállító légierő „Herkules” és „VC-10” típusú szállító repülőgépeivel 600 bevetést hajtott végre a szigetre. A repülőtéren – a helikopterek tevékenységét is beleértve – naponta 800 le- és felszállást hajtottak végre, ami megfelel a világ legnagyobb repülőtereinek légi forgalmának. De a szigetről hajtották végre harci bevetéseiket a „Vulcan” Stratégiai bombázók és a „Nimród” járőrgépek is.

Az angolok az expedíciós erők biztosítására az Ascension szigeteken kívül – április 25-től – a Déli-Georgia szigeteket is felhasználták. Ezek a szigetek azonban elsősorban a technikai biztosítás szempontjából voltak jelentősek, mivel ott bontakoztatták szét a hajójavitó, helyreállító és kiszolgáló üzemeket, erőket és eszközöket.

Az utasszállítási feladatok végrehajtásában nagy jelentősége volt a kereskedelmi flotta és a haditengerészet tengeri szállítóflottája közötti eredményes együttműködésnek. (*Lásd a 2. sz. vázlatot.*)

A szállító-kisegítő flotta – mint a haditengerészeti hadművelleti csoportosítás része – végezte a hadihajók közvetlen hadtáptámogatását a haditevékenységek körzetében. A szállítóflotta részére a kereskedelmi flotta hajói adták át a szükséges „municiót.” A kereskedelmi flottának teljesen át kellett hidalni azt a hatalmas távolságot, amely a haditevékenységek övezetét az ellátó bázisoktól elválasztotta. E feladatnak a teljesítése – tekintettel arra, hogy az ellátási forrásoktól a harci övezetbe való eljutás több hetet vett igénybe³ – egy permanensen működő utanszállítási rendszer létrehozását követelte meg. A kereskedelmi flotta az utanszállítási feladatokat – a hadműveletek mélységének és métercinek megfelelően – a következőképpen hajtotta végre:

² Amerikai szakértői vélemények szerint a közbeeső bázis nélkül az angolok nem tudtak volna megtehető méretű, intenzitásu és eredményességu hadműveleteket folytatni.

³ Nagy-Britanniából az Ascension-szigetig a hajók 12–14 nap alatt, onnan a Falklandokig 10–12 nap alatt jutottak el.

1. A hajók többsége Nagy-Britanniából és Gibraltárból Ascension szigetéig szállított, ahol az anyagi készleteket vagy a kereskedelmi flotta másik részének, vagy a haditengerészet kiegészítő-ellátó hajóinak adta át.

2. A kereskedelmi flotta másik része Ascension szigetéről a hadművelési körzetig szállított és ott adta át az anyagi készleteket a hadtápellátó hajóknak.

3. Néhány hajó közvetlenül a haditevékenységek körzetébe szállított és adta át rakományát a szállító flotta hajóinak, vagy esetenként közvetlenül a hadihajóknak.

A végrehajtott szállítási feladatok nagyságát mutatja, hogy a kereskedelmi flotta június 14-ig, a háború befejezéséig 700 ezer tonna üzemanyagot és 100 ezer tonna szilárd anyagot szállított a dél-atlanti térségbe. Az utánszállítás egyik sajátossága volt, hogy a Falklandokra szokatlanul kevés harc- és gépjárművet szállítottak. A dandárok szervezetszerű állományába – állománytábla szerint – mintegy 3000 gép- és harcjármű tartozott, de ebből a szigetekre csak 300-at szállítottak. A nehéz falklandi terepviszonyok miatt ugyanis csak a „Scorpion” és „Scimitar” típusú könnyű harckocsikat, valamint a tengerészgyalogság „Snowcat” típusú terepjáróját lehetett alkalmazni.

A háború során az ellátmányi anyagok 95⁰/₀-a Angliából, 5⁰/₀-a Gibraltárból (üzemanyag), illetve Új-Zélandból (élelmezési anyag: whisky, dobozos sör, számoça, tejszín) származott. A kereskedelmi hajók a konfliktus ideje (kb. 2,5 hónap) alatt 2000 feltöltési-anyagátadási műveletet hajtottak végre az Óceánon, ebből kb. 1500 alkalommal üzemanyaggal. A haditengerészeti flotta kiegészítő-ellátó hajóinak 1 millió harci egységcsomagot adtak át, amelyekhez kb. 12 millió adag élelmiszer tartozott. A nagy tartályhajók állandóan 500 ezer tonna nem csökkenthető üzemanyag-készletet tároltak.

A kijelölt alkalmi harci kötelék szállító flottája a haditengerészeti csoportosítás hadtápbiztosítási feladatait végezte. A harctevékenységek körzetében állandóan 12–25 ellátó hajó (ebből 6–10 tartályhajó) tartózkodott. A haditengerészeti légierő gépcit bevetésenként (a „Harrier” típusú helyből felszálló repülőgépek 1585 harci bevetést hajtottak végre a konfliktus során), a személyi állomány ellátását naponta, a hadihajók üzemanyag, lőszer és egyéb anyag szükségleteit 4–5 naponta biztosították. A hadtápellátóhajók a hadműveletek alatt 1200 alkalommal hajtottak végre lőszer, üzemanyag és egyéb anyag feltöltést. Például az „Olmeda” üzemanyagszállító tartályhajó május hónapban a 2 repülőgépanyahajót (a „Hermes”-t és az „Invincible”-t) és kísérő hajóit 93 alkalommal látta el üzemanyaggal, amelyhez magát a tartályhajót is ötször kellett újratölteni. A hadműveletek során ez az üzemanyag-szállító hajó 30 ezer tonna diesel olajat, finomított kőolajterméket és repülő-üzemanyagot szállított a haditevékenységek körzetébe.

A tengeri és a szárazföldi harctevékenységeket támogató légierő anyagi biztosításában alapvető szerepet játszottak a „Victor” típusú légi utántöltő repülőgépek. (A légierő gépeinek bevetés előtti és utáni hadtápbiztosítását az Ascension szigeten végezték.)

A légi üzemanyag-utántöltő repülőgépek 600 bevetésből mindösszesen 6 volt eredménytelen technikai meghibásodás miatt. A Falklandokon bevetett minden „Vulcan” stratégiai bombázó bevetésenként 14 órát töltött a levegőben, amely során 18 alkalommal hajtott végre üzemanyag-utántöltést légi úton. A feltöltési

műveletekhez pedig 10 légi üzemanyag-utántöltő repülőgépre volt szüksége. A legtöbb légi utántöltést a „Nimród” típusú haditengerészeti járőrgépek igényelték, amelyek több mint 200 bevetést hajtottak végre a dél-atlanti térségben. Egy bevetés időtartama időnként meghaladta a 18 órát, amely a légi utántöltetetővé át nem alakított, hasonló típusú gépek idejének több mint kétszerese.

A bevezetések nagy száma, a levegőben töltött nagy óraszám szükségessé tette a légi üzemanyag-utántöltő repülő kapacitásának növelését. Ezért több „Vulcan” bombázót és „C-130” típusú közepes szállítórepülőgépet légi üzemanyag utántöltő repülővé alakítottak át.

A szárazföldi harctevékenységek „hadtáptámogatásának” legnagyobb problémáját a nagyméretű hajók kikötésére alkalmas kikötők hiánya okozta. Emiatt a harcra készülő hajók (főleg a tüzérségi lövegeket), az anyagi készleteket és az egyéb felszerelést a nyílt vízben álló hajókról kellett partraszállítani. Ez a nehézség Port-Stanley visszafoglalásáig igen nagy gondokat okozott. A probléma utána sem szűnt meg, mivel a főváros kikötőjének kis mérete és a kikötőberendezések hiánya a nagy hajók fogadását erősen korlátozta.⁴ A partraszállításhoz több mint 100 szállítóhelikoptert, valamint az alkalmi harcra kötelek átrakó- és kikötőhajóit alkalmazták.

A San-Carlos-i partraszálláskor (lásd a 3. sz. vázlatot) a deszanterek anyagi biztosítását 8 szállítóhajó végezte. A hajókról partraszálló kb. 5000 fős tengeri és helikopteres deszant részére az első napokban 30 ezer tonna anyagot tettek partra. A szárazföldi harctevékenységek hadtápbiztosítását a dandárok ellátó zászlóaljai végezték. Mivel a szigeteken csak 10 mérföld (kb. 16 km) hosszú kiépített út van, a szállítási feladatokat többnyire helikopterek végezték. A helikopter leszálló- (kirakó-) helyekről a rendeltetési helyre az anyagok nagy részét a katonák kézi erővel szállították el. A tengerészgyalogosok el is nevezték magukat „teherhordó pingvineknek.”

A szárazföldi harcok során jelentős mennyiségű lőszer fogyott, mivel az angol gyárlóság minden támadását erős tüzérségi előkészítés előzte meg. Például a hadműveletek befejező időszakában a Port-Stanley-i megerősített argentin védelem áttörésének előkészítése során 30 tábori löveg 16 ezer gránátot (533 db gránátot lövegenként) lött ki ellenséges célokra. A bekerítés befejezésének időszakában a tüzérségi lövegeknél már csak 6 db lőszer maradt. A tüzérségi lőszer mellett nagy mennyiségű harcokcs-lőszer, 81 mm. aknavető lőszer és „Milan” páncéltörő rakéta fogyott.

Szovjet szakirodalmi adatok szerint a napi anyagfelhasználás elérte a 100 kg/főt, az utánszállításhoz szükséges hajtóerő pedig az 50 bruttó regisztertonnát deszantharcosonként. (Ezek a mutatók a II. világháborúban még alig érték el a 20 kg/fő, illetve az 5-7 BRT (deszantkatona mennyiséget).

A szárazföldi harctevékenységek anyagi biztosításában jelentős szerepet kapott a ruházati biztosítás. A személyi állományt a falklandi harcokra olyan speciális védőruházattal látták el, amely elviselhetővé tette a szigetek zord klimatikus viszonyait.⁵

⁴ Port-Stanley kikötője csak 3,3 m-nél nem nagyobb merülési hajók fogadását teszi lehetővé.

⁵ A partraszálláskor a San Carlos-i öbölben az alábbi meteorológiai viszonyok uralkodtak: tenger hullámmagassága: 3-as; szel sebesség: 2 m/sec; levegő hőmérséklete: -3 °C, eső, havazás, köd.

A fentiekben ismertetett, jól megszervezett anyagi biztosítási rendszer ellenére előfordult, hogy egyes körzetekben, egyes helyeken bizonyos anyagokban hiány lépett fel. Ezért a légierő C-130 típusú közepes szállítórepülőgépei mintegy 40 bevetést hajtottak végre a dél-atlanti térségbe, melynek során alapvető (valamint sürgősen szükséges) anyagokat ejtőernyővel dobták le. Ezekhez a repülésekhez 28 órára volt szükség, amit 2 váltásos repülőgépszemélyzet biztosított. A szállító repülőgépeket is alkalmassá tették légi utántöltés végrehajtására.

Összegezve: a nyugati sajtó úgy értékelte, hogy az angol expedíciós erők anyagi biztosítása jól volt megszervezve. Kritikát érdemlő anyagihiány a hadműveletek során csak sátoranyagból keletkezett, az is csak azért, mert a – többek között – sátrakat szállító „Atlantic Conveyor” szállító hajót az argentin légierő elsüllyesztette.

A falklandi háború során a brit fegyveres erők egészségügyi vesztesége egyes adatok szerint 580 főt (lásd a 3. sz. táblázatot), más adatok szerint 777 főt tett ki. A sebesültek és sérültek több mint 90%-t meggyógyították.

A viszonylag nem magas egészségügyi veszteség (az argentinok ennél nagyobb veszteségeket szenvedtek) a gyenge argentin ellenállással, illetve az angol támadásokat, akciókat megelőző igen alapos légi és tüzérségi előkészítéssel magyarázható. A sebesültek és sérültek száma haderőnemenként és harctevékenységi időszakonként is erősen szóródott. Legnagyobb egészségügyi vesztesége a szárazföldi erőknek volt, legkisebb pedig a légierőnek. Legtöbb sebesült a San Carlos-i és a Fitzroy-öböl-i partraszálláskor keletkezett, de jelentős sebesülési „góccok” voltak a megsemmisített vagy megsérült hadi- és szállító hajók is.

3. sz. táblázat

Az angol expedíciós erők össz-veszteségei a falklandi hadműveletekben (főben)

I. Vissza nem térő veszteség		II. Egészségügyi veszteség	
– haditengerészet:	85	1. Harci eredetű:	537
– tengerészgyalogság:	26	Ebből:	
– szárazföldi erők:	122	– égés:	112
– légierő:	1	– lövészarok-láb-,	70
– tengeri szállítóflotta:	10	– -lőtt és szilánksérülés:	270
– kereskedelmi flotta:	8	– egyéb trauma:	85
Összesen:	252	2. Nem harci sérült:	43
		Összesen:	580

A haditengerészeti hadműveleti magasabbegység egészségügyi biztosítását 3 katonai kórházhajó végezte. A partraszállás és a szárazföldi harctevékenységek egészségügyi biztosítására az utasszállítóból átalakított „Canberra” kórházhajót jelölték ki. A sebesülteket a sebesülés helyén elsősegélyben, szaksegélyben részéltették, majd a sebesültgyűjtő fészkekből helikopterekkel vagy a parton települt segélyhelyekre (orvosi kötöző vagy főkötöző helyekre), vagy közvetlenül a kórházhajóra szállították. A parton levő segélyhelyekről a sebesülteket a kórház-

hajóra 3 scbesült-kiürítő kórházhajó végezte, amelyeket vízrajzi kutatóhajókból alakítottak át.

A hadtápszolgálat előtt a falklandi hadműveletekben a klasszikus hadtápbiztosítási feladatokon túl úgyncvezett egyéb hadtápbiztosítási feladatok is álltak. Folyamatosan végezni kellett a haditengerészetnél és a légierőnél a baleseti-mentő biztosítását. Az argentin kapituláció után a hadtápszerveknek 11 400 argentin hadifoglyot kellett élelmezni és ellátni – a genfi konvenció értelmében – zsebpénzzel. (Bár a pénzt a hadifoglyok – vásárlási lehetőségek hiányában – nem tudták élelmiszerre váltani).

A főváros elfoglalása után feladatként merült fel a szárazföldi csapatok állományának elhelyezése.

Mivel a főváros csak 800 főt tudott befogadni, a várostól délre 3000 fő részére barakkokat építettek. A fennmaradó állományt pedig hajókon helyezték el.

A sziget elfoglalása után a legfontosabb feladat a repülőtér kifutópályájának meghosszabbítása volt, hogy az alkalmas legyen a C-130-as szállítórepülőgépek fogadására. Ehhez a hadtápszolgálatnak a szigetre kellett tengeri úton szállítani 6000 tonna építőanyagot, 5000 tonna súlyú műszaki gépet, berendezést és felszerelést és 1100 fő műszaki katonát.

A falklandi háborúban a hadtápvezetés is – hasonlóan az egész hadtápbiztosításhoz – rendelkezett néhány sajátossággal. Mivel a hadműveletekben az alapvető teher a haditengerészetre hárult (függetlenül attól, hogy a háborúban mind a három haderőnem részt vett), ezért a hadtápbiztosításért teljes egészében a haditengerészet főparancsnoksága felelt. A csoportosításon belül a hadtápbiztosítási felelősségi jogkörök a hadművelleti vezetés kompetenciájának megfelelően oszlottak meg. A haditengerészeti alkalmi harci kötelék hadtápbiztosításáért közvetlenül a csoportosítás parancsnoka és törzse felelt. Feladatuk kiterjedt a deszanterek hadtápbiztosítására is, egészen a partraszállásig. A szigetcen a szárazföldi erők hadtápbiztosítását a partraszálló csoportosítás parancsnoka és törzse végezte.

A háború utáni angol értékelések rámutatnak, hogy az expedíciós erők sikeres hadtápbiztosítása a vállalkozás és a győzelem egyik legfontosabb részét képezte. A hadtápbiztosítás alapvetően azért tudott eredményesen működni, mert megkapta a politikai vezetés részéről a legmagasabb szintű támogatást. Az expedíciós erők ellátásának biztosítása az anyaországban – minden téren – prioritást kapott, melynek feltételeit a minimális adminisztráció és a minden igényt kielégítő pénzügyi támogatás biztosította.

Ugyanakkor az angol szaksajtóban bírálták a közvetlen katonai vezetést, amely nem fordított jelentőségének megfelelő figyelmet a hadtápbiztosítás tervezésére, szervezésére, végrehajtásának közvetlen irányítására. Hogy mégis sikerült egy rugalmasan és megbízhatóan működő hadtápbiztosítási rendszert létrehozni, az nagymértékben a hadtáp személyi állomány jó morális és szakmai hozzáállásából fakadó minőségi munkájának tulajdonítható.

Befejezésül feltehetjük a kérdést: mit profitálhatunk mi, hadtáptisztek, – tiszthelyettesek és – szakemberek a falklandi háború hadtápbiztosításának tapasztalataiból. Kétségtelen, hogy mind a hadműveletek célja, megvívásának módja,

mind pedig a hadtápbiztosítás „hogyanja” – figyelembe véve az MN rendeltetését, várható feladatait, behatárolt hadszíntéri körülményeit – számunkra idegen, tőlünk távolinak tűnik. Ugyanakkor úgy vélem, hogy az angol expedíciós erők kialakított hadtápbiztosítási rendszerének elvei, működése, eredményei, egyes hadtápbiztosítási részkérdések megoldási módjai, módszerei és technikai nemcsak szemléletünket formálják, látókörünket bővítik, hanem olyan közvetett tapasztalatot is adhatnak, amelyek a hadtápszolgálat felkészítésében, mindennapi munkájában is felhasználhatók.

Irodalom:

1. Alekszandrov, A. – Grecsin, Sz.: A brit gyarmatosítás újraéledése. (Az angol – argentin konfliktus néhány tapasztalata). Zarubezsnoje Voennoje Obozrenyje, 1982. 10. sz. (Ford., AF. 4824.)
2. Lavrov, V. – Docenko, V.: Folklendszkij Krizisz: nyekotorije voproszű tilovovo obeszcpcsenijja. Tűl i sznabzsenijje, 1984. 4. sz.
3. Lewis, B. R.: The Falklands War – A Recap. Army, 1982. 9. sz.
4. Dr. Novák János o. ezds.: Beszámoló az Angol Égési Társaság XVI. konferenciájáról. Honvédorvos, 1983. 3. sz.
5. Szokolov, V.: Folklendű – novaja sztupeny militarizacii torgovovo flota NATO. Tűl i sznabzsenijje, 1983. 1. sz.
6. Trotter, N.: A vezetés és hadtápellátás sajátosságai a falklandi hadműveletekben. Armed Forces Journal International, 1983. 6. sz. (Ford., Cf. 9407).
(Az 1–3. sz. vázlat a folyóirat végén található)

Az átszervezett kiképzés csapatgazdálkodásra gyakorolt kihatása

Kazup László őrnagy

Már szokássá vált, hogy pártunk és kormányunk programjának, valamint gazdaság-, életszínvonal-, ifjúságpolitikájának szellemében mindig kellő időben hoz olyan fontos döntéseket, melyekben egyaránt tükröződik népünkről, dolgozó osztályainkról, néphadseregünkről történő gondoskodás, a szocialista társadalom felépítésének és védelmének, megővésének érdekei.

Így került sor a XII. pártkongresszus után pártunk honvédelmi politikájának mai szakaszában arra a határozatra, melynek értelmében hazánkban a kötelező sorkatonai szolgálat idejét 18 hónapban állapították meg.

E döntés körülményei között *két tényezőt* kell figyelmünk középpontjába állítani.

a) A döntés jogosan alapoz a felnövekvő fiatal nemzedék magasabb fokú általános műveltségére, magasabb iskolai végzettségére, annak szakismeret felé való eltolódására.

b) A haditechnikai eszközök bonyolultsága, tökéletesedése, ezzel kapcsolatban nehezebb feladat a kezelés, kiszolgálás elsajátítása, egyre bővülőbb ismeretek kellenek a hadtáp különböző technikai eszközcinek kezeléséhez, ez az adott időn belül növekvő szerepet követel a karonai szolgálati időn belül a kiképzés terén.

A fent említett tényezők a hadtápszolgálat szolgálatiágaira, annak gazdálkodására többféle befolyást gyakorolnak. Az új szolgálati rendszer befolyással van a hadtáp mindennapos feladataira. Sűrűbb a bevonulás, kisebb időszakban többször jelentkeznek a gyakorlatok, a jelenlegi nehéz és takarékos gazdasági helyzetben, a leszabályozott és biztosított anyagi-pénzkerettel kell biztosítani a HKSZ-i és a feszítettebb kiképzési-ellátási feladatokat.

Az új kiképzési rendszerből kevés idő telt el, kevés tapasztalattal rendelkezünk, messzemenő következtetéseket levonni hiba lenne. Azt azonban már tapasztalatként kijelenthetjük, hogy növekedett a költségfelhasználás, a technikai eszközök – beleértve a hadtáptechnikai eszközök – igénybevétele, a leterheltség.

Mélyreható vizsgálatot e témában, hogy a gazdálkodásra az új kiképzési rendszer milyen kihatással van, még nem végeztünk, éppen ezért egy-két szol-

gálatban szerzett tapasztalattal akarunk hozzájárulni e téma későbbi átfogó vizsgálatához.

Ha vizsgáljuk a kiképzési rendszer kihatásait a gazdálkodásra, a könnyebb összehasonlíthatóság miatt vissza kell térnünk a 3×8 hónapos kiképzési időszakra.

Csak a harci zászlóaljakat vizsgálva:

a 3×8 hónapos kiképzési rendszer idején 3 zászlóalj-gyakorlat, 18 századgyakorlat, 54 szakaszgyakorlat került levezetésre. Ezzel szemben a 3×6 hónapos kiképzési rendszerben – eddig 4 zászlóalj-gyakorlat, 24 századgyakorlat, 72 szakaszgyakorlat levezetés történt.

Mit jelent mindez pl. az *üzemanyag-szolgálatnál*? Egy-egy zászlóalj-gyakorlaton 20–25 t gázolajat és megközelítőleg 1 t benzint használnak fel. Századgyakorlatokon kb. 3 t gázolaj a felhasználás. Tehát a többletfelhasználás mintegy 40 t körül mozog.

Ez azonban így nem ad hű képet a felhasználásról, mert ezen gyakorlatokat megelőzik a kiképzési program előírt harcászati foglalkozások, melyek szintén jelentős üzemanyag-felhasználással járnak.

Az előző kiképzési rendszerben a báziskiképzést folytató zászlóalj *háromszor* hajtotta végre az előírt vezetési gyakorlatokat. A jelenlegi kiképzési rendszerben, ugyanannyi idő alatt *négyszer* hajtják végre ezeket a foglalkozásokat. Egy harcokcsivezető a kiképzés alatt kb. 100 km-t vezet, egy harcokcsiparancsnok megközelítőleg 40 km-t. A vezetők és a parancsnokok létszámát figyelembe véve megközelítőleg 1300 km-t használ fel a zászlóalj egy időszaka alatt, ez mintegy 45 tonna gázolaj-felhasználást jelent. Természetesen mindehhez hozzájön a vezetési gyakorlatok kiszolgálására fordított hajtóanyag.

Ugyanez a tendencia érvényesül a harcoló zászlóaljak kiképzésében.

Megvizsgálva az átszervezett kiképzés *ruházati szolgálat* gazdálkodására gyakorolt kihatásait, 24 hónapot véve alapul, alakulatunknál a következők.

A 3×8 hónapos kiképzési rendszer idején a páros években *egy*, a páratlan években *két* bevonulás volt, vagyis két év alatt három alkalommal. Jelen kiképzési rendszerben minden évben kétszer történik bevonulás. Ez szükséges tette, hogy a ruházati szolgálat 25⁰₀-kal nagyobb mennyiségű anyagot szerzzon be, illetve adjon ki az újoncállomány beöltöztetéséhez. A kiadott eljárói intézkedéseknek megfelelően I. értékcsoporthú készletből kiadandó főbb cikkek esetében az alábbiak szerint alakul a költségkülönbözlet:

Újoncbeöltöztetéshez 2 év alatt kiadott újminőségű ruházat	3×8 hónapos kik. rendszer	3×6 hónapos kik. rendszer	Ktg. különb.
65 M. gyak. zubbony	1200	1600	156 000
65 M. gyak. nadrág	1200	1600	156 000
Zöld ing	2400	3200	216 000
Derekszj	1200	1600	60 800
65 M. gyak. bakancs	1200	1600	536 000

ÖSSZESEN: 1 124 800

Jelentős költségkülönbötetet eredményez a leszerelő állomány részére végleges tulajdonba adandó cikkek mennyiségének növekedése.

	3×8 hónapos kik. rendszer	3×6 hónapos kik. rendszer	Költség- különb.
Kimenő félcipő	1200 pár	1600 pár	168 000,- Ft
Kimenő zokni	1200 pár	1600 pár	8000,- Ft
Melegítő ruha	1200 db	1600 db	160 000,- Ft
Sporttrikó	2400 db	3200 db	46 400,- Ft
Sportnadrág	2400 db	3200 db	57 600,- Ft
Sportzokni	2400 pár	3200 pár	22 400,- Ft
Sportcipő	1200 pár	1600 pár	48 000,- Ft
Kézitáska	1200 db	1600 db	88 000,- Ft
Nyári gyak. zokni	-	4800 pár	124 000,- Ft
Téli gyak. zokni	-	3200 pár	121 600,- Ft
Gumisaru	-	1600 pár	67 200,- Ft
82 M. rövid alsó	-	4800 db	220 800,- Ft
ÖSSZESEN:			1 132 000,- Ft

Az új kiképzési rendszerben a már említett gyakorlatok számának növekedésével 20%-kal emelkedtek a fogyásmutatók.

Az I. értékcsoporthú készletből kiadandó és a leszerelő állomány részére végleges tulajdonba adandó cikkek mennyiségének növekedése, továbbá a fogyásmutatók és a beszerzési árak emelkedése alakulatunknál 2 éves időszak alatt a legénységi költségvetési tételen 2,8 millió Ft többletköltséget eredményez.

Megnöttek a textiltisztító, javító, karbantartó szolgáltatás iránti igények is. A 3×8 hónapos kiképzési rendszerben 1200 db kimenő öltönyt, kimenő kabátot és hálótermi takarót kellett vegytisztítani, míg a 3×6 hónapos rendszerben 1600-ra növekedett a mennyiség. A kiképzési feladatok sűrűsödése folytán szükségessé vált a gyakorló ruházat gyakoribb mosatása is, ennek következtében a 24 hónapos időszak alatt a textiltisztítás, javítás és karbantartás költségvetési tételen 1,3 millió Ft-tal növekedett a költségfelhasználás.

Az új kiképzési rendszerre való áttérés az irodaszer, nyomtatvány felhasználásának emelkedését is magával vonta. Ezen költségvetési tételen 24 hónapra alapul véve 64 000,- Ft-tal nőtt a költségfelhasználás.

A szállító-közlekedési szolgálat területét nézve ugyancsak költségemelkedés mutatkozik már a tervezésnél a feladatok nagyságát, szállítási távolságot figyelembe véve. Ha több évre visszamenőleg nyomon követhetjük, hogy alakulatunknál az évi átlagos felhasználás 1,8-2,2 millió Ft között mozgott, - addig 1983. évben a felhasználás meghaladta a 3 millió Ft-ot.

Mindemellett, ha figyelembe vesszük alakulatunk sajátos helyzetét, hogy a közelben rendelkezünk kiképzési bázisokkal - ami csökkenti a szállítási költséget - ez más alakulatnál növekvő tényezőként hat.

Mindez szintén az új kiképzési rendszer sajátosságait vezethető vissza. A z., szd. elfoglaltsága maga után vonta a harci technikai eszközök meghibásodásának nagyságát, nagyjavításba való küldését.

A feladatok növekedésének természetes velejárója az ellátási, szállítási feladatok nagyságának növekedése.

Nemcsak a harci technikai eszközök elhasználódása, meghibásodása következik be, hanem sajnos a hadtáptechnikai eszközöké is. Elsősorban a 60 M MKO, vízszállító utánfutó – melyek kis túlzással, de szinte egész évben a terepen található, természetesen ez a gyakoribb javításukat eredményezi, mely költségét a központ viseli.

E témakörben a személyi állomány igénybevételéről nem kívántam véleményemet kifejteni.

Nem a teljesség igényével egy-két területet vizsgáltunk meg az „új kiképzési rendszer kihatásait a gazdálkodásra” – láthatjuk – érzékelhetjük, hogy e nehéz gazdálkodási körülmények között – nehezebb a meglévő anyagi-pénzeszközökkel gazdálkodni.

A haditechnika bonyolultsága, tökéletesedése, a rendszerbe lépő új hadtáptechnikai eszközök, hadművészet fejlődése, az elért gazdálkodási eredmények megtartása – egyes területeken való előrelépés – tőlünk is megköveteli, hogy gazdálkodási tevékenységünk fejlődjön.

A nehézségek nem csüggeszhetnek el; ahhoz, hogy ellátási, kiszolgálási feladatainkat a követelmények szintjén meg tudjuk valósítani, a rendelkezésünkre bocsátott anyagi-pénzeszközöket megfelelő helyre, takarékosan kell felhasználni. A hadtápszolgálat erőit – eszközeit a feladatok függvényében meg kell osztani, hogy az elénk állított igen magas követelményeknek a meglévő erőikkel, eszközökkel eleget tudjunk tenni.

Az új kiképzési rendszer előnyeit a vázolt gondok, nehézségek nem csökkentik. E rövid tanulmányban az volt a cél, hogy mindannyian, akik az ellátás-kiszolgálás nem lebecsülhető feladatait végzik érzékeljék: a több kiképzés magasabb felhasználási vonatokat, ugyanakkor feszesebb munkaszervezést és gazdálkodási tevékenységet kíván.

A CSAPATGAZDÁLKODÁS ELMÉLETE, ELLÁTÁS, GAZDÁLKODÁS, KATONAI KÖZLEKEDÉS

Kölcsönhatások a nyugati polgári és katonai logisztika között

Magyar János mk. százados

Az elmúlt időszakban számos cikk, tanulmány foglalkozott a különböző katonai szaklapokban az ellátás (ezen belül az anyagmozgatás, szállítás, tárolás stb.) rendszerének elveivel és gyakorlatával. Részben ismertetésre kerültek a VSZ-tagállamok hadseregei ellátási rendszereinek alapelvei, bizonyos területeken a gyakorlati megoldások is a feldolgozások tárgyát képezték, így például a különböző konténeres terítő-gyűjtő rendszerek stb.

A nyugati katonai ellátás elveinek, gyakorlatának a bemutatására ritkábban került sor, e cikk most hézagpótlóként a svájci hadsereg ellátási tevékenységét, tágabb értelemben, a logisztika értelmezésével mutatja be, párhuzamot vonva a polgári logisztika rendszereivel. A cikkben megfogalmazottak bizonyos fenntartásokkal a NATO-hadseregek kereteire is analóg értelmezhetők.

A logisztikai rendszerek (nálunk kevésbé meghonosodott fogalom) ebben a vonatkozásban anyagok, energiák, információk (esetleg személyek) rendszereken belüli és rendszerek közötti áramlásának a létrehozásával, irányításával és lebonyolításával kapcsolatos tevékenységek összességét jelenti. A logisztika a raktározáson és az ezekkel kapcsolatos munkálatokon kívül például a csomagolással vagy a telephely megválasztással kapcsolatos tevékenységeket is magában foglalja.

A *logisztika* fogalom alatt a polgári életben mást értenek, mint a hadseregben. Sőt, ez az értelmezés országonként sem egységes.

A *logisztika elnevezést* először Jomini francia tábornok használta 1830-ban a hadvezetés művészetéről írt könyvében, ahol a logisztikát a hadvezetési művészet szerves részeként tünteti fel. Szerinte a katonai logisztika a híd a nemzet gazdasági rendszere és a harcoló csapatok között. Ez az értelmezés meglehetősen tág körű, és lényegileg megegyezik az amerikai hadseregben használttal. Ilyen értelemben foglalkozik az amerikai hadsereg a hadianyagok kutatásával, fejlesztésével és előteremtésével.

A svájci hadseregben csak 1969 óta használják a logisztika elnevezést a következő értelemmel: logisztika az egészségügyi, az utánpótlási, a szállítási és a területi szolgálatokkal kapcsolatos rendszabályok és eszközök összessége. A svájci katonai szolgálati szabályzat szerint „ellátás” fogalom egészen szoros egyezést mutat az üzemgazdasági értelemben vett logisztika célkitűzéseivel. E

szabályzat szerint ugyanis: „Minden csapatparancsnoknak gondoskodnia kell arról, hogy a csapat kellő időben és kellő helyen el legyen látva a megfelelő anyagfajtaikkal a szükséges mennyiségben”.

A *polgári életben* a logisztikának az a célja, hogy az anyagfolyamot úgy optimalja, hogy a kitűzött cél kedvező költség/eredmény aránnyal legyen elérhető. Itt a piaci verseny határolja be a költségeket, beleértve a logisztika költségeit is.

A *hadseregben* hasonló megfontolásokból indulnak ki a *békeidőbeli* szervezetet tekintve. A hadsereg magatartását is a „konkurrencia”, azaz az ellenfél határozza meg: minél kevesebb a logisztikai ráfordítás, annál több fordítható a haderő növelésére. A svájci hadsereg csak akkor érheti el célját, jelenlétével a bázorú megakadályozását, ha sikeres elhárító háború folytatására alkalmas helyzetben van. Ennek érdekében a hadsereget békeidőben a lehető leghatékonyabb költségárfordítás mellett kell ellátni. Békeidőben tehát az üzemgazdasági szempontoknak elsőbbségük van az idő- és a biztonsági tényezőkkel szemben.

Háború esetén viszont az a cél, hogy a hadsereget a legrövidebb idő alatt, nagy biztonsággal és lehetőleg kis ráfordítással lehessen ellátni. Ekkor az idő és a biztonság szempontjai megelőzik az üzemgazdaságiakat, jóllehet az utóbbiakat is messzemenően figyelembe kell venni.

A *katonai logisztika* sajátos vonása, hogy különbséget tesz békeidőbeli és háborús logisztika között. Az első tartósan aktív, és feladata a kiképzés, a tanfolyamok logisztikai támogatása. Ezzel egy időben azonban a háborús logisztikát oly mértékben kell készenlétben tartani, hogy a hadsereg rövid időn belül mozgósíthatóvá és bevethetővé váljék. A háborús logisztikának Svájcban abban a helyzetben kell lennie, hogy a 650 000 fős hadi létszámú hadsereget ellássa.

Mínt hogy a békében és a háborúban jelentkező logisztikai feladatok nagyságrendekkel különböznek egymástól, a hadsereg vezetése 10 évvel ezelőtt alapvető változtatásokra szánta el magát; a cél az volt, hogy az elavult, főleg külföldi mintára kialakított szervezeti és eljárási módot megváltoztassák, és – a polgári logisztika eredményeinek felhasználásával – újat hozzanak létre.

A logisztikai, ill. az ellátási koncepciót főleg hat tényező befolyásolja (*I. abra*). E tényezők befolyása mértékének értékelését olyan egységes rendszer teszi lehetővé, amely a következő 12 célkitűzésnek felel meg:

- átfogó előkészületek stratégiai normális esetben,* a harc kitörése előtt;
- az előrejelzési időhöz hozzáigazított készenlét a bármely pillanatban bekövetkező mozgósítás biztosítására és a harci készenlėti állapot gyors elérésére;
- az infrastruktúra magas szintű védelme decentralizálásával és megfelelő építészeti kialakítással;
- optimális és hatékonyan megóvott készletek, amelyek lehetővé teszik a haditermelésnek a nem tárolható javakra való korlátozását;
- központi vezetés a logisztikai intézkedések decentralizált végrehajtására és átfogó koordinálására;
- világos, rugalmas szervezet és vezetés, előre meghatározott, egyszerű folyamatok;

* Az állandó harcokészültségi állapotnak megfelelő helyzet.

- rövid utánpótlási és kiürítési távolságok;
- nagyfokú biztonság az egészségügyi és az ellátó szolgálatokban megfelelő autonómia által; mindegyik lépcső anyagi bevetetősége és autonómiája gyors helyreállításának lehetősége;
- a legnagyobb mértékű gazdaságosság békeidőben, magas szintű hatékonyság háborúban; az eszközök racionális bevezetésének lehetősége;
- a harc kimenetelének esetenkénti befolyásolása logisztikai elsőbbségekkel és súlypontképzéssel;
- megfelelő szintű kapcsolatok a polgári hatóságokkal és a polgári védelmi szervekkel;
- a logisztikai ismeretanyag elsajátítása, logisztikai nevelés és kiképzés.

A békeidőbeli szervezet különlegességei és kölcsönhatásai

A békeidőbeli szervezetet Svájcban az a tény határozza meg, hogy a 33 000 fő a hadi létszámnak csak mintegy 5⁰/₁₀-át teszi ki. Ez az ellátási javak készletére nézve meghatározó jelentőségű: a békeidőben egy éves élelmiszerkészlet a hadi létszámon levő hadseregeknek csupán 20 napi szükségletét fedezi. A tartalékként tárolható élelmiszer mennyiségét ily módon egyrészt a készletezési lehetőségek, másrészt az eltarthatóság korlátozza. A svájci hadsereg esetében ez a készlet 40 napot tesz ki. Minthogy azonban a hadsereget hosszú ideig elhúzódó harc esetén is el kell látni, a hadsereg, hadi állapotban, az élelmiszerrel való ellátást illetően nagy mértékben rá van szorulva a polgári készletekre és a polgári logisztikára.

1983 év elejéig a békeidőnek megfelelő hadsereget négy központhól látrák el. Ez, a 90 évvel ezelőtti szervezet korszerűsítésre szorult, amint azt a polgári logisztikával való összehasonlítás megmutatta. *A korszerűsítés lényeges indítékai az alábbiak voltak:*

- költséges volt az üzemem belüli és üzemek közötti anyagmozgatás;
- az eszközöket nem ésszerűen alkalmazták;
- nagy volt a foglalkoztatott létszám;
- a személyzet-utánpótlás nehézségekbe ütközött (gyakoriak voltak a hat panaszok);
- hiányzott a békeidőbeli és a hadi utánpótlás esetére kidolgozott, világos koncepció hiánya;
- egyes létesítmények nagyon rossz állapotban voltak.

Az újjászervezés ellen szóltak az igazgatás terén tapasztalható nehézségek és a körzetpolitikai megfontolások.

1983 év elején egy új, 27 millió svájci frank költséggel létesített, 14 000 rakodólap befogadó képességű, *központi élelmiszerraktár* kezdte meg működését. Ez a raktár a békeidőbeli létszámú hadsereg éves élelmiszer-szükségletét tárolja. A raktár kiszolgálása magas szinten automatizált. Ennek eredményeként a hasonló célú, elavult raktár létszámához viszonyítva 25 dolgozót (a létszám 40⁰/₁₀-át) lehetett megtakarítani. A raktárt kiszolgáló személyzet munkahelyi komfortja lényegesen javult. A raktáron kívül az anyagokat főleg vasúton szállítják. A polgári árutermelőkkel szembeni logisztikai követelmények csökkentek, de a rakodólapos egység-teremtés minőségét illető követelmények teljesítése némely szállító számára gondot okozott.

Racionalizálási megfontolásból a hadsereg feladata a közületek, a kommu-

nális létesítmények és az államvasutak *üzem- és tüzelőanyag*gal való ellátása. Békében egy hat tartályállomásból, 153 helységbe telepített elosztóhálózati lerakatból álló elosztórendszer látja el ezt a feladatot. A hadsereg az ásványolajat magánvállalatoktól szerzi be, velük szorosan együttműködve. Minthogy nagy haditartalék képzésére a hadseregen belül nincs lehetőség, a tartalék forgatására részben polgári csatornákat is felhasználnak.

A felső hadvezetésnek 170 vasúti tartálykocsi (összesen 5500 m³ befogadó képességgel) és 46 közúti tartálykocsi (összesen 800 m³ befogadó képességgel) áll rendelkezésre. Szállítási csúcsok eserén polgári szállítójárműveket vesznek igénybe. Békében az *üzemanyag-ellátás* a polgári *üzemanyag-kereskedelmi* vállalatok elosztó rendszeréhez hasonló módon működik. Háború esetén viszont az *üzemanyagok* 20 literes kannákban, a kenő- és a segédanyagokat 20 kg-os falemez ládákban szállítják el az elosztóhelyről. Az utóbbiak eldobó csomagolóeszközök. A tele kannák ellenében az üreseket hagyják ott.

Ez az ellátási mód nagyfokú decentralizáltságot enged meg, ennél fogva a szállítási távolságok csökkennek, a kannákat kézzel, speciális eszköz nélkül lehet rakodni, ami nagy előny háborús körülmények között.

A *lőszerellátásban* a hadsereg elsősorban az állami tulajdonban levő *lőszergyárak* termékeire támaszkodik. A lőszernek csak kis mennyisége származik magáncégektől vagy importból.

A 100 évnél régebbi központi lőszerraktár a békeidőben szükséges lőszerfajrák és -mennyiségek tárolására létesült. Építésekor azonban mindössze 70 fajra lőszer kellett tárolni. Ma ez a szám már meghaladja a 450-et és ehhez jön még a mintegy 800 féle sport- és vadászlőszer, amelyet – a Szövetségi Robbanóanyag Hivatal megbízásából – ugyancsak a hadsereg forgalmaz. Mindezek, valamint üzemeltetési és biztonsági okok miatt is a régi központi raktár elégtelennek bizonyult, és 17 millió svájci frank költséggel új lőszerraktár-rendszert létesítettek, amely 1980 óta működik. A raktárrendszer egy 160×80 m méretű, többcélú csarnokból és 11 raktárból áll. Az évi forgalom kb. 22 000 t-t tesz ki, és 1500 vasúti kocsi, 27 000 darabáru küldemény és 1200 postai küldemény között oszlik meg. Az évente felhasznált lőszer értéke kereken 150 millió svájci frank.

Az új raktárban a teljes anyagmennyiséget rakodólapon tárolják, és a rakodólapos rakományokat gépekkel mozgatják. A raktárba a beszállítás és az onnan való kiszállítás vasúton történik, a közúti szállítás kivételes.

A korszerű berendezések nem csupán jó körülményeket és ennek folytán hatékony munkavégzést biztosítanak, hanem megvalósítják a szükséges belső és külső biztonságot is, és maximálisan figyelembe veszik a környezetet. Említésre érdemes, hogy a raktárrendszer fűtésének 80%-át vízszivattyú és 20%-át napkollektorok által termelt hő szolgáltatja.

A kiszolgáló személyzet létszáma nem csökkent, de a korábnál sokkal nagyobb forgalomhoz nem kellett a meglevő létszámot növelni.

A *gyógyyszerellátás* költségeinek csökkentése, a létszámzárlat miatt a katonai bázisgyógyszertárak rendszerét, mintegy öt évvel ezelőtt újjá kellett szervezni. Az *újjászervezés módszere*:

- a békeidőbeli és a háborús szervezet szétválasztása;
- békeidőbeli ellátás központosítása.

A békeidőbeli logisztika alapjául a polgári gyógyszerellátás szolgált.

Az újjászervezést megelőzően négy bázisgyógyszertár kezelte a

- vényes és vény nélküli anyagokat;
- békeidőbeli felhasználás tartalékkészletét;
- a haditartalékokat.

Részben ezért, részben a teljesen elavult belső struktúra következtében a belső anyagmozgatás és a szállítás igen költséges volt (2. ábra).

Az újjászervezés után békeidőben csak a Bern/Hingen-ben levő gyógyszertár feladata a csapatok központi gyógyszerellátása (3. ábra). A decentralizált háborús tartalékokat a háborús anyagellátási szolgálat személyzete kezeli. Ily módon három bázisgyógyszertár bővítésének befejezését követően a személyzet 20%-a felszabadul.

Az élelmiszer-, az üzemanyag-, a lőszer- és a gyógyszerellátás példája jól mutatja, hogy milyen változáson ment át a svájci hadsereg logisztikai rendszere az utóbbi években. Nem szerepelt részletesen ebben az ismertetőben a katonai logisztika központi magja, az anyag állagának megóvása. A legtöbb költség itt merül fel, és e költségek változása emelkedő irányzatú. A katonai költségvetés elviselhetetlen mértékű megterhelésének megakadályozása érdekében számos racionalizálási lehetőséget aknáz ki a svájci hadsereg. Nagy fejlesztési lehetőség rejlik az elektronika fokozott alkalmazásában, kiváltképpen a készletek nyilvántartásában és az igazgatásában.

A háborús szervezet különlegességei és költsönhatásai

A háborús logisztikai koncepció céljának megfelelően, a csapatok gyors és biztos támogatásának elérése érdekében mélyreható újjászervezést hajtottak végre.

Mindazokat az anyagokat, amelyeket a csapatok mozgósításkor felvételeznek, számos, decentralizált raktárban tárolják. A csapatok ismerik az ellátó-raktárakat, ezért bármikor, rövid idő alatt felszerelhetők. Közvetlenül a mozgósítást követően a csapatok felvételezik mindazokat az anyagokat, amelyek több napon át tartó harci időszakban az első harci készültséghez úgy szükségesek, hogy ez alatt az idő alatt a csapatok önellátók maradjanak. Egy hadi létszámú hadosztályhoz a mozgósítás és a felvonulás napjaiban kb. 25 000 t anyagot kell elszállítani. A szállítási kapacitás ezt a feladatot öt forduló alatt teljesíti. A rövid szállítási távolságok következtében ez nem jelent különösen nehéz feladatot. A központi probléma az általános logisztikai elv érvényesítése: a kívánt időben, a kívánt helyre kell eljuttatni a szükséges anyagfajtát, a kívánt mennyiségben. Ennek az elvnek a megvalósítása a hadsereg méreteit figyelembe véve gigantikus méretű térbeli elosztási probléma, amelyet igen rövid idő alatt kell megoldani. Ez a feladat az ismételt próbák tanúsága szerint megoldható. *A megoldhatóság feltételei:*

- aprólékos, alapos előkészítés békeidőben (kézenléti helyzet, a folyamatok szabályozása, utasítások);
- a legnagyobb mértékű decentralizálás és legalsó szintre (ezred, század, szakasz, raj) való levitel;

- szoros vezetés (utasítások, koordináció, ellenőrzés);
- rugalmasság (fenntartásos elhatározások, áthidaló megoldások, rögtönzés).

Az előkészületeket úgy kell megtenni, hogy a győzelem ebben az első logisztikai csatában még ellenséges behatás esetén se lehessen kétséges. Ez nem csupán az első harci feladatok sikeres végzésének előfeltétele, de igen lényeges a csapatok morálja érdekében is. A csapatoknak rögtön a kezdeti időben sikerélményre van szükségük; minden lehetőségre fel vannak készülve feladatuk sikeres ellátása érdekében.

A svájci hadsereg háromlépcsős *ellátási rendszerrel* és több, egymástól független ellátóvonallal dolgozott a múltban. A 60-as években – üzemgazdasági megfontolások alapján – az ellátóvonalak számát négyre csökkentették (4. ábra). majd 1977-ben a rendszert tovább egyszerűsítették (5. ábra).

Az átszervezés eredményeként a csapatok az állomáshelyüktől nem távol eső *egyetlen* helyen felvehetik mindazt, ami az élethez és a harchoz szükséges, és ugyanott leadhatják a tovább már nem szükséges anyagokat. A svájci hadsereg ma 500-at meghaladó számú, túlnyomórészt jól védett helyen tárolja a hadi tartalékait, és föld alatti karbantartó műhelyekkel, gyártócsarnokokkal rendelkezik. Ez a szervezet bármely polgári elosztószervezettel összehasonlítható. Funkcionálisan mindegyik katonai ellátóközpont egy polgári körzeti elosztóraktárnak felel meg.

A polgári hasonlatot tovább folytatva, a katonai *bázis ellátóhelyek* a bevásárlóközpontoknak felelnek meg. Az itt „kapható” anyagoknak minden esetben vannak bizonyos különlegességei:

- a bázis ellátóhelyek telepítési helye úgy igazodik a csapatok állomáshelyéhez, hogy közöttük ne legyen 20 km-t meghaladó távolság;
- a bázis ellátóhelyek leadóhelyei decentralizáltan, helységekben álcázva vannak telepítve, biztosítva és amennyire lehet, megfelelően védve;
- a bázis ellátóhelyeknek a körzetükbe tartozó fegyvernemek (gyalogság, tüzérség stb.) igényeihez igazodó készlete a csapatok több napi szükségletét fedezi.

A bázis elosztószervezet – területi körzetekre bontottan – Svájc egész területét fedi. Mindegyik körzet egy körzeti hadtápparancsnok alá tartozik a mozgósítás pillanatától kezdve. Mindegyik hadtáppozzlop átveszi a körzetében fekvő, rendszerint anyagfajták szerint elkülönített raktárait. A bázis ellátóhelyeket ezekből a raktárakból látják el (6. ábra). Az egész szervezet katonailag szoros vezetés alatt áll. Igazgatásuk javítására most van kiépítés alatt egy decentralizált elektronikus adatfeldolgozó gépi rendszer.

Az egész rendszer – polgári hasonlattal élve – kifejezetten ügyfélbarát. A bázis elosztóhely a *hozátartozástól függetlenül* kiszolgálja az ellátó körzetében tartózkodó vagy ottani állomáshelyű csapatokat. Csakúgy, mint a polgári bevásárlóközpontokban, itt is mindenkit kiszolgálnak, sőt – némileg megváltozott formában (utalvány, számla) – hitelkártya segítségével való tartozás – kiegyenlítés is megvan.

A csapatok, alkalmanként – a háziasszonyokhoz hasonlóan – egy hétre szükséges tartós élelmiszer mennyiséget vételeznek fel.

A logisztikai szakember a következő két kérdéssel találja magát szemben, amikor a hadi logisztikát békeidőben kidolgozza:

- milyen legyen a teljes készlet?
- milyen javakat, hol, milyen mennyiségben kell tárolni?

Az utánpótlás átszervezése során erre is dolgoztak ki szabályt. A hadsereg ama feladatából következően, hogy hosszú, az ellenségnek nagy veszteséget okozó harcra legyen képes, operációkutatási módszerekkel megállapították az ellátmányi időtartamot és az átlagos felhasználási mennyiségeket. Ilyen differenciált eljárást azért kellett alkalmazni, mert az egyes kötelekek harcának időtartama a különböző hadműveleti térségekben nagy mértékben eltérhet egymástól.

A hadi tartalékok optimumának megállapítására a következő összefüggéseket alkalmazzák:

a) a békeidőbeli szolgálat közben az eltarthatósági időn belül és a mozgósítást követően már be nem szerzhető javak (pl. lőszer) esetén

$$K = E \cdot N + B, \text{ ahol}$$

- K - a készlet nagysága,
- E - az ellátási időtartam,
- N - az átlagos napi szükséglet,
- B - a biztonsági többlet,

b) a békeidőbeli szolgálat közben, az eltarthatósági időn belül csak korlátozottan mozgatható, de a mozgósítás után még beszerezhető javak (pl. élelmiszer) esetén

$$K = \dot{E} \cdot T, \text{ ahol}$$

- K - a készlet nagysága,
- \dot{E} - az éves szükséglet békeidőben,
- T - a tárolhatósági időtartam években.

Különösen nehéz a lőszer~~szükséglet~~ megállapítása. Erre gondos és alapos tanulmányokat végeznek, a külföldi hadi tapasztalatok felhasználásával, és ezeket a számításokat időnként újra elvégzik. Az e módszerrel felülvizsgált készletek jó egyezést mutattak egyes tételekben, másoknál fölösleget vagy alulmértézettséget mutattak ki, sőt olyan lőszerfajták is előkerültek, amelyekre már nincs szükség.

Az egyeztetés befejeződött, és a korábbi állapothoz képest 400 millió svájci frank megtakarítást eredményezett. Ebben az összegben benne van a felszabadult és más anyagok tárolására felhasznált raktár értéke is, amelyet különben kellett volna építeni.

Talán még a lőszer~~nél~~ is nehezebb volt a pótalkatrész-készlet megállapítása. Ez esetben is modern eljárásokat, külföldi katonai és polgári tapasztalatokat használtak fel. A hadianyag karbantartási és javítási alkatrész szükségletét - a logisztika kiinduló adataként - csapatokra, bázishelyekre és gyártótechnológiákra külön-külön meg kellett állapítani, figyelembe véve a hadianyag használati időtartamát, működőképességét, terhelését, a megengedett kieső időt és a javítás terjedelmét. Ebben a munkában központi szerepe van a hiba-

mentes időszak átlagos értéke, azaz az egyes alkatrészek javíthatósága megállapításának. A nagy gondosságot az teszi szükségessé, hogy az ebben a számításban elkövetett hiba anyaghiányt vagy fölösleget idéz elő. A munka alaposágát a ráfordított költség érzékelteti: a logisztikai munka a rendszer költségének 30%-át is meghaladhatja. 1982-ben a hadfelszerelési kiadások logisztikai költsége meghaladta a 300 millió svájci frank értéket.

A további cél a *készletek körzeti elosztásának meghatározása* volt. Ezt egy külföldi példával lehet megvilágítani.

Egy 1970-ből származó amerikai jelentésből kitűnik, hogy a vietnami háború idején az amerikaiak 35 000 helikopter alkatrészt tároltak Vietnamban, amelyből 5000 a csapatok szükségletének felét fedezte. Az alkatrészfajták túlzottan nagy száma következtében fölöslegesen megépült raktárterületet 30 000 m²-re, az összes raktárterület 30%-ára becsülték. Hasonló adatot tartalmaz a jelentés Európára is, ahol 20 000 tétel elégséges az igények 65%-ának fedezésére.

Az amerikaiak levonták a szükséges tanulságokat, és megvalósították az Operation Streamline akciót. Az eredményt – hadseregparancsnokságok szerinti csoportosításban – az alábbi táblázat mutatja.

Hadseregparancsnokság	Engedélyezett készlet (időpont)		
	(69. 06. 30.)	(70. 06. 30.)	(71. 06. 30.)
Vietnam	150 000	101 000	62 500
Okinawa	158 000	114 000	60 000
Európa	171 000	85 000	60 000
Korea	180 000	68 000	33 000
Alaszka	65 000	52 200	20 000
Hawaii	74 000	32 000	15 000
Japán	159 000	11 200	10 000
Thaiföld	48 000	20 000	10 000
Panama-csatorna	53 000	25 000	10 000

A táblázatból megállapítható, hogy a készletek igen nagy, néhol drasztikus mértékben voltak csökkenthetők.

Néhány jellemző adat

A svájci hadsereg logisztikai alegységére a következő adatok jellemzők:

a polgári alkalmazottak száma	10 500 fő
évi költség	800 millió sv. frank
az építmények száma	5500
a karbantartó műhelyek száma	150
évi beruházási összeg építményekre, átlagosan	100 millió sv. frank

készletérték	12 800 millió sv. frank
a készletek tömege	650 000 t
a tételféleségek száma	300 000
a logisztikai létesítmények föld alatti részének hossza	100 km

Felhasznált irodalom:

Müller, E.: Wechselwirkungen zwischen privater und militärischer Logistik

(Az 1-6. sz. ábrák a folyóirat végén találhatók.)

Az újitómozgalom helyzete az MN központhadtáp szervezeteinél

Littomericzky János mk. őrnagy

A néphadsereg központhadtáp szervezeteinél folyó újitómozgalom helyét, szerepét tekintve szorosan kapcsolódik a hadtápvezetés célkitűzései, ezen belül is az érintett szervezetek rendeltetéséből fakadó feladatok hatékony megvalósításának elősegítéséhez. A mozgalomban meglévő szellemi tartalékok feltárása, az alkotó kezdeményezőkézség egy sor olyan újszerű műszaki-, szervezési megoldást hoz napvilágra, melyek hasznosítása nem egyszer néphadseregszintű megtakarításhoz vezetnek.

A központhadtáp szervezeteinél az újitómozgalom irányítottága és szerveztsége biztosítja a mozgalomban levő erőforrások feltárását, az alkotó tevékenység felkarolását és az eredmények hasznosítását. Ugyanakkor megállapítható az is, hogy néhány területen még akad tennivaló az újitómozgalom szélesebb körű kibontakoztatása érdekében.

Jelen cikkemben az elmúlt évek – nevezetesen a VI. ötéves tervidőszak első három évének – statisztikai adatainak felhasználásával kívánom a figyelmet felhívni a mozgalom jelenlegi helyzetére és a szélesebb körű kibontakoztatása érdekében megoldandó feladatokra. Bázisnak az 1981–1982. év átlagát tekintve 1983-ban a mozgalmat jellemző főbb mutatók az alábbiak szerint alakultak.

A hasznosításra benyújtott újítások száma 197-ről 129-re (35⁰/₀-kal) csökkent. Ez tendenciáját tekintve a mozgalomra nézve negatív jelenség és mindenképpen cselekvésre hívja fel a figyelmet. Nevezetesen arra, hogy a mozgalom irányításáért és szervezéséért felelős személyeknek minden szinten hatásosabban kell törekedni az újítási kedv felélénkítésére, a mozgalmi munka jelentőségének propagálásával, az újítók népszerűsítésével, az elért eredmények elismerésével.

A hasznosításra elfogadott újítások száma 81. A hasznosításra benyújtott és elfogadott újítások aránya 63⁰/₀, a bázisarányhoz viszonyítva mintegy 6⁰/₀-os csökkenést mutat. Ez annyit jelent, hogy a hasznosításra benyújtott és elfogadott újítások aránya tendenciáját tekintve csökken. Ennek oka elsősorban az újítók-nak az újítómozgalommal kapcsolatos ismereteinek hiányából fakad. Ugyanis gyakori példa, hogy az újító nem az újítási feladattervben megoldásra váró témát választ, elképzelését, javaslatát előzetesen nem egyezteti a hasznosító szervezet vezetőjével, ezért előfordul, hogy a benyújtott újítást az érintett katonai szervezet nem kívánja hasznosítani, s így az újító önhibájából hátrányos helyzetbe

kerül. Természetesen az is előfordul, hogy az újító által benyújtott, korábban egyeztetett megoldás nem éri el azt a műszaki-gazdasági színvonalat, amelynek alapján újszerűség állapítható meg. A fentiekből adódik, hogy az újítók és hasznosítók kapcsolatát mindkét részről életszerűbbé kell tenni, ugyanis az elutasított újítások többnyire negatívan hatnak a mozgalom fejlődésére.

A hasznosított újítások száma 69. A hasznosításra benyújtott és hasznosított újítások aránya 85⁰/₀. A bázisarányhoz viszonyítva 4⁰/₀-os csökkenés tapasztalható. Itt alapvetően gondot az jelent, hogy a hasznosításra elfogadott újításokat az elfogadó szervezetnek hasznosítania is kell, hiszen az újításból eredő műszaki-gazdasági eredmény csak így érvényesíthető. Sajnálatos módon még vannak olyan szervezetek, ahol az újítást hasznosításra elfogadják, de bevezetésére nem kerül sor. Ez egyrészt az újítás eredményeinek kihasználatlanságához vezet, másrészt az újítók újítási kedvét csökkenti látva azt, hogy újításaik hasznosításra nem kerülnek.

A díjazott újítások száma a vizsgált időszakban 325. A hasznosításra elfogadott újításokhoz viszonyítva 94⁰/₀, a hasznosított újításokhoz viszonyítva 106⁰/₀. Ez utóbbi annyit jelent, hogy olyan újítások is díjazásra kerülnek, amelyek bevezetésére, hasznosítására nem került sor. Vagyis egyes esetekben az újítók díjazása megelőzi az újítás gyakorlati hasznosságát igazoló kísérleteket, a bevezetés eredményességének, vagy eredménytelenségének kockázatát a hasznosító szervezet magára vállalja. Ennek oka abban is keresendő, hogy a benyújtott újítások elbírálása esetenként nélkülözi a szakmai hozzáértést, a hasznosítói szerződést nem előzi meg a kísérleti szerződés. A fentiek mindenféleképpen károsan hatnak a mozgalom fejlődésére.

A díjazott újítások jellegét tekintve zömmel munkavédelmi, munkahelyi körülményeket javító újítások. A beruházási jellegű újítások részaránya mintegy 1⁰/₀.

Az újítások többnyire eszmei alapon kerülnek díjazásra (95⁰/₀), az eredmény alapján díjazott újítások száma viszonylag kevés, 5⁰/₀. Ez annyit jelent, hogy az újítások jellegéből adódóan, azok gazdasági eredménye többnyire nem mérhető, legfeljebb csak becsülhető. Előfordul viszont az is, hogy a gazdasági eredmény ugyan mérhető lenne, de az újító és hasznosító eszmei alapon történő díjazásban állapodik meg. Ez esetben többnyire az újító kerül hátrányos helyzetbe annak ellenére, hogy az eszmei újítási díjhoz hamarabb hozzáfér.

A hasznosításra benyújtott újítások szerzőinek száma: 271, a bázis időszakhoz viszonyítva 78⁰/₀, csökkenő tendenciájú. Ez szintén kedvezőtlenül hat az újítómozgalom megítélésére és joggal veti fel a kérdést az ok-okozati összefüggésekre. Sajnálatos módon itt is meg kell állapítani, hogy az újítómozgalom irányítottsága és szervezetsége, az agitációs- és propagandamunka nem hat kellő mértékben az újítási kedv fellendítésére, esetenként az alkotókészséget rosszul értelmezett szabályok körik gúzsba.

Az újítások szerzői közül 35⁰/₀ fizikai állományú, a nem fizikai állományúak közül 48⁰/₀ műszaki foglalkozású. A bázis időszak arányait tekintve a fizikai állományú újítók száma növekvő (6⁰/₀), a műszaki foglalkozásúak száma csökkenő (17⁰/₀) tendenciát mutat. Ez utóbbiak alapján megállapítható, hogy a műszaki foglalkozásúak körében csökkent az újítási kedv, holott itt lehetne elvárni a legtöbb újszerűséget a műszaki-gazdasági megoldások terén.

A hasznosításra benyújtott újítások szerzői közül 58% szocialista brigádtag, 13% 30 éven aluli, 6% nő, 14% külső személy. A bázis időszakhoz viszonyítva a szocialista brigádok aránya növekvő (12%), a 30 éven aluliak aránya növekvő (30%), a nők aránya növekvő (1%), a külső személyek aránya csökkenő (3%) tendenciájú. A jelzett arányok szemléletesen mutatják a szocialista versenymozgalmak újítómozgalomra kifejtett kedvező hatását, valamint a fiatalok és a nők mozgalomban való részvételüknek kedvező alakulását. Ebből következik, hogy az újítómozgalomban levő lehetőségek jobb kihasználása érdekében fokozottabban kell támaszkodni a szocialista versenymozgalmakra és az alkotó ifjúságra.

A hasznosításra benyújtott újítások szerzői közül 145 került díjazásra, ebből 41% fizikai állományú. A nem fizikai állományúak közül 50% műszaki foglalkozású. A bázis időszakhoz viszonyítva a díjazott fizikai állományúak aránya növekvő (9%), a műszaki foglalkozásúak aránya csökkenő (26%) tendenciájú. A jelzett arányok összefüggésben vannak a hasznosításra benyújtott újítások szerzőinek arányával.

A tényleges újító dolgozók száma 182, a bázis időszakhoz viszonyítva 79%. Ugyanakkor megállapítható az is, hogy az újítók mintegy 67%-a azonos időszakban több újítás kidolgozásában is részt vesz. Vagyis az MN központhadtáp vonatkozásában mintegy 120 főre tehető azok száma, akik évről évre rendszeresen újítanak és szellemi bázisát képezik az újítómozgalomnak.

A központhadtáp szervezeteinél folyó mozgalmi- és mozgósító tevékenység eredményeit tükrözik a következő arányok. A vizsgált időszakban benyújtott újítási javaslatok közül 1% az Alkotó Ifjúság pályázaton, 9% a szocialista brigádverseny keretében került értékelésre, 29% feladatterv alapján, 10% előzetes szerződés nyomán került benyújtásra és értékelésre. A fenti arányokból látható, hogy a mozgalmi- és mozgósító tevékenység javításával tovább lehet az újítómozgalmat szélesíteni, a nyugvó szellemi tartalékokat feltárni.

A gazdasági eredmény és a díjazás vonatkozásában a következők állapíthatók meg.

A hasznosítás (kalkulatív díjazás alapjául szolgáló) gazdasági eredmény mintegy 1,4 MFt, a bázis időszakhoz viszonyítva 64%. A gazdasági eredmény alapvetően megtakarításból ered.

Az eszmei alapon díjazott újítások becsült gazdasági eredménye mintegy 9 MFt, a bázis időszakhoz viszonyítva 83%.

Az eredmény alapján kifizetett kalkulált díjazás 46,7 EFt, a bázis időszakhoz viszonyítva 139%. A kifizetett eszmei díjazás összege 425,2 EFt, a bázis időszakhoz viszonyítva 60%.

Az eredmény alapján díjazott újításokra eső gazdasági eredmény 233 EFt, a kifizetett újítási díj 7,8 EFt.

Az eszmei alapon díjazott újításokra eső becsült gazdasági eredmény 114 EFt, a kifizetett újítási díj 4 EFt.

A kifizetett újítási díj a gazdasági eredményhez viszonyítva eredmény alapján 3%, eszmei alapon 4%.

A fentiek alapján megállapítható, hogy az eszmei alapon díjazott újítások esetében a kifizetett újítási díjak az újítók számára kedvezőbbek, mint az eredmény alapján díjazott újítások annak ellenére, hogy az eredmény alapon egy újításra kalkulált gazdasági eredmény jóval nagyobb – több mint kétszerese –

az eszmei alapon díjazott újítások esetében egy újításra becsült gazdasági eredmény. Ennek megfelelően célszerűnek látszik az eredmény alapon kalkulálható újításokat mind az erkölcsi, mind az anyagi elismerés szempontjából előtérbe helyezni, azaz a kialakult díjazási arányokat megváltoztatni.

Összességében a statisztikai adatok elemzése alapján megállapítható, hogy az MN központhadtáp szervezeteinél működő újítómozgalom számos olyan lehetőséget hordoz magában, melyekkel tovább lehet és kell javítani a mozgalmi munka hatékonyságát, biztosítva ezzel az újító tevékenységben rejlő műszaki-gazdasági lehetőségek mind szélesebb körű hasznosítását.

Gazdasági helyzetünk és az üdültetés

Bagi Zoltán ezredes

Előszó

A néphadseregben hivatásos, továbbszolgáló és polgári alkalmazott állományról történő gondoskodás körébe tartozik többek között a központilag szervezett üdültetés, a kiképzési és más katonai feladatok végrehajtásában igénybe vett szervezet intézményes pihentetése, regenerálása.

A szervezett üdültetés lehetősége, annak ideje és helye mind gyakoribb beszéd- és vitatéma igényjogosultjaink és családjaik körében. Sokan teljes körű tájékozódás hiányában csaknem elmarasztalják az üdültetés-szervezésében dolgozókat, nem mindig értik meg például, miért nem mehet minden család minden évben a meleg nyári hónapokban a Balaton partjára üdülni.

Jelen cikkben éppen ezért arra vállalkoztam, hogy a tudományos alap segítségével hívásával megvilágítsam az üdültetés célját és lehetőségét, ezen keresztül is hozzájáruljak a helyes üdültetési szemlélet kialakulásához. Szándékom ezzel egyidejűleg, hogy e folyóirat olvasójának, mint igényjogosultnak tájékoztatást, árfogó képet adjak üdültetési tevékenységünk rendszeréről, a népgazdasággal való kapcsolatáról és ezzel összefüggésben 1984. év helyzetéről, az üdültetési formákról. Törekvésem az is, hogy alapjaiban megismerhető legyen az *MN Szociális és Üdültetési Igazgatóság*, az *üdültetési bizottságok*, valamint az *igényjogosultak* kapcsolata; hogyan jut el a beutaló a katonai szervezetekhez és ott milyen elvck alapján osztják el.

Fentiekén kívül – a beutalt vendégek még jobb ellátása és az üdülők látogatása gyakoriságának növelhetősége érdekében – az üdültetés-szervezés legfontosabb kérdései továbbfejlesztetőségének (férőhely-kihasználás, hatékonyabb gazdálkodás) felvázolását is vállaltam. Bízom benne, hogy ezen törekvéssel minden igényjogosult érdeklődését sikerül felkeltennem.

I.

Társadalom – hadsereg – üdültetés

1. Az üdültetés szociológiai és szociálpolitikai alapjai

Napjainkban, a fejlett szocializmus építése közepette tartalmában is, arányaiban is – a gyakorlattal párhuzamosan – mind nagyobb jelentőséget kap társadalmi életünk anyagi, gazdasági folyamatainak tanulmányozása, a folya-

matok egymás közötti és egymáson belüli kölcsönhatásának vizsgálata, elemzése. Folyik ez a munka döntően azért, mert jelenünkben a szocialista társadalom alapvető feladata az ország gazdaságának fejlesztése, és a fő tennivalók egyike a minden oldalú továbblépés a gazdasági munka mechanizmusában. Ehhez kapcsolódik néphadseregünk is, minden intézmény-rendszerével együtt.

Az egész társadalmat érintő feladatokról van szó, ezért a néphadsereg intézmény-rendszerének egyetlen összetevője (így a mi területünkön a hadtápszolgálaton belül az üdültetés) sem szakítható ki a társadalmi összmozgás, a társadalmi kölcsönhatások egységes szemléletű vizsgálatából; azzal együtt, hogy a hadsereg sajátos jellemzőkkel rendelkezik. Nálunk ezeket a folyamatokat mindig a társadalom egészéhez viszonyítva, az egyes szakterületek társadalomban jellemző gyakorlata szempontjából kell tanulmányoznunk, magunkévá tennünk, a megfelelő következtetéseket levonva munkánkban érvényesítenünk.

Fenti elveket figyelembe véve tehát ma már elengedhetetlenül szükségessé vált, hogy az MN Szociális és Üdültetési Igazgatóság alaptevékenységébe tartozó valamennyi kérdés – e tanulmányban azonban csak a központilag szervezett üdültetés – vizsgálatakor, elemzésekor, valamint munkánk minőségi, tartalmi és technikai feltételei magába foglaló elképzelések kidolgozásakor a szociológiához, ezen belül a katona-szociológiához, mint elméleti bázishoz is forduljunk.

Szükségesnek tartom ezt azért, mert elsődlegesen a katona-szociológia tárja fel a társadalom és a néphadsereg élete közötti kölcsönhatásokat, és ami bennünket a legközelebről érint, a társadalom és a hadsereg élete anyagi folyamatai egymás közötti és egymáson belüli kölcsönhatását (megkülönböztetett figyelmet szentelve annak, hogy a népgazdaság teherbíró képessége néphadseregünkre, ezen belül az üdültetés támogatására, meghatározó jellegű).

Cikkem ilyen nézőponton alapszik. A néphadsereg ugyanis a hivatásos katonával, illetve a hadsereg valamennyi tagjával szemben közismerten szigorú követelményeket támaszt (gyakorlatilag sokkal szigorúbbakat, mint a polgári életben a legtöbb munkavállalóval szemben a saját szakterülete), és ezzel analóg módon – a követelmények folyamatos fenntarthatósága érdekében – a meghatározott állománykategóriák szervezett pihentetéséről is intézményesen kell gondoskodnia. Néphadseregünk felső vezetése ezt a gondoskodást a mi egyik szakterületünk útján valósítja meg.

A gondoskodás – a kor (élet) színvonalának megfelelően – többek között a szociálpolitikában is kifejezésre jut, annak keretei között realizálódik. A szociálpolitika mint tevékenység és mint eszköz érvényesül; a mindenoldalú ellátás, gondoskodás (családi élet, üdültetés stb. biztosítása) összetevője, kiegészítője. Jelentős szerepe van, hiszen ez nálunk is a társadalom-politikának része. Tartalma a hadseregi sajátosságoknak megfelelően egyes területeken azonban tágabb, mint a polgári életben. Kiterjedt intézményhálózattal rendelkezik, amely intézmények különböző rendeltetésű szervezetekben működnek, különböző felügyeleti szervekhez tartoznak, pénzügyi finanszírozási rendszerük sem egyező, de a társadalompolitika egységes elveken alapuló, néphadseregi sajátosságokkal megkülönböztetett követelményei szerint látják el feladataikat. Ebbe az intézmény-rendszerbe tartoznak üdülőink.

Annyit tennék hozzá a szociálpolitikához, annak kedvezményi oldalához, hogy lehetőségei nem korlátlanok. Amikor erről beszélünk és vitatkozunk, fi-

gyelembe kell vennünk azt, hogy az ezek közé sorolható ellátás, vagy juttatás a társadalmi „elosztás része, és mint ilyennek alkalmazkodni kell az elosztható javakhoz, a jövedelmi arányokhoz és a tudati viszonyokhoz is.”⁴ A megállapítás első része munkánkban mindinkább kézzelfoghatóan érvényesül, amikor költségvetésünkben a szervezett üdültetés állami támogatása a társadalmilag elosztható javak mennyiségének függvényében jelenik meg. (Érthető ez, hiszen a támogatás anyagi erőforrásait, amint arra már hivatkoztam, a népgazdaság teremti meg és felhasználásukra – még a néphadsereg sajátosságait is figyelembe véve – az általános társadalom-politikai célkitűzésekkel összhangban kerülhet sor.)

A szociálpolitikai kedvezmények tehát lehetőséget teremtenek a szervezett üdültetésre, minden hivatásos katona és polgári alkalmazott igénybevett (megfáradt) szervezetének pihentetéséhez. Ez a kérdés egyik oldala, amely minden évben – adott költségvetési határok között mozgó, de – központilag biztosított realitás. A másik oldalon – a lehetőségekkel szemben – az igényjogosultak üdülési igényei jelentkeznek. Erről külön szövegek.

2. Az igényjogosultak életmódjának hatása a szervezett üdültetésre

Ahhoz, hogy üdülőink maradéktalanul végrehajthassák alapfeladatukat (a pihentetést a jelenkor színvonalán), a teljesség igényével ismernünk kell érintett állományunk szolgálati és életkörülményeit, otthoni életmódját, mert a vendégellátást, a pihenés feltételeit elvileg ezeknek megfelelően, ezek függvényében kell szerveznünk. Mire gondolok itt? Arra, hogy az üdülési objektumok működésének minőségét, tartalmát, az ellátás, szolgáltatás követelményeit az irányító és vezető szerveink kizárólag öntevékenyen ma már nem választhatják meg. Úgy vélem, anyagi lehetőségeink mértékében, gazdálkodási kötöttségeinkkel együtt igazodni kell az üdülni, pihenni, egészségi állapotát helyreállítani vágyó katona és polgári alkalmazott munkaköri tevékenységéhez (a szolgálat-teljesítés szigorú követelményeihez), életmódjához, családi életéhez, szabad idő eltöltési szokásaihoz, sőt ezen túlmenően a számára biztosított pihenés naptári idejéhez és időtartamához is (a harcászultság, a kiképzés az elsődleges).

Szervező munkánk lényegét ebben látom. A központilag biztosított üdültetésnél tehát szem előtt kell tartanunk azt, hogy a katona (polgári alkalmazott) a társadalomban, a társadalom érdekében milyen helyet foglal el, milyen szolgálati kötelemeket teljesít, szervezere hogyan használódik, s ezekből következően milyen az életmódja, hogyan változnak életmódjának igényei. Mindezeket ha ismerjük, az üdültetés szervezésében, fejlesztésében nem járhatunk téves úton.

a) Nézzük először a katona társadalmi helyét és szerepét. A hivatásos katonai pálya nem egyszerűen egy a sokféle foglalkozás közül, amelyet hivatás-szerűen egy életre szólóan elkötelezve végrehajtanak az emberek. Az egyén számára a katonai hivatás egy sor – a polgári élettől lényegesen eltérő – kötelezettséget jelent. A katonai életpálya szabályozottsága; az állandó készenlét nemcsak a harc-, hanem a mindenirányú feladatokra; a szolgálati rend és fegyelem; az állandóan fejlődő technikai és vezetői követelmények; nem utolsósorban az élet kockázatásának vállalása alapvetően megkülönbözteti a katonai hivatást minden más pályától.² Ez a tény többek között rólunk azt követelné meg, hogy akkor biztosítsunk férőhelyet üdülőinkben a katona szervezett pihentetésére, amikor neki arra leherősége (ideje) van. Az üdültetés szervezésé-

ben részünkre ez a fő követelmény. A gyakorlatban azonban sajnos ezt ma még – férőhely kapacitásunk adott keretei miatt – nem tudjuk elérni.

b) A másik, irányunkba ható követelmény az, hogy üdülőinkben az otthoni életmódhoz hasonló, vagy még tartalmasabb (de nem biztos, hogy szélesebb skálájú) körülményeket biztosítsunk a pihenésben részt vevő igényjogosultaknak, családtagjaiknak, hozzátartozóiknak.

Az életmóddal összefüggésben végzett vizsgálatnál – egy tényezőként – azt is számításba vesszük üdülőinkben, hogy a kéthetes turnus, valamint a rövidebb időtartamú pihenés ideje alatt nagyon sokan az aktív kikapcsolódást igénylik és ezt választják. (Mi ezt tudjuk ajánlani vendégünknek, hiszen négy fal között elhúzódva otthon is lehet élni; nagy kárnak tartjuk a pihenésre biztosított időt szobában vagy kártyaasztal mellett, vagy büfében eltékozolni). Bárki bármilyen elfoglaltságot választ, az otthoni életmódnak megfelelő feltételek, úgymint a művelődés, szórakozás, aktív testmozgás kulturált, szervezett feltételei üdülőinkben alapvetően és állandóan biztosítottak. Ezenkívül rendelkezésre állnak az otthoni életmódhoz hasonlóan az elhelyezési, fürdési lehetőségek, még akkor is, ha vendégszobáink nagyobb része külön önálló fürdő (zuhanyzó) helyiséggel ma még nem rendelkezik.

c) Mi a munkánkban azonban nemcsak az életmódból fakadó igényeket vesszük figyelembe, hanem az üdülőinkben az életmód formálásában is részt kívánunk venni. Úgy vélem, – amellet, hogy lehetőségeinkhez képest igazodni kívánunk az igényjogosult személy és családtagjai otthoni életmódjának anyagi feltételeihez – ezen életmódra való ráhatásnak üdülőinkben is megtalálhatók a nem anyagi jellegű alapjai és feltételei is.

3. A katonai feladatok végrehajtásának és az üdültetés szervezésének összefüggései

A néphadsereg centralikus felépítésű intézmény, amely lényegében harcra szervezett közösség.³ Tevékenységében elsődleges szerepet kap az állandó harc-készültség fenntartása, a kiképzés, a gyakorlatok végrehajtása. Mindezek biztosítása érdekében fő feladatának egyike a hivatásos, továbbszolgáló és polgári alkalmazott állomány életkörülményeinek megfelelő alakítása. De az életkörülmények vissza is harnak a szolgálathoz való viszonyra, a magatartásra, a légkörre is.¹ Visszahatnak az életmódon, a különböző intézményrendszereken, így a szervezett üdültetésen keresztül is.

A feladatok magas szintű végrehajtásához kellő fizikai és szellemi erőt tartalékoló állóképességre van szüksége hivatásos és továbbszolgáló katonáinknak, polgári alkalmazottainknak.² Ezt az állóképességet, erónléti állapotot a kiképzésen kívül – a kötelező testnevelési foglalkozások és gyakorlatok mellett – üdülőinkben (évi szabadságának, esetleg egészségügyi szabadságának időtartama alatt, kiképzési szünetnapokon, pihenőnapokon) is van lehetőség fenntartani. Ez a fő üdültetési cél. Közismert, már többször utaltam rá, a pihenés alapvető és kedvezményes feltételei a központi üdülőinkben és az üdültetési rendszerbe bevont csapatpihenőhelyeken teremthetők meg. A szolgálati viszonyra való visszahatásból következik tehát, hogy üdülőinknek az év bármely szakában ké-szen kell állniuk a vendégek fogadására, amely az állandóan üzemelő üdülőink esetében így is van. Más kérdés, hogy üdülőink férőhely mennyisége korlátozott számú és a főidényben jelentkező igényeket ezért nem tudjuk kielégíteni (az igények teljes kielégítésére azonban a társadalomban sehol nincs példa).

Jelenlegi üdültetési rendszerünk bevált (központi férőhelykeret biztosítása a katonai szervezetek részére nyári főidényben), a férőhely alap korlátozott volta miatt ezen nem tudunk változtatni. Látnok azonban lehetőséget arra, hogy az egész évben rendelkezésre álló férőhely-keretet és az igénybevételi gyakoriságot az üdültetési cél érdekében közelebb hozzuk egymáshoz *a következő módon*:

– az üdültetési bizottságok a kiképzési feladatoknak megfelelően – még az eddigieknél is körültekintőbb tervezéssel – osztanak el a férőhely-kereteket. A parancsnokok – anyagi, pénzügyi lehetőségeik ilyen irányú még átgondoltabb felhasználásával – akkor biztosítanak az igényjogosult szervezett pihentetését, amikor neki arra a legmegfelelőbb ideje van. Ez az idő egy-egy egység, magasabbegység, seregest és ezek törzsei viszonylatában, vagy több HM-szerv (közvetlen) esetében a naptári évben eléggé széthúzódik. A kötelek kiképzések, gyakorlatok, fő feladatok az egyes katonai szervezeteknél más-más időpontban kerülnek végrehajtásra. Az évi szabadságokat általában ezeket megelőzően vagy követően vehetik ki az igényjogosultak. Ha az üdültetési bizottságok el tudnák érni azt, hogy egy-egy említett katonai szervezettől ilyen időszakokban (a főbb kiképzési mozzanatok, alaptevékenységi feladatok előtt vagy után) egyszerre nagyobb létszám is pihenne, akkor a jelenlegi vendéglétszámtól jóval több személy (munkavállaló, családtag, hozzátartozó) üdülésére lenne lehetőség főidényen kívül is. Üdülöink ilyen elő- és utóidényi igénybevétele – véleményem szerint – számottevően növelné a szervezett pihentetésben részesíthető állomány létszámát;

– az üdültetési bizottságok aktívabb munkája mellett bizonyos kötöttségek megszüntetésével, szabályozók részleges módosításával az időnként (elő- és utóidényben) jelentkező üres férőhelyek kihasználásában – a központi rendezvények feltételeinek megteremtésével egyidejűleg – valamelyest tudnánk központilag segíteni. Gondoljunk át, melyik eset jobb az üdülőnek (pénztárcánknek – költségvetésünknek): ha a férőhelyek egy része több napon vagy héten keresztül üres és erre az időre egy forintot sem hoz; csak azért mert aki a szabad férőhelyen üdülni szeretne, nem mehet a bélyegzés (gyakori határ) és a magas felár miatt; vagy az a jobb, ha az üres férőhelyet valaki, valakik igénybe veszik a nekik tetszés szerinti időtartamban és gyakorisággal, és fizetik az ilyenkor szokásos térítési díjat. De menjünk tovább, hogy például mikor jobb az üdülőnek: ha egy kétágyas szobát bármilyen indok alapján csak egy személy használ és egy főre térít, vagy az a jobb, ha az üres fekvőhely(ek)re a beutalt magával visz egy nem igényjogosult gyermeket, unokát, szülő, nagyszülő (még főidényben is) és ilyenkor ugyancsak téríti a nem igényjogosult után meghatározott térítési díjat. És így tovább. Elképzelhetőnek tartanám – az ellenőrzési feltételek megszigorításával – ilyen megfontolások alapján a teljes férőhely kihasználásra irányuló célkitűzésünk megvalósulását (a népgazdaságban sok példa van erre; például a SZOT és a MÁV – ez utóbbinál a nyugdíjasok kedd–szerda–csütörtöki napokon bélyegzés nélkül 20%-os kedvezménnyel utazhatnak stb.).

A felsoroltak természetesen e cikk keretében csak elvileg és nagyvonalakban tartalmazzák azokat a lehetőségeket, amelyek realizálása hozzásegíthetne tartalékaink további feltárásához, a központi követelményként támasztott gazdaságossági szemlélet gyakorlati érvényesítéséhez. További szervező munkánknek két oldala van: a követelmény és a feltétel. A következő fejezetek ezekre részletesebben rávilágítanak.

II.

A gazdasági helyzet és üdültetési feladataink

1. A népgazdaság helyzetének hatása a néphadsereg üdültetésének szervezésére

A Központi Bizottság és a Kormány a népgazdaság ez évi feladatainak meghatározásakor azt az alapvetően változatlan gazdaság-politikai követelményt tekintette bázisnak, hogy – az ország fizetőképességének megőrzése mellett – a társadalomban elért vívmányokat meg kell védeni.⁵ Ennek megfelelően a népgazdasági terv irányszámait a körülményekkel számolva reális, de feszített feladatokat tartalmaznak, amelyek közvetve bennünket is érintenek.

Munkánkban meghatározó, de biztosíték is, hogy a népgazdaság 1984. évi terve szerint a lakosság reáljövedelme és fogyasztása várhatóan az elmúlt évi színvonalon marad,⁶ életkörülményei a gazdasági lehetőségekkel, az elosztható forrásokkal összhangban általában tovább javulnak.⁷ Jóllehet a terv az egészségügyi és szociális kiadások jelentősebb növekedését (nyolc százalékos) irányozza elő, szociálpolitikánk a szervezett üdültetésre (üdülők működtetésére) közvetlenül fordítható további központi kedvezménnyel nem számolhat. Gazdasági helyzetünk ilyen irányú korlátozott lehetősége tehát a szervezett üdültetés rendszerére is kihat. Bizonyíték erre 1984. évi költségvetésünk kiadási tervszáma: az elmúlt évi tényszámhoz viszonyítva összességében csupán fél százalékos növekedést mutat, a korábbi évek kiadásainak átlagosan 5,5⁰/₀-os növekedési ütemével szemben.

Visszatekintve az elmúlt évekre, a lakosság életszínvonala, ezzel együtt, ennek részeként hivatásos, továbbszolgáló állományunk és a polgári alkalmazottak életkörülményei hosszabb időn át egyenletesen fejlődtek. Az életkörülmények tartalmához, minőségéhez szorosan kapcsolódtak a szervezett üdültetés növekvő lehetőségei is. Eredménye, hogy ezekben az években egyrészt bővültek az üdültetés formái, másrészt az üdülők üzemeltetésében (az üdültetési tevékenységben az ellátás és szolgáltatás minden területén) beállt az elvárható jó színvonal.

A korábbi évek fejlődési üteme, az üdültetésben elért ellátási szint azonban – a szerényebb központi erőforrások miatt – 1984. évben sajnos már nem minden területen tartható. Ennek következtében az üdültetés formáiban és tartalmában minőségi változásokkal kell számolnunk, amelyek egyidejűleg pozitív és negatív tényezőként is hatnak.

Az üdültetési formákban bekövetkezett változások részletes ismertetése előtt utalok azokra a – minden gazdálkodó szervre általában vonatkozó – népgazdasági követelményekre, amelyeknek, véleményem szerint, Igazgatóságunknál is megfelelő hangsúlyt szükséges a jövőben kapnia, ugyanis előbb vagy utóbb konkrétan befolyásolják gazdálkodási tevékenységünket. Napjaink feladatait az elmúlt évtized módszereivel teljesértékűen már azt hiszem nem véghezvesszük. *Fontos követelményeknek ítélem meg tehát a következőket:*

a) közismert, hogy az egész gazdaságban elsősorban a minőségi igények kerülnek előtérbe. Ez nálunk is kiemelt feladat. Minőséget kell továbbra is adnunk az ellátásban, a szolgáltatásban (anyagipénzügyi kereteink és más lehetőségek okos és célszerű felhasználásával);

b) alaptevékenységünkben azokat az elemeket kellene előtérbe helyoznünk, amelyek biztosítják a jó tájékozódást, a jó tájékoztatást, az üdültetési célhoz való intenzívebb igazodást (a vállalatoknál ezt úgy fogalmazzák, hogy a piachoz való alkalmazkodás). Nálunk a kereslethez való alkalmazkodás azt jelenti, hogy erősíteni kellene reagáló képességünket, ezzel együtt érzékelni minél gyorsabban a gazdasági követelményeket is (például a férőhely-kereslet és kínálat idényenkénti mozgásait, vagy az üres férőhelyekből származó bevétel elmaradásokat stb.);

c) gazdasági munkánkban nagyobb figyelmet kell fordítanunk és konkrét eredményeket elérnünk a gazdasági szemlélet alálánossá tételében, az üzemeltetés költségeinek relatív csökkentésében, és a költségcsökkentési feladatokhoz kapcsolódóan az eszközgazdálkodásban, az ésszerű energiafelhasználásban, a gazdálkodási tartalékok képzésében és felhasználásában;

d) az előbbi feladat-csoportok alapján, azok feltételeként célszerű lenne gazdálkodásunkat olyan szempontból is mérlegelni, hogyan felelhetne meg – központi döntések esetén – a (költségvetési szerveknél napjainkra kialakított) gazdasági önállóságot biztosító követelményeknek.

Az ez évi behatárolt lehetőségek – kiadások és bevételek jóváhagyott volumene – és a követelmények (üdültetési színvonalunk és férőhely alapunk szinten tartása) tehát rákényszerítenek bennünket, hogy mi is kutassuk azokat a lehetőségeket, amelyeket tartalékaink közül központi elhatározás alapján felszabadíthatnánk. A tanulmány további részei ezek alátámasztását tartalmazzák. Nézzük először az üdültetés mai helyzetét és azokat a mutatószámokat, amelyek az előbbieket kapacitásuk felhasználását érzékeltetik.

2. A népbadsereg üdültetésének rendszere és helyzete 1984 évben

a) A kedvezményes üdültetés szervezésében – az MN Hadtápfőnökség alárendeltségében és a Honvédelmi Minisztérium érintett szerveivel való együttműködésben – két irányú tevékenységet végzünk: az üdülők működésének biztosítását és a beutalások központi intézkedések alapján, üdültetési bizottságok útján történő lebonyolítását.

Tevékenységünkben – az üdülők működésének biztosítása mellett – kellő hangsúlyt kap az üdültetési bizottságok munkájának irányítása. Nagy jelentőséget tulajdonítunk munkájuknak, amelyre már korábban utaltam, mert ettől a – társadalmi megbízás alapján működő – szervezetektől függ

– hogyan osztják el katonai szervezetenként (alegységenként) az Igazgatóságunktól létszámarányosan megkapott férőhely-keretet (központi üdülő, bevont csapatpihenőhely, bérlemény, egyszerűsített csereüdültetési férőhely bontásban),

– az igényjogosult állományhoz hogyan jut el az üdülési lehetőségekről szóló tájékoztatás,

– hogyan tartják nyilván az igényeket és a lefolytatott üdüléseket,

– hogyan érvényesül a jó munka, a szolgálat kiváló ellátása, az emberi magatartás, a szociális helyzet (alacsonyabb fizetésű katona, polgári alkalmazott, fizikai dolgozó, gyermekét egyedül nevelő anya vagy apa, több gyermekes család), a szociális igazságtosság cíve a beutalók odaítélésében,

– milyen elvi alapon történik az egyes beutalási formákra való kijelölés (az a döntés, hogy a beutalt központi üdülőben, bevont csapatpihenőhelyen stb. töltheti el szabadságát.

Felelősségteljes munka ez, még akkor is, ha könnyűnek látszik. A kiválasztás követelményeinek egyidejű érvényesítése alapos állomány-ismeretet és igazságság döntéseket igényel. Szerepük és felelőségük a jövőben még tovább fokozódik, különösen akkor, ha a férőhely-alap marad és az igényjogosultak száma növekszik. A felső vezetés által kitűzött üdültetési cél személyi oldala tevékenységükön keresztül valósul meg.

b) A kedvezményes üdültetést – mint ez is ismert – több formában folytatjuk (központi üdülő bérlemény stb.) Ezen kívül szervezzük a fiatal tisztek külföldi utaztatását is. A bérleményes üdültetésen belül az elmúlt év őszéig külföldön hegyvidéki és melegtenger-parti szálláshelyeket is biztosítottunk.

Az üdültetés formáiban azonban ez évtől – részben a már említett csökkent erőforrások gazdálkodási hatásaként, részben az elhelyezési körülmények javulásaként – változások következtek be.

E szerint:

– ebben az évben le kellett mondanunk az összes külföldi bérlemény igénybevételéről.

– Balatonkenesén folytatódik a rekonstrukció. A munka keretében a nagy létszám elhelyezését biztosító két épületben a vendégszobák egy részéből fürdőszobákat alakítottunk ki. Ez egy bizonyos mértékű szoba- és ágycsökkenéssel járt együtt, azonban a vendégek körülményei – a korábbi elhelyezéssel összehasonlítva – lényegesen megjavultak;

– részben a megszűnt külföldi bérlemények helyettesítésére, részben a balatonkenesei szoba- és ágyvesztések pótlására növekedtek ez év nyarán a hazai bérleményi férőhelyek. Miskolc és Pécs mellett Szarvason is sor került bérleményes üdültetésre. A pécsi bérlemény szokásos évi férőhely mennyiségét az idén 50%-kal növelelni tudtuk. A szarvasi objektumot úgy készítettük elő, hogy vendégeink részére a leghatékonyabban biztosíthassa az üdültetés alapvető feltételeit.

Tudom, minket is az igényjogosult állományt is legérzékenyebben a külföldi bérlemény megszűnése érinti, azonban mindannyiunknak el kell fogadni, hogy a népgazdaság által nyújtható erőforrásokból most csak a hazai üdültetésre futotta. A többi üdültetési formában változás nincs, azok fenntartását terveink alapján folytathatjuk.

Elemző munkánknak része az üdültetési gyakoriság mutató, amely kiemelkedő jelentőségű a tervezésben és a végrehajtásban. A tervezés számára szükséges gyakoriság mutatószámok szerint (a munkavállalókat és családtagjaikat együttvéve) az igényjogosult állomány – 1984. évi számvetés alapján – átlagosan 6,5 évenként juthat el főidényben üdültetési intézményeinkbe, míg elő- és utóidényre számolva az átlagot, a szám 5 évi átlag körül mozog. Természetesen ez statisztikai számítás, amelyen belül nagyon jelentős a szóródás. Például az igényjogosult állomány között nagy létszámban vannak olyan munkavállalók és családtagok, akik 20–30 éves szolgálatuk alatt 1–2 esetben voltak üdülni (de nem is nagyon akarnak menni), vagy röbb család – kevés szolgálati idő miatt – még egyáltalán nem vette igénybe üdülőinket. Vannak azonban olyanok is, akik elő- és utóidényben minden évben, főidényben két évenként ott találhatók intézményeink valamelyikében. Számunkra azonban az átlagszám meghatározó, mert annak függvényében kell fejleszteni, elképzeléseinket kidolgozni, hogy mi-

niszter elvtárs parancsa alapján a következő években (évtizedben) a 6,5 év 3–4 fődényi évátlagra csökkenjék. E tervszám mögött húzódó férőhely mennyiség fogja maradéktalanul összhangba hozni a katonai követelményeket és az üdültetési cél elérését.

c) A jelenlegi szabályok (a végrehajtást szabályozó gyakorlati mutatószámok) szerint hivatásos, továbbszolgáló és kinevezett polgári alkalmazott állományunk fődényben kétévenként (egyszerűsített külföldi csereüdültetésben való részvétel esetén három évenként), elő- és utódényben évenként jogosult a központilag szervezett kedvezményes üdültetésre. A szerződéses polgári alkalmazottak és a nyugállományú katonák csak elő- és utódényben vehetik igénybe kedvezményesen üdültetési intézményeinket (kivételet képeznek a munkaviszonyban álló három vagy több gyermekes fizikai dolgozók, akik fődényben is beutalhatók).

Nyugállományú kinevezett és szerződéses polgári alkalmazottak az érvényben levő szabályozás szerint nem szerepelnek az igényjogosultak állománycsoportjában, de szülők és nagyszülők, nászutas és családos – gyermekek – unokák is jelenleg külön engedéllyel, egyedi elhíralás alapján, esetenként részesülhetnek üdülői ellátásban. Amint látjuk, az igényjogosultak körének átrendezésével is lehetne még – az elő- és utódényi férőhelyek teljes kihasználása érdekében – tartalékokat aktivizálni. Meg kell azonban itt jegyeznem, hogy a gyakorlatban – mintegy szokásjogi alapon – a nyugállományú kinevezett polgári alkalmazottak az állományilletékes utolsó munkahelyen keresztül elő-, illetve utódényben részesülhetnek az üdültetési kedvezményben.

Az évszakokhoz kapcsolódó igények megoszlása szerint: a június–augusztus hónapok nyári fődényi, a december végi turnus téli fődényi (az egyszerűsített csereüdültetésben való külföldi részvétel, évszaktól függetlenül ugyancsak fődényi) üdülésnek számít. Az ennek megfelelően kialakított beutalási rendszerünkön nem terveztünk változtatni, jóllehet az általános és középiskolai oktatás 1–2 héttel kitolódik.

Az üdültetés igénybevételeért fizetendő térítés rendszerében – gazdasági munkánk hatékonyságának növelése, az üdülők vonzóbbá tétele, a férőhelyek jobb kihasználása végett – az utóbbi években megkezdődött az igény szerinti és a férőhelyek minőségéhez (fürdőszoba) igazodó differenciálás, kedvezmények és felárak formájában. Ezek az előnyök és többletköltségek az elhelyezés minőségének megfelelőbb térítése felé tendálnak, azonban megítélésünk és a statisztikai adatok szerint még mindig kevéssé serkentik a teljes férőhelykihasználást (a kedvezmény jelenleg az I. csoportba tartozó férőhelynél személyenként és naponta 15,- Ft).

d) A napi munkában igénybevett szervezet regenerálását szolgálja az a néhány éve biztosított lehetőség, hogy általában a hétvégén, de hét közben is fogadják üdülőink, csapatpihenőhelyeink a pihenni szándékozó katonákat, polgári alkalmazottakat és azok családtagjait. Ennek helyességét, céljának elérését a gyakorlat igazolta. Nem terveztünk ezen sem változtatni, esetleg továbbfejleszteni (a bérlmények fel nem használt férőhelyeire is kiterjeszteni.) Ezt a pihentetési formát különösen a fiatalabb állomány választja, akik szabadidejükben mentesülni kívánnak az otthoni élet fáradalmaitól és életkoruk, beosztásuk miatt nem rendelkez(het)nek saját pihentetési feltétellel. Az igényjogosultak má--

sik része, akik a helyőrség-változtatással kevésbé számolva vásárolnak hobbi-teleket, nyaralót, többnyire a késő őszi és a kora tavaszi hónapokban élnek ezzel a pihenési lehetőséggel.

3. Az üdültetési rendszer főbb mutatói

Az üdültetési feladatok, mint az előbbieket bizonyítják, egyben gazdasági feladatok is. Ezeket a feladatokat szöveges és számszerű formában határozzuk meg, végrehajtásukat számszerű formában figyeljük, vizsgáljuk, ellenőrizzük, elemezzük. Ez a számszerű forma többek között a mutatószámokban testesül meg.

A tanulmányban itt közreadott mutatószámokkal és rövid jellemzésükkel azt a célt kívánom elérni, hogy igazoljam üdültetési eredményeinket (részeredményeinket), hogy alapként szolgáljanak a gazdaságosságban (szemléletben), szabályozóink gazdaságossági követelmények szerinti alakításában, egyáltalán a gazdasági döntések előkészítésében, a gazdasági munkára vonatkozó elgondolások elbírálásában.

Az üdültetési mutatók közös alapegysége „üdültetési nap” (egy személy üdültetési intézményben eltöltött egy napja, általában reggeltől másnap reggelig). Ez a szám minden egyes mutató egyik összetevője, az üdültesítés értékelésénél az elsődleges és legfőbb adat. Ennek viszonyítása a többi, számszerű adathoz mutatja be üdültesítési intézményeink kihasználását, az üdülésben részt vett igényjogosultak összetételét, a kiadások és bevételek arányát, a kiszolgáló állomány leterheltségét. Nézzük meg ezeket a mutatókat közelebbről, az „Igazgatóság összesen” adatai alapján.

a) A férőhelykihasználás összesített mutatójával (az összes férőhely és az összes üdültesítési nap viszonyítása) kihasználási célkitűzéseink megalapozottságát mérjük. A mutató jelenlegi nyilvántartási rendszerünk (a munkabéreköltség és a munkabérek közterhei kivételével) nem teszi lehetővé, ezért a kiadási adatok a naptári évben csak nagyon közelítő pontossággal adnak számunkra felvilágosítást. Az egy férőhely után, egy üdültesítési napra jutó összes kiadást, saját bevételt és támogatást a 4. sz. ábra, a kiadások munkabér és fenntartási költségek szerinti megoszlását az 5. sz. ábra szemlélteti.

d) A felsorolt mutatókon felül vizsgáljuk az üdülésben részt vett vendégek összetételét (tiszt, tiszthelyettes, polgári alkalmazott, nyugállományú személy és azok családtagjai bontásban), továbbá a néphadsereg állandóan és időszakosan üzemelő üdülőiben az egy férőhely után alkalmazott igazgatási, kulturális és gazdasági beosztásokban levő állomány létszámát is. Ezeket a teljesített üdültesítési napok száma alapján intézményenként külön-külön elemezzük.

Az alaptevékenységet bemutató konkrét adatok egyértelműen felteszik a kérdést. Szabad-e, lehet-e megengednünk, hogy a férőhelyek biztosított kihasználása ilyen szinten maradjon. Természetesen ez nemcsak rajtunk múlik. Felelőssége van ebben az üdültesítési bizottságoknak is, de szabályozó rendszerünk továbbfejlesztése is segíthetne gazdálkodási gondjaink csökkentésében. Igényjogosult állományunk pedig szolgálati elfoglaltságának, évi szabadságának függvényében, saját maga és családja javára fokozottabb mértékben kihasználhatná az időszakonként nyújtott kedvezményeket.

III.

Az üdültetés-szervezés követelményei és megvalósíthatónak ítélt tendenciái

1. Napjaink követelményei a szervezett kedvezményes üdültetéssel szemben

Az üdültetés-szervezésnek – mint minden más szervezett tevékenységnek – két alapvető oldala van: követelménytámasztás az adott területtel szemben és egyben ehhez feltétel biztosítása is a követelménytámasztó részéről.

A néphadsereg felső vezetése által rögzített központi elvárások, az MN Hadtápfőnökség irányelvei, valamint a gazdasági munka még szervezettebbé tétele számunkra sommázva a következőket tartalmazzák:

- a kiképzésben és az ellátásban részt vevő néphadseregi állományú igényjogosultak üdültetésének lehető legmagasabb létszámban való biztosítása (a főidény üdülési évi átlag 3–4 évre történő csökkentése),
- a férőhely (szoba- és ágykapacitás) maximális kihasználása,
- gazdaságos, takarékos eszközfelhasználás (hatékony gazdálkodás),
- ellátás, szolgáltatás színvonalának szintentartása, minőségük javítása,
- vezetők, üdültetést-szervező munkatársak érdekeltté tétele a férőhelykihasználásban (anyagi érdekelttség bevezetése a szoba- és ágykihasználás meghatározott szintje felett és százalékos eszközfelhasználási mutatók alapján),
- új számvitel teljes körű bevezetése (kettős könyvvitel, költséggazdálkodás, ezekhez alkalmazkodó bizonylati rend kialakítása, információ, adatszolgáltatás megszervezése).

2. A követelmények megvalósulásának feltételei

Úgy ítélem meg, a velünk szemben támasztott központi követelmények – megfelelő lehetőségek esetén – teljes körűen megvalósulhatnak, amennyiben a következő feltételek mindegyikének meglétével Igazgatóságunk *számolhat*:

- alapvetően a HM Katonai Tanácsának 1978. évi ülésén, miniszter elvtárs által jóváhagyott elvek alapján, valamint a napjainkban számításba jöhető más ingatlanok felhasználásával (bérelésével) a férőhely-alap bővítése, illetve a bővítési lehetőségek saját hatáskörben történő megtervezése és előljárái jóváhagyás esetén annak megvalósítása;
- jelenlegi szabályozóink helyenkénti módosítása az üdülés, a pihenés elveite, az igényjogosultak körének meghatározására, az üdülési, pihenési gyakoriságra, a térítési díjakra vonatkozóan;
- az Igazgatóság, üdülők, bevont csapatpihenőhelyek és bérlények gazdálkodási rendjében a költségvetési szervekre meghatározott önálló gazdálkodás alkalmazása (külön intézkedés szerint);
- irányítói és vezetői jog- és hatáskörök differenciálása, rangsorolása, rögzítése, továbbá az anyagi érdekeltségi mutatók elérendő szintjének meghatározása;
- a számítástechnikai eszközökhöz alkalmazandó rendszer-szervezés elvégzése (férőhely elosztás, eszközállomány nyilvántartás, munkabér és létszám-gazdálkodás stb.).

3. A központi követelmények megvalósulásának lehetőségei a feltételek biztosítása esetén

A 2. pontban felsorolt feltételek felső szintű biztosításával, elektronikus számítástechnikai eszközök alkalmazásával, az üdültetés-szervezési tevékenységet az Igazgatóságon és az üdülőkben a következők szerint lehetne megszervezni:

Igazgatóságon

- férőhely növelési (állóeszköz bővítési) javaslat kidolgozása;
- differenciált igénybevételi és térítési díj rendszer javaslatának kidolgozása;
- férőhely keret elosztás;
- számítógépes információs adatfeldolgozási, rendszer kidolgozása (számítógép Igazgatóságon történő elhelyezése, Igazgatóságon képernyős adatkijelzőkkel, üdülőkben párbeszéd-készülékekkel és gyorsnyomatókkal);
- férőhely-biztosítás koordinálása (Igazgatóságon és üdülőkben egyidejű nyilvántartás);
- teljes körű költségvetési gazdálkodás bevezetése;
- Igazgatóság önálló költségvetési szerv maradványérdekeltségi rendszerben;
- új számviteli rendszer teljes körű bevezetése (kettős könyvvitel-főkönyvi (szintetikus) könyveléssel, költség-gazdálkodás, bizonylati rend, adatszolgáltatás,
- központi üza. élm. elhe., férőhely és vendéglétszám elszámolás);
- önálló létszám és munkabér-gazdálkodás;
- ellátási szint meghatározása;
- központi szolgáltatás-fejlesztés;
- maradványképzés, felhasználás;
- jog és hatáskörök;
- az állomány fenti feladatoknak megfelelő felkészítése és átszervezése (szervezet, létszám, ügyrend meghatározásával és a jelenlegi létszám befagyasztásával);

üdülőkben, Igazgatósági intézkedés szerint:

- alaptevékenység folytatása és kiegészítő tevékenységek szervezési lehetősége;
- férőhelybiztosítás, koordinálás, nyilvántartás;
- teljes körű költségvetési gazdálkodás bevezetése;
- az üdülő részben önálló költségvetési szerv, maradványérdekeltségi rendszerben;
- új számviteli rendszer bevezetése, (raktári és analitikus nyilvántartás, feladás, központi élelem-utalványozás, menetlevél számfejtés);
- szolgáltatások biztosítása;
- maradványképzés, felhasználás;
- létszám és munkabérgazdálkodás;
- jog- és hatáskörök;
- állomány fenti feladatoknak megfelelő felkészítése és átszervezése (szervezet, létszám ügyrend vonatkozásában, a jelenlegi létszám befagyasztásával).

Alapvető feladatainkat Igazgatóságunkon, üdültetési intézményeinkben végrehajtjuk. Elegendő teszünk mindazoknak a követelményeknek, amelyeket előljáróink számunkra ezideig meghatároztak, amelyeket jóváhagyott terveink tartalmaznak és amelyeknek feltételei jelenleg rendelkezésre állnak. A tanulmányban felvetett elgondolások úgy tekintendők, hogy ismerjük feladatainkat az el-

következendő időszakok irányunkba mutató elvárásait, fejlesztési tennivalóinkat. Ezek megvalósítása azonban a gazdasági helyzetünk adta központi lehetőségek és döntések függvénye.

Cikkemhez természetesen van hozzászólási lehetőség. Kérem az igényjogosult állományt, az üdülteretési bizottságokat véleményüket e cikkben foglaltakkal kapcsolatban fejtsék ki, hogy azokat megismerhessük.

Irodalomjegyzék

1. Czinege Lajos hadseregtábornok honvédelmi miniszter beszéde, Honvédelem 1974. évi 4. külökiadás

2. Bézi Richárd alezredes, Molnár Károly alezredes, Simon Béla alezredes. A katonai hivatás és a magánélet kölcsönhatásai. Honvédelem 1975. évi 1. szám

3. Molnár Károly alezredes: A szocialista hadsereg belső társadalmi viszonyainak jellemzői. Honvédelem 1968. évi 4. szám

4. Rózsa József: Szociálpolitika Magyarországon. Kossuth Könyvkiadó, 1978.

5. Az országgyűlés 1983. évi réli ülészakának anyaga, Népszabadság 1983. évi december 23-i szám

6. Közlemény a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1983. december 7-i üléséről, Népszabadság 1983. évi december 9-i szám

7. A magyar népgazdaság 1984. évi terve, Népszabadság, 1983. évi december 28-i szám.

(Az 1–5. sz. ábrák a folyóirat végén találhatóak).

A MAGYAR NÉPHADSEREG HADTÁPSZOLGÁLATI ÁGAIRÓL

Az MN ruházati szolgálata

Az előszó ürügyén

Nátrán György ezredes

Az utóbbi néhány esztendőben a ruházati szolgálat munkájáról, terveiről a kívánatosnál kevesebb publikáció jelent meg a néphadsereg sajtótermékeiben. Ez többek között azzal indokolható, hogy ebben az időszakban fontos döntések előkészítésén munkálkodtunk és nem lett volna helyénvaló, ha a közvéleményt még ki nem forrott, el nem döntött kérdésekről tájékoztatjuk. Emellett szükséges azt is megemlíteni, hogy a szolgálat helyzete, lehetősége több vonatkozásban módosult, amelyhez tevékenységünk hozzáigazítása jelentős mértékben lekötötte a figyelmünket. Miután a közelmúltban a döntések megszülettek és körvonalazódtak intézményi rendszerünk módosításának főbb irányai, most arra vállalkozhatunk, hogy fejlesztési eredményeink összefoglalása mellett a szolgálat mai helyzetét, sokrétű feladatait és nem utolsósorban gondjait a „Hadtápbiztosítás” hasábjain bemutassuk.

A mondanivalót igyekeztünk úgy összeállítani, hogy az olvasó – bár nem összefüggően, de több oldalról és részint történetiségében – kellő mélységű bepillantást nyerjen a szolgálat életébe. E cikksorozatban többek között szó lesz a katonai öltözetek korszerűsítése terén végzett munkálatokról, szabályozóink korrekciójáról és mindazokról a változásokról, amelyek működési és kapcsolati rendszereinkben végbementek. Megszólaltatunk ruházati szolgálatvezetőket és ipari szakembereket is. Úgy vélem, e sokszínűség feljogosít arra, hogy az előszóban – a részleteket elhagyva – csupán helyzetünk általános megítélésére és néhány probléma felvázolására szoritkozzam.

Egy olyan ágazat munkáját, mint amilyen a ruházati szolgálat, reálisan annak figyelembevételével lehet megítélni, hogy az mennyiben képes eleget tenni a katonai felsővezetés általános követelményeiből, a társadalmi fejlődésből és a személyi állomány elismert szükségleteiből reá háruló kötelezettségeknek. E kérdésre viszont nem könnyű választ adni, mert a változó helyzet át- meg át-értékeli ezeket a követelményeket és természetesen lehet venni, hogy a mérce mindig magasabb a lehetőségeknél.

A mérlegelés során alapvetőnek kell tekinteni, hogy a népgazdaság kedvezőtlen helyzete és több más zavaró tényező ellenére az elért színvonalat, a normák reálértékét mind ez ideig nem tudtuk tartani. Sőt – gazdálkodási tartalékain kiaknázásának eredményeként – a katonai öltözetek esztétikai, viselési tulajdonságait is javítani tudtuk, lépést tartva a haditechnika fejlődésével és a fiatalok öltözködési szokásainak változásával. Eredményeink elérésé-

ben nem kis része van annak, hogy a több évtizedes múlttal rendelkező intézményi rendszerünk – a közben elvégzett korrekciókkal – ma is kellően rugalmas, befogadja a változásokat és nem csak a jelent, hanem a jövő egyes elemeit is magában hordozza. Összességében tehát azt lehet megállapítani, hogy a szolgálat képes a fentebb vázolt követelményeknek eleget tenni. Ha viszont az erőfeszítéseket, illetve a ráfordításokat szembeállítjuk az elért eredménnyel, be kell látnunk, hogy az élet néhány vonatkozásban túlhaladott bennünket és munkánk hatékonysága is több kívánnivalót hagy maga után, a felsőszinttől egészen a végpontokig.

Rátérve egyes fontosabb területek áttekintésére, megállapítható, hogy az öltözködési rendszerünk, vagyis az a ruhatár, amely ma az állomány rendelkezésére áll – a közelmúltban történt változtatásokat is figyelembe véve – korszerű, összhangban van mind az általános, mind a speciális követelményekkel és nem utolsósorban nemzetközileg is kiállja az összehasonlítás próbáját. Ehhez azonban hozzá kell tenni, hogy ma még nem minden kérdés tekinthető teljesen rendezettnek. Egyes cikkek műszaki színvonalával nem lehetünk elégedettek és – főként a nyersanyagforrások gyakori változásai vagy technológiai problémák miatt – a gyártás során is előfordulnak nemkívánatos jelenségek, amelyek az állomány körében jogos észrevételeket váltanak ki. Világosan látjuk, hogy a szolgálatnak a folyamatban levő fejlesztési feladatai mellett olyan alternatív megoldásokat is ki kell munkálnia, amelyek – az öltözetek jellegét és formáját megőrizve – hosszabb távon egyaránt összhangba hozhatók a változó követelményekkel és nyersanyag-biztosítási lehetőségekkel. Ebben a munkában, amelyet lényegében már elkezdtünk, nagymértékben támaszkodunk az élenjáró tudományos módszerekre, elsősorban az érték- és funkció elemzése, a kutatóintézetek és a gyártó vállalatok szellemi kapacitására. Úgy ítéljük meg, hogy a tervidőszak végére ki tudunk alakítani egy olyan fejlesztési koncepciót, amely felhasználja a ruházat-fiziológiai kutatások eredményeit, figyelembe veszi az életszínvonal és a technikai haladás várható alakulását és az ebből levonható következtetéseket.

Költségvetési gazdálkodásunk huzamos idő óta eredményes. A szükségleteket, kisebb átmeneti zavaroktól eltekintve, megbízhatóan ki tudjuk elégíteni. E summázott megállapítás mellett azonban azt is látni kell, hogy a felszínen maradásért milyen körülmények között kell nap mint nap megküzdenünk.

Szolgálatunk sajátos helyzete, hogy a nekünk gyártott termékek alapanyagainak nagy része (mintegy 60–70%-a) importból, ennek is több mint fele nyugati relációból származik. Anyagbiztosítási tevékenységünkben zavarokat okoznak az import nyersanyagok behozatalának korlátozásai, a szállítási határidők gyakori csúszásai és nem utolsósorban a változó nyersanyag-beszerzési források, amelyek ellátási gondjaink mellett az egyenruházat minőségében is szóródásokat idéznek elő. Ezeket a problémákat sok utánjárással végül is többnyire át tudjuk hidalni. A baj általában ott van, hogy az információk akkor jutnak el hozzánk, amikor a szállítási késedelem elháríthatatlan. Felismerve a helyzetet, mostanában nagy gondot fordítunk a nyersanyag-háttár időbeni felderítésére. A mainál hatásosabb beavatkozásra viszont csak akkor nyílik meg a lehetőségünk, ha el tudjuk érni (már az illetékes főhatóságnál kezdeményeztük), hogy a szerződéskötései kötelezettség a gyártásban közreműködő valamennyi vállalatra kiterjedjen.

További gondunk, hogy az anyagbiztosításban gazdaságossági megfontolásainknak nem mindig sikerül érvényt szereznünk. Ebben a kérdésben fordulatot akkor lehetne elérni, ha versenytárgyalást folytathatnánk a vállalatokkal megrendeléseink feladása időszakában. Ezen a területen – részben a fentebb említett nyersanyagbiztosítási gondok, részben az iparág viszonylagos monopolhelyezete miatt – gyors, látványos eredmények nem várhatók, annak ellenére, hogy vannak már ajánlkozó vállalatok is, de sajnos ezek az ajánlkozások ma még többnyire nem esnek egybe a mi igényeinkkel. Ennek ellenére keresnünk kell a megoldást, a kedvezőbb lehetőségeket, szélesebb körű piackutatást kell végeznünk, elsősorban a közép- és kisvállalatok, valamint a szövetkezeti ipar irányában.

Gazdasági tevékenységünk másik nagy területe, a csapatgazdálkodás – ahol az anyagbiztosításnak az előbbiekben vázolt nehézségi foka kevésbé érződik – összességében kiegyensúlyozottnak mondható. Az anyagi és pénzügyi feltételek megfelelő keretet adnak ahhoz, hogy az állomány kifogástalanul öltözködjék. A parancsnokok és hadtápszervek többsége kezdeményezően és hozzáértően kiaknázza ezeket a lehetőségeket a katonákról való gondoskodás érdekében. Ugyanakkor céljaink megvalósítását bátrányosan érinti, hogy a katonai szervezetek az utóbbi években 35–40 millió forinttal többet számítottak és használtak fel az őket jogosan megillető keretekenél, a szolgáltatási tételekről pedig aránytalanul magas összegeket vontak el anyagbeszerzés céljára.

Ellenőrzéseink során – a felsoroltakkal összefüggésben – azt tapasztaltuk, hogy a katonai szervezetek egy részénél a tervező munka nem az összefüggések mélyreható elemzésére, hanem a pillanatnyi felületes elképzelésekre, sőt az esetek többségében a realitásokat mellőző eltúlzott igényekre alapoz. Szinte általános gyakorlattá vált, hogy olyankor is új ruhába öltöztetik az állományt, amikor annak az indokoltsága megkérdőjelezhető. Újabbán a még jó állapotban levő, de használt ruhaneműnek nincs becsülete egyes katonai szervezeteknél. Nagy mennyiségben adnak le elfekvő vagy selejtezésre váró készleteknek még használható anyagokat és helyettük újat igényelnek. Ennek ellenére az effajta „kiszletfrissítés” a katonák megjelenésében nem érzékelhető, mert a felhasználás többnyire pazarló módon megy végbe és a ruhanemű karbantartásáról is elhanyagolják.

A negatívumok sorában aláhúzottan szükséges megemlíteni, hogy a korábbiakhoz és az őket illető jogos mennyiséghez képest visszaesett a katonák tiszta ruhával való ellátása. A szolgálat a szükséges textiltisztító kapacitással és anyagi fedezettel rendelkezik. Ezt azonban a katonai szervezetek általában nem használják ki, sőt igényeiket egyes időszakokban kifejezetten visszafogják. A helyszínen, de a leadott szennyes láttán a textiltisztító üzemegységeknél is meggyőződünk arról, hogy a ruhanemű váltása messze elmarad a követelményektől. Széles körben elterjedt az a vélemény, hogy a katonák nem igénylik, nem élnek ezzel a lehetőséggel. Valójában azonban ez a probléma a fedezet egy részének más irányú felhasználására és a követelménytámasztás hiányára vezethető vissza.

E problémák ismeretében irányozzuk elő a csapatgazdálkodás központi befolyásolásának erősítését, szélesítve egyben a közbecső tagozatok beavatkozásának anyagi eszközökkel aláramasztott lehetőségét is. A halasztást nem tűrő kérdésekben, nevezetesen az illetmények felszámításának és felhasználásának megszigorítására kényszerpályákat alakítottunk ki, amelyek várhatóan a terv-

fegyelem erősítésére is kihatnak. A normákat úgy állapítottuk meg, hogy azok feszebbi készletgazdálkodásra készítsék a katonai szervezeteket. Ugyanakkor a seregtettek tartalékait a korábbiaknál magasabb összegben határoztuk meg annak érdekében, hogy a terven felüli szükségleteket saját hatáskörben képesek legyenek finanszírozni. Mindezek mellett megszerveztük a tervezési és elszámolási alapadatok számítógépes feldolgozását. Ily módon lehetőségünk nyílik arra, hogy a költségvetési előirányzatokat ellenőrzöttan igazoljuk vissza és a felhasználásról szorosán elszámoltassuk a katonai szervezeteket.

Munkánkat ezzel nem tekintjük befejezettnek. A tervidőszak hátralevő éveiben elvégezzük gazdálkodási rendszerünk átfogó korrekcióját. Ezen belül is kiemelt figyelmet fordítunk a számviteli és információs rendszerünk továbbfejlesztésére, amely a természetes idők jegyeitől még nem tudott megszabadulni és emellett a gazdálkodás harékonyágát anyagi ösztönzéssel is elő kívánjuk segíteni. A tett és tervezett intézkedések csak akkor hozzák meg a kívánt eredményt, ha a szemlélet is bizonyos vonatkozásokban megváltozik. Itt mindenekelőtt arra gondolkunk, hogy nem szabad megtérni a realitásokat mellőző, eltulzott igényeket, megértetve mindazokkal, akiknek ebben szerepe van, hogy az egyenruházat előállításához szükséges nyersanyag-import súlyos terheket ró a népgazdaságra és ennek enyhítését a felhasználónak is kötelessége elősegíteni. Széles körben szükséges tudatosítani, hogy a ruhaneműt addig kell hordatni az állománnyal – természetesen rendszeres karbantartás mellett – amíg az használható, hogy a katonák járandóságát nem lehet fakultatív módon kezelni, ha a tiszta ruhaneművel való ellátás másként nem megy, azt kényszerpályán kell tartani.

Nem mentegetésként, de a reális megítélés szempontjából feltétlenül figyelembe érdemes, hogy az utóbbi években a katonai szervezeteknél a körülmények megváltoztak. A szolgálati idő csökkentése és az ezzel együttjáró fokozottabb leterhelés, többek között az intenzívebb kiképzés, a gyakorlatok és a népgazdasági munkák számának növekedése, a gyakoribb állományváltás és nem utolsósorban a végpontokon a kulcsfigurák, nevezetesen az alparancsnokok és az alegység szolgálatvezetők krónikus hiánya külön-külön és együttesen is növelte a szolgálat ellátásának nehézségi fokát. Ugyanakkor a ruházati szolgálatvezetők nagy része fiatal tiszt vagy tiszthelyettes, akik még nem rendelkeznek a szükséges tapasztalatokkal és gyakorlati jártassággal. Közülük csak a rátermettebbek képesek áttekinteni ezt a bonyolult helyzetet és úrrá lenni a nehézségeken. Talán azt sem felesleges mindezek mellett megemlíteni, hogy az eddig feltárt okok mellett a ruházati károknak is minden bizonnyal ezek a problémák a mélyebb gyökerei és a megoldás kulcsát itt kell keresni.

A háromszor hat hónapos kiképzési rendszert a vele járó megnövekedett feladatokkal és a fokozottabb igénybevétellel együtt tényként kell elfogadni. A személyi feltételek javulásával pedig csak fokozatosan lehet számolni. A szolgálatra nehezedeő terheket és az ezzel összefüggő problémákat ezért mindenekelőtt a munka jobb megszervezése révén lehet és kell enyhíteni. Ehhez a parancsnokok és badtáphelyettesek nyújtsanak minden eddiginél hathatósabb és konkrétabb segítséget a ruházati szolgálat számára.

Az elmúlt időszakban a szolgálat hazai és nemzetközi kapcsolatai jelentősen kiszélesedtek. A társ fegyveres testületek, a ruházati ipar reprezentáns vállalatai és a kutatóintézetek részvételével műsüzaki-gazdasági társulást hoztunk létre a párhuzamosságok kiküszöbölése és erőink egyesítése céljából. Az együtt-

működésnek ez a formája nem régi keletű, ezért eredményeink ma még kezdettiek, vagy csak hosszabb távon éreztetik pozitív hatásukat. Lényeges azonban, hogy finanszírozási oldalról is megalapozott programmal rendelkezünk az egyenruházat fejlesztésére és a műszaki átvételi rendszer fokozatos korszerűsítésére.

A működés eddigi fázisában szervezeteinket a megváltozott feladatokhoz igazítottuk, nagyobb részt megszüntettük a fegyveres testületek egyenruházatában eddig meglévő indokolatlan különbségeket és ipari megrendeléseinket egymással összehangoltan végezzük. Legkézzelfoghatóbb eredménynek tekinthető, hogy a múlt évben átvettük a BM határőrség állományának ellátását és folyamatban van a kormányország átvétele is.

Úgy vélem, hogy ez a társulás megfelelő keretül szolgál a fegyveres testületek együttműködésére hozott HB határozat maradéktalan végrehajtásához. Együttes erővel, a munka ilyen jellegű megosztásával, egymás eredményeinek és tapasztalatainak hasznosításával a jövőben racionálisabban tudjuk feladatainkat teljesíteni.

Nemzetközi kapcsolataink is tovább erősödtek. Az 1978. évi prágai RSZF-i érrekezelés óta közös munkával elkészítettük az általános hadi öltözet és hadfelszerelés egységes követelményrendszerét. A Bolgár Néphadsereg ruházati szolgálatával együttműködési szerződést kötöttünk több fejlesztési téma együttes végzésére. Az elmúlt év áprilisában Budapesten került megrendezésre a baráti hadseregek ruházati szolgálat főnökeinek második értekezlete, ahol értékeltük az egyes hadseregek különleges ruházatait, nagy vonalakban felvázoltuk a fejlesztés további útjait, nagybani követelményeit. Ezek a rendezvények, a két és többoldalú konzultációk gazdag, munkánkban jól hasznosítható tapasztalatok megszerzésére nyújtottak lehetőséget.

Befejező gondolatként még azt kívánom elmondani, hogy a szolgálat tudatosan törekszik a párthatározatok megvalósítására, gazdálkodási tevékenységének javítására. Úgy itélem meg, hogy ez irányú munkánkra a sokasodó gondok és váratlan helyzetek ellenére több év óta a kiegyensúlyozottság a jellemző. Emellett vannak nagyon vaskos teendőink is. Működő rendszereinket kell oly módon finomítani, hogy a bennük végbemenő folyamatok még inkább a gazdaságosság irányába hassanak. Terveinkben pedig szélesedő mértékben kell helyet kapniuk az olyan megfontolásoknak, amelyek nem növelik, hanem ellenkezőleg, csökkentik a tárca, ezen keresztül az állami költségvetés amúgy is növekvő terheit.

Egy évtized az egyenruházat műszaki fejlesztésében

Nátrán György ezredes

Közismert, hogy a néphadsereg öltözeti rendszerének fejlesztése közel tíz éve vált véglegessé. A szolgálat az azóta eltelt időt arra használta fel, hogy a rendszer keretein belül az egyenruházat minőségét, esztétikai és viselési tulajdonságait a változó katonai követelmények és az ipari lehetőségek függvényében tovább fejlessze.

Értékelésük szerint az érvényben levő öltözeti rendszer az elvégzett korrekciókkal, kiegészítésekkel lényegében nem változott. A minőség tekintetében viszont zömében megoldottuk – feltehetően hosszabb időre szólóan – azokat a problémákat, amelyek az állomány körében jogos észrevételeket váltottak ki és a katonai felsővezetést is foglalkoztatták.

Ezen bevezető gondolatok után a fent jelzett időponttól kiindulva az egy évtizede folyó fejlesztés eredményeit, egyes módosítások következményeit és a további tennivalókat a következők szerint lehet összegezni.

Modern kikészítési eljárások alkalmazásával javítottuk a hadi- (gyakorló) öltöny és az ing alapanyagának szín-, méret- és formatartását. Emellett elhagytuk azokat a hőszigetelőket, amelyeket a kelme használat közbeni zsugorodása korábban szükségessé tett. Ezen kívül fejlesztettük a hadiruházat egyéb cikkeit és régeit is. A mainál esztétikusabb, a korszerű technikához jobban igazodó és egységesen minden fegyvernemnél, kimenőre és gyakorlóra egyaránt alkalmazható kabátot, könnyebb kabát- és nadrágbélést, téli alsóneműt, esztétikusabb téli sapkát dolgoztunk ki.

Úgy ítéljük meg, hogy a felsorolt és befejezettnek tekinthető fejlesztések terén a lehetőségeket megfelelően kihasználtuk. Már ezekkel a módosításokkal is számottevően javul – ebben az öltözeti kategóriában – az állomány ellátottsága. Régóta húzódó problémát old meg az egységes 3/4-es hadi- (gyakorló) kabát, amely biztosítja a katonák egyöntetű megjelenését.

Hátra van még a lábbeli kérdés megnyugtató rendezése, a különleges és a női hadi- (gyakorló) ruházat egyes cikkeinek fejlesztése. E témacsoporton belül a 65 M bakancs csapatpróbáit – amely a könnyítés, a vízállóképesség és a tartósság növelésére irányul – tovább kell folytatni. Emellett szükségesnek látszik, hogy a katonákat védő lábbeliként egy melegtartó gumicsizmával is ellássuk. Befejezzük a repülőhajózó ruházat fejlesztését, melynek során a korszerű technikához való igazodás mellett az állomány ezen rétegének kiemelt hely-

zetét is figyelembe vettük. Ily módon számukra – repülőfőnökséggel és az érintett katonai szervezetekkel együttműködve – egy magas minőségű, a mainál esztétikusabb hadiöltözetet alakítottunk ki. Új igényként merült fel az aknász naszád legénysége számára egy úgynevezett fedélzeti ruha kidolgozása. Ezt a munkát – amelyet már megkezdtünk – összekapcsoltuk a repülőszereelő és a mélységi felderítő ruházat korszerűsítésével. Terveink szerint – mivel erre lehetőséget látunk – ezekre az öltözeteket a lehetséges mértékben egységesítjük. Ami a női hadi- (gyakorló) ruházatot illeti, azon a férfi ruhánál eddig megoldott általános minőségjavító változtatásokat elvégeztük. Emellett egyes cikkeket a mainál nőisebb kivitelben készítettük.

Foglalkoznunk kell továbbá a tényleges állomány munkaruházati ellátásának kérdéseivel is, amelynek jelenlegi gyakorlatát. (a gyakorlózubbonyt és a nadrágot feketére festjük) csak szükségszerű megoldásnak lehet tekinteni. Gondjainkat egyfelől az okozza, hogy a textiltisztítás folyamatába beépített utánfestés crófszítéscink ellenére nem éri el a kívánt szintartóságot, az ily módon feketére színezett ruha megfogja a katona alsóneműjét. Másfelől a zöld színű sapka és kabát – amelyekre az előbbi módszer nem terjed ki – nem illik fekete öltönyhöz, ezeken a ruhadarabokon a legkisebb szennyeződés is meglátszik. E probléma enyhítéseként a tisztek, tisztelvettesek számára néhány év óta külön fekete ruhát is gyártatunk, de a sorállománynál ezt a megoldást gazdaságossági megfontolásból (a gyakorló ruha kihordása érdekében) nem tartottuk járhatónak. Mindezeket figyelembe véve szükségesnek látjuk e témakör teljes felülvizsgálatát és megnyugtató rendezését. Ennek időszerűségét az a körülmény is aláhúzza, hogy a technika beáramlásával, a felgyorsult laktanya-rekonstrukciókkal és építkezésekkel, valamint az új munkarend bevezetésével, sokasodtak a karbantartási feladatok, a fokozott szennyeződéssel járó munkában az állomány mind szélesebb rétege vesz részt.

A kényelmes öltözetek vonatkozásában javítottuk a szövetek gyűrődéscsökkentő tulajdonságát. Három, színében azonos, magas szintetikus szál tartalmú (külön köpeny és téli-nyári öltöny) alapszövetet mintáztunk ki és ezek tisztagyapjú változatát is elkészítettük. Az ineblyz kelménél az alapanyag összetételét változatlanul hagyva – a vászonkötés helyett egy jobb légáteresztő tulajdonságú, díszesebb kötésmódot alkalmaztunk, egyidejűleg a két ingblúz (tisztí, tábornoki) színét egységesítettük.

Új cikként a tábornokoknak és a tábornoki beosztásban levő ezredeseknek a szolgálati öltözethez az ingblúz anyagából külön inget készítettünk, a hivatásos és továbbshzolgáló állomány számára pedig megengedett utcai viseletként egy vízhatlan esőkabátot hoztunk forgalomba. Változás történt néhány hordmódban is, nevezetesen a bokszcsizma mint kötelező viselet – a fent jelzett állománykategóriát kivéve – megengedetre módosult, a szolgálati öltözer ingblúzos változatainál az ingblúz helyett a gyakorlóinget kell viselni, és végül a kimenőre alkalmatlan öltönyöket a sorállomány számára a tisztéhez hasonló szolgálati öltözeté alakítottuk át.

Fejlesztési eredményeink közül külön is célszerű kiemelni a sorállomány új kimenőruházatát, amely fiatalosabb, kényelmesebb és mindenekelőtt elegánsabb a jelenleginél. Ennél az öltözetnél a zubbony helyett egy szépen kidolgozott ingblúzt, a korábbi ingblúz helyett pedig egy világos mogyoró színű, sportos inget készítettünk (ez utóbbit a katonák ingblúz nélkül is viselhetik).

A felsoroltakon kívül az öltönyt ráhúzható plüss váll-lappal, azon MN feliratú fém csatos emblémás övvel és a ruha színéhez igazodó vállzsinórral díszítet-
tük.

A kényelmes öltözetek fejlesztését tehát alapvetően befejezettek lehet tekinteni. A kidolgozott szövetfajták egyaránt megfelelnek a tömegöltöztetés követelményeinek és a magasabb igényeknek is. A szolgálati, a köznapi és az ünnepi öltözet együttesen lehetővé teszi az állomány változatos öltözködését. Ugyanakkor az új kimenőruha hevezerésével a sorkatonák, valamint a ht. és tsz. állomány megjelenésében – az utóbbiakat hátrányosan érintő – színvonalbeli különbség jött létre és ez a különbség különösen a továbbszolgáló tisztsek ruházatánál (akik minden öltözetükön barna díszítőelemeket hordanak) szembetűnő. Az ily módon előállott feszültség feloldását részben már megtaláltuk. *Ennek megfelelően:*

– ezüst, illetve a gyakorlón drapp színű zsinórral keresztezzük a tsz. és próbaszolgálatos tisztsek ruházatán a vállszalagot. Ezen felül ezüst színűre kicseréljük a tsz. tisztsek kényelmes öltözetein a jelenlegi barna díszítőelemeket (fegyvernemi és sapkajelvény, gomb, sapkazsinór);

– az állományviszonyra való tekintet nélkül egységesítjük a tiszthelyettesek rendfokozati jelzéseit, a hivatásos tiszthelyettesekét alapul véve.

Ezeket a módosításokat a nemzetközi tapasztalatok is indokoltá teszik. Realizálásával helyreáll az egyensúly a különböző állománykategóriák öltözködésében. Megszűnik a ht., tsz., próbaszolgálatos, sor- és tartalékos tiszthelyettesek rendfokozati jelzés szerinti indokolatlan megkülönböztetése és ezzel el-
lárásuk egyszerűbbé válik. Végül ez is egy szerény előrelépés abban az irányban, hogy a fiatalok előtt vonzóbbá váljon a katonai hivatás.

A kényelmes öltözetek közül a női ruházat terén vannak még tennivalóink. A hadi- (gyakorló) ruházatnál a leírtakhoz hasonlóan, itt is egyes ruhadarabok nőiesebbé tételére törekszünk. A modellek kidolgozása folyamatban van. Terveink szerint széles körű köverelmény-kutatás alapján válasszuk ki a változatok közül a legmegfelelőbbet.

A központi díszegység és a zenekarok díszelő öltözetei jelenleg minden tekintetben megfelelőeknek ítéltetők. A zenekarok ruházatát a közelmúltban alakítottuk ki. Úgy véljük, ez a ruha jól illeszkedik az MN öltözeti rendszerhez és reprezentatív megjelenést nyújt a zenekaroknak.

A tábori pihentetés körülményeinek javítására egy több rendeltetésű hálósákot dolgoztunk ki, amely téli időben a szabad ég alatt is megfelelően védi a csapadéktól és a hidegtől a pihenő katonát, könnyű, vízhatlan huzata pedig – sátorként vagy gallékként használva – az eső ellen kellő védelmet nyújt. Az őrségek részére az őrbunda helyett ugyancsak könnyű, vízhatlan őrruházatot készítettünk. Úgy véljük, hogy ezekkel a cikkekkal a hideg és a csapadék elleni védelem régóta fennálló gondjait lényegesen enyhíteni tudjuk.

A hálókörletek otthonosabbá tétele érdekében a katonákat – a fehér helyett – színes ágyneművel és törülközővel láttuk el. Az állami egészségügyi szervekkel együttműködve fejlesztettük az egészségügyi textíliát. Kórházaink részére modern alapanyagokból, a célnak jobban megfelelő, a mainál esztétikusabb orvosi, ápolói és betegellátási ruházatot és ágyneműt dolgoztunk ki. A fejlesztés munkálatait betejtük, az ellátás folyamatban van.

Az általános személyi felszerelés cikkei összességében megfelelnek a követelményeknek. Szükségesnek látjuk azonban a szíjazatok kiváltását szintetikus hevederrel és egy olyan málházó eszköz kialakítását, amely a személyi málha rendezett elhelyezésére, gyors és egyszerre történő feltöltésére szolgál. Ez utóbbi kísérletei már folyamatban vannak.

Befejezésül megállapítható, hogy a már végrchajtott és a tervezett módosításokkal az öltözeti cikkek kivitele és jellege állandósul. Ennek eredményeként az MN egyenruházati helyzete megszilárdul, kedvező alapot ad az öltözködési kultúra és fegyelem további javításához.

Katonai ruházatunk

György Károly mk. alezredes

A *katonai ruházat* történelmi léptekkel mérve viszonylag nemrégén alakult ki. A régebbi korokban használatos harci eszközök és hadviselési módok nem tették szükségessé megjelenését, vagyis a harcoló felek ily módon történő megkülönböztetését. A kisebb csoportokban, szálfegyverrel végrehajtott ember-ember elleni csatározásokban a viaskodók arcra is ismerték egymást, s így nem fordulhatott elő két azonos oldalon küzdő harcos összecsapása. Ez még akkor sem történhetett meg, ha egy-egy hadjáratra nagyobb tömegeket vontak össze, mert az újkort megelőző időben az öltözködési szokások területi-nemzeti kutúrák, ízlések, lehetőségek szerint alakultak ki, s ezért az esetek többségében jellegzetesen különböztek egymástól.

Később, amikor bizonyos öltözködési módok, szokások széles körben elterjedtek, és ugyanakkor nagy katonai szervezetekbe csoportosítva jelentős tömegek ütköztek meg egymással, szükségszerűvé vált egy olyan *egyenruha* (mundér) bevezetése, amely szerint viszonylag nagyobb távolságról is felismerhető az egyes harcos, szervezeti részegység, egység hovatartozása. Az egyenruha azóta is megtartotta alapvető funkcióját, vagyis azt, hogy bármely szabásvonaló és anyagú, de *egymás megjelenését* biztosító öltözetként kifejezésre juttatja viselőik együvé tartozását, esetleg gondolkozásuknak, a világ megítélésének hasonlóságát.

A 19. század végére a fejlettebb országok hadseregeiben az általános katonai (hadi) öltözetben megszűnt a túlzott formák, éles, tarka színek uralma, s szigorúbb szabású, tompa, kevésbé feltűnő, vagy egyenesen rejtő színek kerültek előtérbe. (Csukaszürke, homokszínű, khaki, zöld stb.). Ezek a formák, színek és árnyalatok természetesen még nem tudományos vizsgálatok eredményeként jelentek meg, hanem a gyakorlatban szerzett egyéni és tömeges tapasztalatok és az adott gyártási lehetőségek alapján alakultak ki.

A katonai ruházat a támadó fegyverek és eszközök fejlődésének, és ezzel párhuzamosan a védekezési módok korszerűsödésének eredményeként fejlődött ki az egyenruhából, és mint ilyen magába foglalja ugyan az egyenruhát is, de alapvető rendszerei mégis az általános hadiruházat és a speciális igényeket és követelményeket kielégítő különleges ruházatok.

A katonai ruházat, mint fogalom annyival is több az egyenruha fogalmánál, hogy ruházati rendszereket foglal magába (hadi, szolgálati, repülő-hajózó, kimenő stb.), s az egyes konkrét öltözetek az egységes megjelenésen túl általános vagy különleges harcászati, fiziológiai stb. követelményeket elégítenek ki.

Egy katonai ruházati rendszer, és ezen belül a rendszert alkotó elemek kidolgozásához ésszerű alapelvekből, alapkövetelményekből kell kiindulni. Így alakult ki az MN ruházati rendszere is. A tervezési munkák kezdete előtt meghatározásra kerültek a legfontosabb olyan *alapelvek*, (lényegében felső döntések), amelyek alapján meg lehetett már határozni a rendszer *rendeltetésbeli* követelményeit. Így pl. el kellett dönteni, hogy a sorállománynak legyen-e önálló kimenő öltözete, vagy a hadi- (gyakorló) ruházatot használja továbbra is erre a célra mint ahogy ez a felszabadulás előtt volt; avagy, olyan vegyes megoldásra kerüljön sor, amelynél a hadi- (gyakorló-) öltözet néhány darabját kimenő jellegű cikkekkel cserélik fel, (pl. gyakorlóruha, kabát, de bakancs helyett félcipő és gyakorlósapka helyett kimenősapka), vagy fordítva, ahogy ez az MN-ben is van, a kimenő ruházat csak egy olyan elemet tartalmaz, amely megtalálható a gyakorló öltözetnél is, mégpedig az általános hadi- (gyakorló-) kabátot, amelyet kimenő célra természetesen csak kifogástalan állapotban szabad kiadni, bal ujjá felsőrészen pajzs díszítéssel.

Hasonlóképpen meg kell előre határozni, hogy a hivatásos állománynak – és ezen belül a különböző állománykategóriáknak – készüljön-e más, a sorállománytól eltérő hadi- (gyakorló-) öltözet, vagy csak egyes elemeiben, illetve még ezekben se térjen el attól.

A munka megkezdése előtt határozni kell a hivatásos állomány köznapi ruházatáról, s ezzel egyidejűleg el kell dönteni, hogy legyen-e ettől eltérő szolgálati öltözet és ünnepi (vagy dísz-) ruházat. A fő kérdés az lehet, hogy legyen-e egy önálló ünnepi ruha – mint ahogy ezt sok ország hadseregénél láthatjuk –, vagy más módon tegyük ünnepélyessé a hivatásos állomány megjelenését.

Az MN-nél olyan döntés született, hogy az érintett állomány részére nem készül ünnepi ruházat; az ünnepélyes megjelenést jó minőségű (állapotú) öltözékekkel és fehér inggel oldjuk meg. Ez a módszer gazdaságossága mellett bizonyos gondokat is okoz. Az első ezek közül az, hogy az öltöny, a sapka, a cipő, nyakkendő és esetleg felöltő vagy köpeny állapotának megítélése viselőjétől függ, így pl. egy ünnepi állománygyűlésen időnként gyűröttebb, viseltebb öltönyök, kopottabb cipők is láthatók. Másik gondunk az, hogy ha valaki ünnepi célra tiszta gyapjú öltönyt vásárol, s néhány év múlva befogja köznapi viseletre, azt fogja tapasztalni, hogy ez az anyag érzékenyebb a folyamatos, mindennapi igénybevételre, nehezebben bírja a nedves-nyirkos gyűréseket, vagyis gyűrődés-feloldó képessége és kopásállósága is kisebb az ún. kevert („A” fésűs) anyagokénál.

Ami a hivatásos és továbbszolgáló állomány szolgálati öltözékét illeti, az valamivel később alakult ki az MN-ben, s mai formájában csak egy eleme kimondottan szolgálati célú (a nadrág), míg többi darabja megegyezik a köznapi öltözet megfelelő elemeivel a hadi- (gyakorló-) ruházatból vett bakancs és ing kivételével.

A gazdasági lehetőségek arányában, vagy más igények nyomán egyéb öltözetek is bekerültek katonai ruházati rendszerünkbe. Így született döntés a díszelgő öltözet megteremtéséről, amelynek egészen eltérő – és különböző hagyományokra alapozott – megjelenése következtében egyetlen eleme sem egyezik meg az MN katonai ruházatának más elemeivel, hacsak nem tekintjük ilyennek a csizmát, amelynek viselete immár csak a tábornokokra és az ezredesek egy részére vonatkozik.

A katonai zenészek öltözkékének alapját a tiszti ünnepi öltözet adja, s attól csak a sapka-állórész és a vállapok színében tér el, valamint az olyan sajátos ékítményekben, mint a többágú zsinór és a karjelzés.

Az alapvető katonai öltözetek kialakulása után, az ország adott gazdasági lehetőségeinek eredményeként a sorállomány ruházati felszerelése sportöltözékekkel (tornacipő, zokni és nadrág, atléta, melegítő s a mindezeket befogadó sporttáska) egészült ki azzal, hogy ezek a cikkek leszereléskor a katona tulajdonába kerülnek.

A katona tevékenységér, pihenésér, védelmér vagy kényelmér természetesen egyéb textil, bőr vagy más anyagokból készült cikkek is segítik a törülközötöl a pizsamán, evőcsészén, mátha- és hálósákon át akár a sátorig, s bár ezek a cikkek mind az MN Ruházati Szolgálatának anyagaihoz tartoznak, nem részei az öltözeti rendszernek és ezért e cikk keretében a továbbiakban nem esik szó róluk.

Az utóbbi időben egyre több nő vállalja hivatásul a haza fegyveres védelmér, mint hivatásos katona. Egyértelmű, hogy számukra szintén megfelelő ruházatot kell kialakítani. Mint később látni fogjuk, a hadi- (gyakorló-) ruhával szemben támasztott követelmények általánosak, és függetlenek viselője nemétől, de egyéb ruházatának izlésesnek, nőiesnek kell lennie katonai rendeltetése ellenére is. Mindenesetre az elmúlt évtizedek hazai és nemzetközi tapasztalatai a női egyenruházat terén (és nemcsak a katonai, hanem a vasutas, postás, rendőr ruha esetében is) azt mutatják, hogy tudomásul kell venni: a nő – vállalva ezeket a szolgálatokat – nem férfimunkát végez, hanem emberi tevékenységet, s közben meg kell maradnia nőiségének minden vonatkozásában, tehát ne öltöztessük nőiesített férfiruhába, hanem teremtünk meg azt a ruházatot, amelyben kényelmesen végrehajthatja mindennapi feladatát, s emellett kedves, vonzó nő marad, aki szívesen viseli a nőiségét kihangsúlyozó egyenruháját.

Az eddig elmondottak után tehát megfogalmazható: a *rendeltetésbeli követelmények* kielégítése azt jelenti, hogy a katona, legyen sorállományú, vagy hivatásos, nő vagy férfi, mindenkor tevékenysége során olyan öltözetet viselhessen, amely megjelenésével, elemeinek összetételével leginkább szolgálja e tevékenység sikeres végrehajtását.

Az egyéb olyan követelmények, amelyek kielégítést követelnek lehetnek általánosak, az egész ruházati rendszerre, annak minden öltözetére érvényesek; vonatkozhatnak a rendszer egyes elemeire vagy az elemek egy csoportjára (öltözet). A hadi- (gyakorló-) ruházat pl. az általános, minden ruházati csoportra, vagy öltözetre vonatkozó igényeken kívül egy egészen sajátos fizikai, pszichológiai, a környezettől való védelemre vonatkozó, fiziológiai és harcéri követelménysort is tartalmaz, méghozzá oly módon differenciálva, hogy e követelménycsoportok a különleges hadi- (gyakorló-) öltözetek esetében speciális tartalmat nyernek.

Az előbbi követelménycsoportok pl. egészen sajátos megfogalmazásokat tartalmaznak a szárazföldi harcszíntéren viselt általános hadiruha esetében, eltérően a repülőhajózó, vagy az ejtőernyős ruhától, csakúgy mint a repülőszerező és a folyami hadihajós öltözettől. Megjegyzendő, hogy még az általános hadi- (gyakorló-) ruha esetében is fontos kikötések vannak pl. a harcokocsizó, vagy más, zárt térben tevékenykedő állomány ruházatát illetően, és bizonyos műveletek végzésénél.

A ruházati rendszer öltözeteinek, ezek elemeinek ki kell elégíteniük mind-azokat a követelményeket, amelyeket az állomány *elláthatósága* vet fel. Mik is ezek a követelmények? A ruházatnak, a ruhadaraboknak olyan méretűnek kell lenniük, vagy olyan szabászati megoldással kell készülniük, hogy mindenki megtalálja a saját méreteit azok közül, akiknek viselniük kell az adott ruházatot. Ennek viszont meghatározott előfeltételei vannak.

Az ellátandó tömeg (jelen esetben az MN sor-, vagy hivatásos állománya, vagy állománycsoportja) egyedei jelentős mértékben különböznek egymástól. Vannak alacsonyok, közepes termetűek, vagy magasak, soványok és ezen belül mell-, derék-, vagy csípőméretük lehet egészen eltérő, csakúgy mint lábuk nagysága, fejük körmérete, vagy nyakbőségük. E méretek között nem figyelhető meg valami határozott, szoros korreláció, vagyis nem tekinthetjük törvényszerűnek, hogy a magasabb testalkatú embernek nagyobb a csípő- vagy mellkerülete és vastagabb a nyaka ugyanúgy, mint ahogy az sem törvényszerű, hogy az alacsony embernek kicsi a lába és feje.

A helyzetet bonyolítja az is, hogy alkatra és testtartásra is különbözünk egymástól. Ugyan olyan testmagasság mellett az ember lehet *normál* testalkatú, ami alatt a mell, derék és csípő kerületének leggyakrabban előforduló arányosságát értjük. Lehet *karcsú*, ami egy csalóka megnevezés, mivel megfelelőbb kifejezés lenne erre a testalkatra a sovány megnevezés. Az *erős* testalkatú emberre a zömök felépítés a jellemző, míg a *telt* alakot főleg a nagyobb derékbőségről ismerhetjük fel.

A függőleges testhelyzetű (álló vagy járó) ember tartása *egyenes*, ha gerince a térben az emberre általában jellemző normális helyzetben van, *bajlott*, ha vállait előre ejtve gerince behajlik, illetve *feszes*, ha a vállak hátrahúzódnak és a gerinc a normálisnál egyenesebb alakot vesz fel.

Mindezek alapján belátható, hogy a gyakorlatban nem akadhat két ember sem, akik testméretei, alkata, testtartása és részméreteik aránya pontosan megegyezne. Ez ember az is jelenti, ha minden embert testéhez, alkatához stb. pontosan igazodó ruhával szeretnénk ellátni, akkor minden ruhát egyedileg kellene elkészíteni. A gyakorlat azonban mást mutat. Bizonyos megalkuvással az egyes méretekből és jellemzőkből összeállíthatunk olyan csoportokat előre meghatározott tűréshatárokon belül, amelyekbe egyszerre több-kevesebb ember besorolható. Ezeket a csoportokat *méretnagyságoknak* nevezünk. Ezek birtokában már megoldható a ruházati cikkek gyári előállítás, *konfekcionálása*. Az, hogy egy öltözet ruha, vagy ruhadarab milyen méretnagyságokban készül, tehát a méretnagyságok száma attól függ, hogy milyen pontosan, testhezillően akarjuk vagy kell öltöztetni az állományt, milyen mértékben akarjuk ellátni készruhával, de függ attól is, hogy milyen a ruhadarab szabása (szabadabb, lazább, egyrészes, többrészes stb.) és miből készül (szövet, kötött).

Mindezek alapján nem meglepő, hogy az ún. tisztí finomkonfekció öltöny több mint 90, az ingblúz 56 méretben készül, ugyanakkor a gyakorlóöltöny csak 12-ben, a téli ing pedig csak 5-ben.

A tisztí öltönyök méretnagyságválasztékát jól jellemezhetjük a polgári öltönyök méretválasztékával való összehasonlítással.

Az MN hivatásos és továbbszolgáló állományának férfi tagjai 92 tényleges méretből választhatnak maguknak fésűsöltényt. A polgári kereskedelemben a férfi öltönyök elméleti méretválasztéka 67 méretnagyságra terjed ki. Az „elmé-

letti” jelző azért került a mondatba, mert a gyakorlatban ennél jóval kevesebb, mintegy 45 méret jut csak el a vásárlókig, mivel a szélső – ritkán előforduló – méreteket a kereskedelem nem szívesen rendeli meg, szűkös raktárterére, forgóeszköz állományára hivatkozva. A gyakorlat tehát az, hogy az MN-ben a méretválaszték e cikkből kétszer akkora, mint a polgári kereskedelemben. Itt még azt is figyelembe kell vennünk, hogy az MN állományába meghatározott korú, egészséges testalkatú férfiak tartoznak, ezzel szemben a „polgári férfilakosság” fogalomba (konfekció szempontjából) beletartoznak a 14–15 éves nyurga kamaszok, a nem egészséges testalkatú férfiak és az életük alkonyán levő hajlott hátú aggak is.

Amilyen fontos, hogy az állományt megfelelő méretű ruhával lássuk el, éppen olyan fontosak azok a követelmények is, amelyek ruházati cikkeink *karbantartásával* – tisztíthatóságával, javíthatóságával – kapcsolatosak. Ilyen szempontból a hivatásos állomány köznapi, ünnepi és szolgálati öltözőknek elemeinél a tisztítással (*mosással, vegytisztítással*) kapcsolatos követelmények alapvetően meg egyeznek a hasonló rendeltetésű polgári ruhadarabokéval, eltérés talán csak olyasmiben lehet, hogy pl. az ékítmények és katonai jelzések levehető-kivethetőek legyenek a tisztítás előtt, illetve után.

A karbantartással kapcsolatos követelmények betartása sokkal fontosabb a hadi- (gyakorló-) ruházat elemeinél és a kimenőruházatnál, tehát azoknál a ruházati cikkeknél, amelyek mosása vagy tisztítása, javítása nagyüzemileg történik az MN Textiltisztító és Javító Üzemegységeinél. E követelmények kielégítése érdekében történtek azok az apróbb-nagyobb változások az említett ruházatoknál, amelyek eredményeként különvált a melegbélés a felsőanyagtól (huzattól), hogy ne kelljen feleslegesen a nagy tömegű melegbélést is tisztítani. Így maradt le a vasalás minőségét rontó agyonvarrt gallér a zubbonyról, az ún. bevágott oldal és hátsózeleb a nadrágról, a javítás gyorsabb és jobb minőségű elvégzése érdekében pedig minden ruhadarabra csak a könnyen lebontható és cserélhető foltzebek kerültek. A nagy terhelés következtében pl. a kanálzebek gombja gyakran leszakadt, s a textiltisztító és javító üzemekben csak kézzel lehetett az új gombot felvarrni. A zseb szerkezetének megváltoztatása eredményeként ezt a műveletet is gépesíteni lehetett.

Az eddigiekben ismertetett követelmények az MN ruházati rendszerének minden öltözetére vonatkoznak, de a hadi- (gyakorló-) ruházattal szemben egy sor olyan követelményt is meg kell szabni, amelyek éppen alaprendeltetését vannak hivatva biztosítani. Ezek között vannak olyanok, amelyek minden ruházat esetében megfogalmazhatók (hideg, meleg, csapadék és szél elleni védelem), beleértve a polgári ruházatot is, de többségük mégis olyan, amelyek a harcoló katona védelmét, bonyolult tevékenységének sikeres végrehajtását segítik.

A katonai ruházati rendszeren belül a hadi- (gyakorló-) ruházat az egyetlen öltözeti csoport (természetesen a különleges hadiruhákat is ide számítva), amelynek minden megítélésénél a hadi rendeltetésből kell kiindulni.

A *környezettől való védelem* és a *fiziológiai védelem* fő követelményei tulajdonképpen magának a ruházatnak a kialakulásakor megszülettek, de mostanára más, eltérő értelmezést is kaptak. A katona *hideg elleni védelmét* korábban a hadiruha téli változtatásával és nehéz, vastag felsőkabáttal (posztókőpeny) oldották meg, amely cikkek a tél beállta előtt jutottak el a katonákhoz. A korszerű hadviselés feltételei a csapatok gyors mozgását, rövid idő alatti gyors

helyzetváltoztatását követeli meg, szárazföldi vagy légi szállítóeszközök segítségével, miközben a mozgó állomány fokozatosan, vagy átmenet nélkül merőben más időjárási, klimatikus viszonyok közé kerülhet. Ilyen körülmények között a katona hideg elleni védelme csak úgy oldható meg, ha málfaházájában magával viszi a rétegesen felülhordható teljes téli ruházatát is. Ez a körülmény viszont szükségessé teszi, hogy ezek a kiegészítő réteget adó ruházati cikkek legyenek kis súlyúak és viszonylag kis helyen elférjenek. Ezért maradt el a katona ruházatából a nehéz posztóköpeny, a posztóöltöny, sőt újabban a nehéz vattatömítésű nadrág és kabátbélés is, átadva helyét a könnyű, meleg szintetikus vattabundának.

A katona testének védelme a *széllel szemben*, a hideg elleni védelem egyik legfontosabb eleme, csakúgy mint a *csapadék elleni védelem*, különösen hűvös-hideg időszakokban.

Köztudott, hogy a bolyhos, laza szerkezetű és a többrétegű ruházat hőszigetelő tulajdonsága a kelme szerkezetébe, vagy kelmerétegek közé bezárt száraz levegő zárványoknak vagy rétegeknek köszönhető, amelyek a testhőmérsékletből táplálkozva felvesznek egy bizonyos hőmérsékletet s így mintegy szigetelőréteget vonnak a test köré. Erősebb légmozgás esetén ezek a légzárványok és rétegek folyamatosan kicserélődnek s ennek mértékében csökkentik a test hőkiszáradást, mérsékelve hőmérsékletét.

A *csapadék elleni* védelem talán még ennél is fontosabb, hiszen az átázott ruházat esetében az emberre való hatás kettős: a folyamatosan, a minden körülmények között végbemenő párolgás (a fagypontra alatt – *szublimálás*) **egyrészt** sok hőt von el környezetétől, másrészt az átázott ruhadarabok vezetéssel, intenzív módon csökkentik a test felületének hőmérsékletét.

A katona azonban nemcsak hideg, csapadékos körülmények között, hanem száraz, vagy párás meleg klimatikus körülmények között is kénytelen tevékenykedni. Ilyen körülmények között méginkább ki van téve éles stressz-hatásoknak, mivel a környezettől való védelem, illetve a fiziológiai védelem egyes részkövetelményei gyökeresen ellentmondanak egymásnak.

Az emberi test hőegyensúlyának biztosításában fontos szerepe van az izzadásnak, illetve az izzadság elpárolgásának, hiszen 1 gramm elpárolgotásával, a test 2257 J hőt veszít, (ami – a jobb érzékelhetőség kedvéért – a régi MKSA rendszerben 539,1 kcal/kg értékének felel meg). Ennek tükrében érthető a *légzáteresztés* és *vízpára áteresztés* fontossága a hadi- (gyakorló-) ruházatnál. E követelményeknek megfelelően a ruházat egyes darabjai készüljenek porózus, szellős könnyű kelméből, és szabásuk is tegye lehetővé a test és a ruha közötti térben a jó légmozgást nyitott, vagy jól nyitható nyakrésszel, ujjal és nadrág alja kiképzésével stb. Ez a követelmény a hadiruházat minden rétegére (elemére) vonatkozik, hiszen a katona téli ruházatban is végzi azt a tevékenységet, amely szervezetét a minimálistól a maximális erőfeszítésig igénybe veszi. (Megfigyelő helyen fekszik, vagy teljes harci felszerelésben, futva küzd le akadályokat.)

A katona harci (gyakorló) tevékenység során a szó szoros értelmében testközelségbe kerül felbolygatott fizikai környezetével, s a harcfeleladatokon kívül meg kell birkóznia a *porral* és a *rovarokkal* is. A test por és rovarok elleni védelme megfelelő porozitású kelme kiválasztásával és zárt gallérú, ujjú, nadrágaljú ruhadarabokkal történik. A kelme szűrőképességének itt olyannak kell lennie, hogy a meghatározott kicsiny méretű porszemcsék is fennakadjanak rajta, ami egy többnyire sűrű szövetet jelent.

A követelmények egy másik fontos csoportja „a katona harctéri védelme” fogalomkörbe sorolható. Mit értünk ez alatt? Az embert, a harcoló katonát nemcsak a hideg, csapadék, por stb. ellen kell megvédeni, hanem maximális lehetőséget kell biztosítani a (ruházati és csatlakozó iparágak szerény lehetőségei szerint) a túléléshez. Ez azt jelenti, hogy olyan ruházati felszereléssel kell ellátni, amely – kellő réteget (rétegeket) felöltve – megóvja a katonát az elképzelhető *vegyi harci anyagok*, káros hatásától. Adott esetben – tűzön való áthaladáskor, égő harcjárműből való meneküléskor, vagy utcai harcok esetén égő, parázsló objektumokon áthaladva – ruházata, vagy ruházatának felső rétege ne kapjon lángra, vagy *gyulladása, égése legyen* olyan mértékben *lassított*, hogy a katonának maradjon ideje elhagyni a veszélyes zónát és megszabadulni a sérült – esetleg szenesedő kelméjű – ruhadarabtól. (A gyakorlati életben az ilyen tulajdonságú kelmére vagy ruhadarabra gyakran használják a lángálló – sőt, tűzálló! – jelzőt. Ez azonban téves megfogalmazás, hiszen egy valóban lángálló tulajdonságokkal rendelkező öltözet – ha igen magas árát nem is tekintjük – tartós viselésre súlya miatt és fiziológiailag elviselhetetlen, mint ahogy ezt eddigi kísérleteink igazolták. Mog kell tehát elégednünk az olyan kelmékkel, amelyek nem kapnak lángra, nem olvadnak rá a viselőre és lassan elszenesedve megvédik viselőjüket a szükséges cselekvések elvégzéséig.)

A régi korok szűrő, vágó fegyverei által okozott súlyosabb sérülésekből a harcos a mellét, hátát, vállát óvó vérttel, vagy a karjait is beborító kovácsolt láncszemekből összeállított – jobb mozgást biztosító – láncinggel védekeztek, míg fején az arcát is védő rostélyos, a kardvágás ellen gerinccel vagy taréjjal készített sisakot hordott.

Korunk harcoló katonáját sokféle csapás érheti, de elpusztulását, megsebesülését napjainkig is a kézi fegyverek golyói és a nehéz fegyverek különböző méretű lövedékeinek és bombáknak repeszai, illetve a tereptárgyak lepattanó törmelékei, szilánkjai okozzák. Védelmében e téren a páncélsisak kivételével nem sokat tudunk tenni, ezért merült fel új követelményként a *ballisztikus védelem* fogalma. Itt arról van szó, hogy a katona ruházatának anyaga, a rétegek száma legyen olyan, hogy felemésszék a testhez csapódó tárgyak (golyók, repeszek stb.) mozgási energiáját. Ilyen ruházat még nincs. Igaz, a korszerű alapanyagok, a terjedelmesített szintetikus szálakból szőtt, vagy ilyen szálkötegekből készített anyagok nagy szakítószilárdságuk eredményeként jelentős védelmet nyújtanak, különösen téli, többrétegű változatban, a csapódó téglá- és betoncserepek, csapódó kődarabok és ágak, sőt kis sebességű (és kisebb súlyú) repeszek ellen is. Az igazi, a köznyelvben „*golyóálló*”-nak nevezett ruházat még várat magára. A probléma műszaki-fizikai értelemben elvileg már most is megoldható, de az így kialakítható ruházat vaskos, nagy súlyú, a mozgást jelentős mértékben gátló lenne.

A repülő szilánk (vagy kis sebességű és méretű lövedék) kinetikai energiáját sok rétegben egymásra helyezett nagy szilárdságú (többnyire poliamid) szövetek emésztik fel. Egy ilyen összetételű mellény súlya eléri az 5 kg-ot, ami ezek szerint kitöltheti a katona maximális leterhelhetőségének egyötöd-egyharod részét is. Ezek a rétegek a szükséges – és ígért – védelmet csak száraz, rugalmas állapotban adják. Nedvesen hatékonyságuk – érthető okokból – jelentősen csökken. A feladat egyszerű: vízhatlan huzatba kell helyezni. E huzat súlya ugyan minimális, de megjelenésével a párárt bocsátó képesség megszűnik és ennek, illetve az 5 kilós túlsúlynak a következtében jelentősen megnövekedik az ilyen mellény

viselőjének fiziológiai leterhelése. A folyamatosan megjelenő, egyre nagyobb szilárdságú szintetikus szálak (mint a Kevlar is) sugallnak némi reményt a probléma valamilyen biztonsági fokot kielégítő megoldására, de ez nálunk tömegméretben a jelzett okok és a tetemes költségek miatt még várat magára.

A katonát harctéri körülmények között (beleértve a békekiképzés körülményeit is) azonban más dinamikus hatások is érik. Erdős, bokros és mesterséges akadályokkal (szögesdrót stb.) megtüzdelt terepszakaszokat kell leküzdenie, városi harcban pedig a beton, téglá és kőpor nyúvi, csiszolja ruházatát, felszerelését. Elsősorban harctéri, de gazdaságossági követelmény is – különösen a béke kiképzés időszakában – a ruházat felső rétegeinek (hadi zubbony, nadrág, kabát) megfelelő *kopásállósága*. A ruházat e darabjainak tehát tartósan el kell viselniük az ilyen drasztikus igénybevételt a kiképzés és a harctéri tevékenység időszakában is. Hasonlóan fontos a kellő *szilárdsági tényezők* megléte, hiszen a hadiruhát a koptató határokon kívül igen erőteljes tépő, szakító hatások is érik, ezért nagyon fontos, hogy anyaga *megfelelő szilárdságú kelme* legyen, ami végül is az ehhez szükséges szálak alapanyag – természetes állati, növényi vagy egyéb eredetű, szintetikus, vagy ezek keveréke – kiválasztásától, a kelmeképzés módjának megválasztásától (kötés-hurkolás, szövés, nemezelés vagy egyéb), a kikészítés jellegétől, bizonyos szabászati megoldásoktól, illetve a konfekcionáláskor alkalmazott technológiától és kellékanyagok (záróelemek, mint gomb, húzózár stb., vagy cérnák, zsinórok stb.) milyenségétől függ.

Az eddigiekben már szó esett a felszerelés és ezen belül a ruházat súlyáról is, azonban itt, a harctéri követelmények tárgyalásáról ismét meg kell említeni a ruházat súlyát. A *könnyű ruházat* nemcsak csökkenti a **katona fizikai és ezen keresztül pszichológiai leterhelését**, amir az egyébként is egyre növekvő összsúlyú harci felszerelés ró rá, hanem szabadabb mozgást is biztosít viselőjének harci tevékenysége végzéséhez. Ha már szó esett a súlyról, essék szó a *terjedelemről* is, ami igen lényeges kérdés nemcsak az egyénnek az egyéni ruházati felszerelés elhelyezésénél és szállításánál, hanem a csapatok ellátása – a szükséges szállítóeszközök mennyisége – szempontjából is.

A katona harctéri körülmények között olyan tevékenységet is végez, amelyek során fontos a csendes mozgás, vagyis, hogy ruházata vagy annak elemei ne legyenek *zajkeltőek*. A különböző szintetikus szálanyagokból vagy ezek keverékéből készült kelmék, különösen azok, amelyeket „végtelen” szálakból gyártottak, vagy különleges kikészítést kaptak, különösen hajlamosak a zajkeltésre. Ez azt jelenti, hogy az ilyen kelmékből készült ruha viselőjének járása közben az ujjak dörzsölnének a hónaljra a törzshöz, illetve a nadrágszárak egymáshoz, s ezek olyan erős susogó hangot adnak, amely – éjjel, vagy ködös időben igen messzire elhalatszik, elárulva a zajkeltő tartózkodási helyét és mozgásának irányát, sebességét. Zajt keltenek az ún. kent anyagok is, amikor a kenőanyag – többnyire PVC – előregedett már, vagy hidegben megmerevednek. Ezek éles ropogó hangot adnak.

Még lehetne folytatni a katonai ruházattal, ennek részeivel, egyes elemeivel kapcsolatos követelmények sorát, még olyan kevésbé fontos, de előírható tulajdonságokkal, mint az esztétikai megjelenés (formai harmónia, szövetkép, szintisztaság, fényesség), a viselést befolyásoló tényezők (gyűrődés, gyűrődésseloldódás, gyors száradás stb.), vagy a ruha felületi képét befolyásoló jelenségek (bolyhosodás, fényesedés), vagy olyan szilárdsági jellemzők még, mint a nyúlási munka, repesztő és tépőerő stb. Ezek részletezése, azonban már inkább ruházati szakmai, mint kimondottan katonai feladat.

Elég gondunk van a már ismertett fontosabb követelmények kielégítésével is.

A fontosabb követelmények egy jelentős része kisebb-nagyobb mértékben *ellentmond* egymásnak így egyidejűleg kielégítésük bonyolult. Lássunk egy példát.

Nem túl jelentős, de a ruházati ellátást és a katona utcai megjelenésével kapcsolatos követelmények kielégítését mégis megnehezíti, hogy ugyan egyetlen (bár fontos) cikkünk, a *hadi- (gyakorló-) kabát* egyben *kimenő* célokat is szolgál. Szabályzatunk ugyan pontosan meghatározza, hogy a kabátot meddig, milyen állapotáig szabad kimenő célokra használni, de a gyakorlatban azt nem mindig sikerül betartani, s így romlik a katona külső, utcai megjelenése.

Ellentmondásos a nyújtott *méretválaszték* és a *beöltöztetés* minőségének kérdése is. Minél több méret áll rendelkezésre, annál több katonát tudunk a testméreteinek pontosabban megfelelő ruházati cikkekkkel ellátni. Ugyanakkor, a sok méret, méretállás között a beöltöztetést végző káderek egyre kevésbé tudnak eligazodni, ezért egy – magukban leegyszerűsített méretelképzelés szerint végzik az állomány beöltöztetését, s ez a későbbiekben a tisztítás utáni ellátásnál még tovább romlik.

Még komolyabb gondjaink akadnak, amikor olyan ellentmondásokat kell feloldanunk, mint a hideg és szél elleni védelem és a megfelelő *szellőzés* az év minden szakában!, *vízpára áteresztés, csapadékvédelem*, a test *szellős* könnyű *öltöztetése* (nyáron) és a *por*, illetve a *rovarok elleni védelem*.

Folytatbarjuk tovább: eső elleni védelem (ma már zömében valamilyen szintetikával kent kelme) és valamilyen fokú lángállóság; *kopásállóság, szilárdság és könnyűség* bizonyos *ballisztikus védelem* és *kis súly*, valamint terjedelem, és így tovább, és így tovább.

A kiút ebből a helyzetből az, hogy a katonát egy sor *kiegészítő cikkel* kell ellátnunk, amelyek együtt, vagy külön-külön nyújtják a kívánt védelmet. Természetesen még így is tudomásul kell vennünk, hogy egy-egy ilyen védőcikk átmenetileg (viselése, alkalmazása idején) leronthatja bizonyos mértékben a neki ellentmondásos követelmény kielégítésének feltételeit, de az adott védelem és a jelentkező nemkívánatos hatás optimális, vagy *eltörhető* viszonya a *viselésben érdekeltek bevonásával* elméleti vagy kísérleti úton (csapatpróba) meghatározható.

A legegyszerűbb kiegészítő védőeszközök már régen ismertek, ilyen a *terep-színű lepel* és a *bőlepel*. A harczi gázok megjelenésével megjelent a *gázálarc* is. A különböző időjárási és klimatikus viszonyokhoz való alkalmazkodást *rétegesen felöltetű*, vagy levehető ruházattal oldjuk meg, míg a csapadék elleni védelmet többnyire külön ruhadarabok *esőgallér, vízhatlan lepel, köpeny* stb.) szolgálják. A különböző vegyi anyagok (gázok, folyadékok) ártó hatását van hivatva kivédeni az *összefgyvernemi védőköpeny*, míg a fej védelmét a szilánkok, repeszek és a lassú, kis tömegű lövedékektől az acélsisak látja el.

A láng, égés elleni védelemben jelenleg ott tartunk, hogy – a magasabb katonai vezetés által támasztott követelmények szellemében – első lépésként a harcokocsizó állományt tervezzük ellátni egy olyan, jellegében, formájában már kialakult *nem gyulladó és fékezetten szenesedő* anyagból készülő blúzzal és nadrággal (illetőleg a hozzátartozó kézvedővel) amely megvédi a katona ruházata a lángalobbanástól arra az időre, amíg elhagyja az égő harcjárművét, megfelelő távolságra kerül attól és le tudja rántani magáról a védőruhát. A meg-

felelő formájú, 1–3 másodperc alatt levehető ruha könnyű, speciális kikészítésű pamutkelemből már elkészült, most folyik csapatpróbája.

Felmerülhet a kérdés, hogy miért nem készül minden hadi- (gyakorló-) ruhadarab ilyen anyagból? Az ilyen ruházat költségességét nem tekintve (bár ez sem elhanyagolandó) alkalmatlan arra, hogy tartósan viseljük igen rossz fiziológiai hatása miatt. Az ipar idővel bizonyosan produkál olyan „lélegző”, tartósan viselhető anyagokat, amelyek megoldják gondjainkat, de erre még várni kell. Egyelőre meg kell elégednünk azzal, hogy az ilyen öltözetet – a fejjvédőhöz hasonlóan, a harckocsi tartozékának tekintve – a legveszélyeztetettebb helyzetben levők alkalmazhatják.

A lábbeliről... a követelmény világos! Legyen könnyű, de védje a lábat a mechanikai ártalomtól, „lélegezzen”, hogy szellőzzék a láb, de legyen abszolút vízzáró és hőtartó; rövid szárú, hogy kényelmesen lehessen mozogni benne, de hosszú szárú, hogy a méteres hóban is lehessen gázolni benne. Ilyen lábbeli nincs. De van egy világviszonylatban is kitűnő *bakancsunk!* És van már csúszásálló *gumicsizmánk.* Most már mindenestre a csapatokon múlik, hogy a különböző időjárási körülmények között, milyen lábbelit használnak.

Az eddigiekben vázlatosan áttekintettük azokat a követelményeknek az együttesét, amelyek végül is meghatározzák azt, hogy milyen is legyen a katonai ruházat? Most röviden nézzük meg, mennyiben elégíti ki a mi ruházatunk ezeket a követelményeket!

A rendeltetésbeli követelményeknél már szó esett az egyes öltözetek, öltözeti típusok rendszeréről. Itt összefoglalóan azt kell még megemlíteni, hogy az egyes öltözetek *logikusan egészítik ki egymást.* ami nemcsak az alkalmazás előnyeiben mutatkozik meg, hanem gazdaságos is, a már említett zavaró momentumok ellenére (a kimenőkabát, gyakorló célú is, a ht. állomány köznapis és ünnepi öltözetének keveredési lehetősége stb.

Hadi (gyakorló-) öltönyünk évtizedek viselési tapasztalatainak felhasználásával nyerte el mai jellemzőit. Méretválasztéka és szabása lehetővé teszi az állomány gyors beöltöztetését, mivel a zubbony alja a nadrágban, a nadrág alja a bakancsban végződik és a zubbony ujjja kézelős, ez egy bizonyos körbőségi méretcsoportnál 10–15 cm-es testmagassági eltérés is „kibír”.

E ruházat karbantartása (tisztítás, javítás) az MN TJÚ üzemenél rég bevált jó gyakorlattal történik. A modern színező-anyag (cgykomponensű indantrén olivzöld festék) és kikészítés következtében a fakulás és a világviszonylatban is elfogadható minimumra csökkent.

A tiszta pamut kopásálló kikészítésű szövet felületi sűrűsége (m^2 -súlya) 280 és 300 g között van, tehát tartóssági és némi mechanikai védelmet értve ideális. Szilárdsága megfelelő, jól mentesíthető a meglévő kialakult eszközökkel és szerkekkel, vizuálisan és infrával nehezen-közepesen felderíthető.

Mint alapruházati cikkek az egy, vagy két rétegben aláölthető *téli inggel és alsóval,* a mostmár korszerű könnyű, ún. szintetikus vattabundával készült *nadrágbéléssel* kiegészítve, megfelelő védelmet nyújtanak az időjárási viszontagságok ellen. Az új *hadi- (gyakorló-) kabát* (amely idén jut el a csapatokhoz) egy nyaknál, derékban, aljánál és ujjá aljánál jól zárható – és lazítható. Bélése ugyancsak szintetikus vattabundából készül, szellős, de jó hőszigetelő. A komplett kabát külső célzésekkel, kéziphentető zsebbel, felgombolható pisztoly-zsebbel, vízhatlan térképtasakkal, átgombolható lágyékvédővel méltó kiegészítője az

általános hadi- (gyakorló-) öltönyt és azzal együtt megfelelő védelmet biztosít. Szerkezete (hossza, zártsága) lehetővé teszi, hogy megjelenésével megszüntessük a harcocsizók külön ruhadarabját a pc. kabátot, mivel az új általános kabát kielégíti a harcocsizók speciális igényeit is.

Általános hadi- (gyakorló-) ruházatunk kielégíti a jelzett általános és különleges követelményeket. Színe alkalmazkodik a mi földrajzi zónánk *nyári* természeti színeihez. Talán az elgondolkodtató, hogy a korszerű háború egyrészt nem szorosan földrajzi helyhez kötött (nyílt füves tér, különböző árnyalatokból összeálló lombos, bokros, erdős, vagy akár városi, utcai, romos) háttérre, és nem egy bizonyos évszakra korlátozódik, tehát ki kellene dolgoznunk (esclg az érdekelt VSZ hadseregekkel együtt) egy *korszerűbb*, a tavaszi-őszi nyári nyílt terep háttérshínehez mintázati jellegéhez és egyidejűleg a városi romos háttérhez jobban igazodó *színi színösszetételű* (netán mintázati) színezési-festési megoldást.

A gyakorlóöltözet alapanyagainak kiválasztásánál a jelen ismeretek és körülmények között vallott elvünk az, hogy a testtel közvetlenül érintkező, vagy ahhoz közeli rétegek 100^0_0 -os pamutból készüljenek. Ennek megfelelően tiszta pamut a katona atlétája, inge, zubbonya. Kabátja, téli inge és alsója, ugyan nem tiszta pamut, poliészterrel, illetve poliamiddal kombinált, de ebben az esetben is úgy, hogy a kelme szerkezetén belül a test felőli oldalon a pamutfonalak dominálnak. Célunk mindezzel az, hogy a ruhadarabok égésekor, izzásakor a megolvadt szintetikus szálanyag ne égjen bele viselője bőrébe halálos sérüléseket okozva.

Az utóbbi időben mind a szocialista országok hadseregeiben, (Bulgária, NDK, Csehszlovákia stb.) és több jelentős nyugati hadseregben (USA, Kanada) terjed a *szintetikával* kevert szövetek (pamut-poliészter) alkalmazása a hadi-ruházat gyártásában.

Ezekben az anyagokban a poliészter (mint az ilyen célra legalkalmasabb szintetikus anyag) általában maximum 40^0_0 -os arányban fordul elő. Bár ez sem elvetendő szempont, de a szintetika alkalmazását nem elsősorban a pamut szálanyag hiánya, vagy takarékos felhasználása indokolja. A szintetikus szálanyag (a ruházati célra leggyakrabban alkalmazott poliészter *feljavítja a szövet egy sor tulajdonságát*; így: növeli szilárdságát, kopásállóságát, kihordási idejét, csökkeni a súlyát, száradási idejét, gyűrődékenységét. Mindezen jelzések alapján a jövőben minden bizonnyal nekünk is felül kell vizsgálnunk álláspontunkat. Együttműködve más érintett szakszolgálatokkal, a láng elleni védelem fejlesztési lehetőségeivel és eredményeinek tükrében ki kell dolgoznunk elképzelésünket a szintetikus szálanyagok fokozottabb mérvű felhasználásában. (E téren még nagyobb lehetőségeink vannak a nem ruházati jellegű felszerelési cikkek drága természetes alapanyagainak – elsősorban bőrök – kiváltásánál.)

A *repülő-hajózó öltözet* (amelynek fejlesztése most fejeződött be) *korszerű* formájú, szerkezetű, megfelel a repülés támasztotta különleges igényeknek, s mindemelllett *tetszetős* megjelenést nyújt viselőjének. Fejlesztésére hosszabb távon nem lesz szükség, legfeljebb anyagában (gyapjú-poliészter) lehet a jövőben változás, egy fiziológiailag jól elviselhető lángtól védő kelme kidolgozása esetén.

Az egyéb *különleges gyakorlóöltözetek* (repülőszereelő, eljőternyős, hadihajós) fejlesztése az általánosan ismert és a szakszolgálatok által szabott követelmények, illetve a rendelkezésünkre álló anyagok és technológiák figyelembevételével ebben az időszakban fejeződik be (jelenleg folyik a csapatpróbájuk), s így egy

hosszabb időszakra elnyerik szükséges, a sajátos követelményeket is kielégítő formájukat.

A sorállomány ellátása az új kimenőöltözettel most kezdődött meg. Mint említettük az új hadi- (gyakorló-) kabát szolgál (mint, ahogy ez eddig is volt) kimenő célra is, míg esztétikai állapota ezt megengedi. Az öltözet egyéb cikkei azonban jelentős változáson estek át. A nadrág korszerűbb szabású, a zubbony az eddigi „zakó” forma helyett a fiatalok által kedveltebb, úgynevezett „dzseki” formájú lett, aminek zárt ujjja alja és rövidebb szabása, szabályozható alja „jobban öltöztet”, vagyis jobban igazodik viselője alakjához. Az öltöny anyaga jó kopásállóságú, tartós, könnyen száradó és kezelhető-karbantartható poliészter-viszkóza.

A már régen korszerűtlenné vált (sokak számára nehezen viselhető) poliamid – nylon – ing végre kikerült a sorállomány öltözetéből. Helyette jó szabású, tetszetős, jól kezelhető pamut-poliészter anyagú inget kap az állomány, amelyet nyáron zubbony nélkül is viselhet egy tetszetős derékövvel.

A hivatásos és továbbszolgáló állomány hadi- (gyakorló-)öltözete, mint ismert, megegyezik a sorállomány hasonló rendeltetésű ruházatával. Egyéb szolgálati, ünnepi, zenész stb. ruházatáról szó esett a rendelkezésbeli követelmények áttekintésénél.

A hivatásos állomány nem hadi jellegű ruházatának darabjai (zubbony, nadrág, ing, ingblúz, pulóver, félcipő stb.) alakilag megfelelnek a klasszikus polgári férfi öltözet elemeinek azzal, hogy a *felhasznált anyagok, textíliák* meghatározott anyagúak és minőségűek.

Az öltönyök és kabátok (félcipő, köpeny) gyártásánál használt *fésűszövetek* három változatban, két minőségben készülnek. A könnyű szövetek 280 g/m^2 felületi sűrűségben. Nyári pantallók, öltönyök, a közepes súlyú (330 g/m^2) őszi-téli nehezebb öltönyök, a nehéz szövetből (400 g/m^2) felöltő és köpeny céljára szolgálhat.

Mindhárom szövet 2 változatban készül. Az egyik egy korszerű, jó kopásállóságú, éltartó és könnyen száradó poliészter gyapjú keverék ($55\%_0 - 45\%_0$), a másik egy tiszta gyapjú kelmesor. Meg kell itt jegyezni, hogy az elvileg $100\%_0$ -os élőgyapjú szövet kellemes megjelenése mellett, nem korszerű és a belőle készült ruhadarabok gondos viselési módot és mindennapos karbantartást igényelnek. Ilyen megfontolásból került sor arra a döntésre, amely szerint az állomány által többnyire vásárolt *konfekció öltönyök*, felöltők és köpenyek csak kevert kelméből készülhetnek.

Egyéb ruhadarabjaink anyaga (ing, ingblúz, ballon stb.) a magyar textilipar műszaki-technológiai színvonalát jelzi, és a ballonanyag gyártásánál felmerülő minőségi gondokat és állandó törődést leszámítva, egyenletes, jó minőségben készül.

Állományunk – mint a ruházatok viselője – ruházatát jól ismeri. Összevetve az egyénileg szerzett tapasztalatokat a cikkben ismertetett követelményekkel, ki-ki megítélheti a katonai öltözetek, és ezek egyes darabjainak milyenségét, minőségét, különösen akkor, ha mindehhez mellérendeli a karbantartás (a ruházat és lábbeli vasalása, tisztítása, illetve ápolása) milyenségét is.

Látnunk kell, hogy a háttérparok lehetőségein belül maximális mértékben igyekeznek kielégíteni a hadsereg ruházati igényeit, az általános polgári színvonalat meghaladó minőségben. Ugyanakkor azt is tudomásul kell vennünk – össz-

szes konzekvenciójával együtt –, hogy ruházati alap- és kollékanyagaink, színező és kikészítő szereink jelentős része nyugati vagy baráti *import*. Az anyagban a követelmények között nem kapott helyet a gyánthatóság, *gazdaságosság követelménye*, mivel ezek olyan általános érvényű követelmények, amelyeket minden termelő, gazdálkodó és ellátó tevékenységnél messzemenően figyelembe kell venni. Ezek a tényezők napjainkban különös erővel harnak és jelentős mértékben befolyásolják mind a fejlesztő, mind pedig az ellátó-gazdálkodó tevékenységünket.

A követelményekből is látható, hogy a katonai ruházat fejlesztése permanens folyamat, amelyet a haditechnika, valamint a ruházati anyagokat előállító háttér-*ipar* anyagainak, technikájának, eljárásainak a fejlődése vált ki.

1984-ben megkezdjük a következő tervidőszak fejlesztési munkáinak előkészítését. Módszerünk az, hogy a műszaki *fejlesztési szakbizottság* az ipari minisztérium, az érintett vállalatok és kutató-fejlesztő intézmények és természetesen a viselők bevonásával elemzi, értékeli magát a ruházati rendszert, az öltözeti típusokat és az egyes ruházati darabokat. Prognosztizálja a várható anyagi hátteret, meghatározza a kutató-fejlesztő vagy korszerűsítő munka irányát, célját. Az így meghatározott feladatokon kívül folytatjuk az olyan nagy lélegzetű tétákat, mint a *dinamikus antropometriai* (az emberi test mozgás közbeni) vizsgálatok elvégzése és gyakorlati alkalmazása a különleges (és általános) ruházatok kialakításánál, vagy a fiziológiailag elviselhető tulajdonságú, tartósan viselhető „lángálló” (fékezett égésű) textíliák kidolgozása stb. Célunk az, hogy az MN állománya minden tevékenységéhez, minden helyzetben a legmegfelelőbb formájú, színű és tulajdonságú öltözettel rendelkezzen.

Lépésváltás a Magyar Néphadsereg ruházati gazdálkodásában

dr. Bogdány Tamás őrnagy

A tervidőszak gazdaságpolitikájának kettős célkitűzése* egyértelmű hangsúlyeltolódást, egyszersmind intenzív kezdeményezőkézséget indukált a költségvetési gazdálkodás területén. A prioritásbeli átrendeződés abban az ingerhatásban jelentkezik, melyet a hatékonysági intézkedések évről-évre dagadó hulláma közvetít a gazdálkodó felé; míg a kezdeményezőkézség dinamizmusa a feszültségforrások gyorsabb felismerésében és a megoldások sokrétűségében ölt testet.

A társadalmi közös fogyasztásnak az a szelete, melyet védelemnek nevezünk nemcsak érzékeli a gazdaságpolitikai célok átértékelődését, hanem aktív részese is a célok elérését biztosító eszközrendszer újrafogalmazásának. Hogy a védelem céljainak struktúrájában nincs lényeges elmozdulás azt többek között az is bizonyítja, hogy a Magyar Néphadseregben 1983-ban is tovább folytatódtott a technikai és szervezeti fejlesztés. Ugyanakkor – és ez már a gazdaságpolitikai prioritásokból táplálkozik – rendszerbe lépő új technikai eszközök, fegyverrendszerek és szervezetek nem csak a harci képességet növelik meg, hanem a rendszer működtetésének minden oldalú biztosítása terén is értékes szellemi energiákat szabadítanak fel.

Az MN hadtápjá, mely a minden oldalú biztosítás több lényeges folyamatát integrálja, tipikus képviselője a gazdasági környezet által tevékenységében erősen befolyásolt szolgálatoknak. Arról a szervezetről van tehát szó, mely sajátos formában ugyan, de minden idegvégződésével kapcsolódik a társadalmi újratermelés folyamataihoz, közvetlenül is érzékelve azok esetleges működési zavarait, vagy egyensúlybeli problémáit.

Különösen nagyfokú nyitottsággal rendelkezik a ruházati szolgálat, mely termeltető, importőr, kereskedő, ellátó és szolgáltató egy „személyben”. Érzékenysége kétoldalú: feladatmegfogalmazói körébe ugyanis nem csak a technikai fejlesztés tartozik, hanem az állomány élet- és munkakörülményeinek követelményrendszere is. A két vetület egyszersmind bekapcsolja az iparág, a gazdaságirányítás és a pénzügy-politika gondjaiba, melyek viszont egyértelműen meghatározottak a gazdaságpolitika kettős prioritása által.

* Külgazdasági egyensúly javítása. Az elért életszínvonal megőrzése.

Az ország textiliparának általános helyzete több mint befolyásoló tényező az MN ruházati szolgálata számára, főleg a mai viszonyok között. Bizonyításra aligha szorul, hogy az általános ruházati ellátottság hogyan függ össze a textilipari termelőbázis nagyságával, koncentrátsági fokával és technikai fejlettségével. Főképp a fizetőképességgel hozható közvetlen kapcsolatba az a tény, mely szerint az állami felügyelet alá vont textilipar mintegy 40 milliárd forint** értékű produktumának 30%-a kerül exportra. A 70%-kal szemben – mely hazai igényeket elégít ki – minimális követelmény ma, hogy egyfelől belföldi alapanyagból ráplálkozzon, másfelől stabil színvonalú kínálat formájában kösse le a vásárlóerőt.

Egy dolog azonban a követelmény és megint másik az iparági adottság. Hazánkban a textilipar hagyományai egyidősek a termelés koncentrátságának tényével. Az 1960-as évek első felében végrehajtott centralizáció szervezeti formát kívánt adni a koncentrált termelésnek abból a célból, hogy lehetőség nyíljon az élenjáró technika alkalmazására, a berendezések jobb kihasználására, a termelés szakosítására, a kooperáció javítására, a szellemi kapacitás koncentrálására, a gazdaságos üzemeléshez szükséges üzemi szervezet kialakítására, valamint a termeléssorozat nagyságának növelésére.

A termelés hatékonyságában bekövetkezett kétségtelenül pozitív változások mellett a centralizáció azonban most már ellátási oldalról jelentkező feszültségek hozott felszínre. Amellett, hogy nem javult kellően az alapanyag-ellátás, a monopol helyzetben levő merev nagyvállalatok bizonyos fokig fékeztek a fogyasztói igényekhez jobban igazodó rugalmas termelést. Az összegzett hatás a ruházati hiánycikkek számának növekedésében kulminálódott.

Jelentősebb javulást a termelésben és forgalmazásban csak a mechanizmust követő textilruházati rekonstrukció hozott. A géppark rekonstrukciója és új szervezési elvek bevezetése nyomán nőtt a termelékenység és korszerűsödött a gyártmánystruktúra. Bizonyos területeken az új rendszerű gépek részaránya megközelítette a fejlett textiliparral rendelkező országokét. A rekonstrukciót minősítő lakossági ellátás színvonalában is tagadhatatlan javulás következett be. Mindezek ellenére sem állíthatjuk, hogy a textilipar egyértelmű közmegelegedésre végzi dolgát. Még a nagyvállalati formához – megrendeléseinek volumene és homogénebb összetétele révén – jobban kötődő Magyar Néphadsereg is igen gyakran beleütközik az iparági korlátokba. Összességében persze nem a vállalat nagyságrendje a lényeg, hiszen az esetleg csak felerősítheti a termékstruktúra váltás, az ármechanizmus és a jövedelemszabályozás ellentmondásait. Az exportképesség vállalati jövedelmezőségi elemként való szerepeltetése, a szabadáras termékek térhódítása, az importkorlátozással küszködő alapanyagellátás, az iparág külgazdasági- és cserearány érzékenysége olyan tényezők, melyek döntő többsége vitathatatlanul összefüggésbe hozható a gazdaságpolitikai prioritásokkal, ugyanakkor a néphadseregi szükségletek kielégítését igen gyakran vállalati alku tárgyává teszi. Az alapanyagellátás hagyományosan importigényes, ahol a gyapjú- és gyapotbehozatal túlnyomórészt dollár relációban bonyolódik. Az importot kiegyenlíteni hivatott jelentős készáru-export ugyanakkor a belföldi ellátásban okoz időnként feszültségeket. Ha mindezt összekapcsoljuk a monopol helyzetű hazai nagyvállalatok szelektív iparpolitikai rörekvéseivel, akkor a mérleg másik serpenyőjében levő belkereskedelem gond-

** Termelői áron számítva.

jai is érthetővé válnak, hiszen manőverezési lehetőségeit ugyancsak leszűkíti egy kiterjedt, rugalmas kisipari háttér hiánya és az import készáru behozatalt korlátozó szűkös devizakeret.

Mellékesen kívánom megjegyezni: megérték a feltételci a néphadseregivállalati kapcsolatrendszer korszerűsítésének. Az egyre erőteljesebben nyereségorientációra és export-érdekeltségre épülő vállalati gazdálkodás, mely a társadalmi tulajdonformák mind sokszínűbb palettáján helyezkedik el nem sors-csapás, hanem a fejlett szocializmus egy előrchaladottabb formájának előfutára. A tervurásítás kétségtelenül kényelmesebb és egyszerűbb megoldási formáinak nosztalgikus idézgetése a Magyar Néphadseregben is csak hasznos energiákar fecsérrel el. Kezdeményezőbb és manőverezőképesebb áruforgalmi politikával, szervezettebb piaci jelenléttel, a versenyképes termék néphadseregí adaptációjának igényével és a vállalati érdekeltégi rendszerre történő pénzügyi ráépüléssel kell biztosítani alapvető szükségleteink maradéktalan kielégítését a vállalati szférában.

Talán sikerült érzékeltetni azoknak a – gazdasági környezetben gyökerező – gondoknak egy részét, melynek közepette az MN ruházati szolgálara – a HH-clvtárs döntéseinek megfelelően – megkezdte az új öltözeti cikkek gyártását, illetve az 1984-ben induló ellátás készlethátterét biztosító termelés felfuttatását.

Az egyes cikkeknel – pl. a 82 M egységes kabátnál – jelentkező kapacitásbeli és alapanyaggonddokar csak súlyosbította az a kiszolgáltatottság, amelynek ároldalról volt kitéve a megrendelő. A növekvő árak arra kényszerítettek bennünket, hogy tüzetesen felülvizsgáljuk fizetőképességünket és gazdálkodásirányításunk hatékonyságát. Az öltözeti rend korszerűsítésével párhuzamosan, tehát napirendre került a csapatgazdálkodás átfogó értékelése. Az elemző munka eredményeként a szolgálat vezetése kettős következtetést vont le:

- a funkcionáló teljes körű pénzgazdálkodás koszerű és jól működő mechanizmus és úgy tűnik, hogy gazdálkodásirányító és szervező munkánk legértékesebb tartaléka e rendszer további kiterjesztésében rejlik;

- a felszínre került ellentmondások a tervezés és szabályozás folyamataiban gyökereznek és a csapat, illetve központi gazdálkodás időnkénti egyensúlyi zavaraiiban öltenek testet.

A tervezés jelenlegi gyakorlata – de főleg az illetményfelszámítás – olyan helyzetet idézett elő, amely kísértetiesen hasonlít népgazdaságunk 1979 előtti állapotához. A csapatok indokolatlanul magas pénzeszközöket koncentrálnak, miközben a központi gazdálkodás – a sokszor mesterségesen felszított hiányjelenségek felszámolásának szándékától vezérelve – évi 30–40 millió forinttal eladósodik.

A tapasztalatok arra engednek következtetni, hogy a laza illetményfelszámítás fegyelemnek szinte állandó kísérő jelensége a felszámítás jogszerűségének figyelmen kívül hagyása. Mikor a katonai szervezetek a jogcímelek számadatai között nem jellemzőket is feltüntetnek, egyértelműen jogtalan pénzügyi előnyhöz jutnak, ugyan úgy mint a kettős felszámítás tipikus eseteiben (csapatpihenőkre a SZÜI mellett a katonai szervezet is felszámol). Külön kiemelésre méltó – mivel a központi gazdálkodás pénzügyi zavarainak közvetlen előidézője – az áthelyezés, vezénylés vagyon téren történő követésének elmulasztása. Miről van szó?

Mikor a katonát áthelyező alakulat felszámolja az áthelyezett „A” komplettét, a csökkenő ellátási feladatnak megfelelően csökkentenie kellene vagyonát az áthelyezettre eső utnápótlási illetményrésszel. Vezénylés esetén a fogadó alakulatnak a hozott anyag értékét is figyelembe kellene vennie, hiszen gyarapodott a vagyona. Összességében a pénz- és anyagbeli vagyónrészek elszakadnak az ellátási feladattól és ez a szakadás kettős ellátás formájában jelenik meg. Mind ez ideig a felsőszintű gazdálkodó viselte a fenti ellentmondás pénzügyi következményeit.

A ruházati szolgálat az egyetlen ágazat, ahol a szabályozó rendszer különbséget tesz a lehívott illetmény és az elkölthető pénz között. Lehet polemizálni a megoldás előnyeiben és hátrányain, egy azonban tény: az okosan gazdálkodó ruházati szolgálat vezetőnek biztosítja a tartalékolás széles körű manőverezés... stb. lehetőségeit. Talán a szaktszint képzés hiányosságaira is utal, hogy a két fogalom nem kellően tisztázott a szakágvezetők fejében. Az viszont már a központi szféra erőforrásait érintő tény, hogy ez a hiányosság általában a csapatok fedezet nélküli vásárlásába torkollik. A példa akkor tipikus, amikor a katonai szervezet jól-rosszul felszámítja az illetményt és jóváhagyatja, majd a fogyást nem tartja nyilván. A költségvetési tervjavaslat visszaigazolásokor kapott x millióból az előljáró 5^0_{10} -ot tartalékképzés címén megvon, így a gazdálkodónak ténylegesen $x - 5^0_{10}$ pénze van. A gyakorlatban azonban az elvont pénzt igen gyakran visszailletményesíti és x milliót költ el. Tehát az 5^0_{10} -ot a katonai szervezet is és az előljáró is felhasználhatja, vagyis ugyanazt a pénzt kétszer költik el. Remélhetőleg sikerült érzékeltetni a központi gazdálkodás illetményoldalról történő eladósodásának folyamatát.

Készletgazdálkodási oldalról ez a tendencia további erősítést kap. A készletképzést szabályozó minimum-maximum mutatórendszerrel az volt a célunk, hogy a csapatok készletező tevékenységét behatároljuk és az optimális szint felé tereljük. Mivel a gyakorlatban főleg a maximális mutatóknak van szerepe, az etről való eltérést szándékoztunk a csapatokkal kimunkáltatni a gazdálkodási tervben. E tevékenységet a készlettervezés fő vonulatának is nevezhetjük, mert – az MN szintű maximális készletmutatók adaptálása érdekében – a helyi sajátosságok készletvonzatának kimunkálását célozza.

Mivel a ruházati szolgálat vezetők egy részében nem tudatosul ennek a tervezési mozzanatnak a fontossága, a készletképzés- és gazdálkodás sok esetben mechanikussá, rugalmatlanná, befolyásolhatatlanná és öncélúvá válik. Ezek a jegyek pedig az optimális készletszintre való törekvés legklasszikusabb, egyben a csapat szféra készletgazdálkodásának szubjektív korlátjai.

Ha a katonai szervezetek indokolatlanul magas készleteit (mint lekötött pénzeszközöket) összekapcsoljuk az előbbiekben vázolt szabályozási problémák hatásaival, akkor levonhatjuk azt a következtetést, hogy – mivel a központi tartalékforrások egy jelentős része mozdulatlan készletek formájában a csapatgazdálkodási szférában akkumulálódik – a két gazdálkodási terület között a „vérátömlesztő” szerepet játszó pénzmozgás „tőkchiány” miatt erősen korlátozott.

Úgy hiszem, sikerült érzékeltetni azokat a legnyomasztóbb gondokat, melyek a csapatgazdálkodás tervezése és szabályozása oldaláról feszítik a ruházati gazdálkodást.

A tervezési metodika és a szabályozó rendszer felülvizsgálatát követően a tennivalók közelebbi és távolabbi célkitűzések körül csoportosultak. Közé-

lebbi feladatként fogalmazódott meg a központi és csapatgazdálkodási szféra közötti pénzügyi egyensúlyzavar felszámolása, távolabbi célkitűzésként pedig a feladattervezést anyagi érdekeltiségi rendszerrel összekapcsoló korszerű gazdálkodási mechanizmus megteremtése.

Ma már az illetmények számvetésénél a rendező elv a felszámítás és elszámolás egyértelmű elhatárolása, valamint a jogcím számadatok – tervezhetőség szerinti – differenciálása. Ennek lényege, hogy a biztonsággal tervezhető jogcím számadatokat a felszámításkor tervezzük (például a tényleges és súlyozott átlag létszámot a pénzügyi tervlétszámra alapozva), míg az év során felmerült és igazolható többletfeladatokra a pótelőirányzat igénylésnél hívható le illetmény. Amennyiben a többletfeladatok mögött nem áll kellő mértékű illetményfedezet, akkor egy újszerű pénzbiztosítási konstrukció lép előtérbe, mely egyszerűen az ún. változó feladatokat finanszírozza.

Parancsoló szükségszerűséggé vált, hogy a szakági feladatokat – a katonai szervezet alaprendeltetéséből fakadó tevékenységek alapján – osztályozzuk. Ennek során az alaprendeltetéshez közvetlenül kapcsolódó és folyamatosan felmerülő feladatokat egyértelműen elhatároltuk az alapfunkcióhoz közvetve kapcsolódó, vagy azt módosító tevékenységektől és az utóbbiakat „változó feladatok” névvel illetük. Nos, az állandó és változó feladatokat finanszírozás szempontjából is elkülönítettük. A viszonylag állandó feladatok fedezetét a szokásos pénzügyi csatornán, míg a változó feladatok forrás-szükségletét egy más típusú pénzügyi konstrukción keresztül biztosítjuk a katonai szervezetnek, mely az előjáró seregtest által képzett tartalékból és a felsőszintű gazdálkodó célhitelezési lehetőségeiből táplálkozik. Amennyiben tehát a katonai szervezet nem rendelkezik az igazolható többletfeladat fedezésével, a tartalék és célhitelezési lehetősége veszi át a finanszírozás feladatát.

Szót kell ejnünk a feladat elmaradásról is, mely szigorú előirányzat lemondási kötelezettséggel jár. Gyakorlatilag a negatív illetményegyenleggel induló katonai szervezet gazdálkodását erősen szankcionáljuk a jövőben. Meg kell értetnünk a szakállománnyal, hogy a negatív illetményegyenleg és a felhasználható pénz egymást kizáró kategóriák a gazdálkodásban.

Néhány gondolat az elszámolásról: a katonai szervezetek a gazdálkodási év végén a ténylegesen felmerült ellátási feladatoknak megfelelően illetményükkel elszámolnak. Végeredményben egy általános pénzügyi korrekcióról van szó, melynek során az ún. Elszámolási kimutatásban összevetik a tervezett és tényleges jogcím számadatokat és az adódó pozitív, vagy negatív illetményegyenleggel módosítják az illetménymaradványt. Amennyiben pozitív a költségvetési tételenként összesített illetményegyenleg – és az előjáró a többletfeladatok által indokolt keretet nem, vagy csak részben biztosította – az illetménymaradvány az egyenleg összegével, illetve a nem biztosított előirányzatnak megfelelő hányaddal növelhető.

A készletgazdálkodásban jelentkező zavarok kényszerítették ki – első lépésként – a fenntartási és nem csökkenthető készletek szigorú elkülönítését. Az a célunk, hogy optimális iránymutatók kidolgozásával segítsük a katonai szervezet feladatbéli sajátosságainak helyi készletarányokban való reális viszonyulását.

Alaplépésekről van tehát szó, melyek – szigorúságuk ellenére – magukban hordozzák a rugalmasságot és a pozitív gazdálkodási szemléletet. Minimális

elvárásunk az új szabályozóktól, hogy az illetményfelszámítások realisabbakká váljanak, valamint, hogy megnő a seregtestek tényleges gazdálkodás-irányító szerepe.

A hivatásos és továbbszolgáló állomány ruházati ellátásának a közelmúltban módosított rendszere mitegy negyedszázados múltra tekintett vissza. Tiszthelyetteseink, tiszthelyetteseink öltözeti képe tetszetős, az állomány ruhatára praktikus és minden tekintetben megfelel a korszerűség diktálta követelményeknek.

A fedezet folyósítása huzamos ideig működő rendje azonban – mely a vásárló oldaláról a ruházati könyvben öltött testet – az utóbbi években olyan feszültségek forrásává vált, mely egyértelműen a korszerűsítés szükségességét vetette fel.

Az időközben napvilágot látott HM utasítás és MNHF-i intézkedés öt tartalmi pillérre helyezte a hivatásos és továbbszolgáló állomány illetményfolyósításának *korszerűsített rendjét*:

- az adminisztráció csökkentése és a gépi adatfeldolgozás bázisának megteremtése céljából 1984. január 1-től a ruházati könyvet – évenként más-más színű – vásárlási utalványfüzettel váltottuk fel, melyben az előnyomtatott keretösszeg nem növelhető. Illetmény előrehozás esetén tehát a következő évre érvényesített füzetét kapja meg az igényjogosult. Az előrehozott illetmények és az arra vonatkozó időszak árainak összhangját van hivatva biztosítani az ártótlékolás rendszere;

- a ruházati illetményt december helyett – a költségvetési évvel egyezően – január első napjaiban folyósítjuk a vásárlócrök egyenletesebb terítése érdekében;

- mivel az utalványt 100 Ft-on aluli összegre nem lehet kiállítani, a kisebb értékű vásárlásokra, illetve az egyenruházat karbantartására készpénzt fizetünk ki az igényjogosultaknak ruházati illetménye terhére;

- a ruházati illetménymaradványok felhalmozódásának mérséklése céljából kimondtuk a tárgyévi maradványok három év eltelte utáni elévülését;

- a pályakezdő tisztek, tiszthelyettesek első évben jelentkező szükségleteinek fedezeti oldalát kívántuk erősíteni, mikor az alapfelszereléskor kiadott cikkek körét, egyúttal a 3 év 5 hónapra szóló ruházati illetményt egy évi utánpótlási illetmény szintjére csökkentettük.

Napjainkban túl vagyunk az áttérésen, sőt néhány általánosítható tapasztalatról is számot tudunk adni. Az előkészítés során *az áttérés négy kritikus pontjával számolhatunk*:

1. A ruházati illetményfolyósítással és elszámolással kapcsolatos feladatok a pénzügyi szolgálattól véglegesen a hadtápszervhez kerülnek át, tehát biztosítanunk kell a végrehajtó ruházati állomány maximális felkészültségét és a zökkenőmentes együttműködést az átadó pénzügyi és az átvevő ruházati szolgálat között.

2. Az áttérés szakszerűsége az új rendszer indításának minősítő tényezője. Megkülönböztetett jelentőséggel bír tehát a ruházati könyvek alapos ellenőrzése, pontos számszaki zárása, valamint a maradványok és előrehozott illetményfelhasználások pontosítása. E feladatok végrehajtása a pénzügyi szolgálat részéről megfontolt és pontos adminisztrációt, a ruházati szolgálat részéről pedig magas szintű szakmai felkészültséget követel.

3. Kiemelt szakmai feladatot ró a ruházati állományra az igényjogosultság ellátási időszakonkénti csoportosítása, az előrehozott felhasználások új illetményszintre történő ártértékelése, valamint az alapfelszerelési időszakra és a továbbszolgáloi évekre érvényesített keretösszegek reálértéken tartásához szükséges maradvány-kiegészítések pontos végrehajtása.

4. Az áttérés tudati korlátjai közül elsősorban az állomány ruházati könyvhöz kapcsolódó érzelmi kötődését kell szemléseíteni; a szakállománynál pedig biztosítani szükséges az új rendszer – meggyőződésen alapuló – befogadását.

Az áttérés mintegy 60%-os végrehajtása során szerzett tapasztalatok igazolták a várható problémákra vonatkozó előrejelzéseket.

A gondok túlnyomó része szubjektív tényezőkből adódott. Úgy tűnik, hogy a hadtáp (ruh. szolg.) szervek – a megfelelő időben kiadott intézkedések és átfogó kiképzés ellenére – sem voltak képesek hibamentesen eleget tenni az új feladat- és hatáskörnek. Az előírások és összefüggések hiányos ismerete – több esetben önkényes értelmezése, módosítása (mellőzése vagy túlszervezése) – kisebb mérvű torzulásokat idézett elő a végrehajtásban. További nehezégek forrásaként kell megemlíteni a ruházati könyvek ellenőrzésében bekövetkezett hiányosságokat, de felerősödtek a korábbi illetményjövávairási előírások szabálytalanságaiból, a tévedésekből és gondatlanságból eredő negatívumok hatásai is.

Az áttérés ütemének, folyamatának – helyi sajátosságokkal nem indokolható – megváltoztatása a tervezettnél nagyobb mértékben korlátozta a vásárlási lehetőségeket. A nem kellően körültekintő előkészítés a szakállomány számára jelentős többletmunkát, a jogosultaknak pedig indokolatlanul bosszúságot okozott. Érdemes kiemelni nébányat a jellemző rendellenességekből, hiányosságokból. Többször találkoztunk olyan jogtalan felhasználásokkal, melyek a ruházati könyv keretösszeg nyilvántartásának számszaki hibáival, valamint az alapfelszerelők – előírástól eltérő – illetmény-jövávírásával, ellátottságuk rossz meghatározásával magyarázhatók. A továbbszolgálók ruházati illetményjogosultságának helytelen értelmezéséből is számos probléma fakadt. A készpénzkifizetés mechanikus általánosítása (a szabályzat kp. kifizetésre általában csak a tárgyévi utánpótlási illetményből nyújt lehetőséget) jó néhány esetben jogtalan készpénzkifizetéseket eredményezett. Bosszantó apróság, de az illetményjogosult és a bolti eladó egyaránt kényelmetlen helyzetbe került a hiányosan vagy hibásan érvényesített ruházati vásárlási utalványfüzettel. Az áttekinthetőséget gátolták az olyan esetek, mikor az előrehozott, vagy túllépésből származó illetményfelhasználások – 1984. évi utalványfüzerben végrehajtott – elszámolásakor elmaradt a megfelelő összegű vásárlási utalvány kiállítás és bevonása.

A felsorolt problémák egyike-másika szinte minden katonai szervezetnél előfordult. Ennek ellenére le kell szögeznünk, hogy összességében mind a pénzügyi, mind a hadtápszervek előrelátható megfontoltsággal és elismerésre méltó módon hajtották végre az illetményfolyósítás új rendjére történő átállást.

Nem lenne teljes a kép, ha nem szólnánk a szabályozó alkotási munka nehézségeiről és a szabályozás ma már érezhető hézagairól.

A kidolgozó munka módszerét a keretszabályozás ismert metodikája képezte. Csak a tendenciaként ható folyamatok befolyásolására vállalkozhattunk, a jelenség szintű elemek – még akkor is, ha azok reálisan tükröznek bizonyos helyi sajátosságokat – nem kaphattak kiemelt hangsúlyt a folyamatszabályozás során. Egyébként is, a túlzott részletezés legalább olyan és annyi veszélyt rejt

magában, mint a nagyvonalú általánosítás. Az alapszabályok lényegüket tekintve alig változtak. Egy-két eddig is ismert fogalom vált érthetőbbé és konkrétabbá (pl.: az ellátási időszakok) és néhány új előírás lépett hatályba (pl.: az érvényességi és elévülési határidők). Az egyedi esetekre gondolva, az áttérés időszakában hatékony felvilágosító szolgáltatást szerveztünk, mely – tapasztalataink szerint – eredményesen töltötte be szerepét. A tapasztalatcserék során hiheterlennek tűnő gondok merültek fel. Találkoztunk például olyan igényjogosulttal, aki három éve nem részesült ruházati illetmény ellátásban, vagy az áttérés során derült ki, hogy a jogosult évekkal cselőtt elvesztette a ruházati könyvét és nem jelentette be. „Sajátos” értelmezést kapott a 100 Ft-on alul vásárlást tiltó jogszabály akkor, mikor például 1960 forint térítési összeg esetében 1900 Ft-ot utalvánnyal, 60 forintot pedig készpénzzel egyenlítet ki a jogosult.

A hivatásos és továbbszolgáló állomány illetményfolyósítása korszerűsített rendszerének néhány hónapos működése még nem tesz lehetővé átfogó értékelést, azt azonban már látjuk és érezzük, hogy a katonai ruházati boltokban csökkent a vásárlási idő, a forgalom pedig egyenletesebbé vált.

Befejezésként szeretnék utalni arra, hogy a Magyar Néphadsereg ruházati szolgálatában folyó „műhelymunka” nem egyfajta – korszerűsítési lázban égő szakember-csoport által favorizált – kampánysorozat, hanem a gazdaságirányítás – társadalmi igényt tükröző – korszerűsítésének integráns része. E hosszabb lélegzetű tevékenység homloktercében továbbra is a szolgálat alaprendeltetésének javítása áll, melynél másodlagos, de igen erőteljes célkitűzésünk, hogy ellátási és gazdálkodási rendszerünket a közgazdasági környezet új feltételrendszerének is megfeleltessük.

Az MN Ruházati Ellátó Központ 10 éve

Ujvári Mibály őrnagy

Az MN Ruházati Ellátó Központ, mint a szolgálat középirányító szerve 1983-ban ünnepelte fennállásának 10. évfordulóját. Az eltelt időszak rövid epizód csak a történelmi távlatokhoz képest, de arra feltétlenül elegendő, hogy reálisan megvizsgálható legyen a szervezet által eddig végzett munka, működésének minősége és hatása az MN ellátásának színvonalára.

A szervezet létrehozásának időszakában az egyre növekvő feladatok és a meglévő szervezetek között, valamint az irányítási rendszeren belül megbomlott az összhang és belső feszültségek keletkeztek. A felszínre került problémák miatt szükségessé vált úgy a gazdálkodási rendszer, mint a szervezeti, vezetési struktúra fejlesztése is. A felső vezetés a célt a teljes körű pénzgazdálkodás bevezetésében és szervezeti vonatkozásában – az Ellátó Központok megalakításában jelölte meg.

Az új szervezeti formában a gazdálkodási kapcsolatok és események a két végpont között közvetlenül valósulhatnak meg a kereskedelemben korábban kialakított fogyasztó (felhasználó katonai szervezet) és ellátó, anyagbiztosító (ellátó központ) kapcsolati modellnek megfelelően. A közvetlen kapcsolat mellett lényeges körülmény, hogy a szervezeten intézkedési körén belül történik minden lényeges gazdasági esemény, az új cikkek kifejlesztésétől az elhasználandó készletek kivonásáig.

Nagyjelentőségű tény, hogy a központ létrehozása nagyban mentesítette az MN Ruházati Szolgálatfőnökséget a nagyszámú alárendelt szervezeti elem közvetlen vezetésének gondja alól úgy, hogy az új alárendeltségben nemcsak egy szervezeti összevonás, hanem egy tartalmi átalakulás is megkezdődhetett. Az új rendszerben egy kézben összpontosul az ipari beszerzés, ugyanakkor külön szervezet végzi a kereskedelmi jellegű (csapatellátási) és kiskereskedelmi (KRB ellátási) tevékenységet. Szélesebbé és átfogóbbá válik az ellenőrzési tevékenység úgy a minőségellenőrzési, szolgáltatási, mint a csoportellenőrzési területen.

Egységcs rendszerben valósul meg az anyagok kivonása – alapvetően az MN TJÜ technológiai folyamatába épülve. A fejlesztési és minőségvédelmi tevékenység módosul és nyitottabbá válik a kapcsolat és együttműködés a polgári kutató- és minőségellenőrzési intézetekkel.

Egy évtized elteltével felvetődik a kérdés – hogyan, milyen szinten valósultak meg a központ létrehozásakor megfogalmazott tervek, célkitűzések? Milyen mértékben tudta megvalósítani az MN REK egyfelől a vezetés elvárásainak, másfelől hogyan tudta végrehajtani az egész Magyar Néphadsereget érintő feladatait?

Úgy gondolom, hogy nyugodt szívvel állíthatom – és ezt az előljárói értékelések is bizonyítják –, hogy az MN REK az első évek bizonytalankodása,

útkerécsése, összekovácsolódása után egyre inkább betölti szerepét az MN anyagbiztosítási rendszerében és összességében a kitűzött céloknak megfelelően működik.

A szervezet módosulása

Az intézet fennállása óta két jelentős szervezeti változás történt. Az 1979. évi módosítás bővítette feladatainkat úgy, hogy a feladatnövekedés létszám-csoportosítással együtt valósult meg.

A hadiruházati ellátó szervezet az MN HTP Központi „M” Törzs alárendeltségéből került az MN REK állományába. A szakmai és szolgálati alárendeltség, így egy kézben valósulhat meg és a szakági felelősség elve is egyértelműen érvényesülhet az új keretek között. A hadiruházati ellátási feladatokat az MN REK – az alárendelés – óta folyamatosan, zökkenőmentesen, eredményesen oldja meg, annak ellenére, hogy már több nagyjelentőségű szervezetszervezmódosulással kapcsolatos ellátási feladatot kellett végrehajtani.

Az 1983 augusztusi szervezeti változások létszámcsökkentéssel együttesen kerültek bevezetésre központunknál. Így a szervezeti módosulások részben a célszerűség, de inkább a szükségyszerűség következményeiként jelentek meg az állománytáblákban. Az új felállásban az áruforgalmi osztályhoz kerültek a számviteli feladatok, a fejlesztési és átvételi osztrály összevonásából létrejött a fejlesztési és minőségellenőrzési osztály, az ellenőrzési és az üzemi átvételi alosztály összevonásából létrejött az átvételi és ellenőrzési alosztály. Nőtt a szervezet feladatainak a köre a mozgósítási és hadiruházati ellátó alosztály területén is.

Az ellátó központ alárendelt intézetei szervezetében lényeges változás nem történt.

Az MN KRAR-nál a hosszú idő óta fel nem tölthető polgári helyeket sorállományú beosztásokra módosították, így a fizikai állomány felfrissítése, a nehéz fizikai munka egy részének megosztása megvalósulhatott, a meglévő állomány leterhelése némileg csökkent.

Fejlesztés és minőségvédelem

Az MN REK megalakulásakor az volt a cél, hogy a fejlesztési (kutató) tevékenység népgazdasági bázisra kerüljön áthelyezésre, miután ezidőtájt létrejött a műszaki fejlesztés és tudományos kutatás ágazati integrációja. Azt várta a vezetés, hogy a ruházati ipar legújabb termékeit, fejlesztési eredményeit szükség szerint tudja adaptálni a katonai sajátosságoknak megfelelően. Az MN REK fejlesztési apparátusa – a tervezet szerint – szűkebb profillal működött volna és a rendszerítési döntések előkészítése mellett a dokumentációk kidolgozása, karbantartása szerepelt fő feladatként. A szervezet felépítése is ennek az elgondolásnak felelt meg, mivel fejlesztési és dokumentációs alosztályokat foglalt a fejlesztési osztály magában.

Az eltelt idő egyértelműen bizonyította, hogy a feladatok szerinti tagozódás nem felel meg az elvárásoknak, így a későbbiekben a szakmai tagozódásra (konfekció, textil, lábbeli) kellett visszatérni úgy, hogy az átszervezés során az osztály feladata a minőségvédelmi tevékenységgel is bővült.

A kutatás-fejlesztési feladatok népgazdasági bázison történő elvégzése csak részben valósulhatott meg, mivel részükre a kutatóintézetek csak alapanyagok

vonatkozásában végeztek alapkutatásokat. Az alapanyagok kiválasztását követően a formaminták elkészítését, továbbfejlesztését az osztály állománya végzi a katonai sajátosságoknak és igénybevételi követelményeknek megfelelően. A fejlesztés során olyan jelentős programok valósultak meg, mint a tisztí finomkonfekció, ballonkabátok, a hadi- (gyakorló) ruházat, különleges ruházatok, kimenő ruházati cikkek, sportruházati cikkek, katonai középiskolás ruházat, többrendeltetésű hálósák, őrruházat, főiskolai hallgatói ruházat fejlesztése, gyártáselőkészítése és gyártásának ellenőrzése. A felsorolás csak a legfontosabb fejlesztési témacsoportokat tartalmazza, az elvégzett munka a cikkek lényegesen szélesebb skálájára terjedt ki. Megállapítható, hogy az elmúlt 10 év műszaki fejlesztési szempontból egy intenzív periódust jelentett, melynek keretében az öltözeti rendszer jelentős mértékben korszerűsítésre került és hatásaként érezhetően javult az állomány öltözködési színvonala.

Az osztály a fejlesztési munkával összhangban végezte az átvételi és minőségvédelmi tevékenységét. A vállalatoknál az átvételt egyedi átvételi (kicmelt cikkek), tételes átvételi (nagy mennyiségben gyártott cikkek) és matematikai-statisztikai átvételi (egyéb cikkek) módszerrel végezték alapvetően. Az utóbbi két évben ugyanakkor egyre nagyobb volumenben érkeztek be olyan cikkek, amelyeket a gyártók saját vállalati MEO ellenőrzés után, minőségi garanciát vállalva juttatnak el tárintézetünkhez. Ezzel egyidejűleg nőtt a műszaki szakembereink által az üzemekben végrehajtott gyártásközi ellenőrzések száma, a beszállított tételek laboratóriumi vizsgálatának mennyisége.

A „klasszikus” átvételi módszerek aránya az utóbbi időszakban mérséklődött, mivel csökkenő létszámmal, egyre nagyobb mennyiségű, szélesebb skálán mozgó anyagféleséget kell azonos idő alatt átvenni. A szállító vállalatok és az ipari vertikumban elhelyezkedő alapanyag-termelő üzemek száma – egyre több vidéki telephellyel – nőtt, mind nehezebb feladat elé állítva az átvételi apparátust. A fokozódó feladatok és a meglévő szervezet közötti feszültség alatt olyan helyzet keletkezett, hogy változtatni kellett az eddigi gyakorlaton. Ezt szolgálta a minőségvédelmi és fejlesztési szervezet állományának összevonása, másrészt az új átvételi és minőségvédelmi módszerek bevezetése is. A módosításoktól, változtatásoktól a jövőben ezirányú gondjaink enyhülését várjuk.

Áruforgalom helyzetének alakulása

Az MN Ruházati Ellátó Központ által forgalmazott anyagok, áruk értéke az elmúlt 10 év alatt megduplázódott és 1981-ben már elérte az 1,2 MD Ft-ot. Az ellátásban szereplő cikkek köre meghaladta az 1200-at, a szállító és alapanyaggyártó vállalatok száma 180, a méretes szolgáltatást nyújtó szövetkezeteké az 50 körüli számot éri el.

1977-től ellátjuk a MALÉV, 1978-tól a Vám- és Pénzügyőrség, 1982-től a BM Határőrség, 1984-től a BM Kormányőrség állományát a kétoldalú tárcaközi szerződések alapján. Biztosítjuk az MN ht., tsz. és sorállományának, katonai tanintézetek hallgatóinak, a tartalékos hadkötelesek meghatározott részének ruházati (hadiruházati) szükségleteit.

Ellátjuk a katonai szervezeteket a ruházati szolgálathoz tartozó felszerelésekkel, nyomtatványokkal és egyéb cikkekkel.

A fontosabb területek és adatok felsorolása is illusztrálja azt a hatalmas fejlődést, feladatnövekedést, amely az MN REK munkájában bekövetkezett

az elmúlt években úgy, hogy némileg csökkenő létszámmal kellett megoldani a feladatokat.

Természetesen ez nem ment és ma sem megy feszültségek nélkül, mivel ilyen nagyságrendű tartalékokkal nem rendelkezünk. A gondok enyhítésére ezért több módosítást kellett – elsősorban az alaptevékenység területén – bevezetni.

A MILTEX társulás keretén belül az MN REK vezetésével kerülnek koordinálásra, egyeztetésre a fegyveres testületek éves igényei, valamint a fontosabb alapanyag- és késztermékgyártó vállalatok kapacitásai. A tervezés, a gyártási ütemek, az alapanyag-szükséglet egyeztetés elősegítette a biztonságosabb ipari háttér kialakulását, olyan helyzetben, amikor az importkorlátozások és más gazdasági problémák miatt az iparvállalatok szállítási készsége általában csökkent.

Jelentős mértékben át kellett szervezni a csapatellátást. A korábbi évi két ütemű ellátást a gyakorlatilag folyamatos, több ütemre bontott ellátási rend váltotta fel, amelyben a teljes évi munkanapokra programozott kiszállítás folyik. A csapatellátásba fokozatosan bevontuk az MN KRAK mellett a vidéki raktárainkat is.

Megteremtettük a nyomtatványellátás feltételeit a debreceni raktárunknál is, így az ellátási feladat már két intézet között oszlik meg. Nagyobb mértékben alkalmazzuk – elsősorban takarékosági okokból – a vasúti és konténeres szállítási módszereket. Megtervezjük a csapatok használt készleteinek beszállítását, feldolgozását és cseréjét. Megteremtettük a központi sátorjavítás feltételeit. Megkezdődött a raktározás és anyagmozgatás korszerűsítése érdekében egy átfogó program előkészítése, illetve részbeni megvalósítása.

Az MN REK tehát sajátos helyet tölt be részben az MN, részben a fegyveres testületek anyagbiztosítási rendszerében, kapocs a termelő és a fogyasztási szféra között. E mellett az MN Textiltisztító és Javító Üzemben működő üzemi átvevői hálózata útján érdekvédelmi tevékenységet is folytat. Az üzemegységeknél települt átvevő vonja ki a rendszerből az elhasználódott készletek többségét és ezzel befolyást gyakorol a csapatkészletek mennyiségi és minőségi alakulására is. Az elmúlt 10 év alatt ez a „szelep” a vezetési döntéseknek és a gazdálkodási célkitűzéseknek megfelelően működött.

A gazdálkodási előnyök mellett az automatizált kivonás jó hatással van az öltözködési színvonalra is, mivel az elhasználódott készletek nem kerülhetnek vissza ismételtlen a csapattagozatba. A selejtczési adatok gépi feldolgozása és elemzése segítséget nyújt a központi és a csapatgazdálkodás tervezéséhez, de figyelembe veszik a fejlesztési és a minőségvédelmi területen is. Az üzemi átvevők jelenléte összességében kedvező hatást gyakorol a textiltisztító üzemegységek munkájára, elsősorban a minőségi előírások betartása terén.

Az MN REK, mint a HM-közvetlen intézetek szakmai előjárója folyamatosan végzi a katonai szervezettek ruházati szolgálatainak szakellenőrzését, irányítja gazdálkodási tevékenységüket. Az ellenőrzések rendszeresek, átfogóak és helyi segítséssel párosulva konkrét hatást gyakorolnak az érintett szervezetek szakszolgálatának munkájára.

Jelentősnek ítéelhető meg a HM-közvetlenek szakkiképzése területén végzett munka is, melynek során tanfolyami rendszerű kiképzésben mintegy 60 főt készítettek fel központunk a szakmai beosztások jobb elvégzésére. A szakkiképzések folyamatosan, tervszerűen folytak le és elősegítették az általános és szakmai műveltség gyarapítását.

A csapatellátás mellett jelentős, kiemelt területe munkánknak a ht. és tsz. állomány ellátása.

Az MN Ruházati Szolgáltató Üzem az MN REK-kel egy időben, annak alárendelt szervezeteként került létrehozásra azzal a céllal, hogy a tiszti, tiszt-helyettesi és tanintézeti hallgatói állományt egy erre a feladatra szervezett apparátus lássa el és elégítse ki az egyre növekvő ruházati igényeit. Az eltelt időszakban az intézet a szolgálat egyik legdinamikusabban fejlődő testületévé vált, kiskereskedelmi jellegű boltjai behálózzák az egész országot. Jelenleg 12 KRB és 3 felsőruházati szaküzlet áll az igényjogosult állomány rendelkezésére, bővült a nagykereskedelmi rendszerű központi raktára, korszerűsödtek a tárolás feltételei.

Az eltelt időszakban olyan jelentős programokat oldott meg a szervezet, mint a finomkonfekció program, melynek keretében az ipar által előregyártott felsőruházat forgalmazása 95%-os arányban kiváltotta a méretes szolgáltatást, a katonai középiskolák ellátása, az öltözeti rendszer más új cikkeinek forgalmazása, hogy csak a jelentősebbeket emeljem ki.

Elenjáró és hazánkban még mindig egyedülálló gondolat és gyakorlat a csomagküldő szolgáltatás, amely a mintakollekcióból kiválasztott konfekcionált termék megrendelőhöz való eljuttatását valósítja meg – szinte hihátlanul – a felsőruházati termékekénél.

A szolgáltató üzem eredményesen végzi kijelölt boltjaiban a BM Határőrség, Kormányőrség, Vám- és Pénzügyőrség, MALÉV állományának ellátását a fegyveres testületek együttműködése keretében.

Évente ismétlődő feladat a katonai főiskolák, tiszt-helyettesi iskolák hallgatóinak, a katonai középiskolák növendékeinek méretvétele, ruházatok legyártatása, átvétele, tárolása, a díszelgő állomány folyamatos ellátása, a díszszemlék igényeinek kielégítése is.

A felsorolt eredmények is mutatják azt a fejlődést, amelyet a szervezet – létrehozása óta – munkájának eredményeként elért, részt vállalva az ellátó központ és az egész szolgálat által végzett munkából.

Az MN Ruházati Ellátó Központ tízéves munkájának megítélésénél elmondható, hogy a létrehozásakor kitűzött célokat összességében – néhány korekció végrehajtása után – elérte. Életképes és fejlődő szervezet, ezt példázza, hogy a Htp. ellátó központok eredményes működési tapasztalatai nyomán az MN más szolgálatainál, sőt a többi fegyveres testületeknél is hasonló szervezetek létrehozására került sor.

Az eltelt tíz évet sikerek és kisebb kudarcok egyaránt jellemezték. Ha visszatekintünk a megtett útra, jelenthetjük, hogy az intézet és alárendelt szervezetei a feladatait igyekezett a biztosított lehetőségeknek megfelelően, legjobb tudása, lelkiismerete szerint végrehajtani.

A feladatok elvégzése áldozatkészséget, magas fokú hivatástudatot és szakmai szeretetet kívántak meg állományunktól, akik meg is tudtak felelni az elvárásoknak. Ezt bizonyítja az a tény, hogy tíz év alatt feladataink bővültek és ez a folyamat folytatódik a jövőben is. Nőtt a munka intenzitása, hatásfoka és feszítettebbé váltak minden területen a feladatok elvégzésének feltételei. Ezért a jövőben is keressük, kutatjuk azokat a munkaszervezési és más lehetőségeket, módszereket, amelyekkel ellensúlyozni lehet a növekvő feladatokból adódó feszültségeket.

Az MN Textiltisztító és Javitóüzem tevékenységének tapasztalatai és a szolgáltatás fejlesztésének irányai

Danics Ferenc őrnagy

A katonai vezetés már az 1950-es években törekedett arra, hogy a sorállomány által használt, nagy mennyiségű ruházat nagyüzemi karbantartását saját kezelésben levő „mosodákban” megoldja. Ebből kiindulva alakulataink akkori diszlokációjának figyelembevételével egyes helyőrségekben „gőzmosodákat” hoztak létre.

Tekintettel arra, hogy a mosodai hálózat megteremtéséhez szükséges beruházási eszközök nagyon kis mértékben álltak rendelkezésre, ezért a lakományok üresen álló épületeiben került sor a textiltisztító bázisok létrehozására. Így Táborfalván, Marcaliban lóistállóban, Keszthelyen a Festetics-kastély alagsorának egy részében, Gyöngyösön, Kalocsán, Pápán, Pécsen, Budapesten és Balatonkenesén egyéb rendeltetésű épületekben létesültek üzemegységek. Ezek felszerelése, technológiai gépei és berendezései a kor színvonalához igazodtak.

A karbantartás csak a ruházat mosására és vasolására terjedt ki, a szállítását a megrendelők végezték. Az üzem szolgáltatásait az MN katonai szervezeteinek csak egy része vehette igénybe, a szükségesnél kisebb kapacitás miatt. A technológiai folyamatokra zömében a kézi erővel végzett munka volt a jellemző, amely a mennyiségi követelmények előtérbe helyezése miatt alacsony szintű minőséget tudott nyújtani. Meg kell jegyezni, hogy a nagyüzemi mosással szembeni minőségi követelmények akkor a fontossági sorrendben nem az első helyen szerepeltek.

1957-ben megfogalmazódott az az igény, hogy a használatban levő nagymennyiségű vattaruháztal vegytisztításához az MN saját kapacitást hozzon létre. Így került sor a budapesti üzemegységünkönél NDK importból származó, triklórretilenes vegytisztító gépek beállítására.

Azzal, hogy az MN textiltisztítási igényének jelentős részét befogadó, decentralizált mosó és centralizált vegytisztító kapacitást hoztunk létre, nőtt a szolgáltatás biztonsága és a polgári mosó vállalatok költségcsökkentése mellett tartani ráfordításainkat.

A tárgyalt időszakban – bár pontos adatok nem állnak rendelkezésre – mintegy 220 fővel dolgoztunk és 35–40 ezer q ruha mosását, illetve közel 3 ezer q ruha vegytisztítását végeztük el évenként.

A bevezetőben jelzett időszak után megvalósult nagyarányú társadalmi fejlődés eredményeként a korábbinál nagyobb hangsúlyt kapott a szolgáltatások jelentősége. Hatására népgazdasági méretekben növekedett a lakossági igény mind a textiltisztítás mennyisége, mind a minősége iránt. Ez ösztönzőleg hatott az igények kielégítését célzó kapacitások létrehozására.

A társadalmi változások meghatározták a katonai szolgálatot teljesítők ellátásának színvonalát is. Ez úgy fogalmazódott meg, hogy a katonáknak a bevonulás előttihez hasonló körülményeket kell biztosítani a Magyar Néphadseregben. Mindezek a textiltisztítás helyzetének felmérésére, reális igények meghatározására és a teljesítés feltételeinek megteremtésére készítették az MN ruházati szolgálatának vezetését. Előljáróink célul tűzték ki, hogy üzemegységeinkben komplex szolgáltatás valósuljon meg a ruházat mosása, vegytisztítása, utánszínezése, javítása és szállítása útján.

A követelmények között kiemelt helyen szerepelt, hogy a katonai ruházata mindig tiszta, jól vasalt, az újhoz közel álló minőségű legyen, biztosítsa a kultúrált, egységes megjelenést mind a katonai foglalkozásokon, mind pedig a lakosság körében.

Üzemünk feladatává vált az is, hogy a technológiai folyamatba építve oldjuk meg a használatra alkalmatlan ruházat kiválasztását és selejtítésre történő előkészítését. Ebben szorosan kell együttműködnünk az MN Ruházati Ellátó Központ katonai üzemei átvevőivel.

A feladatok tisztázása és megszabása után 1968-tól 1978-ig terjedő időszakban nagyarányú tervezői és kivitelezői munka folyt irányításunkkal. Egy mást követően valósult meg a fejlesztendő üzemegységek rekonstrukciója, illetve a váltó üzemegységek létesítése.

A rekonstrukció során kialakított – magas technikai színvonalat képviselő – tipizált géppark jó feltételt biztosít a textiltisztítás mennyiségi, minőségi követelményeinek kielégítéséhez. Elértük, hogy megrendelőink minden üzemegységünkben közel azonos minőségű szolgáltatást vehetnek igénybe központilag jóváhagyott egységes áron. A rendelkezésünkre álló géppark az MN igényeinek maradéktalan kielégítése mellett szavatolja a szolgáltatás biztonságát is.

A mosás, illetve a vegytisztítás nálunk alkalmazott technológiájának kialakításakor kiemelt figyelmet fordítottunk arra is, hogy a nagy értékű ruházatot – az egyéb követelmények kielégítése mellett – kímélően kezeljük és ezzel a viselés időtartamát növeljük.

A vázolt körülmények között karbantartott ruházat elért minőségi színvonalának megőrzése és a használóhoz történő eljuttatása is alapkövetelmény. Üzemünk járműparkjának kialakításakor ezt vettük figyelembe. Így zárt felépítményű, az időjárás viszontagságai ellen védelmet nyújtó NDK gyártmányú gépkocsikat szereztünk be, melyek között kis és nagy szállító terű jármű is található.

A korszerű eszközök, gépek kezelése a minőségi színvonal növelése nélkülözhetetlenné tette dolgozóink szakmai felkészítését és tudati nevelését. Ezért segéd munkásaink körében megszerveztük a mosodaipari szakmunkásképzést, karbantartóinkat pedig a több szakma elsajátítására ösztönöztük, feltételeinek biztosítása mellett.

Politikai téren a szemináriumok, állománygyűlések és egyéb fórumok adtak lehetőséget a követelmény szerinti magatartás oktatására, illetve az MN iránti elkötelezettségünk fejlesztésére.

A rekonstrukcióval elért helyzetünket áttekintve megállapítható, hogy a szolgáltatásokkal szemben megnövekedett igények hatására – bár csak egy üzemegységnél – megvalósítottuk az egyéni jelölés személyi és tárgyi feltételeit is. Így zalaegerszegi üzemegységünknel tisztítás után mindig ugyan azon használóhoz juttatjuk vissza a testre méretezett ruházatot. Ez nagy jelentőségű az egyén mércthelyes öltöztetésnek biztosításában és kedvező hatású a csapatgazdálkodásra annak kapcsán, hogy a jelölés segítségével megoldott szelektív anyagkezelés kizárja a megrendelők jó minőségű ruházatának rosszul történő cserélődését.

A létrehozott kapacitás két műszakos üzemelés mellett évenként mosásból 13 400 t vegytisztításból (3 műszak mellett) 1100 t. A kapacitásokkal arányosan 1200 fős létszámkeret áll rendelkezésünkre.

A textiltisztítás műszaki és egyéb feltételeinek nagyarányú fejlesztése mellett súlyának megfelelően minősítést kapott a gazdaságosság kérdése is. Előjáróink növelték az üzem önállóságát, egyre több területet határozták meg a helyi döntéseknek. A számunkra kiadott fő feladatok és a hozzá kapcsolódó ösztönzők is e törekvést segítették.

Az a körülmény, hogy a létrehozott 13 400 t/év mosó és az 1100 t/év vegytisztító kapacitás meghaladja az MN igényeit, arra készítetett bennünket, hogy – az optimális lcterhclés határáig – a külső megrendelők igényeit is kielégítsük.

A megvalósított elhatározás heváltotta a hozzá fűzött reményeket, mert az MN szolgáltatási biztonságának fenntartása mellett jelentős árbevételi többletkez juttatott bennünket és rendszeresen nyereséget tudtunk realizálni.

Az üzemi tevékenység több területén felmutatható eredményeink szorosan kapcsolódnak a nálunk folyó szocialista munkaverseny-mozgalomhoz. Ennek alapját a kiterjedt szocialista brigádmozgalom képezi, melyben 56 szocialista brigád közel 900 fővel vesz részt. Tevékenységüket az 1960-as évek közepén kezdték és az eltelt időszakban harmonikusan kapcsolódtak a textiltisztítást végző szervezeti egységekhez. Vállalásaikat az MN ellátásának biztonságával, a textiltisztítás minőségének előállításával, a határidők tartásával, a termelékenység, a gazdaságosság fokozásával és a takarékos gazdálkodás megvalósításával kapcsolatban eszközlik. Segítik a közművelődési határozat végrehajtását, a nőpolitikai és ifjúságpolitikai határozatok érvényesülését. Eredményeik mind a fegyelemre nevelés, mind az üzemi gazdálkodás terén meghatározók. Munkájuk képezte alapját az MSZMP XII. Kongresszusa és Hazánk Felszabadulásának 35. évfordulója tiszteletére kezdeményezett szocialista munkaverseny üzemi sikerének, amivel 1981. május 1-én elnyertük a honvédelmi miniszter elvtárs által adományozott „Éljenjárom Üzem” megtisztelő címet.

Ide sorolható zalaegerszegi üzemegységünk kollektívájának 1982. évi sikere is, melynek alapján kiérdemelték az MNHF elvtárs által adományozott „Szocialista Munka Intézete” kitüntető címet.

Ezek mellett 1981-től napjainkig 4 üzemegységünk elnyerte az „MN Ruházati Szolgálat Éljenjárom Üzemegysége”, illetve 8 szervezeti egységünk az „MN TJÜ Éljenjárom Üzemegysége” kitüntető címet.

Mindezek lelkesítően hatnak állományunkra és további erőfeszítésekre köteleznek bennünket.

Eredményeink mellett munkánk sikerének teljességét késlelteti néhány körülmény, melynek megváltoztatását eddig nem tudtuk elérni.

A rekonstrukció óta napjainkig fokozódott a tervszerű megelőző karbantartás iránti igény, A 10 évet elérő, illetve meghaladó korú technológiai géppark egyre gyakrabban követeli a közép-, és nagyjavítások végrehajtását és ilyen módon az elhasználódott alkatrészek cseréjét. A népgazdaság helyzetének kedvezőtlen alakulása tovább rontotta a tőkés importból származó alkatrészellátást. Arra kényszerültünk, hogy hazai helyettesítőkkal, illetve saját gyártással váltssuk ki szükségleteink zömét. Ez a körülmény fékezi, esetenként gátolja a preventív tervszerűségét. Azzal a veszéllyel jár, hogy ma még biztonságos szolgáltatás a későbbiekben nem lesz fenntartható. A helyzet javítása érdekében megtettük az első lépéseket arra vonatkozóan is, hogy polgári mosó vállalatokkal és a Szolgáltatási Fejlesztő és Tanácsadó Vállalattal együttműködve szilárdabb alapot teremtsünk az alkatrészellátásban. Ugyanakkor fokozzuk a kivitelező és karbantartó üzemünkben a hiányzó cikkek, alkatrészek gyártásának üremét.

Másik gondunk, hogy a szolgáltatásaink keretében alkalmazott konténeres szállítás döntően pozitív gyakorlata mellett a problémák forrása. Amellett, hogy ez az új módszer meggyorsítja a kocsifordulókat, szükségtelenné teszi a rubáznak helyszínen történő munkaigényes számolását és lehetővé teszi a szállítás napszaktól független végzését, hátrányos is, az állandó hiányok és feleslegek képződése miatt. Ezt az teszi lehetővé, hogy a megrendelő és szolgáltató együttesen nincs jelen az anyagátadás-átvételnél és nem kerül sor az átadott ruházat egymás előtti tételes leszámolására. A bizottsági konténertöltés pedig éppen a kifogásolható laza fegyelem miatt nem történik az elvárt tartalommal. A rendelkezések ismétlődése, a készletekben keletkező hiányok és kapcsolódó kár-eljárások e módszer kiterjesztésének lehetőségét kérdőjelezi.

Költségvetési gazdálkodást folytatunk, árbevételeinkből fedezzük a működés költségeit és kedvező esetben nyereséget realizálunk. Ezért kiemelt fontosságú, hogy kapacitásainkat optimális szinten használguk ki és biztosítsuk a rendelkezésünkre álló eszközök és anyagok hatékony felhasználását. E követelmények teljesülése alacsony szinten tartja a működés állandó költségeit, a termelés növekedő mennyisége pedig – a fajlagok csökkenése folytán – ösztönző. A felsorolt körülmények a szolgáltatás biztonságának szavatolása mellett előtérbe helyezik a textiltisztítás gazdaságosságának kérdését is.

Lényeges üzemünk számára az egyenletes és folyamatos leterhelés és az, hogy a katonai szervezetek a szerződött mennyiségek tisztítását rendeljék meg nálunk. Ebben jelentős eltérések tapasztalhatók a gyakorlatban. Évek óta visszatérő probléma december második felétől a következő év márciusáig tartó megrendelési hiány. Következésként a teljesítménybér alkalmazása miatt nemkívánt megtakarítások képződnek a bérben, csökken az állomány jövedelme, sőt esetenként kényszerszabadságok kiadására kerül sor. Egyre inkább azt lehet megállapítani, hogy a pénzgazdálkodásnak a katonai szervezeteknél alkalmazott gyakorlata eltér a kívánatostól. Ezzel összefüggő problémáink abból adódnak, hogy átmeneti időszakra nem tudunk megrendeléseket vállalni és nem kockáztathatjuk a Magyar Néphadsereg ellátásának elsődlegességét. Ily módon kapacitásaink egy része kihasználatlan marad, melynek következményei gazdálkodásunkban éreztetik negatív hatásukat. Ezeket csak a szerződéses fegyelem megszilárdításával tudunk segíteni. Ennek megteremtése azonban meghaladja az üzem lebetőségét.

Mosó kapacitásunk döntő hányadát (mintegy 96%-át) 150 kg-os töltősúlyú mosógépekkel hoztuk létre. Ezt gazdálkodási és munkaszervezési kérdések

indokolták. Ennek következtében a kis mennyiséget mosató több megrendelő anyagát kell egy gépben mosni. A jeltelen ruhák bizony így elválaszthatatlanul keverednek egymással. Így előfordulhat, hogy a leadott új ruhák első mosás után javítottal, elhasználdottal keveredve jutnak vissza a megrendelőkhöz.

Üzemünk tevékenységében előforduló gondok és problémák hosszabb távra meghatározzák tennivalóinkat. A szolgáltatásokkal szemben támasztott követelmények kielégítése népgazdaságunk helyzetének ismeretében állományunk erőfeszítéseit indokolják. El kell érniük, hogy a szállítási szolgáltatás konténeres változatát a feladatokban meghatározott tartalommal alkalmazzuk és elejét vegyük a jelenleg előforduló hiányok – többletek keletkezésének.

A kis mennyiségek tisztítását megrendelő katonai szervezetek védelmében különböző intézkedéseket hoztunk. Elsősorban arra törekedve, hogy keveredésmentesen tudjuk visszajuttatni saját ruhájukat. A teljességet azonban gátolja, hogy néhány üzemegységünknel a szükséges körülményeket nem tudjuk megteremteni, – hely hiányában – másrészt pedig a saját ruházat visszajuttatásának munkaigényes folyamata lehetőségeinket meghaladó létszámgigénnyel jár együtt. Így csak kis lépésekkel tudunk előre haladni olyan ütemben, melynek anyagi és személyi feltételeit munkánk eredményeivel teremtjük meg.

E törekvés keretében azon munkálkodunk, hogy a fizikai munkafolyamatok gépesítésében tovább lépünk, ezzel javítsuk a munkakörülményeket és munkaerőt szabadítsunk fel a szolgáltatás minőségi színvonalának javításához.

A nagyértékű technológiai géppark folyamatos működésének biztosítása érdekében javítanunk kell az állagmegóvó munkát és a megelőző tevékenység tervszerűségét. Ennek előfeltétele a jelenleginél kiegyensúlyozottabb alkatrész-ellátás, mely alatt az import alkatrészek hazaiával történő kiváltását, illetve e lehetőség folyamatos kutatását is értjük.

Az 1960-as évek végén beszerzett technológiai gépek és berendezések elhasználódása előrehaladott és ezért a szintentartó beruházásoknak már gépigénye is jelentkezik. Nagyon átgondolt és előrelátó tervezéssel szeretnénk elérni, hogy a követelményeket magas színvonalon kielégítő gépi kapacitások továbbra is a Magyar Néphadsereg rendelkezésére álljanak.

MILTEXT Hadruházati és Ruházati Hadfelszerelési Kutatási—Fejlesztési—Termelési Társaság a fegyveres erők és testületek ruházatfejlesztésének szolgálatában

Alpár Béla
az INNOVATEXT tudományos osztályvezetője

Előzmények

A Magyar Néphadsereg ruházatának ipari lehetőségekkel összehangolt átfogó fejlesztése a honvédelmi és könnyűipari miniszterhelyettesek megállapodása alapján az V. ötéves tervidőszak elején, 1975-ben kezdődött. A megállapodást követő könnyűipari államtitkár utasítása alapján a Textilipari Kutató Intézetben fejlesztő csoport alakult.

A megállapodás értelmében az V. ötéves tervidőszakban a fejlesztőmunkát döntően a Könnyűipari Minisztérium finanszírozta.

Az V. ötéves tervidőszakban az MN Ruházati Szolgálatfőnökség munkatársaival együttműködve a még 1965-ben jóváhagyott ölrözeleti rendszer keretén belül a „jelleg” megtartása mellett széles területen folyt a termékek minőségi fejlesztése. Egyes termékeknel szélesedtek a hordási módok és korszerű tartozékok kerültek alkalmazásra.

A termékfejlesztéssel párhuzamosan a Textilipari Kutató Intézet korszerű ruházatkódás-céltani laboratóriumot alakított ki, amely már az V. ötéves tervidőszak végén is jelentősen segítette a fejlesztőmunkát. Ezek eredményeként jelentősen nőtt a termékek élettartama, kihordási ideje és a felhasználási körülményekhez, időjárási viszonyokhoz jobban alkalmazkodó ruházati rendszerek alakultak ki.

A MILTEXT megalakulása

1978-ban a Honvédelmi Bizottság 6/22/1978. sz. határozata kötelezte a fegyveres erők és testületek vezetőit, hogy a ruházatfejlesztés területén tegyék szorosabbá együttműködésüket. Tegyének intézkedéseket összehangolt ruházatfejlesztés, gyártásközi ellenőrzés és minőségi átvétel megvalósítására.

Még ugyanebben az évben megjelent a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának törvényerőjű rendelete a kutatási-fejlesztési-termelési társaságokról, és ez megfelelő feltételeket teremtett a HB határozat végrehajtására.

A MEDTEXT indulásánál nyert kedvező tapasztalatok is közrejátszottak abban, hogy a TT (Tanácskozó Testület) figyelme a kutatási-fejlesztési-termelési társaságok felé irányult.

A fegyveres erők és testületek szakágvezetőinek 1979. október 24-i ülésén megállapodás jött létre, MILTEXT („Hadiruházati és Ruházati hadfelszerelési Kutatási-Fejlesztési-Termelési Társaság”) létrehozása tárgyában és egyben ideiglenes munkacsoportot jelöltek ki a részletek kidolgozására. Ennek a munkacsoportnak a társasági szerződés létrehozása során több nehézséggel kellett megküzdenie, amit az is jelez, hogy a társasági szerződésnek 1981. I. negyedév végéig 5 variációja készült el.

A fő nehézségeket az alábbiakban foglalhatjuk össze:

– Vita volt arról, hogy a társaság katonai, vagy polgári jellegű legyen. az az katonai vagy polgári irányítás alatt álljon. Első tervezetek az MNRSZF-ét jelölték a társaság gesztorául, de viszonylag gyorsan kiderült, hogy fegyveres testület tagja, mint költségvetési intézmény a társaság gesztora nem lehet. Ez a körülmény úgy döntötte el a kérdést, hogy a társaság csak polgári jellegű lehet, amelyben a FET tagjai részt vehetnek.

– El kellett dönteni, hogy ki lássa el a felügyeletet, mivel a társaság munkájában több minisztérium érdekelt. A FET illetékes vezetőiből megalakult a „Ruházati Koordinációs Bizottság” (RKB), amely vállalta a MILTEXT felügyeletét.

– Az első szerződéstervezetekben tovább élt a fejlesztő és minőségellenőrző „MILTEXT-központ” gondolata, amelyben a FET több tagja saját önállóságának és hatáskörének korlátozását látta. A TKI-nál működő központba az átvezénylésnek számos személyi akadálya merült fel. A központi szervezetre vonatkozó elképzeléseket fel kellett adni, ezzel a fejlesztések és a minőségbiztosítás koordinálására került a hangsúly. Az MN és BM ruházarfejlesztő csoportjaikat továbbra is saját hatáskörben fenn kívánták tartani.

– Behizonyosodott, hogy az első elképzelések egyszerre túl nagyot akarnak lépni. Az első tervezetek össze voltak kötve egy, az eddigi gyakorlattól eltérő gyökeresen új minőségbiztosító és átvételi rendszer bevezetésével. A viták során az az álláspont alakult ki, hogy új minőségbiztosító és termékvételi rendszerre csak folyamatosan, a társaság működése során lehet áttérni az előfeltételek biztosításával párhuzamosan.

– Az ipari környezet változása miatt felmerült annak a szükségessége, hogy a társaságot részben önfenntartóvá kell tenni, azaz a fejlesztőmunkát részben a tagvállalatok befizetéséből kell finanszírozni. A Könnyűipari Minisztérium 1980 végén megszűnt és már előre látható volt, hogy az új Ipari Minisztérium az új tervidőszak fejlesztéseit nem tudja az V. ötéves tervidőszakhoz hasonló mértékben finanszírozni. A FET tagjainak fejlesztési forrásai korlátozottak. A tervezett tagvállalatokkal külön-külön meg kellett állapodni, hogy a FET termékeiből keletkező anyagmentes árbevételük 0,5%-át közös fejlesztési célokra a gesztornak átutalják.

– Problémaként vetődött fel, hogy a FET minden tagja belépjen-e a társaságba, vagy csak azok, akik fejlesztő és minőségi átvételi csoporttal is rendelkeznek (MN és BM). A már előzetesen kialakult kapcsolatok alapján lehetővé vált, hogy a társaság igazgató tanácsában csak az MN és BM vegyen részt a FET többi tagjának képviselőjében is. A FET többi tagja ezzel nem

került hátrányos helyzetbe, hiszen a társaság munkáját felügyelő és a fejlesztési, gyártmányfejlesztési, egységesítési, minőségbiztosító stb. terveket jóváhagyó RKB-ban a FET minden tagja képviseli magát.

A társaság igazgató tanácsa a terveket illetően csak végrehajtó hatáskörrel rendelkezik. A FET tagjainak ruházatfejlesztésre, illetőleg ruházati ellátásának korszerűsítésére vonatkozóan a tagvállalatok javaslatait az RKB-nak jóvá kell hagyni.

A vázolt nehézségek megoldásával készült szerződéstervezetet a FET tagjainak felügyeleti szervei és Ipari Minisztérium Jogi Osztálya, az Országos Anyag- és Árhivatal, valamint a tagvállalatok egyaránt jóváhagyták és a „MILTEXT Hadiruházati és Ruházati Hadfelszerelési Kutatási Fejlesztési Termelési Társaság” 1981. június 1-ével megalakult.

A MILTEXT társaság létrehozásának célja, szervezete és működése

A Honvédelmi Bizottság már idézett határozatával összhangban a MILTEXT társaság az alábbi célok megvalósítására jött létre:

– Egységes egyenruházati és ruházati hadfelszerelési rendszer létrehozása a FET tagjai számára közös alapanyagú és egységes gyártástechnológiájú termékek kialakításával.

– Az egyenruházati és ruházati hadfelszerelési anyagok koordinált fejlesztése.

– A gyártás biztonságának növelése az igények és termelési lehetőségek összehangolásával, korszerű minőségvédelmi és átvételi módszerek alkalmazásával, a gazdaságosság javításával, a fegyveres erők és testületek, valamint a gyártó és fejlesztő vállalatok közös érdekeinek ésszerű érvényesítésével.

– A termékek egyenletes minőségének folyamatos fenntartása.

– A termékfejlesztési és minőségvédelmi költségek csökkentése a párhuzamos tevékenységek megszüntetésével, racionálisabb szervezéssel.

A vázolt célkitűzések megvalósításához a társasági szerződés aláírásával csatlakozott az MN Ruházati Szolgálatfőnökség, a BM Anyagi és Technikai Csoportfőnökség, valamint 22 könnyűipari vállalat és intézmény. Az intézményeket a Textilipari Kutató Intézet, 1983. január 1-től *INNOVATEXT Kutató és Fejlesztő Vállalat*, valamint a Bőr-, Cipő- és Szőrmeipari Kutató Intézet, 1983. január 1-től Bőr- és Cipőipari Kutató és Fejlesztő Vállalat (BCK) képviselik. 1981-ben újabb két gyártó vállalat csatlakozott a MILTEXT-hez.

A MILTEXT önálló jogi személyiséggel nem rendelkező, határozatlan időre alakult társaság, amelynek gesztora az INNOVATEXT Kutató és Fejlesztő Vállalat (mint a Textilipari Kutató Intézet jogutódja). Irányítója a társulásban résztvevők képviselőiből álló Igazgató Tanács, a társaság felügyeletét a Ruházati Koordinációs Bizottság gyakorolja.

A célok megvalósítása érdekében mind a fegyveres erők és testületek képviselői, mind a tagvállalatok kötelezettséget vállaltak a társaság szerződésben rögzített feladatai ellátására.

A MILTEXT munkáját az RKB által jóváhagyott középtávú (5 éves) és éves tervek alapján végzi. A terveket és az előző évi tervjelentést az Igazgató Tanács éves ülésén megvitatja és végrehajtásra elfogadja. Az Igazgató Tanács ülései között a tervek végrehajtását a gesztor irányítja.

Az éves kutatási-fejlesztési beszámolót és az éves tervjavaslatot az INNOVATEXT, mint a MILTEXT gesztora állítja össze a FET képviselőivel, valamint az MN REK Fejlesztési Minőségellenőrzési Osztállyal történt előzetes konzultációk alapján. Ezek a konzultációk a fejlesztőmunka összehangolása érdekében évente többször ismétlődnek. Az Igazgató Tanács a FET képviselőinek előterjesztésében rendszeresen megvitatja a termék-forgalom és minőségvédelem helyzetét is.

A MILTEXT éves terveiben rögzített fejlesztőmunkát a FET tagjai, az Ipari Minisztérium és a tagvállalatok finanszírozzák. A társaság munkájában részt vevő fejlesztő vállalatok (INNOVATEXT, BCK) folyamatos mérnök-szolgálatot és laboratóriumi kapacitást biztosítanak a tagvállalatoknak fejlesztési hozzájárulásuk ellenében.

Végül soron egy célra orientált társaság jött létre, amelyben a tagok együttműködése a ruházat-fejlesztés területén lehetővé teszi a résztvevő gazdasági egységeket a kölcsönös előnyökre épülő rendszeres szemléletű fejlesztésben.

A MILTEXT fontosabb feladatai a VI. ötéves tervidőszakban

Az előzőekben ismertettük, hogy az MN-nél az V. ötéves terv feladatainak végrehajtása során az újonnan fejlesztett termékek nagyrészt rendszeresítésre is kerültek. A MILTEXT VI. ötéves terve ezért az általános célt úgy határozza meg, hogy

- tovább kell javítani az ösztönzési rendszert alkotó termékek minőségét a gyártás gazdaságosságának messzemenő figyelembevételével,
- lépést kell tartani a fokozódó és változó követelményekkel, valamint az ipar műszaki színvonalának fejlődésével.

Az általános célok elérése érdekében a tervdokumentáció a kutató és fejlesztő munkát az alábbi feladatokra összpontosítja.

1. Egységes rubázati követelményrendszer kidolgozása és gyakorlati érvényesítése

Tartóssági, harcászati, ruházatkódás-élettani, szolgálati, esztétikai követelmények kidolgozása és gyakorlati alkalmazása a FET különböző tagjaival, elsősorban az MN-nél az V. ötéves tervidőszakban kifejlesztett ruházati rendszerek továbbfejlesztésével, a követelményrendszerrel összehangolt pontosításával.

2. A FET rubázati rendszereinek egységesítése

A VI. ötéves terv kiemelt feladata, amelynek célja a tervidőszak kezdetén még heterogén terméksztruktúra követelményrendszerrel összehangolt szűkítése és a FET különböző tagjai közötti egységesítése. E tervfeladat tartalmazza a színben eltérő, de azonos szerkezetű alapanyagok alkalmazását és a mérettáblázatok egységesítését is.

3. A minőségbiztosító és termékátviteli rendszer korszerűsítése

Új minőségbiztosító és termékátviteli rendszert az RKB és IT fokozatos és folyamatos bevezetésre elfogadta. Az új rendszer lényege, hogy a termékek minőségének garantálásával növekedjék a gyártó vállalatok felelőssége a termék kibocsátást illetően.

Elsősorban az alapanyaggyártóknál, de a későbbiekben a feldolgozó és kész termékeket kibocsátó vállalatoknál is fokozatosan megszűnik, vagy egyes külön-

leges termékekre irányul a helyszíni átvétel. Az áttérés előfeltételei folyamatosan jönnek létre.

4. *Különleges igényű ruházati termékek fejlesztése az alkalmazási területek sajátos követelményeinek, valamint a viselés közbeni speciális mozgásigény és testhelyzet figyelembevételével*

A VI. ötéves terv „kutatói” feladata is a sajátos mozgásigényekhez és viselési testhelyzethez igazodó, ún. „antropometriai” méretezés megvalósítása. A terv fegyvernemi szakterületek (harckocsizók, ejtőernyősök stb.) ruházatának korszerűsítését irányozza elő.

5. *Az alapanyag-fejlesztésben elért hazai és nemzetközi eredmények adaptálása a FET ruházati rendszereibe*

Ez a tervfejezet sajátos termékek széles skálájának fejlesztését tartalmazza (örbundák, BM műbörkabát, hálótermi takaró, rabruhák, esővédő ruhák, motorosruhák, hideg ellen védő lábbelik, tűzoltócsizma, női ruházat stb.).

Az éves tervekben e téma keretében jelennek meg a FET tagjainak konkrét termékfejlesztési igényei.

A fentiekben túlmenően a tervfejezetekben szerepel még a konfekcióipari gyártási, valamint a kezelési-javítási technológiák korszerűsítése, a FET-nél elért eredmények részleges kiterjesztése a polgári felhasználás egyes területeire, a mérnökszolgálati tevékenység folyamatos szervezése és a FET egészségügyi intézményeinek ellátása korszerű MEDTEXT termékekkel. Ezen utóbbinál a MILTEXT társaság fejlesztő munkája kapcsolódik a MEDTEXT társaság keretében folyó fejlesztésekhez.

A VI. ötéves terv feladatait lehetőség szerint hazai és szocialista alapanyagbázison kell végrehajtani, amit az utóbbi idők tökéletes importkorlátozásai miatt is különösen fontos hangsúlyozni.

A vázolt feladatok megvalósítása a FET öltöztetési rendszerén belül a termékstruktúra korszerűsödését, a termékek minőségi színvonalának javulását, a gyártástechnológiák és a gazdaságosság fejlődését eredményezi az egyes szakterületek ruházatkódással szemben támasztott sajátos követelményeinek fokozott érvényesítésével.

A MILTEXT társaság működésével az egyébként elkülönült érdekszférájú intézmények és vállalatok célra orientált kutató-fejlesztő-termelő tevékenységüknek gazdasági érdekazonossága jött létre. Ez folyamatosan lehetővé teszi a felhasználói követelmények mennyiségi és minőségi igényeinek kielégítését, javítja az alapanyag-termelő gyártásfejlesztést, biztosítja, hogy a végső felhasználói igények határozzák meg a termékszerkezetet.

A MILTEXT eddigi működésével kapcsolatos tapasztalatok kedvezőek. A HB határozatával összehangoltan javul a FET tagjai között a fejlesztési együttműködés, a ruházati ellátó munka összhangja és fokozatosan fejlődnek, korszerűsödnek a ruházati rendszerek.

Szolgálat és üzlet Gondolatok a Szegedi Ruhagyár fegyveres közületi kapcsolatairól

*Dr. Balogh Tamás
a Szegedi Ruhagyár vezérigazgató helyettese*

A *Szegedi Ruhagyár* története elválaszthatatlan a „fegyveres közületi” cikkek termelésétől. A közületi gyártás nyomon követhető 1949–50-től kezdődően – attól az időtől tehát, amikor Szegeden e gyár alapítására sor került – napjainkig. Újszegeden a *Kendergonó és Szövőgyár* lebombázott, majd helyreállított vízes-fonodájában rendkívül szerény körülmények között indult a termelés, majd Szegeden 1950-től néhány tucat lelkes szakember saját varrógépét az üzembe hozva segítette elő a későbbi országos hírű nagyvállalat alapjainak lerakását. Az 50-es évek elején természetesen még szerény munka- és minőségigényű termékek gyártására került sor: szalmazsákokat, terepszínű csőgallérokat, háti-, egészségügyi zsákokat készítettünk, majd szurony- és szerszámtokok, különböző rendeltetésű sátrak, sátorponyvák egészítették ki a profilt. Szegeden a 60-as években fejlődött ki a legénységi ruházat gyártása. 1965-től megkezdődött a különleges ruházat és a 65 M kabát készítése is. A 70-es évektől gyártunk legénységi kimenőöltönyt, tisztii öltönyöket és ingblúzokat. A 70-es évek vége meghonosodott a finomkomfekció kivitelű tisztii öltönyök készítése is. Ma – és ez az 1980-as évek derekának feladatát jelenti – a 82 M kabát szükséges mennyiségben való előállítás, illetve a legénységi kimenőöltöny váltás programjának realizálása jelenti egyik fő feladatunkat.

A megnövekedett néphadszeregi igények kielégítése mellett fő feladatunk, hogy a többi fegyveres testülettel (BM, MŐR-ség, PVOP) szembeni kötelezett-ségeinket is maradéktalanul teljesítsük.

Vállalatunknál a közületi termelés igen nagy munkafegyelmet, technológiai pontosságot, magas minőségi színvonalat követelő szektor. Egyértelmű szakembereink véleménye, hogy e munka során tettünk szert azokra a nélkülözhetetlen tapasztalatokra a munkaszervezést, termelékenységi követelményt, technológiai fegyelmet illetően, amely nélkül nem lett volna elképzelhető a *Szegedi Ruhagyár* exportjának megszervezése, beindítása sem tőkés piacokon. Mindez kiegészül munka- és védőruházati termékek, ezen belül vattaruházat, divat- és iskolaköpenyek, kétrészes férfi munkaruhák belkereskedelmi célú gyártásával, amelyek így együtt, összességében adják meg a Szegedi Ruhagyár sajátos arculatát a szakágazat hazai struktúrájában.

A *Szegedi Ruhagyár* és fegyveres testületi partnereinek, – ezen belül kiemelkedő súlyánál, részarányánál fogva elsősorban a néphadsereg – kapcsolattartólól szólva óhatatlanul a címben megjelölt és csak első pillantásra ellentétes fogalmak fonódnak össze a vállalati vezető gondolataiban. Igen, szolgálat. Hiszen jól tudjuk, fontos szolgálat az, amelyet vállalatunk a Magyar Néphadsereg és mellette más fegyveres testületek felsőruházati ellátása terén teljesít. Természetesen mi is tudjuk, nem a ruha teszi az embert, s ez igaz a katonaságnál is. A történelem vázlatos ismerete is elegendő azonban ahhoz, hogy belássuk, a mindenkori időjárásnak és éghajlati viszonyoknak megfelelő öltözködés hasznosan szolgálja a katonák morálját, harckészségét. A nem megfelelő színvonalú ellátás vereségek, tartós kudarcok előidézője is lehet. Ezért tekintjük megtisztelő szolgálatnak a Magyar Néphadsereg ruházati ellátását, ezért kiemelt politikai kérdés a fegyveres testületi igények kielégítése a vállalatunknál. Ezzel együtt – és egy pillanatig sem ezzel szemben – üzlet is. Üzlet, mert a *Szegedi Ruhagyár* a hazai textilkonfekcionáló vállalatok egyikéként önálló gazdálkodó egység, amelynek gazdasági kapcsolatait a piaci viszonyok harározzák meg, mozgástörvényeit és lehetőségeit a jelenleg általánosan érvényes közgazdasági szabályozó rendszer motiválja.

Szolgálat és üzlet tehát egymást kiegészítő, egymást feltételező kategóriákká váltak a *Szegedi Ruhagyár* gyakorlatában. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a népgazdaságilag fontos és nélkülözhetetlen szolgálat és a gazdaságos, jövedelmező értékesítés az idők folyamán változatlanul azonos fogalmakat jelentett volna. A közületi termékek árképzése kezdettől fogva némileg eltér a belföldön forgalomba kerülő polgári rendeltetésű termékek követelményeitől. A költségek továbbhárításának lehetőségeit, a termékek jövedelmezőségét elsősorban az adott vállalat általános körülményei határozzák meg. Különösen erős ez a tendencia 1980-tól, amióta a textilkonfekcionáló vállalatok a kompetitív árképzés körülményeinek megfelelően gazdálkodnak. Őszintén el kell mondani, hogy az utóbbi évek korábbinál erőteljesebb költségnövekedése ellenére nem volt arra lehetőségünk, hogy a megnövekedett vállalati terheket teljes mértékben elismertessük közületi árainkban. Ezért vált elkerülhetetlenné, hogy a közületi cikkek termelői árait 1984. január 1-től viszonylag jelentősebb mértékben megemeljük. Ez azonban még mindig csak arra elegendő, hogy ne növekedjenek tovább a közületi szállító *Szegedi Ruhagyár* és a többi, elsősorban divatcikkeket termelő ruhagyárak, ruhaipari vállalatok jövedelmezőségében meglévő különbségek.

Az *MN Ruházati Ellátó Központ* együtt él velünk, ismeri a vállalat napi gondjait, amelyek közepette gazdálkodnunk kell, s amelyekkel vállalati kollektívánk érdekeit figyelembe véve napról napra szembe kell néznünk.

Nagyra értékeljük és gondosan ápoljuk ezt a kapcsolatot.

A fegyveres erők, testületek igénye 1984-ben termelési kapacitásunk 40⁰/₀ feletti részarányát jelenti. Semmiképpen nem lehet közömbös tehát, hogy ilyen nagyságrendű termékellátás milyen szervezési, technológiai feltételek mellett, milyen munkakörülmények között és nem utolsósorban milyen kereseti viszonyok kialakulása mellett zajlik. Elfogultság nélkül állíthatjuk, hogy ismerve hazai társvállalatok hasonló mutatóit, vállalatunknál a közületi termékek gyártása magas munkafogyelem mellett jó termelékenységű viszonyok között való-

sul meg. Ez a megállapítás egyaránt vonatkozik a hagyományos, hosszú évek óta változatlan kivitelű ún. standard termékekre és az új választékokra.

A *Szegedi Rubagyár* „A” kategóriás országos nagyvállalatként működő több telephelyes gazdálkodási egység. Gyáraink, gyáregységeink a szegedi központi gyáron kívül *Szentescen, Bácsalmáson, Nagymágoacson és Kelebián működnek.* Már üzemel Tataháza az elmúlt év óta a legfiatalabb *Szegedi Rubagyári üzem* és eldöntött már az 1984. évi továbbfejlődés iránya is. *Csanádpalotán* hozzuk létre hetedik üzemegységünket, amelynek termelésbe való beléptetése 1984. július 1-től szerepel terveinkben.

Szinte minden üzemegységünkben termelünk fegyveres testületi megrendelésre. Szegeden gyártjuk a finomkonfekció tisztí öltönyöket, a legénységi kimenőruházatot, az inghlúzokat és a különleges ruházat túlnyomó részét. Ebben az évben bekapcsolódik a kiemelt feladatot jelentő 82 M kabát a gyártási programba. Szentescen első sorban a gyakorlóruházat gazdája, míg Bácsalmás döntően a vattaruházat, illetve a 82 M kabátbélés készítésével foglalkozik.

A fegyveres testületek megrendeléseire 1982-ben 234 millió Ft termelési értéket állítottunk elő szalagjainkon, ez a szám 1983-ra 310 millió Ft fölé emelkedett. Az 1984. évi tetszámítások szerint közületi termelésünk meg fogja haladni a 400 millió Ft-ot. E forintadatok mögött közel azonosan változó volumen értékek állnak. Miután sajátos módon vállalatunk közvetlen termelő létszáma s így termelési kapacitása is évről évre csökken. Következésképpen a növekvő közületi igényeknek csak egyéb belkereskedelmi rendeléseink terhére tudunk megfelelni. Néhány év óta intenzíven foglalkozunk új telephelyeink létrehozásán kívül relepített kapacitások üzembeállításával is. Ez utóbbiakat a mezőgazdasági területek szabad munkaerőjére és a *Szegedi Rubagyár* technikájára, üzemszervezési tapasztalataira alapozva hívtuk életre. 1984-ben így módon mintegy 250 fő foglalkoztatása valósul meg. *Tápiószőlősen* például kiemelkedő munkasikert eredményezett mind termelékenység, mind minőségi szempontokból a gyakorlónadrág előállítására.

Néhány gondolattal utalni szeretnék arra is, hogy a fegyveres testületi gyártás a szerződés-köteles jelleg bizonyos kötöttségei ellenére jelentős előnyöket is biztosít a vállalatunk számára. Az értékesítésnek e szektorra mentes a kereslet-kínálat évről évre változó piaci hatásaitól. A termelési szériák olyan nagyságrendűek, amelyeket a divatra gyártók nem ismernek. Ez a tény megfelelő kifutást biztosít szalagjainkon, s így lehetőséget teremt termelékenység, elközelítésünk realizálásához.

Népgazdaságunkban az utóbbi években rendkívül szigorú és takarékos devizagazdálkodás érvényesül. Ez közvetlenül érezteti hatását a közületi termékekhez szükséges alapanyagok és kellékek biztosításában is. A gyártáshoz szükséges importfonalak, festékek, egyéb kellékek beszerzésében is időről időre gondok vannak, amely sok esetben gátolja a folyamatos termelést, a nagyipari munkaszervezésből adódó lehetőségek maradéktalan kihasználását.

Vállalatunk múltja és jelene, fejlődésének története egyértelműen visszautkrözi a fegyveres testületekkel kialakult partneri, baráti kapcsolataink alakulását, meghatározó jellegét. Minden bizonnyal így lesz ez a jövőben is. A *Szegedi Ruhagyár* társadalmi és gazdasági vezetése, egész kollektívája azon munkálkodik, hogy továbbra is megfelelően azoknak a feladatoknak, amelyek e kapcsolatból szükségszerűen következnek, és egyaránt szolgálják közös érdekeinket.

A csapat ruházati gazdálkodás gyakorlata a változások tükrében

Marosán László főbadnagy

A csapatszintű ruházati gazdálkodást közvetlenül tervező, szervező, irányító ruházati szakembernek naponta szembesülnie kell az elvi irányítást megtestesítő szabályozók és a gyakorlati élet által megfogalmazott feladatok, elvárások összhangjának megteremtésével.

A gazdálkodási tevékenység rendszerén belül a tervezés végrehajtása során a rendelkezésre álló pénzügyi lehetőségek ismeretében – a tervezőnek – állandó bizonytalanságot jelent, hogy a várható, vagy csak körvonalaiban ismert feladatok anyagszükségletét helyesen tervezte-e meg.

Előrelépés tapasztalható abban, hogy az éves szükségletek tervezése előtt megközelítő valószínűséggel rendelkezésre állnak a legfontosabb információk: az egység előtt álló fő feladatok, a gyakorlatok, összevonások, mozgósítási feladatok, báziskiképzések, diszlokációk várható időtartama, létszámvonzata. Ha a tervezést végrehajtó előtt nem ismertek a jövő év feladatai, a tervezést a viszonylag állandó elemekre építve a gyakorlati tapasztalati adatok alapján némi túlbiztosítással kénytelen végrehajtani.

Itt egy lényeges megállapítást tehetünk: a ruházati szolgálatban a költségvetési előirányzaton alapuló teljes körű pénzgazdálkodás jól funkcionál, rugalmas „sok mindent” kibír.

Az önálló gazdálkodási jogkörrel rendelkező alakulat parancsnoka a ruházati szolgálat számára határozza meg egyértelműen a végrehajtandó feladatok ruházati kihatásának mennyiségét és a biztosítás helyét, az illetmény és pénzügyi finanszírozás gondja a ruházati szakember vállára nehezedik. Így ha az év közben végrehajtásra kerülő feladatok meghaladják a rendelkezésre álló és tervezett források nagyságrendjét ilyenkor marad a pótelőirányzat, áruhitel, esetleg célhitel kérelem.

Az eddig érvényben levő tervezési, elszámolási, elemzési rendszer az esetek többségében nem tudott segítséget adni a ruházati szakember számára abban, hogy meggyőző érvekkel, bizonyítékokkal rukkoljon elő annak alátámasztására, hogy a nem tervezett, vagy méreteiben nem ilyen nagyságrendűre tervezett és végrehajtott feladatok milyen többletköltséggel jártak. Ilyenkor az első – nem helytálló – következtetés, hogy a ruházati szolgálat az engedélyezett előirányzatot túllépte, ebből következik a feladat is: a jövőben a rendelkezésre bocsátott kereteken belül gazdálkodjon.

A bevezetett új tervezési rendszer biztos támaszt nyújt a gazdálkodó részére mind az előre tervezhető, mind pedig a váratlan feladatok végrehajtásához. A feladatok költségszemléletű tervezésével és megoldásával lehetőség van az elemzés folyamatba építésére. Időben választ kapunk, hogy a végrehajtott konkrét feladatok során a felhasznált pénzeszközök, anyagok miatt nem érték el a tervezettet, illetve a kerettüllépés milyen összefüggésben van a végrehajtott feladat hatáskörével.

Az egy naptári évhez kapcsolódó tervezési és elszámoltatási rendszer jobb lehetőséget teremt a gazdálkodási időszak során levonható következtetések és elemzési mutatók felhasználására és beépítésére a következő év tervezési munkájában. Az új tervezési rendszer minden hatása jelenleg még nem látható, de szilárd alap a gazdálkodás-tervezői és szervezői munka további korszerűsítéséhez.

Az egység ruházati szolgálat ellátási-szolgáltatási tevékenységét, annak színvonalát jelentősen befolyásoló tényező, az alegység-szolgálatvezetői állomány felkészültsége.

Az alegység-szolgálatvezetői képzés nincs megoldva, így a beosztásba kerülők felkészítése a ruházati szolgálatra hárul. Figyelembe véve azt a tényt, hogy az alegység-szolgálatvezetői beosztásba kerülő tiszthelyettesek átlagos, vagy annál gyengébb képességűek, felkészítésükre és munkájuk folyamatos segítésére, ellenőrzésére jelentős időt kell fordítani. Körükben a fluktuáció igen nagy, így a hézagmentes vezetés időnként csorbát szenved. A beosztás feltöltése után a kiképzést előlről kell kezdeni, ami fokozott erőfeszítést kíván a gazdálkodó szolgálattól vezetőjétől, különösen ha a szolgálatvezetői váltás nem egy időben történik.

A 18 hónapos sorkatonai szolgálat bevezetése megnövelte a hivatásos állomány, így az alegységparancsnoki és alegység-szolgálatvezetői állomány leterheltségét is. Az állományváltások, állománymozgások dinamizmusa megnövekedett.

A sorállomány ruházati ellátása – a minőségi követelményeknek változatlanul szintentartása mellett – a leszerelések, bevonulások, idényruhacserék, báziskiképzések, összevonások, gyakorlatok, lövészetek körforgásában még terszerűbb, szervezettebb, gyorsabb, pontosabb, szakszerűbb munkát követel az alegység-szolgálatvezetői állománytól is. E feladatnak csak az elméletileg jól felkészült, a szabályzatokat, utasításokat ismerő és gyakorlati jártassággal rendelkező szolgálatvezető képes eleget tenni, aki természetesen nem nélkülözheti az alegység parancsnokának hathatós támogatását sem.

A ruházati szükségletek tervezésénél egyik állandóan jelenlevő és annak váltakozó hullámmzású eleme a ruházati anyagokban bekövetkező hiányok, károk nagyságrendje.

Visszatérő jelenség – lehet, nem általánosítható – hogy a ruházati anyagokba bekövetkező károk, hiányok okait a megfelelő szabályozók hiányára, vagy a meglévők humánusságára vezetik vissza.

Meggyőződésem, hogy a társadalmi tulajdon védelmét egyszerűen mindenből kiragadva önmagában értékelni, elemezni nem szabad. Ez a módszer nem ad teljes képet és garanciát a negatív jelenségek megszüntetésére.

Az anyagi fegyelem kérdését a szabályzat szerinti élet, az általános katonai rend és fegyelem fogalomkörén belül, azzal összefüggésben, annak egyik elemeként kell értékelni. Annál az alakulatnál, ahol az anyagi fegyelem éveken

keresztül egyértelműen rossz, ott nem lehet elmondani, hogy az általános katonai rend és fegyelem szilárd, a szabályzat szerinti élet jó.

Az az alegységparancsnok, aki az alaprendeltetésből adódó fő feladatok mellett az alapszabályzatok, szakutasítások vonatkozó részének ismeretében nap mint nap foglalkozik a katonák ruházati ellátásának, a szolgáltatási igényeinek kielégítésével az eredmény, a bekövetkező károk csökkenésében, az öltözeti összkép állandó jó szintjében, a szolgáltatási mutatók stabilizálódásában, a ruházat és lábbeli rendszeres, szakszerű viseletében, karbantartásában mutatkozik meg.

Fenti megállapításaimat személyes gyakorlati tapasztalatomra alapozom.

Ezt a munkát már a bevonulás napján el kell kezdeni, tájékoztatni a bevonuló újoncot a kiadásra kerülő ruházati anyagok köréről, mennyiségéről, azok rendeltetészerű használatáról, a kiadott ruházatért őket terhelő erkölcsi, anyagi, fegyelmi felelősségéről. A ruházat pótlásáról, cserék lehetőségéről, a kulturált megjelenésről és ez irányú kötelességükről.

Az alapkiképzés időszakában megfelelő óraszám áll rendelkezésre a ruházati ellátás rendjének, a szolgáltatások igénybevételének módjáról megismertetni az állományt. A kötelék kiképzés időszakában, állománygyűléseken, szakaszszabadgyűléseken rendszeresen értékelni kell az anyagi fegyelem, a ruházati anyagok és felszerelések karbantartottságának helyzetét, ha szükséges személyre szólóan is.

A szocialista versenymozgalom értékelésénél érvényt kellene szerezni annak az elvnek, hogy a ruházati kárt okozó, ruházatát elhanyagoló katonára ne érjen el címlet.

Az ismételt károkozókka szemben az anyagi felelősségrevonás mellett fegyelmet is alkalmazni kell.

A reggeli rajszemlék végrehajtása ne formális legyen, azt mindig ellenőrizze a század állományába tartozó hivatásos állományú személy, és a felmerült hiányosságokra azonnal intézkedjen. A századparancsnok követelje meg és ellenőrizze, hogy a rajparancsnokok és szakaszparancsnokok eleget tesznek-e a katonák ruházati ellátásával, a járandóságok kiadásával kapcsolatos ellenőrzési feladataiknak. Az ügyeleti szolgálat legyen felkészítve feladatára, tudja mi történik az alegységnél az oda nem tartozó személyek az alegység körletbe ne menjenek be.

Nagyobb állománymozgások után feltétlenül szükséges a ruházati anyagok és felszerelések teljes körű leltározása. A belső ellenőrzési tervekben meghatározott ellenőrzések, elszámoltatások kerüljenek végrehajtásra.

A KISZ-vezetőségek, alapszervezetek foglalkozzanak a ruházati anyagok megőrzésének, karbantartásának helyzetével, fő hangsúlyt a meggyőzősre, felvilágosító munkára, a személyes példamutatásra helyezve.

Összefoglalva, annál az egységnél ahol a szabályzat szerinti élet, az általános katonai rend, fegyelem szilárd, jó szintű; ez kihat és érezteti hatását és önmagában is feltételez egy stabil anyagi fegyelmet. A ruházati anyagok megővásával, karbantartásával, rendeltetészerű használatával kapcsolatos követelmények betartása egyik bizonyítéka a színvonalas ruházati ellátási-szolgáltatási tevékenység megvalósulásának.

Írásomban a ruházati gazdálkodással összefüggő részterületekről, azok hatásáról írtam, amelyeket aktualitásuk, vitatottságuk és a megoldás keresésének igénye tett érdekessé számomra.

Hadosztály ruházati szolgálatfőnök helye, szerepe a hadosztálytörzs irányító munkájában

Vincziczki Imre főhadnagy

Írásomban a teljesség igénye nélkül egy-egy feladat végrehajtása folyamatainak bemutatásával szeretném illusztrálni a ho. ruh. szolg. főnök munkáját a ho. törzs irányító tevékenységében.

A ho. ruh. szolg. főnök feladata, hogy – a szakmai előjárók és a parancsnok hadtáphelyettes követelményei alapján – szakmailag irányítsa, ellenőrizze az alárendelt egységek munkáját.

Mind a szakmai irányítás, mind az ellenőrzés nem egy izolált tevékenység, hanem integráns része a hadosztályparancsnok éves követelményrendszerében foglalt cselekvési programnak.

Annak ellenére, hogy a ruházati szolgálatfőnök csak közvetve vesz részt a hadosztály szintű gazdasági döntések előkészítésében, jelentős szerepet játszik az anyaggazdálkodásra, a társadalmi tulajdon védelmére és a beszerzésekre vonatkozó intézkedések kidolgozásában és realizálásában.

Az intézkedések kimunkálása nem nélkülözheti egy reális és körültekintően elemzett adatbázis információs erejét, ha pontosan kívánja felmérni az előjárók által megszabott feladatok és követelmények megvalósításának helyi közeget és feltételrendszerét.

A mai gazdasági viszonyok között egy adott feladat megoldására már kevés, ha egy javaslattal rendelkezik a ruházati szolgálatfőnök. A döntéselőkészítés sokrétűsége és alapossága érdekében törekednie kell az alternatív megoldásokra. Természetesen a döntési változatoknak – fő gondolatmenetükben – szinkronban kell lenniük az adott időszak gazdasági célkitűzéseivel.

Beosztásom első évében elkövettem azt a hibát, hogy csak az általam a legjobbnak ítélt variánst támasztottam alá számszaki adatokkal, bár biztosítottam a PK HTPH számára a választás lehetőségét. Ő mégsem tudott választani, mivel a többi megoldás a „levegőben” lógott. Megítélésem szerint minden variáns annyit ér, amennyire érvekkel és adatokkal alá van támasztva.

Sok gondot okozhatnak a megalapozatlan döntések. Egy-egy utasítás kiadása emiatt elhúzódhat. Az alárendelteknek így nincs elég ideje a saját intézkedéseik megalapozott megfogalmazására, arról nem is beszélve, hogy maga a gazdasági folyamat már esetleg elkezdődött amire a döntés megszületik.

Ha a ruházati szolgálatfőnök az irányító munkájának csak a hadtáptörzs képezi a közegét, akkor nem tud maradéktalanul eleget tenni a beosztásában előírt követelményeknek. Nem képes az alárendeltek munkáját hatékonyan irányítani és nincs kellő információja az alárendeltek ruházati gazdálkodásáról, legfőképpen pedig azokról a területekről, amelyek más szolgálati ágak munkájához kapcsolódnak. Gondoljunk csak a nyomtatványellátás, a védőruházati öltözeti fegyelem, valamint a társadalmi tulajdon védelmének kritikus pontjaira.

Ellenőrzéseim során több esetben felvetették az egység ruházati szolgálatfőnökök, hogy szinte „közelharc” árán tudják a nyomtatványigényléseket a felszámított norma által meghatározott értéken belül tartani. Az érintett szolgálatok nagyvonalúan adják le igényeiket, ugyanakkor előjárói követelményekre hivatkoznak. E két ok miatt aztán – mint utólag kiderült – 300–400%-os többletigény jelentkezik. A hadosztály fegyvernemi- és szolgálatiág főnökökkel közösen áttanulmányozva e területet, megvitatva konkrétan mely típusú okmányokból, milyen mennyiségre van szüksége, lehetővé vált a nyomtatványellátás az engedélyezett, illetve a felszámítható költségkeretek között való tartása. Stabilizálódott az ellátás színvonala, a rendeltetésszerűen fel nem használható okmányok köre pedig csökkent.

Az együttműködés hiányában, egyrészt felesleges feszültségek keletkeznének az alárendelt ruházati szolgálatok, a fegyvernemi és szolgálatiágak között, másrészt indokolatlan átcsoportosítások válnának szükségessé, amely esetleg fontosabb területről vonná el a pénzeszközöket.

A másik együttműködést minősítő terület a védőruházattal történő ellátás. E terület igencsak feszültségterhes szelete volt az ellátásnak, mert az alárendelt és gazdálkodást folytató egységek ruházati szolgálatai és a baleset-elhárítási és munkavédelmi megbízott tisztek a követelmények meghatározásakor „elszigetelődtek” egymástól, melynek természetesen az ellátás látta kárát. Egynémely munkaterület dolgozóinak munka- és balesetvédelme nem felelt meg a követelményeknek. A beszerzett anyagok értékét vizsgálva pedig kiderült, hogy a rendelkezésre álló költségvetési előirányzat felhasználása csak 60–70%-os.

A költségvetési gazdálkodás fejlesztése, esetleg rendkívüli események bekövetkezésének megakadályozása (mert nem a megfelelő védőeszköz állt rendelkezésre) érdekében szükségessé vált, hogy hadosztály szinten egységes értelmezést nyerjen a védőruházat ellátás, a gazdálkodási rendszere, valamint Parancsnoki Munkavédelmi Utasításban rögzített védőeszközök köre.

A végrehajtás módja, illetve az egységes követelményrendszer kidolgozása nemcsak a hadosztály ruházati szolgálatfőnököt és a parancsnoki balesetelhárítási és munkavédelmi megbízott tisztet érintette, hanem szükségessé vált más szolgálati ágak bevonása is, főleg egy-egy speciális területen végzett munkához szükséges védőruházat meghatározásakor.

Az egységes követelményrendszer egyértelműsítése és az e területen folyó költségvetési gazdálkodás szigorítására csökkentette az egység szintű gazdálkodásban meglévő feszültségeket és a hadosztály szintű ellenőrzés során a területre vonatkozóan nem történtek elmarasztaló megállapítások más szolgálatok részéről. A beszerzett védőruhák és eszközök köre jobban megfelelt a követelményeknek, így az adott pénzeszköz felhasználásra jutó hatékonysági mutató jobb lett. Az esetek jelentős százalékában az adott munkahelyen, az adott személynek olyan védőruha van biztosítva, amely a mindennapi munkájához teljesen szükséges.

Az együttműködés következő fokmérője az öltözeti fegyelem, ahol a ruházati szolgálatfőnök a ho. törzssel koordinál az egységes öltözeti rend, a színvonalas öltözeti kép megteremtése, egyszersmind az e célra biztosított előirányzat tudatos felhasználása érdekében. Egyértelműen kiderült, hogy jelentős lehetőségek és tartalékok vannak a ruházati anyagok rendeltetésszerű használatára, megóvására, a 24-órás ügyeleti szolgálatok ez irányú ellenőrző munkája terén.

Meggyőződés a magasabbegységénél, hogy az öltözeti kép nem lehet kampányfeladat tárgya, illetve, hogy ezt a kérdést „egy” intézkedéssel (legyen az bármennyire is részletes és körültekintő) nem lehet megoldani. Szakítani kellett azzal a szemlélettel, hogy csak szakmai feladatról van szó.

A kiképzési időszakot megelőző módszertani foglalkozások terveihez jóváhagyáskor szükségszerű volt mindenkor beépíteni – a 24 órás ügyeleti szolgálatok felkészítése céljából – olyan foglalkozásokat, amelyek az öltözeti módokat, típusokat mutatják be. Az egységes öltözeti rend megteremtése érdekében konkretizálni kellett, hogy e téren mi a feladata a kiképző alparancsnoki, az alegységparancsnoki állománynak, a törzs tisztjeinek, és nem utolsósorban a 24 órás ügyeleti szolgálatoknak.

Talán a legsokrétűbb és legfeszítőbb együttműködési terület a hadosztály ruházati főnök és a törzs viszonylatában a társadalmi tulajdon védelme.

E területen az együttműködés átfogja nemcsak a döntéshozást, a feladatszabást, a szabályozást, hanem az ellenőrzést is.

Köztudott, hogy a ruházati szolgálat gazdálkodási körébe tartozó anyagok zöme közkedvelt a polgári lakosságnál. Az is tény, hogy az anyagi fegyelem mint különálló fogalom nem értelmezhető, hanem része az általános katonai fegyelemnek. Az esetek többségében azon alakulatoknál, ahol nagy összegű ruházati kár keletkezett – főleg ha ennek jelentős része alegység szinten történt – ott más szolgálatiágnál is gond volt. Találkoztam már olyan esettel is, hogy probléma jelentkezett pl. az aeg. szintű 24 órás szolgálat ellátása színvonalában, ezért az elrendelt váratlan parancsnoki ellenőrzés során nagy összegű ruházati hiány került a felszínre az adott alegységénél.

Ebből eredően szükségszerű, hogy a ruházati szolgálatfőnök – a rávonatkozó mértékben – megfelelő információval rendelkezzen más szolgálatiágak gazdálkodási fegyelmé, társadalmi tulajdon védelme területéről. Több esetben motiválhatja a levonható következtetés egy-egy váratlan ellenőrzés helyét, idejét és mélységét.

Kik azok a szolgálatiág-főnökök, alosztályok a törzsen belül, akikkel együttműködve jelentősen előbbre lehet lépni a társadalmi tulajdon védelme területén?

A káresetek elemzésekor számtalanszor kiderült, hogy a katona ruházati anyagát az alegység szolgálatvezető vezényléskor nem ellenőrizte le. Ez részint hanyagságból következett be, de előfordult az is, hogy az alegység szolgálatvezető aznap értesült a vezénylés tényéről és minimálisan 2-3 óra állt rendelkezésére a katona szabályos utbaindítására. A rövid határidő természetesen rányomta bélyegét a végrehajtásra. Az elszámoltatásra vagy felületesen vagy egyáltalán nem került sor. Ilyen eset a vezényelt katonával esetleg több esetben is előfordul – és ha ő maga is hajlamos a „ruházati anyagának elvesztésére”, nehéz kinyomozni, hogy az egyes ruházati cikkei mikor és hol hiányoztak, a kompletteken kívül kapott ruházati cikkeivel elszámol-e vagy sem.

A többszöri, rövid időtartamú más-más helyőrségbe történő vezényléseket a csapatépítkezés szintén „termeli”.

Ahhoz, hogy jelentős összegű hiányokat el lehessen kerülni szükségszerű félévenként az elhelyezési szolgálatfőnök, az M kieg. alosztály vezényléssel foglalkozó tisztje, valamint a ruházati szolgálatfőnök együttműködése a vezénylési intézkedés kidolgozásakor. Az így elkészített terv tartalmazza a szolgálati-ágak sajátosságait is, azonkívül alaplokumentum e területe mindhárom fél számára.

A hadosztály ruházati szolgálatfőnök hogyan tudja ezt az együttműködést kamatoztatni?

Konkrét adatokra támaszkodva tud feladatokat szabni az alárendelt ruházati szolgálatoknak, hogy az adott alakulatnál mikor és milyen mérvű személymozgás várható.

A vezénylési parancsoknál lehetősége nyílik véleményezni, hogy hová szükséges a katonát úgy vezényelni, hogy az „A” kompletten kívül más ruházati anyagokat is vigyen magával. Így a minimálisra lehet szorítani a ruházati anyagok mozgását s ezzel párhuzamosan csökken a hiányok keletkezésének a lehetősége is.

Konkrét ellenőrzési feladatot tud szabni az egység ruházati szolgálatfőnöknek, hogy mikor és melyik alegységet számoltassa el, ezzel csökken annak a lehetősége, hogy többször megtörténjen egy-egy katona vezénylése esetében a szabálytalan útbaindítás.

Az illetmények korrekciója ellenőrzésekor olyan adatbázissal rendelkezik – ez általában egy-egy alakulatnál az összes vezénylések 70–75%-a –, melynek a birtokában rövid idő alatt ellenőrizni tudja a hadosztály ruházati szolgálatfőnök a „Vezényeltek-áthelyezettek nyilvántartásának” számszaki helyességét, ennek alapján az illetmény, illetve a költségvetési módosítás jogalapját is.

A fentiekben kívül lehetővé teszi a hadosztály ruházati szolgálatfőnök részére, hogy az ellenőrzések végrehajtása során – az alárendelt ruházati szolgálatfőnök tájékoztatója mellett – megbízható adatokkal rendelkezzen az alegységeknél történő személyi mozgások volumenét illetően. Ezáltal az ellenőrzése céltudatosabb, okfeltáróbb lehet mindamellet, hogy a rendelkezésre álló időt így jobban kihasználja.

A következő ilyen együttműködési terület a törzs munkájában a káreljárások lefolytatása törvényességének a vizsgálata. Ma már úgy hiszem, hogy nem cretnek dolog azt kijelenteni, hogy a hadosztály ruházati szolgálatfőnök nemcsak az alárendelt ruházati szolgálatok gazdálkodása végrehajtásáért tartozik felelőséggel, hanem elsősorban ő köteles felügyelni a szakanyagokkal kapcsolatos jogalkalmazás törvényességére is.

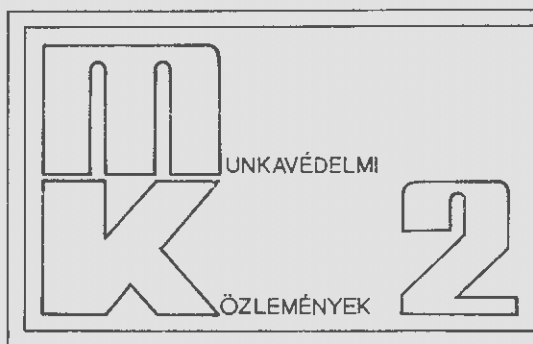
A legmesszebbmenőkig meghatározza egy-egy alakulat társadalmi tulajdon védelmét szolgáló munkáját az a tény, hogy a káreljárások lefolytatása milyen formában történik, egy-egy kárügyet mennyi idő alatt zárnak le, maga a káreljárás mennyire volt okfeltáró, hogyan mérlegelték a határozatokban az alakulat érdekét és az elkövető(-k) vétkességét.

Mivel a káreljárások tárgya az esetek 80–85%-ában ruházati anyag hiánya, ezért elengedhetetlenül szükséges, hogy a káreljárások lefolytatása, a felelőség mérvének megállapítása kérdésében a hadosztály igazgatási főtiszt, pénzügyi alosztályvezető és a ruházati szolgálatfőnök egységes álláspontot ala-

kítson ki és képviseljen mind a törzsben, mind az alárendelt alakulatoknál végrehajtott ellenőrzések során is.

Az egységes követelmény lehetővé teszi – mintegy visszatartó erőként is – a károk csökkenését. Ez növelni a ruházati szolgálat anyagi fegyelmét a ruházati cikkek megóvását, a rendszerben tartási idejének növelését és az adott költségvetési előirányzat mellett (mivel a kártérítés útján befolyt összeg a keletkezett kárhoz viszonyítva igen kevés és az adott ellátási időszakban rendszerint nem érezteti hatását) az ellátási színvonal emelését.

Cikkemben nem törekedtem e téma teljes körű kibontására, hanem inkább azt szerettem volna érzékeltetni – bár a hadosztály ruházati szolgálatfőnök nem vesz részt közvetlenül a hadosztálytörzs irányító munkájában – ahhoz, hogy a ruházati gazdálkodás irányítása, ellenőrzése, az előljáró által megszabott követelményrendszer érvényesítése maradéktalanul megvalósuljon, szükségszerű, a fejlődéshez elengedhetetlen, hogy a ruházati szolgálatfőnök a szakterületét érintően közvetlenül vegyen részt a törzs irányító tevékenysége megvalósítása érdekében kiadott parancsok, intézkedések kidolgozásában, a végrehajtás ellenőrzésében.

TARTALOM

1. Közlemény az építő műszaki csapatoknál végrehajtott ellenőrzésről.

2. A haditechnikai eszközök biztonsága.

3. A gépek üzembe helyezése.

Összeállította az MN Pénzügyi Szolgálat Főnökség Baleset-elhárítási és munkavédelmi osztálya

1. Közlemény az építő műszaki csapatoknál végrehajtott ellenőrzésről

Az Építő, Fa- és Építőipari Dolgozók Szakszervezete (EFEDOSZ) budapesti Munkavédelmi Bizottsága – az MN PÜSZF Baleset-elhárítási és munkavédelmi osztály felkérésére – 1984 januárjában megvizsgálta a budapesti építőipari vállalatoknál foglalkoztatott sorkatonák munkavédelmi helyzetét.

A vizsgálat tárgya:

- a sorkatoánk üzemi balesetének bejelentésére, nyilvántartására, kivizsgálására vonatkozó előírások érvényesülésének és
- az egyéni védőeszközökkel való ellátottság helyzetének felmérése volt.

A vizsgált vállalatok:

	Foglalkoztatott sorkatonák száma
43. sz. Állami Építőipari Vállalat	800 fő
Mélyépítő Vállalat	168 fő
KÉV-METRÓ Építő Vállalat	352 fő
Hidépítő Vállalat	140 fő
Csőszerelőipari Vállalat	100 fő
Budapesti Lakásépítő Vállalat	50 fő
Út-Vasútépítő Vállalat	50 fő

Az ellenőrzött vállalatoknál foglalkoztatott sorkatonák az MN 3705 Budapest és az MN 7560 Budapest magasabbegységek alárendeltjeinek állományába tartoznak.

Az ellenőrzésben részt vettek az MN PÜSZF BMO és a magasabbegységek szakemberei is.

A vizsgálatot végző bizottságok a vállalatok belső szabályozása (VMSZ) és az alakulatok, vállalatok közt kötött foglalkoztatási szerződések alapján végezték az ellenőrzéseiket.

Az EFEDOSZ Munkavédelmi Bizottsága a céllenőrzésről összesítő jelentést készített, melynek főbb megállapításai a következők:

1. Az üzemi balesetek bejelentési folyamatának szabályozása a vizsgált vállalatok munkavédelmi szabályzataiban megtalálhatók. Az esetek többségében azonban a vállalatnál foglalkoztatott sorkatonák üzemi balesetével kapcsolatos teendők nincsenek szabályozva.

2. A sorkatonák üzemi baleseteit az üzemi balesetek közt nyilvántartják. A baleseti nyilvántartásokban a 43. sz. Állami Építőipari Vállalat a sorkatonákat ért üzemi baleseteket külön csoportosítva szerepelteti, a többi vállalatnál külön csoportosítás nincs. A nyilvántartást a polgári dolgozókkal közösen az esetek sorrendjében vezetik.

3. A sorkatonák üzemi baleseteinek kivizsgálását a vizsgált vállalatok nem egységesen és nem az előírtak szerint végzik.

4. A vizsgált vállalatoknál folyamatban levő, lezáratlan kártérítési ügyet nem találtak. A vizsgálatok alapján megállapítható azonban, hogy az egyébként megfelelően szabályozott kártérítési rend gyakorlati végrehajtása kívánnivalókat hagy maga után.

5. Az egyéni védőeszközökkel való ellátottság helyzete kielégítő.

6. Az átvizsgált üzemi baleseti jegyzőkönyvek tanulsága szerint a hasonló balesetek megelőzésére tett intézkedések az esetek többségében nem kielégítőek. Az említett kivizsgálási hiányosságok következményeként a bekövetkezett üzemi balesetek kiváltó okai nem kerültek reálisan megállapításra, így a megelőzésre tett intézkedések is formálisak. A nagyszámban tapasztalható műszaki, szervezési hiányosságok ellenére a sérülteket teszik többnyire felelőssé. A balesetek megelőzését szolgáló intézkedések zömében a sérült, illetve annak környezetében dolgozók oktatására korlátozódik.

A hiányosságok megszüntetése céljából az EFEDOSZ munkavédelmi bizottsága által javasolt intézkedéseket *a következők szerint célszerű megvalósítani:*

- azoknál a vállalatoknál, ahol sorkatonák foglalkoztatására kerül sor, egyrészt az alakulat, illetve a vállalat közötti szerződés tartalmazza a sorkatonák üzemi balesetnek konkrét és részletes bejelentési folyamatát, másrészt a munkavédelmi szabályzat vonatkozó része kerüljön kiegészítésre, a szerződés alapján, a sorkatonák ért üzemi balesettel kapcsolatos teendőkre;

- a munkavégzés során a sorkatonákat ért balesetek üzemi balesetnek minősülnek, és a balesetek bejelentésével, nyilvántartásával, kivizsgálásával kapcsolatban a 2/1980. (VIII. 31.) KHS sz. rendelkezésben foglaltakat is alkalmazni kell. A balesetek vizsgálatában – a vállalati bizottsággal együtt – a sé-

rült közvetlen előjárója, a katonai szervezet baleset-elhárítási és munkavédelmi megbízottjával együtt vegyen részt;

– a balesetről a munkahelyi parancsnokot haladéktalanul értesíteni kell. A kivizsgálás teljes dokumentációjának egy példányát az MN 7560 Budapest, MN 3505 Budapest magasabbegységek és az MN 1200 Budapest parancsnokságának meg kell küldeni;

– az üzemi balesetből eredő károk megtérítésének meghatározása, a vállalati szerződésekben alkalmazása megfelelő.

Közreadjuk a Felsőoktatási Tanintézetek Országos Munkavédelmi Ankétja keretében megbírdelt pályázatra beküldött „A haditechnikai eszközök biztonsága. A gépek üzembe helyezése” című pályaművet, amely hasznos segítség lehet a főiskolai oktatásban és különösen azok számára, akik a beruházással, illetve balesetelemzéssel foglalkoznak.

2. A haditechnikai eszközök biztonsága

A néphadseregben folyó munkavédelmi tevékenység egyik jelentős területe a haditechnikai eszközök kezelése során fellépő baleseti veszélyek csökkentése. A hatásos balesetmegelőző tevékenység megkívánja, hogy pontosan megismerkedjünk ezekkel a baleseteknek az okaival, bekövetkezésük körülményeivel abból a célból, hogy a helyes és szükséges megelőző intézkedéseket meghozhassuk.

A haditechnikai eszközök kezelése során fellépő veszélyek két típusát különböztetjük meg aszerint, hogy a katonai tevékenység a kiképzési időszakban (békében), illetve harcselekmények során kerül végrehajtásra. A haditechnikai eszközök kezelői a feladatteljesítés során kettős veszéllyel kell hogy szembenézenek, egyrészt az ellenséges tevékenységből származó elsődleges veszéllyel, másrészt az eszköz kezeléséből származó másodlagos veszéllyel. Az elsődleges forrást megszüntetni nem lehet, a másodlagosat is csak olyan mértékben lehet csökkenteni, hogy az a harcászati-műszaki jellemzőket károsan ne befolyásolja és az alkalmazott védelem ne szüljön újabb veszélyeket. Az elsődleges veszélyforrás békében nem, vagy csak elhanyagolható mértékben létezik, ugyanakkor a harcselekmények során nagyságrendekkel meghaladja jelentősége a másodlagos veszélyforrásét. Önkéntelenül adódik a következtetés, hogy ezek szerint békeidőszakban a másodlagos veszélyforrás semlegesítésére kell törekedni, míg háborúban az elsődleges elhárítása a feladat. Sajnos, mint minden első látásra magától értetődőnek látszó következtetés ez így nem igaz. Egy haditechnikai eszközt nem lehet egyszer így, máskor meg más módon kezelni. Először is a katonai kiképzés, mint minden képzés, felkészítés a (katonai) tevékenységre, jelen esetben a harc eredményes megvívására. Vajon milyen eredménnyel kezelné

fegyverét az a katona, aki a kiképzési időszakban megszokott tevékenységétől jelentősen eltérő mozdulatok, mozgáselemek megtanulására kényszerülne színté azonnal. A haditechnikai eszköz szükséges átalakítására sem lenne idő, lehetőség. Ugyanakkor egyetlen hadseregnek sem érdeke, hogy technikai eszközök veszélyt jelentsenek kezelőikre, mert ez egyrészt indokolatlan veszteségeket okozna és a háborúban pont akkor gyengitené az erőket, amikor a legnagyobb erőfeszítéseket kell tenni, másrészt megingatná a személyi állomány saját fegyvereibe vetett hitét, a katonák félnének technikai eszközeiktől.

A fentiek alapján megfogalmazható a haditechnikai eszközök biztonságának követelménye.

A haditechnikai eszköz védelmezze meg a lehetséges mértékben kezelőit az elsődleges veszély hatásától, ugyanakkor kezelése során ne lépjen fel indokolatlan mértékű másodlagos veszély.

Itt lényeges megállapítani, hogy a katonának minden időben kötelessége betartani esküjét, tehát, ha kell az életét is kockáztatni, esetleg feláldozni kell. Ezért került a követelménybe a lehetséges és az indokolatlan kifejezés. Meg kell állapítani továbbá, hogy abszolút biztonságos, mindkét veszélytípus ellen teljes védelmet nyújtó haditechnikai eszköz nem létezik, mint ahogy abszolút biztonságot nyújtó termelőeszköz sem. Tulajdonképpen ilyen eszközt létrehozni nem is érdemes, mert az ára csillagászati lenne és mindig magában hordozná az előre nem látható járulékos baleseti veszélyt. Még a teljesen automatizált rendszerek is potenciális veszélyforrások lehetnek, melyeket egy nem várt rendellenesség aktivizálhat (pl. váratlan meghibásodás) és ha ez igaz a termelőberendezésekre, akkor fokozottabban igaz a haditechnikai eszközökre is, mert az ezek kezelése során fellépő elsődleges veszélyforrás aktívan, a kezelő megsemmisítésére tudatosan törekedve hat. Ilyen típusú veszélyforrás termelőberendezések kezelése során nem létezik.

A kérdés most már csak az, hogy az elsődleges veszélyforrás elleni védelem mennyiben munkavédelmi feladat.

Egyrészt a haditechnikai eszköz a kezelő katona munkaeszköze, a kezelő tevékenysége – katonai szolgálata alatt a munkája.

Másrészt az első- és a másodlagos veszélyforrás elleni védelmi megoldásoknak egy adott eszközön belül szoros kapcsolatban, mondhatni harmóniában kell lenniük, hogy az elérhető legnagyobb védelmet legyenek képesek kifejteni együtr és külön-külön is.

A hadtörténelmi tapasztalatok arra tanítanak, főleg az utóbbi idők úgynevezett „helyi háborúi”, hogy a haditechnikai eszköz biztonságtechnikai tulajdonsága a harcértéket egyre inkább alapvetően befolyásoló tényező, mert a megfelelő kezelői biztonság, a kezelői igényekhez legjobban illeszkedő kezelőtér végső soron növeli a túlélési valószínűséget is.

Összefoglalva: A haditechnikai eszközök használata során fellépő veszélyek elhárítására alkalmazott védelmet úgy kell kialakítani, hogy az elérhető legnagyobb biztonságot nyújtsa a kezelési tevékenység minden (szélsőséges) körülménye között is, alkalmazása járulékos veszéllyel ne járjon. A kiképzési időszakban a kezelők védelmének fokozására az eszköz ellátható további védőberendezésekkel is, azonban ezek az eszköz alkalmazási körülményeit nem befolyásolhatják lényegesen, a kezelőket a harcszerű tevékenységtől nem távolíthatják el. A veszélyek csökkentésére, a kiképzés hatásfokának növelésére, ugyan-

akkor egyszerűsítésére alkalmazott kiképzéstechnikai eszközök használata során nem lehet a valóságos kezelési körülményektől olyan mértékben eltérni, amely a kezelési biztonságot – a haditechnikai eszközöknél – csökkentené.

*A haditechnikai eszközök kezelése során
a kiképzési időszakban bekövetkező balesetek*

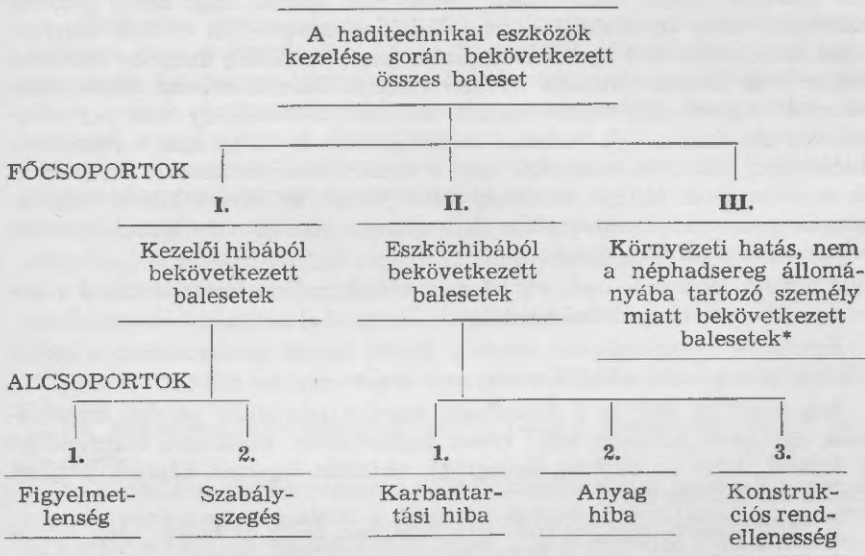
A balesetek csoportosítása

A haditechnikai eszközökkel a kiképzési időszakban bekövetkező balesetek két fő csoportra oszthatók:

- kezelői hibából bekövetkező balesetekre;
- az eszköz valamely rendellenességéből eredő balesetekre.

A tapasztalatok szerint a két főcsoport egymás közötti aránya 3:1 a fenti sorrendben.

*A haditechnikai eszközök kezelése során bekövetkezett balesetek
csoportosítása a balesetek oka szerint*

* A III. főcsoportba tartozó balesetekkel az ismertetés nem foglalkozik, mivel elhárításuk a néphadseregen kívüli tevékenységet igényel. Számarányuk az összes balesethez képest nem jelentős.

Az első főcsoport a következő alcsoportokra osztható:

- figyelmetlenségéből, mozdulatévesztésből bekövetkező balesetek;
- szabályszegésből bekövetkező balesetek.

A két alcsoport között különbséget tenni, a határvonalat meghúzni meglehetősen nehéz, mivel a haditechnikai eszközök kezelőinek tevékenysége a mozdulatelemek szintjéig szabályozott a szabályzatokban kellő mértékben részletezett. Egyetlen lehetőség kínálkozik csak a megkülönböztetésre, a szándékosság vizsgálata.

Az első alcsoportba tartozónak kell tekinteni a balesetet, amennyiben a balesethez vezető tevékenységben a kezelő a vonatkozó előírást nem szándékosan sértette meg, hanem például fáradtságból, vagy a kellő begyakorlottság, esetenként a kellő ismeretek hiányában nem a megfelelő (előírt) mozdulatot, tevékenységet végezte. A haditechnikai eszközök kezelése során – mint már láttuk – döntő jelentősége van a kezelői tevékenység automatizmusainak, mely készséget csak megfelelő színvonalú kiképzéssel lehet a katonákban kifejleszteni.

A második csoportba azok a balesetek tartoznak, amelyek kialakulását a kezelők hanyagsága, a veszély fel nem ismerése, illetve lebecsülése segítette elő.

Az eszköz valamely rendellenességéből bekövetkezett balesetek három alcsoportba sorolhatók:

- az eszköz karbantartása során tapasztalható mulasztások miatt bekövetkezett balesetek;
- anyaghibából bekövetkezett balesetek;
- az eszköz konstrukciós tulajdonsága miatt bekövetkezett balesetek.

Az első alcsoportba tartozik a baleset, ha a felületesen elvégzett, esetleg rendszeresen elmulasztott karbantartás oda vezetett, hogy a haditechnikai eszköz szerkezeti eleme funkcióját már nem volt képes többé ellátni, ezért a biztonságos feladatvégzés feltételeit nem elégítette ki, tehát a baleset létrejöttében közvetlenül szerepet játszott.

A második alcsoportba azokat a baleseteket kell besorolni, melyek bekövetkezésénél egyértelműen bizonyítható, hogy az eszköz valamely szerkezeti elemének gyártása során a gyártómű egyedi – a csapatoknál a karbantartás során fel nem deríthető – hibát követett el (pl. a technológiai fegyvelm megsértése, hibás alkatrész beépítése stb.), illetőleg az eszközt már az első használatba vétel megelőzően (pl. szállításnál) károsodás érte.

A harmadik alcsoportba azok a balesetek tartoznak, melyek esetén kimutatható, hogy az eszköz (vagy szerkezeti eleme) kialakítása folytán nem képes maradéktalanul megfelelni a balesetmentes feladatvégzés követelményeinek.

A balesetek vizsgálata

A haditechnikai eszközök kezelése közben bekövetkezett balesetek kivizsgálása során különös gondossággal kell eljárni a baleseti okok feltárásában. Ez az esetek többségében meglehetősen bonyolult, nagy felkészültséget igénylő feladat. A vizsgálatot végzőktől megköveteli:

- az eszköz műszaki jellemzőinek *mélyreható*;
- a kezelési, karbantartási előírások *részletes*;
- az alkalmazási körülmények *pontos* ismeretét.

A felületesen, szakértelem nélkül végrehajtott vizsgálat megfoszt a megfelelő megelőzési intézkedések kiadásának lehetőségétől!

Az anyaghibából, a láthatóan karbantartásból eredő balesetek esetében az ok felderítése viszonylag könnyű, ezzel szemben a többi baleseti csoportnál a szétválasztás meglehetősen nehéz. Különösen nehéz a helyzet abban az esetben, ha a baleset az eszköz valamilyen konstrukciós rendellenessége miatt következett be, mert ilyenkor sok esetben nyilvánvalóbbnak tetszik a szabályszegés,

sőt néha valóban tételes szabályszegésről van szó és csak a balesetek sorozatos ismétlődése jelzi, hogy a megfogalmazott szabály körül valamilyen probléma van. Nem elképzelhetetlen, hogy a kezelési előírás megalkotásakor figyelmen kívül maradt valamilyen, esetleg előre nem látható kezelési körülmény. Jó példa erre a D-944 típusú páncélozott szállító harcjármű deszant ajtajának kialakítása, mely, terepen való mozgás közbeni beszálláskor, több sérülést okozott. Bár a beszállási művelet minden mozzanata részletesen kidolgozott és szabályozott, csak a balesetek körülményeinek részletes elemzése során derült ki, hogy a terepen himbálódzva haladó harcjárműbe való beszállás közben a katonának nincs hol megkapaszkodnia. A példának két tanulsága is van, egyszer az, hogy a kezelési körülmények speciális követelményei esetleg elkerülhetik a tervezők figyelmét, másodsor az, hogy a baleseti okok felderítése mély elmélyülést kíván. Még a példánál maradva meg kell említeni, hogy a balesetek vizsgálata során kivétel nélkül a figyelmetlenséget jelölték meg okként. Ez rögtön rámutat egy lényeges problémára. Sajnos a figyelmetlenség az a gumitakaró mely tetszőlegesen nyújtásával lehet elfedni a balesetek valódi okait és ezt sok esetben – kényelmességből, a felelősség elhárítása céljából (ki tudja?) – meg is teszik.

Visszatérve a konstrukciós balesetek kérdéseire el kell mondani, hogy felderítésük talán a legnehezebb (az ok felderítése), előfordulhat, hogy egy baleset esetén éppenséggel lehetetlen is. A balesetek rendszeres ismétlődése ugyanakkor konkrét megfogható problémára kell, hogy utaljon. Az aprólékos, az alkatrészek szintjéig terjedő elemzés vezethet csak el a valóságos okok feltáráshoz, tehát elmondható, hogy az ilyen esetekben azt is meg kell vizsgálni, hogy történt-e és mennyi hasonló baleset előzőleg is.

Összefoglalva: A haditechnikai eszközökkel történt balesetek vizsgálata során nagy gondossággal kell eljárni az okok feltáráskor, figyelembe kell venni a korábbi hasonló jellegű baleseteket és részletes, az eszköz minden részére, az alkalmazás feltételeire is kiterjedő vizsgálódást kell folytatni.

A balesetek megelőzése, a megfelelő biztonság kialakítása

A balesetmegelőzés követelményeit a baleseti okcsoportok szerint célszerű vizsgálni.

Az első főcsoportba tartozó balesetek megelőzésének tennivalóir már többször és részletesen tárgyaltuk a kiképzési balesetek megelőzése és a fegyelem és a baleset-elhárítás témakörökben. Most csak a második főcsoportba tartozó, az eszköz valamely rendellenességéből bekövetkező balesetek megelőzésével szándékozom foglalkozni.

A balesetmegelőzéssel kapcsolatos teendőket célszerű az alcsoportoknak megfelelő szétválasztásban tárgyalni, amellett, hogy az alcsoportok kölcsönhatásáról sem feledkezünk meg.

A nem megfelelő karbantartásból származó balesetek megelőzése egyértelműen a karbantartási munkák fokozott figyelemmel történő végrehajtásával érhető el. A munkavédelemről szóló honvédelmi miniszteri utasítás, valamint a Katonai Általános Baleset-elhárító és Egészségvédő Szabályzat (KÁBESZ Ált/60) egyaránt kimondja, hogy a néphadsereg technikai eszközeit úgy kell rendszeresen karbantartani, hogy azok folyamatosan megfeleljenek a balesetmentes

és egészséges feladatteljesítés feltételeinek. Az Anyagismereti és Igénybevételi, a Kezelési és Karbantartási Utasítások kellő részletességgel határozzák meg a feladatokat az egyes haditechnikai eszköztípusok esetében. A szabályzatokban foglalt előírások betartása nemcsak kötelező, hanem az egyetlen biztosítéka annak, hogy az eszköz kielégítse a balesetmentes kezelés követelményeit. A megfelelő szintű karbantartással könnyebben feltárhatóak a rejtett anyaghibák, esetleg a konstrukciós rendellenességek is. Például, ha- tegyük fel - a harcjárművek búvónyílás fedeleinek torziós rugói esetleg indokolatlan gyakorisággal válnak hatástalanná, törnek el a használat során ez lehet konstrukciós probléma, de ha a törött, kifáradt rugó kicserélését a karbantartáskor rendre elmulasztják, akkor a bekövetkező balesetet mégiscsak a karbantartás felületessége okozta.

Általános az a tapasztalat, hogy amíg a haditechnikai eszközök fegyvereit - általában a fegyvereket - a kellő szinten és alapossággal tartják karban (az elmúlt évek alatt alig-alig következett be ilyen okból baleset), addig a fegyvereket hordozó eszközök más szerkezeti elemeinek karbantartására már nem jut ilyen figyelem (pl. a harcjárművek fedélzeti fegyvereivel karbantartási okból nem történt baleset, ugyanakkor a harcjárművek karbantartási balesetei teszik ki az összes eszköz okozta balesetek felét). Nagyon dicséretes dolog, ha egy kétélű harcjármű géppuskájának csőfurata tükörként ragyog (persze biztonságilag fontos is), azonban, ha az ajtók előregeedett, használhatatlanná vált tömítéseit esetleg elfelejtik kicserélni, akkor ez a jármű egy ragyogóan karbantartott fedélzeti fegyverrel fog elsüllyedni a folyóátkelés közben. A karbantartási munkát az egész haditechnikai eszközön olyan színvonalon kell végrehajtani, mint annak a fegyverein.

A biztonságot érintő hiányosságok felfedezésekor nem szabad megvárni a következő tervszerű karbantartási időszakot, a hiba kijavítását haladéktalanul el kell végezni. Amikor azt gondolnánk, erre ráérünk még, talán akkor van épp a legkevesebb időnk a baleset bekövetkezéséig. Tulajdonképpen nincs jelentéktelen hiba. Két aprónak tűnő rendellenesség egymással kölcsönhatásba kerülve már beláthatatlan láncreakciót indíthat el, de egy hiba önmagában is, a környezet hatására balesethez vezethet. Egy a fékpedál alatt felejtett vasdarab, vagy egy rádióantenna kiszállásodott feszítő-drótkötele előbb-utóbb törvénytörően akár tragédiát is okozhat. A rossz karbantartás végső soron megengedhetetlen hanyagság és a karbantartási hanyagság olyan szemléletet szül, amely az eszköz kezelése során is érezteti hatását. A hanyag karbantartás, a hanyag kezelés szülője a szabályok tudatos megszegésének. Az a kezelő, akinek eszközén meglátszik a karbantartás rendszeres elhanyagolása (főleg, ha azt nem ő végezte) nem tud megfelelő harmóniát kialakítani maga és harceszköze közt, hajlamossá válik a nemtörődömségre, a felelőtlen cselekedetekre.

Mivel a második főcsoportban a karbantartási munkák elhanyagolásából bekövetkező balesetek a legszámosabbak, ezért ezen munkák színvonalának növelésével lehet a legtöbbet elérni az eszközhibas balesetek megelőzése érdekében.

Az anyaghibából bekövetkező balesetek megelőzése nemcsak a néphadsegregre háruló feladat, elsősorban a gyártó vállalatok tehetik a legtöbbet ezirányban. Hiba lenne feltételezni azonban, hogy a katonai szervezetek tehetetlenek az ilyen típusú balesetekkel szemben. A KÜM átvételkor, a gondosan végrehajtott karbantartások alkalmával ezeknek a hibáknak a többsége felfedhető.

Az ismétlődő problémák esetében jelczni kell a gyártómű felé az észrevételeket. A katonai szervezetek kötelessége, hogy éljenek ezekkel a lehetőségekkel.

A konstrukciós rendellenességből eredő balesetek megelőzése a balesetmegelőzési tevékenység talán legszebb műszaki területe (mindenesetre a legérdekesebb). Köztudott, hogy a néphadsereg technikai eszközeinek jelentős része import útján kerül beszerzésre, ez a tény meghatározza a balesetmegelőzés feladatait is.

A polgári életben régóta gyakorlat a termelőeszközök biztonsági felülvizsgálata munkavédelmi minősítő vizsgálat keretében. A 47/1979. (XI. 30.) MT számú rendelet kimondja, hogy munkavédelmi minőségtanúsítás nélkül termelőeszközt gyártani, forgalmazni, felhasználni, használatba venni nem szabad. Az eszközök meghatározott körét munkavédelmi szempontból minősíteni kell. A néphadsereg munkavédelmi tevékenységét szabályozó honvédelmi miniszteri utasítás [30/1981. (HK. 18.) HM sz. utasítás 29. §] ezt az előírást értelemszerűen átvette a haditechnikai eszközökre vonatkozóan is. Eszerint a haditechnikai eszközök munkavédelmi tulajdonságát a csapatpróba alatt lefolytatott biztonságtechnikai felülvizsgálat keretében kell megállapítani.*

A jogszabályokból látható, hogy a haditechnikai eszközök konstrukciós problémáiból bekövetkező balesetek megelőzésének leghatásosabb lehetősége az eszközök rendszeresítését megelőző biztonságtechnikai felülvizsgálat. (Azoknál az eszközöknél, ahol a felülvizsgálatot nem kell végrehajtani, a gyártó a munkavédelmi minőségtanúsításban vállal garanciát az eszköz biztonságtechnikai megfeleléséig. Amennyiben a garanciával kapcsolatban – gyakorlati – kétség merülne fel a felülvizsgálatot célszerű lefolytatni.) Így elérhető, hogy a néphadsereg katonai szervezetei akár az irthon gyártott, akár az importból beszerzett eszközök esetében is, csak megfelelő biztonságtechnikai tulajdonságokkal rendelkező eszközöket használjanak.

Összefoglalva: A második főcsoportba tartozó balesetek megelőzése első sorban műszaki-technikai feladat, a haditechnikai eszközök tervezői, gyártói, kezelői és karbantartói egyaránt részt kell, hogy vállaljanak a teendőkből.

3. A gépek üzembelhelyezése

A Magyar Néphadseregben alkalmazott termelőeszközöket, gépeket, berendezéseket úgy kell üzembe állítani, hogy azok a felállítás helyén megfeleljenek az egészséges és balesetmentes feladatvégzés követelményeinek. Ezt az előírást a gépek üzembe helyezési eljárásának lefolytatásával lehet kielégíteni.

A néphadseregben alkalmazott gépek üzembe helyezési eljárása azonos a polgári vállalatoknál alkalmazott üzembe helyezési eljárással. Az üzembe helyezést a katonai szervezet parancsnoka által kijelölt bizottság végzi, az üzemeltetési engedélyt a parancsnok a bizottság javaslata alapján adja ki.

A gépek üzembe állításával kapcsolatos teendőket a *mellékletben* található folyamatábra tartalmazza.

* A biztonságtechnikai felülvizsgálatról részletesen lásd: *Hadtápbiztosítás XV. évf. 2. szám, 111–126. old. (Szerk.)*

A folyamatábrát követve könnyen megérthetők a feladatok:

Igény

Egy új gép beszerzésekor pontosan meg kell határozni, hogy milyen műszaki paramétereket várunk tőle és azt, hogy milyen feltételek mellett és milyen környezetben kívánjuk üzemeltetni. Ezt az igényt a beszerzővel pontosan ismertetni kell.

Beszerzés

A beszerzést végző (szervezet) az igényeknek legjobban megfelelő gépet kell, hogy beszeresse. A beszerzés során kötelessége ellenőrizni a gép munkavédelmi minőségtanúsításának meglétét, annak érvényességét, amennyiben a gép munkavédelmi minősítésre kötelezett a Minősítő Bizonyítvány meglétét és érvényességét is.

A munkavédelmi minőségtanúsítás az általános minőségtanúsítás része, melyben a gyártó nyilatkozik arról, hogy a termék kielégíti az érvényben levő munkavédelmi előírásokat.

A munkavédelmi minőségtanúsítási kötelezettség minden – akár hazai gyártású, akár importból beszerzett – termelőszközre vonatkozik. A munkavédelmi minőségtanúsítás csak olyan termékre állítható ki, amely a termelőszközre vonatkozó valamennyi munkavédelmi követelménynek megfelel. (1038/1983. sz. OMB Irányelv) Import termelőszköz munkavédelmi minőségtanúsítását az importáló köteles magyar nyelven a megrendelő rendelkezésére bocsátani. Amennyiben az importáló a külföldi gyártótól a munkavédelmi minőségtanúsítást nem szerzi be, úgy a termelőszköz jellegének megfelelő kijelölt hazai minősítő intézmény szakvéleménye alapján köteles azt dokumentálni. A minőségtanúsítás alapja csak olyan szakvélemény lehet, amely a termék munkavédelmi megfelelőségét támasztja alá.

A munkavédelmi minőségtanúsítás történet:

- minőségi bizonyítvánnyal (MSZ 7595 szerinti okmány 11., 12. és 13. rovatában);
- minőségi jellel (a terméken, vagy annak csomagolásán);
- a terméken feltüntetett adatokkal (pl. árucímkc);
- kísérőjegyzéken (szállítólevélen, számlán).

A minőségtanúsítás a műszaki leírásban nem fogadható el.

Munkavédelmi Minősítő Bizonyítvánnyal kell rendelkeznie minden olyan termelőszköznek, melyeket az illetékes ágazati miniszterek a minősítésre kötelezett eszközök jegyzékébe felvettek (ezt a jegyzéket a SZOT Munkavédelmi Tudományos Kutató Intézete minden évben közzé teszi).

A hazai gyártású termelőszközök munkavédelmi minősítettése a gyártó gazdálkodó szervezetet terheli. A beszerző köteles ellenőrizni a bizonyítvány meglétét, célszerű, ha azt már a megrendelésben előre igényli (idézett OMB Irányelv).

Import beszerzésű termelőszközök esetében a megrendelő közölje az importálóval, hogy a gép minősítésre kötelezett-e, **kösse ki, hogy a minősítés végrehajtása kinek a feladata** (a megrendelőé-e, vagy az importálóé, valamint jelölje meg, hogy a minősítést melyik minősítő intézettel kívánja végrehajtani. Az a szerencsés megoldás, ha a munkavédelmi követelmények a szállítási szerződés szerves részét képezik, mert munkavédelmi hiányosság esetén a gép vagy

nem kap minősítő bizonyítványt és ezért nem lehet üzemeltetni, vagy a szükségessé váló átalakítások miatt elveszik a gépre a garancia.

1. A gép dokumentációjának ellenőrzése. Ennek során kell megvizsgálni, hogy a gépkönyv, vagy a gépkönyvet helyettesítő dokumentáció megfelel-e az MSZ KGST 1798 szabvány előírásainak.

2. Az üzembe helyezési bizottság ismételten vizsgálja meg a gép munkavédelmi minőségtanúsítványát és minősítő bizonyítványát a már elmondottak szerint.

3. Ellenőrizni kell a gép felállításához a jogszabályokban előírt engedélyek meglétét. Ez elsősorban a hatósági felügyelet alá tartozó berendezésekre (kazánok, nyomástartó edények, felvonók), emelőgépekre vonatkozik. Az engedélyek hiányában a gépet üzemeltetni nem lehet.

4. A gép leendő felállítási helyét már a beszerzési igény összeállításakor meg kell tervezni. A felállítási hely meghatározásakor figyelemmel kell lenni:

a) a gépkönyv előírásaira (pl. különleges alapozás stb.);

b) a gép helyigényére (a helyigény a kezelés, karbantartás, javítás, kiszolgálás, anyagtarolás, a gép mozgásterületének és alapterületének, befogadó méreteinek területigényéből áll össze. Ezek a területek egymást a szükséges mértékben átfedhetik);

c) a munkahely és környezete kapcsolatára (az esetek többségében a gép már más munkafolyamatokkal beépített területre kerül. A gépet úgy kell elhelyezni, hogy telepítése sem kezelőjére, sem a szomszédos munkahelyekre veszélyt ne jelentsen);

d) a megfelelő munkahelyi világításra (MSZ 6270, MSZ 0461/1 szabványok előírásai szerint);

e) a megfelelő munkahelyi légállapotra (KÁBESZ, MSZ 21461);

f) a zaj- és rezgésterhelés csökkentésére (MSZ 18150 . . . 152);

g) a gyártás, a kezelés, a termékmozgatás, az anyagellátás, az energiaellátó, a melléktermék és hulladékeltávolító rendszer, a hűtő- és szennyvíz elvezetés, a porelszívás megfelelő kialakítására.

A vizsgálat során a felállítási tervet kell összevetni a megvalósított állapottal. A felállítási tervtől eltérni csak indokolt esetben a terv készítőjének beleegyezésével (írásos), az eredeti tervnek megfelelő munkavédelmi szint biztosításával lehet.

5. Ellenőrizni kell, hogy a gép energiaellátását biztonságosan oldották-e meg. Figyelemmel kell lenni arra, hogy a gép rákapcsolása az energiahálózatra nem okoz-e túlterhelést. Különös gondossággal kell vizsgálni, hogy az érintésvédelmi rendszert megfelelően alakították-e ki. Ha szükséges ellenőrző méréseket kell végezni.

6. Be kell szerezni mindazokat a személyi és kollektív védőeszközöket, melyek az üzemi próba végrehajtásához szükségesek. A védőeszközök használatát a próba megkezdéséig be kell gyakoroltatni.

7. El kell készíteni a kezelési utasítást (ha ilyen még nincs), melynek kellő részletességgel kell tartalmaznia a biztonságos kezelés előírásait.

8. A gépet, berendezést az üzemeltetés helyén a vonatkozó előírások szerint – amennyiben a műszaki mentés eszközeit biztosították – üzemi próbának

kell alávetni. Az üzemi próba a gép beindításából és rövid ideig tartó üresen való (nem terheléses) járatásából áll, a működési készség megállapítására szolgál. Az üzemi próba a próbaüzemeltetés megkezdésének előfeltétele. Eredményes üzemi próba után közvetlenül használatba vehetők az egyszerűbb háztartási jellegű gépek.

9. A géppel próbaüzemeltetést kell lefolytatni a gépkönyv, valamint a 7/1978. (II. 1.) MT számú rendelet előírásai szerint. A próbaüzem időtartama 30 nap. A próbaüzem előtt meg kell győződni arról, hogy a gép próbaüzemre alkalmas-e, az erre vonatkozó nyilatkozatokat, továbbá a hibákat és a kijavításukra megállapított határidőket jegyzőkönyvbe kell foglalni. Teljesítmémméréssel kell megállapítani, hogy a gép megfelel-e a törvényes, vagy a szállítási szerződésben meghatározott tulajdonságoknak.

A próbaüzemelés során vizsgálni kell:

a) a védőeszközök, biztonsági berendezések alkalmasságát, ezeknek teljes értékűeknek kell lenniük. A biztonsági berendezéseket úgy kell beszabályozni, hogy ne képezzenek járulékos veszélyforrást;

b) a gép, berendezés terhelés alatti viselkedését. Szükség esetén az előírásoknak megfelelő módon túlterhelésnek kell alávetni. A gép a terhelés és túlterhelés alatt megbízhatóan a munkavédelmi előírásoknak megfelelően működjön;

c) az üzemeltető katonai szervezet által kijelölt, ott foglalkoztatott leendő kezelők alkalmasságát, felkészültségét. A kezelők a próbaüzem ideje alatt sajátítják el a gép balesetmentes kezelését;

d) a kezelők és a környezet terhelését üzemszerű körülmények között. A mért jellemzők feleljenek meg az előírásokban és a felállítási tervben foglaltaknak.

A tapasztalatokról, megállapításokról próbaüzemi naplót kell vezetni. A próbaüzem folyamán az üzemeltető katonai szervezet megbízottja tegye meg a biztonságot érintő észrevételeit a gép üzemeltetésével kapcsolatban. A próbaüzem befejezésével a közreműködők az összegezett tapasztalatokról vegyenek fel jegyzőkönyvet, amelyet a gép dokumentációjához csatolva kell megőrizni. Amennyiben a próbaüzemeltést a kitűzött időre nem lehet befejezni, a próbaüzemet meg kell ismételni. A próbaüzemet csak akkor lehet sikeresnek tekinteni, ha a kitűzött határidőre az összes biztonságot érintő hiányosságot felszámolták, a gép az előírt üzemi paramétereket biztosítja.

Ha a gép felállítása vállalkozói szerződés keretében külső gazdálkodó szervezettel történt, az 1-9. pontban leírtak teljesítése a vállalkozó kötelessége, ellenkező esetben ezek a feladatok a katonai szervezetre hárulnak.

10. A sikeresen zárt próbaüzem után a gép üzembehelyezési eljárása megkezdhető. Az üzembe helyezési eljárás során ellenőrizni kell:

a) a gép teljes átadási dokumentációját (gépkönyv, minőségtanúsítás, minősítő bizonyítvány, felállítási terv, hatósági engedélyek, mérési jegyzőkönyvek, próbaüzemi napló és jegyzőkönyvek, kezelési-karbantartási utasítások, karbantartási és szerviz szerződések);

b) az átadási dokumentáció biztonságot érintő megállapításainak helytállóságát.

Az ellenőrzést a bizottság – ha a gép valamely létesítmény része a használatba vételi eljárás részeként, ha egyedileg kerül felállításra az üzembe helyezési eljárás során – végzi el.

11. A gép üzemeltetését a parancsnok engedélyezi. A parancsnok végleges üzemeltetést ad ki, ha a biztonságot érintő probléma nem merül fel, ideiglenes engedélyt ad, ha olyan kifogások voltak csak, melyek nem jeleztek közvetlen veszélyt (az ideiglenes engedélynek tartalmaznia kell azokat a kiegészítő intézkedéseket, amelyek az ideiglenes üzemeltetés tartama alatt az egyenértékű védelem megvalósítását szolgálják, és az ideiglenes üzem határidejét), illetve az engedély kiadását megtagadja, ha a biztonságot közvetlenül és súlyosan érintő hiányosságok tapasztalhatók. Az üzemeltetési engedély tartalmazza a gép azonosítására szolgáló adatokat, a felállítási hely pontos megnevezését és annak megváltoztatásának szabályait, vagy tiltását. Előfordulhat ugyanis, hogy egy adott gépet csak a felállítási helyén lehet biztonságosan üzemeltetni, mert a helyváltatással együtt az alkalmazott védelmi módok is hatástalanná válnak (pl. megváltozik az érintésvédelmi rendszer).

Mint láttuk az üzembe helyezési eljárás során az eszköz, a gép három ellenőrzésen is átesik, ez már nagy valószínűséggel biztosítja, hogy üzemeltetése közben megfelel az egészséges és balesetmentes munkavégzés feltételeinek.

A gépek üzembe helyezése a mindennapok feladata, gondos végrehajtással nagy szerepe van a balesetmegelőzésben.

(A melléklet a folyóirat végén található.)

TARTALOMJEGYZÉK

A hadtápbiztosítás elmélete

Elekes János ezds.	A hadtáptörzsfőnökök, hadtáp hadműveleti osztályok helye, szerepe a magasabbegység- és a se-regtesthadtáp tervező-szervező tevékenységében, a hadtáp szolgálati ágak koordinálása. Együttműködés az adott katonai szervezet fegyvernemi és szakági vezető szerveivel — — — — —	3
Tersztenyák Andrásné kpa.	Innováció az MN hadtápszolgálatban — — —	14
Pártos János ezds. Galambos János alez.	Az ellenség betörésének FRONT (HDS) szinten történő elhárítása, a védelem, ellencsapás, támadásba való átmenet hadtápbiztosításának legfontosabb elvi és gyakorlati kérdései — — — —	19
Galambos János alez. Báthy Sándor őrgy.	Az MNK területén tevékenykedő Honi Légvédelmi és Repülő, valamint Hátországvédelmi és HM-közvetlen csapatok, intézetek háborús anyagi biztosításának rendszere, annak megtervezése, végrehajtása és a további korszerűsítés lehetőségei —	26
Csabai György őrgy.	A harctevékenység hadtápbiztosításának komplex tervezéséről! — — — — —	31

Harckészültség és hadtápkiképzés

Pártos János ezds.	A SZOJUZ-84 gyakorlat hadtáp tapasztalatairól	38
Szenes Zoltán őrgy.	A hadtápbiztosítás sajátosságai a falklandi háborúban — — — — —	48
Kazup László őrgy.	Az átszervezett kiképzés csapatgazdálkodásra gyakorolt hatása — — — — —	58

A csapatgazdálkodás elmélete, ellátás, gazdálkodás, katonai közlekedés

Magyar János mk. szds.	Kölcsönhatások a nyugati polgári és katonai logisztika között — — — — —	62
Littomicerzky János mk. őrgy.	Az újítómozgalom helyzete az MN központhadtáp szervezeteinél — — — — —	71
Bagi Zoltán ezds.	Gazdasági helyzetünk és az üdültetés — — —	75

A Magyar Népbadsereg hadtáp szolgálati ágairól (Az MN Rubázati Szolgálatára)

Nátrán György ezds.	Az előszó ürügyén — — — — —	88
---------------------	-----------------------------	----

Nátrán György ezds.	Egy évtized az egyenruházat műszaki fejlesztésében — — — — — — — — — —	93
György Károly mk. alez.	Katonai ruházatunk — — — — — — — — — —	97
Dr. Bogdány Tamás őrgy.	Lépésváltás az MN ruházati gazdálkodásában —	110
Ujvári Mihály őrgy.	Az MN REK 10 éve — — — — — — — — — —	118
Danics Ferenc őrgy.	Az MN TJÚ tvékenységének tapasztalatai és a szolgáltatás fejlesztésének irányai — — —	123
Alpár Béla oszt. vez.	MILTEXT Hadiruházati és Ruházati Hadfelszerelési Kutatási-Fejlesztési-Termelési Társaság a fegyveres erők és testületek ruházatfejlesztésének szolgálatában — — — — — — — — — —	128
Dr. Balogh Tamás vig. h.	Szolgálat és üzlet. (Gondolatok a Szegedi Ruhagyár fegyveres közületi kapcsolatairól) — — —	133
Marosán László fhdgy.	A csapatruházati gazdálkodás gyakorlata — —	136
Vinciczki Imre fhdgy.	Hadosztály ruházati szolgálatfőnök helye, szerepe a hadosztálytörzs irányító munkájában — — —	139

Munkavédelmi Közlemények

MN Pénzügyi Szolgálatfőnökség Baleset-elhárítási és Munkavédelmi Osztály	1. Az építő műszaki csapatoknál végrehajtott ellenőrzésről — — — — — — — — — —	144
	2. A haditechnikai eszközök biztonsága — —	146
	3. Gépek üzembe helyezése — — — — —	152

СОДЕРЖАНИЕ

Теория тылового обеспечения

Полковник ЭЛЕКЕШ Янош	Место и роль начальников тыла и оперативных отделов тыла в деятельности по планированию и организации соединений и объединений и в координации служб тыла. Взаимодействие с руководящими органами родов войск и спецслужб данной военной организации — — — — —	3
Служащая ТЕРСТЕНЯК Андрашнэ	Инновация в службе тыла ВНА — — — — —	14
Полковник ПАРТОШ Янош Подполковник ГАЛАМБОШ Янош	Предотвращение вторжения противника на уровне фронт (армия), наиболее важные принципиальные и практические вопросы тылового обеспечения защиты, контрудара, перехода в наступление —	19
Подполковник ГАЛАМБОШ Янош Майор БАТИ Шандор	Система материального обеспечения военного времени ракетных и авиационных частей ПВО страны, территориальных частей и непосредственных частей и учреждений МО. Планирование и осуществление этого, а также возможности дальнейшего усовершенствования	26
Майор ЧАБАИ Дьердь	О комплексном планировании тылового обеспечения боевой деятельности — — — — —	31

Боевая готовность и подготовка тыла

Полковник ПАРТОШ Янош	О тыловом опыте учений „СОЮЗ-84” — — —	38
Майор СЕНЕШ Золтан	Особенности тылового обеспечения в фолклендской войне — — — — —	48
Майор КАЗМП Ласло	Влияние реорганизации боевой подготовки на войсковое хозяйствование — — — — —	58

Теория войскового хозяйства, снабжение, хозяйствование, военное сообщение

Капитан-инженер МАДЬЯР Янош	Взаимодействие между гражданской и военной логистикой на Западе — — — — —	62
Майор-инженер Янош ЛИТТОМЕРИЦКИ	Состояние рационализаторского движения в организациях центра тыла ВНА — — — — —	71
Полковник БАГИ Золтан	Наше экономическое положение и система домов отдыха — — — — —	75

*О тыловых службах Венгерской Народной Армии
(вещевая служба ВНА)*

Полковник НАТРАН Дьердь	Вместо в ведении — — — — — — — — — —	88
Полковник НАТРАН Дьердь	10 лет технического развития военной формы одежды — — — — — — — — — —	93
Подполковник-инженер ДЬЕРДЬ Карой	Формы военной одежды — — — — — — — — — —	97
Майор БОГДАНЬ Тамаш	Новые тенденции в ведении вещевого хозяйства ВНА — — — — — — — — — —	110
Майор УЙВАРИ Михай	10 лет Центра вещевого снабжения ВНА — — — — — — — — — —	118
Майор ДАНИЧ Ференц	Опыт деятельности Предприятия ремонта и химчистки текстильных изделий ВНА и направления развития обслуживания — — — — — — — — — —	123
Начальник отдела АЛПАР Бела	Общество по исследованию, развитию и производству формы военной одежды и снаряжения военного времени „МЦЛТЕКС“ на службе вещевого развития вооруженных сил — — — — — — — — — —	128
Директор БАЛОГ Тамаш	Служба и торговля (Некоторые вопросы связи Сегедской швейной фабрики с органами вооруженных сил) — — — — — — — — — —	133
Ст. лейтенант МАРОШАН Ласло	Практика ведения войскового вещевого хозяйства — — — — — — — — — —	136
Ст. лейтенант ВИНЦИЦКИ Имре	Место и роль начальника вещевого хозяйства дивизии в работе по управлению штабом дивизии — — — — — — — — — —	139
<i>Сообщения по охране труда</i>		
Отдел предотвращения несчастных случаев и охраны труда финансовой службы ВНА	1. О контроле, проведенном в инженерно-строительных войсках — — — — — — — — — —	144
	2. Безопасность средств военной техники — — — — — — — — — —	146
	3. Ввод в эксплуатацию машин — — — — — — — — — —	152

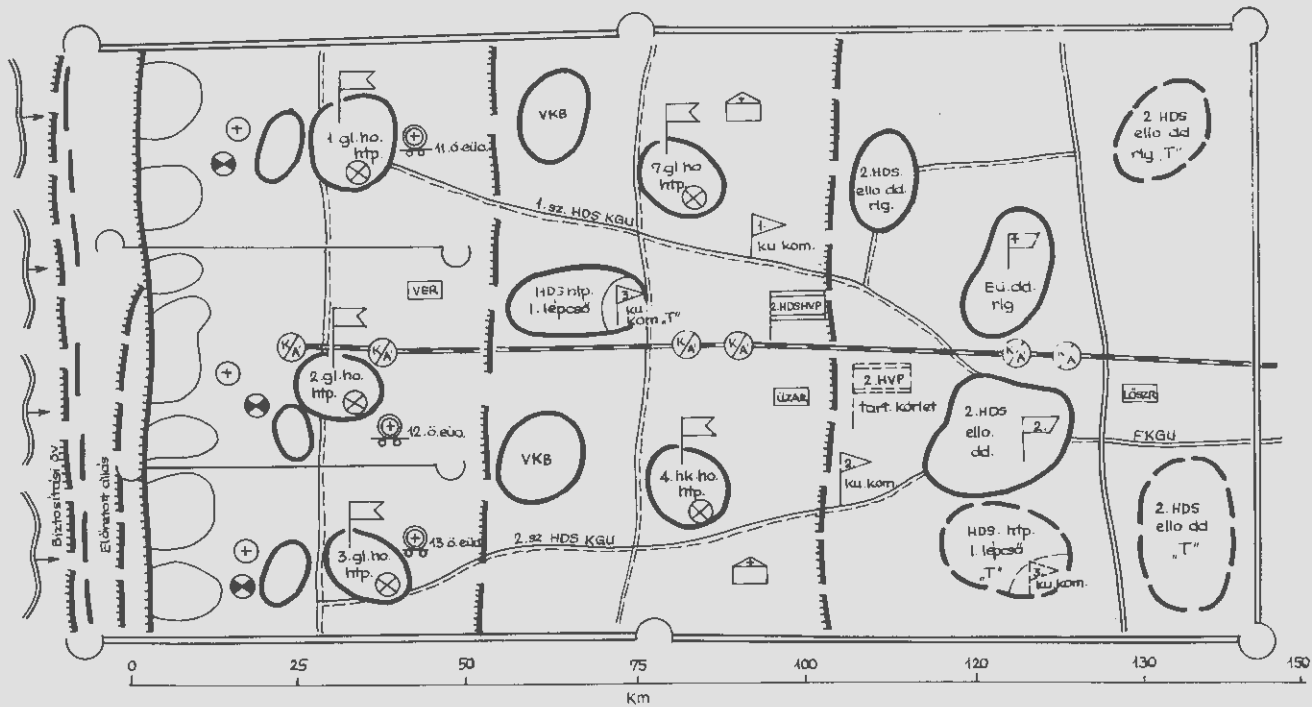
MELLÉKLETEK, ÁBRÁK

Mellékletek: "Az ellenség betörésének FRONT /HDS/
szinten történő elhárítása, a védelem,
ellencsapás, támadásba való átmenet
hadtápbiztosításának legfontosabb
elvi és gyakorlati kérdései" című
cikkhez.

SZIGORUAN TITKOS

A HADSEREG HADTÁP FELEPÍTÉSE ÉS ELHELYEZÉSE VÉDELMI HADMŰVELETBEN

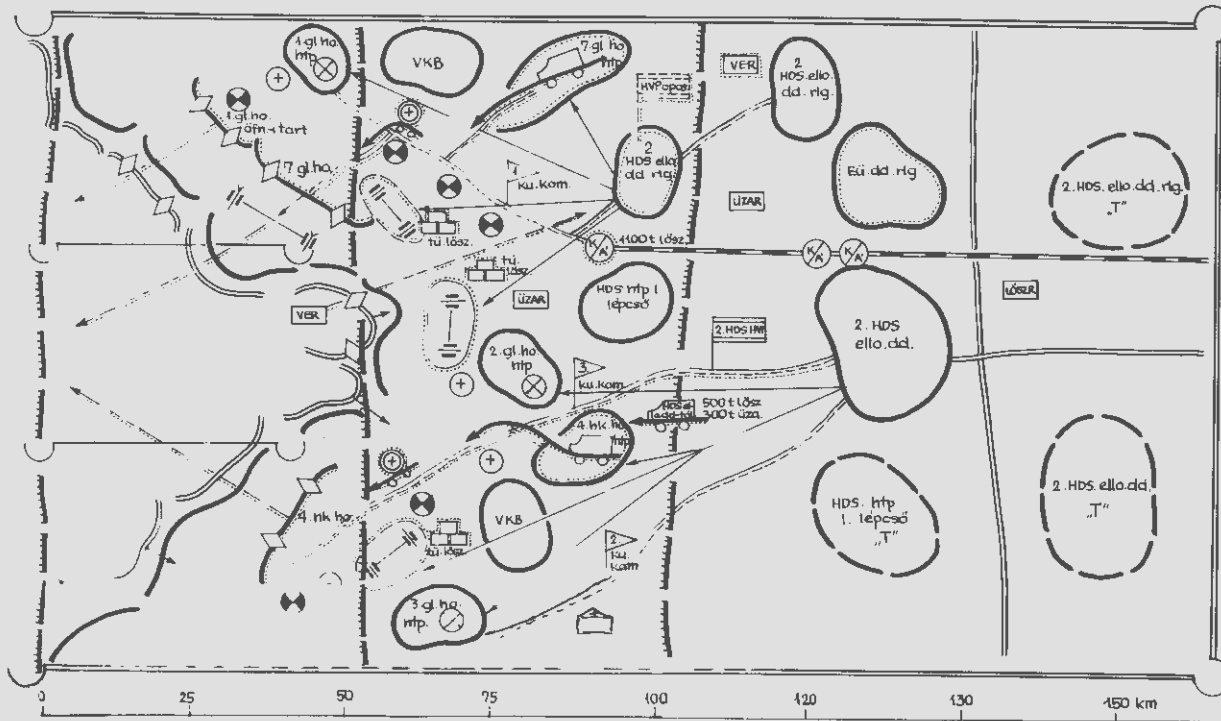
/ VÁLTOZAT /

SZIGORUAN TITKOS

A CSAPATOK HADTÁPBIZTOSÍTÁSÁNAK MEGSZERVEZÉSE A HADSEREG, ELLENCsapÁS MÉRÉSEKOR

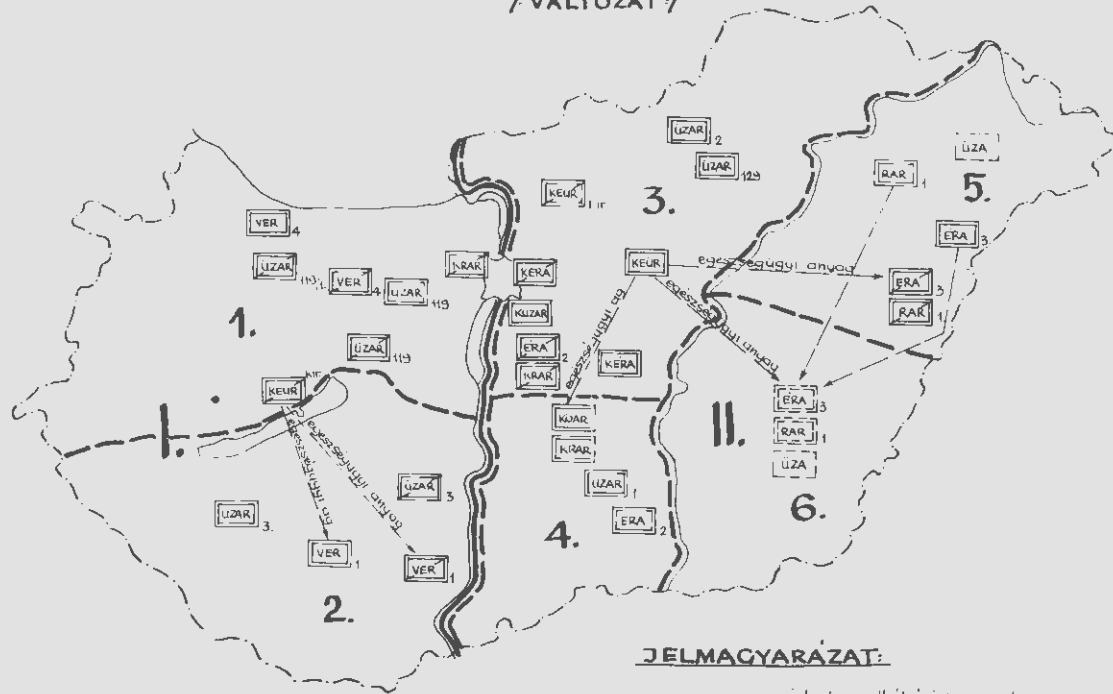
/VÁLTOZAT/

Melléklet: "Az MNK területén tevékenykedő Honi Légvédelmi és Repülő, valamint Hátországvédelmi és HM közvetlen csapatok, intézetek háborus anyagi biztosításának rendszere, annak megtervezése, végrehajtása és a további korszerűsítés lehetőségei" című cikkhez.

HÁBORÚS HADTÁP ANYAGELLÁTÁS UTALTSÁGI RENDJE

/VÁLTOZAT/

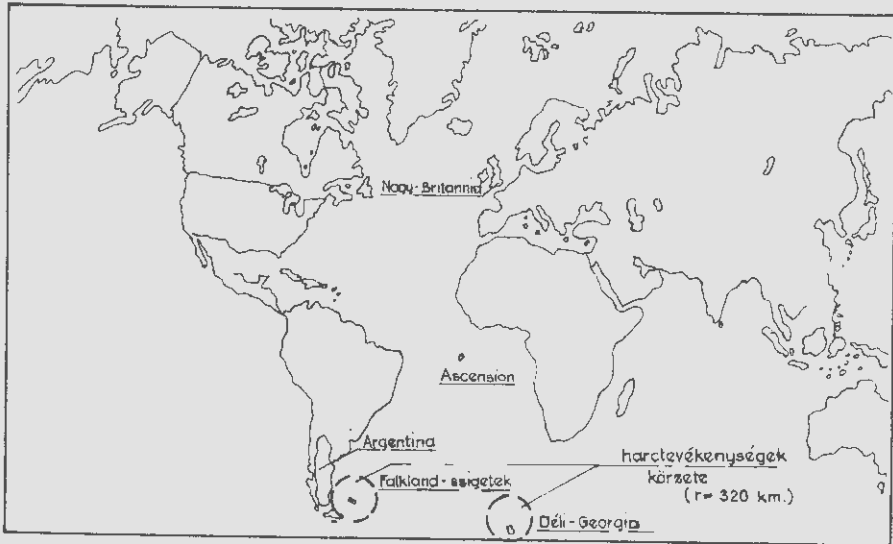
JELMAGYARÁZAT:

- jelenlegi ellátási körzetek
- - - - - javasolt átszervezések
- > javasolt átszervezések révén kialakítható ellátási körzetek

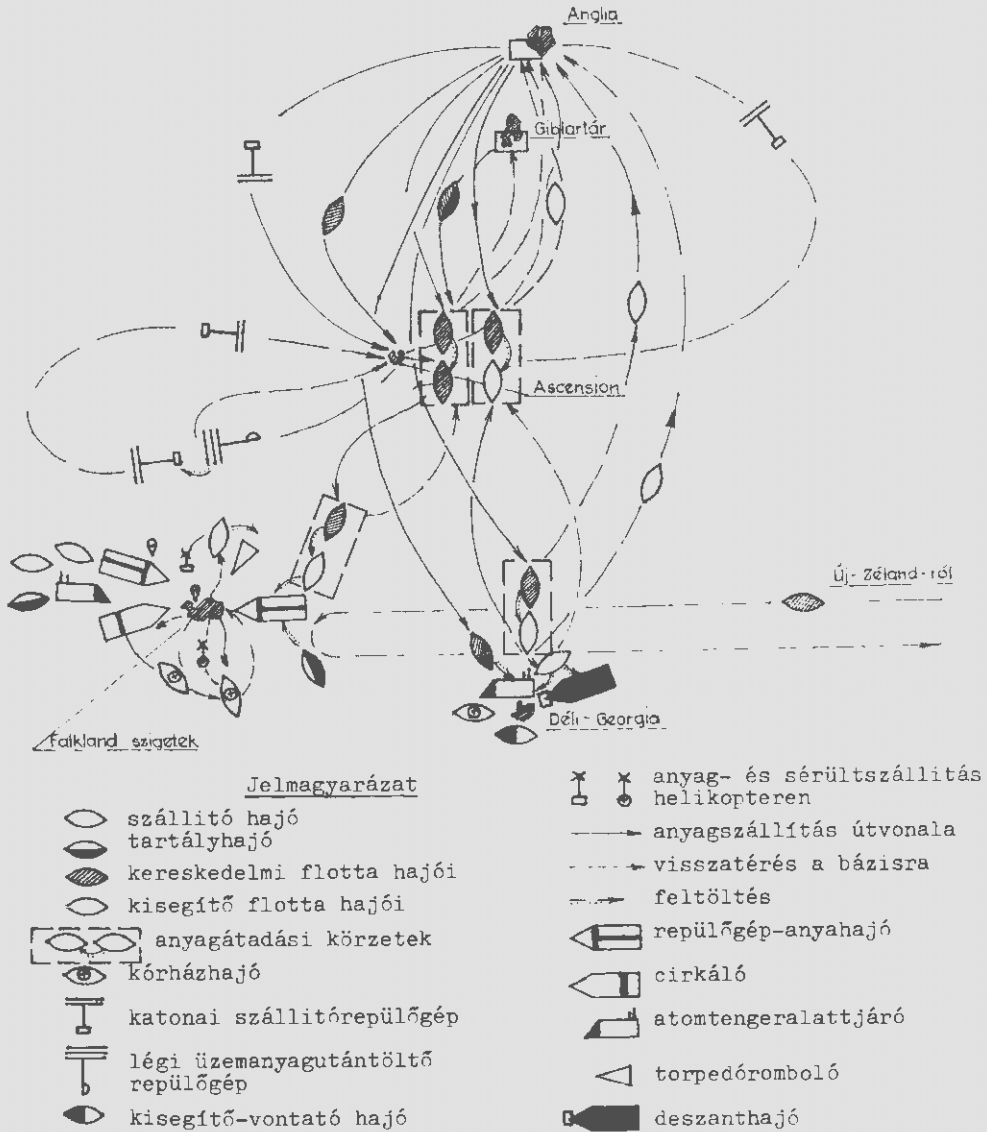
Vázlatok "A hadtápbiztosítás sajátosságai a
falklendi háboruban" című cikkhez.

1.sz.vázlat

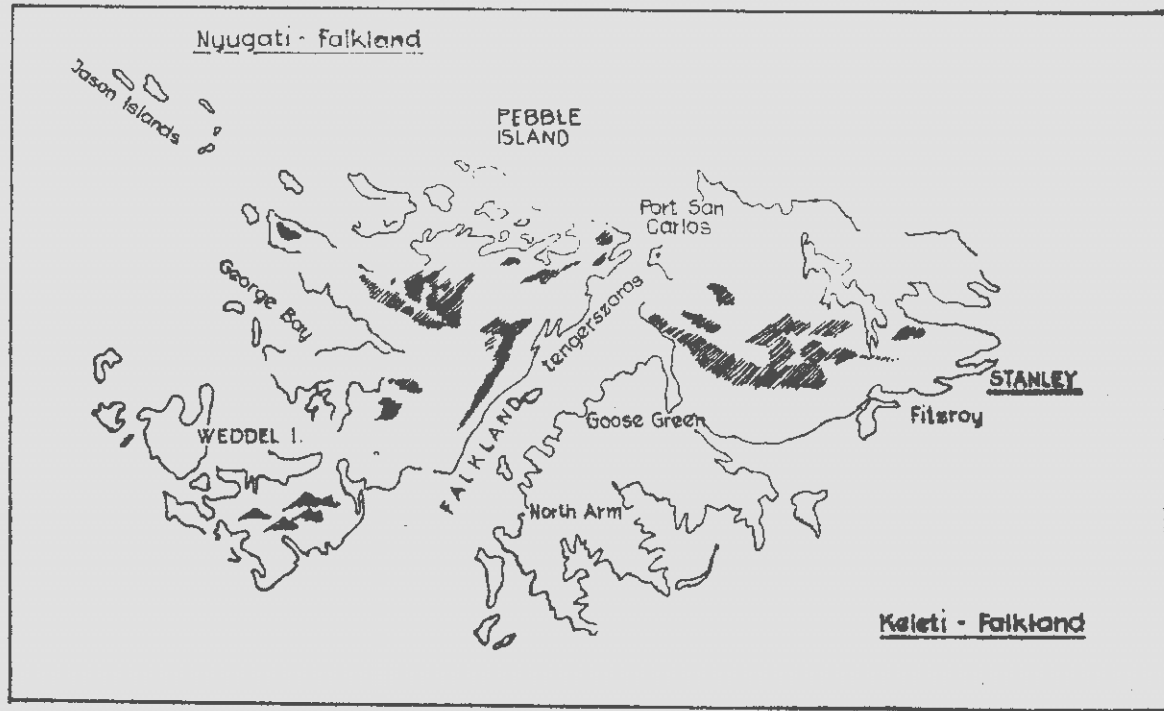
A haditevékenységek körzete

Az angol expedíciós erők hadtápbiztosításának rendje

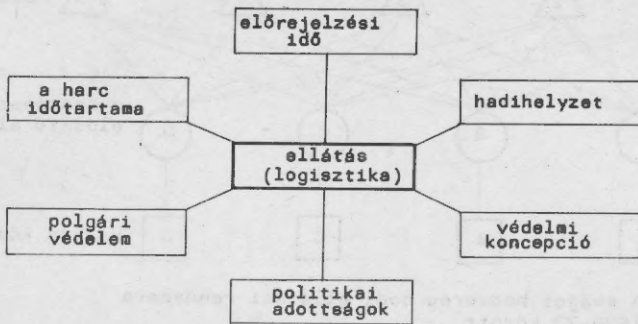

Falkland-szigetek

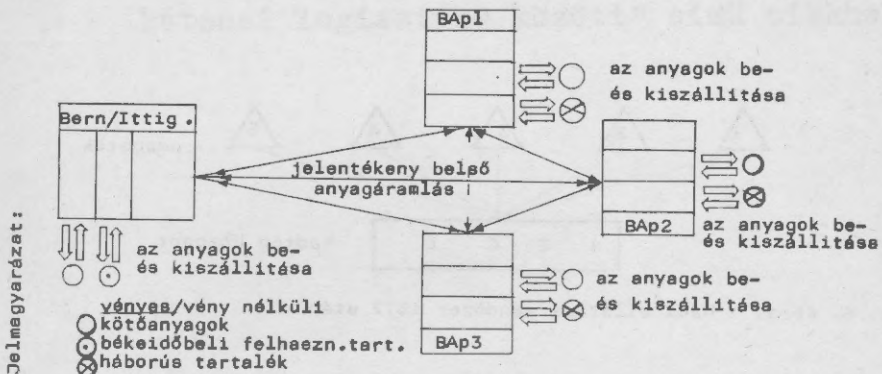

Ábrák a "Kölcsönhatások a nyugati polgári és
katonai logisztika között" című cikkhez.

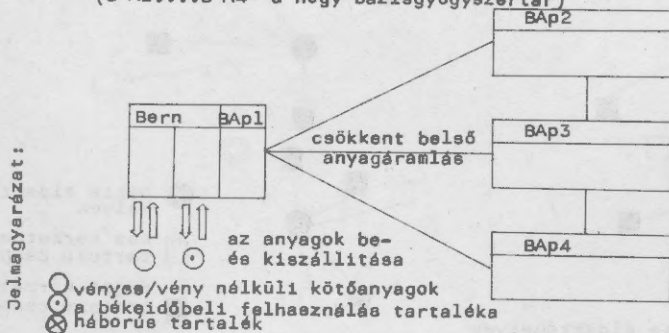

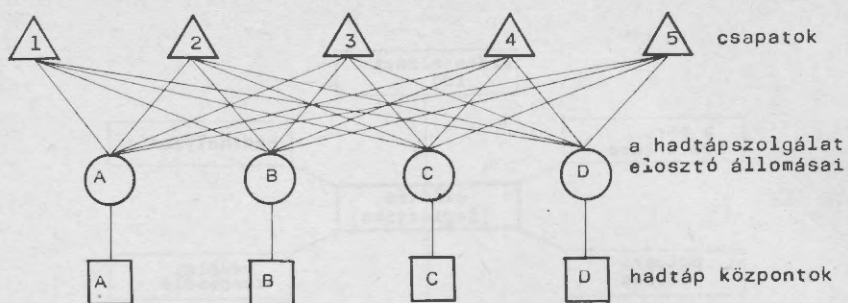
1. ábra. A logisztikai, ill. ellátási koncepciót befolyásoló tényezők

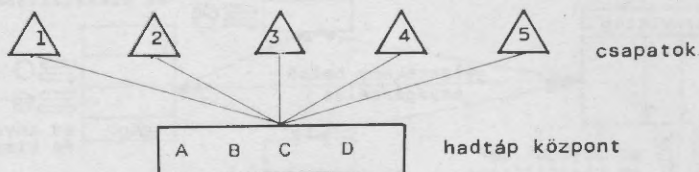
2. ábra. A gyógyszerellátás átszervezés előtti állapota

3. ábra. A gyógyszerellátás átszervezés utáni állapota. (B A1...B A4- a négy bázisgyógyszertár)

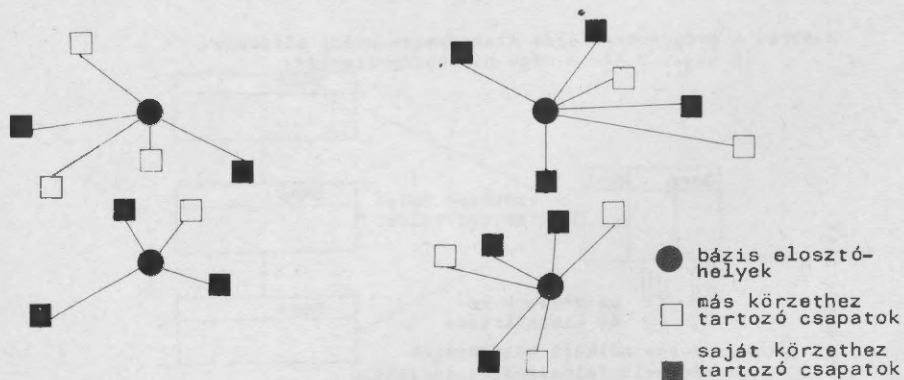

4. ábra. A svájci hadsereg hadi ellátási rendszere 1976-77 között

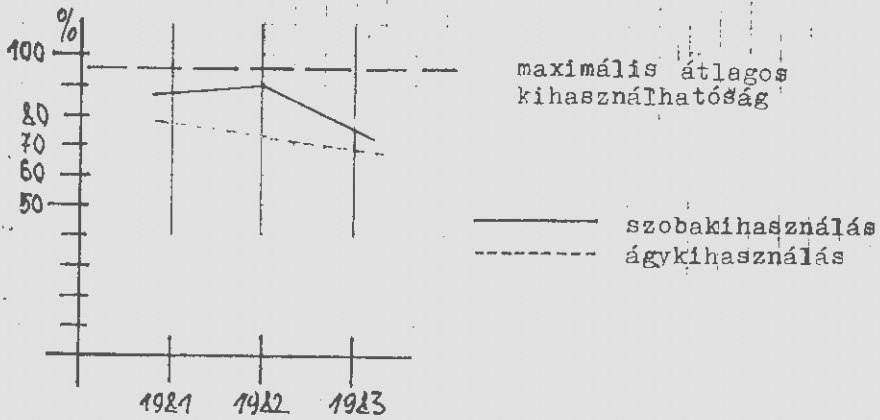
5. ábra. A hadi ellátási rendszer 1977 után

6. ábra. A bázis elosztóhelyek telepítésének és kiszolgálási körzeteiknek vázlatja

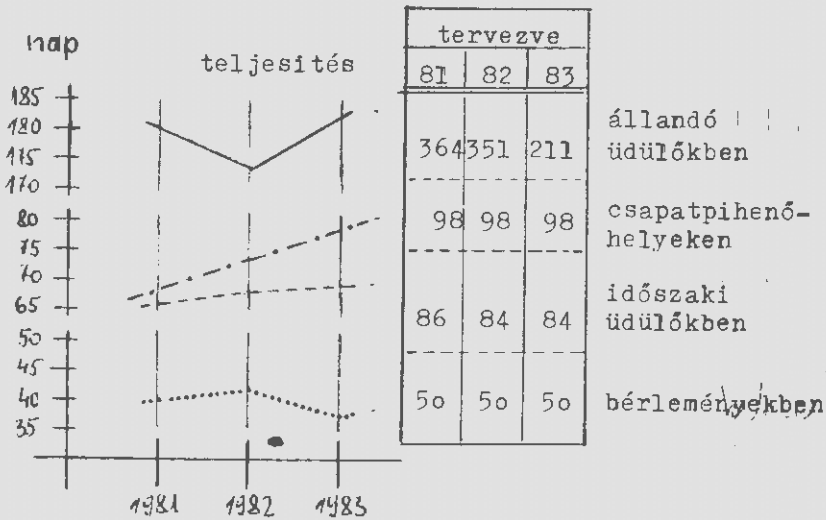
Ábrák e "Gazdasági helyzetünk és az üdültetés" című cikkhez.

Az MN üdültetési intézményeinek összesített szoba-
és áykihasználási mutatói.

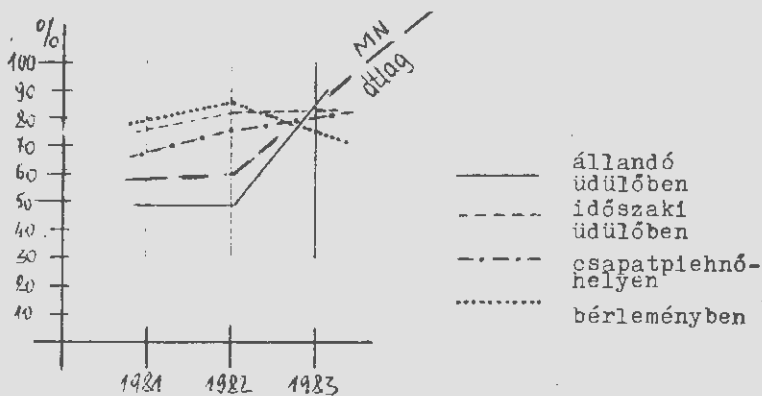
1.sz. ábra

Az ágy kihasználása üdültetési nap szerint az MN
üdültetési intézményeiben.

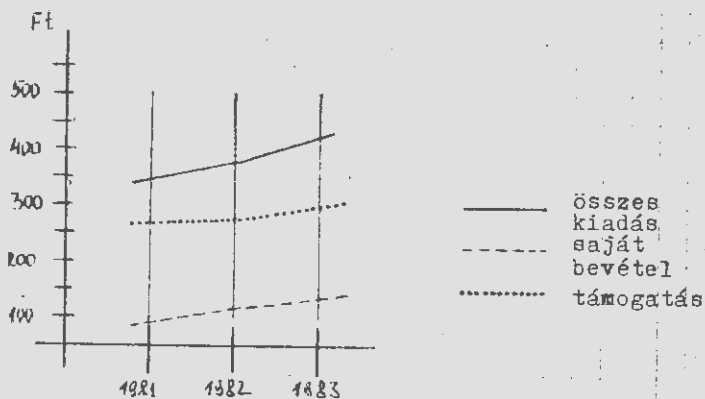
2.sz. ábra

Egy ágy kihasználása % szerint az MN üdültetési intézményeiben.

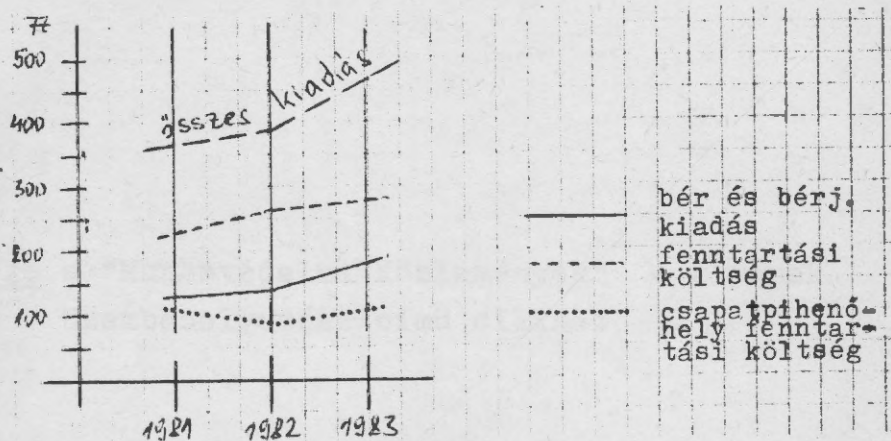
3.sz. ábra

Egy férőhely után átlagosan egy üdültetési napra jutó összes kiadás, saját bevétel, támogatás az MN üdültetési intézményeiben.

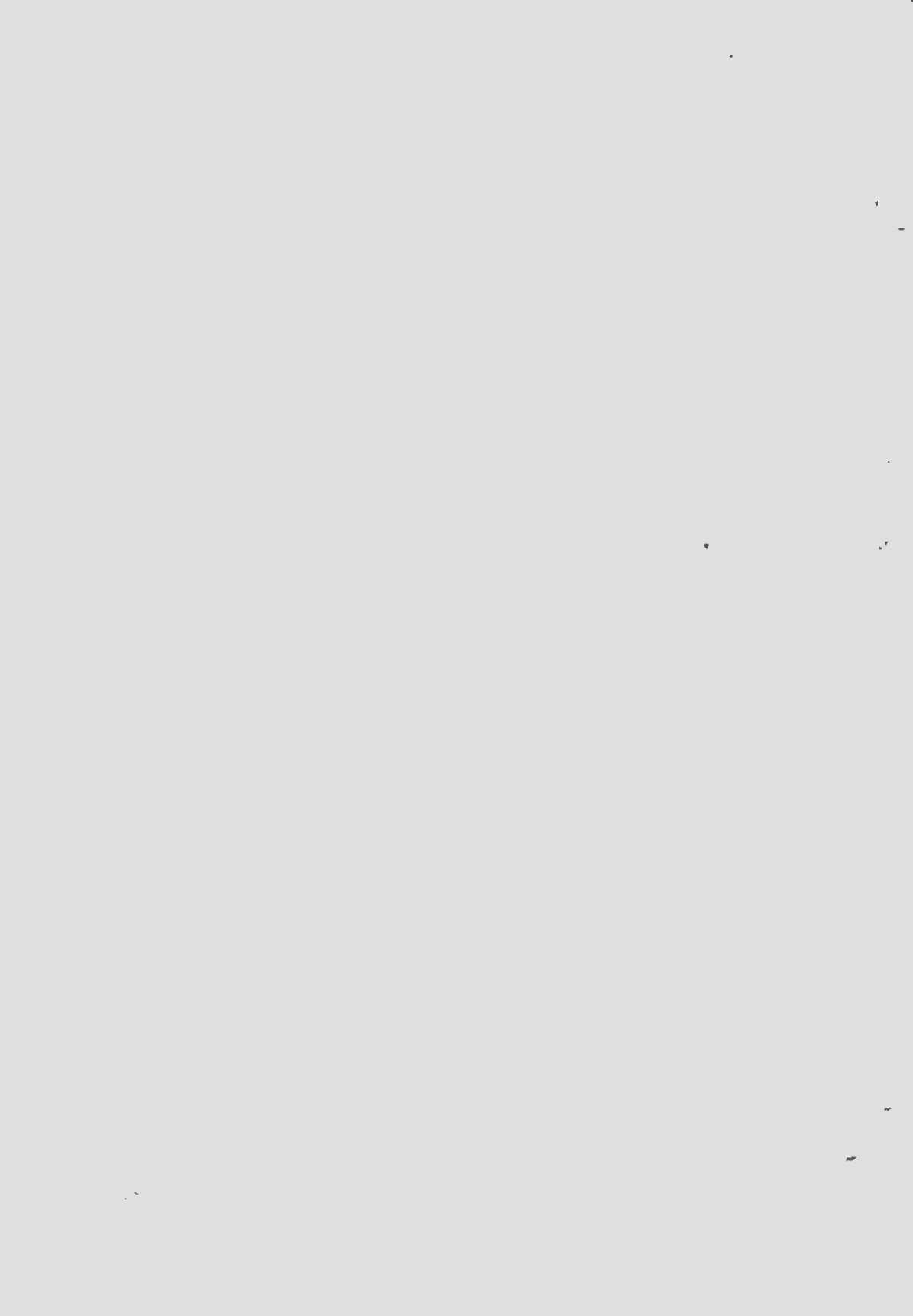
4.sz. ábra

Egy férőhely után átlagosan egy üdültetési napra jutó összes munkabér, bérjellegű kiadás és fenntartási költség az MN üdülőkben és a bevont csapatpihenőhelyeken.

5. sz. ábra

Ábra a "Munkavédelmi Közlemények" - A gépek
üzembehelyezése című cikkhez

A GÉPEK ÜZEMBEHelyEZÉSÉNEK FOLYAMATÁBRÁJA

